

SADDHAMMAPAJJÓTIKÁ
OR
THE COMMENTARY TO THE
CHULÁ-NIDDĒSA.

සද්ධම්මපජ්ජෝතිකා

නා ම

චූළනිද්දෙසධිකථා.

Vol. XIV.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

SADDHAMMAPAJJÒTIKÀ
OR
THE COMMENTARY TO THE
CHULÀ-NIDDÈSA.

සද්ධම්මපජ්ජෝතිකා

නා ම

චූළනිද්දෙසධිකථා.

මුද්‍රනය:

එස් ඇන්ඩ් එස් ප්‍රින්ටර්ස්
නො. 49, ජයන්තවීරසේකර මාවත,
කොළඹ. 10.

ඔ.ව 2557

ක්‍රි.ව 2014

මිල රු. 120/-

සද්ධම්මපරෙජාතිකා

නා ම

මූලනිර්දේශසට්ඨකථා.

Vol. XIV.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

BHADANTĀCHARIYA UPASĒNA THĒRA'S

SADDHAMMAPAJJŌTIKĀ

OR

THE COMMENTARY TO THE

CHULĀ-NIDDĒSA.

OF THE

KBUDDAKA NIKĀYA, SUTTA PITAKA.

EDITED BY

BŌRUGGAMUWE ĀCHĀRYA SIRI RĒWATA THĒRA.

Subhaddrāma Pirivena, Nugegoda, Colombo.

FINALLY REVISED BY

Tripitaka wāgiswarāchārya

MAHAGODA SIRI ÑANISSARA THĒRA,

*Pradhāna Nāyaka of Western and Sabaragamuwa Provinces,
Principal, Vidyodaya Oriental College, Colombo.*

තුන්වන මුද්‍රණය - 2014 (500)

Published by

Somawathie Hewavitarane Trust,
130,

Rev. Hikkaduwe Sri Sumangala Nahime Mawatha,

Colombo 10,

Sri Lanka.,

Tel: 011 2 695012

E-mail: somawatitrust@sltnet.lk

web: www.somawatitrust.com

25 January 2014.

හදනනාවරිය උපසෙනාසේරවර මිරවිතා
සදබමමපජේජාතිකා
නා ම

මූලනිර්දේශසට්ඨකථා.

කොලඹනගරාසනෙන
සුභද්දාම පරිවෙණාධිවාසිනා ආවර්ගෙන බොධිරුක්ඛයාමිකෙන
සිරි රෙවතසේරෙන
ලිපිදෙසාදිතිරාකරණෙන විසොධිත:

කොලඹ නගරෙ
විජේජාදයපරිවෙණාධිපතිනා නිමිමස වාචිකාදම්මිකෙන
සිරි ඤාණීසාරාභිධානෙන
ලබ්භාසං පව්ඡමදිසාස වෙව සබරගාමදිසාස ම
පඩානනාසක සනිසාරෙන
මසානසුභිපතනසමොලොකනෙන පරිභාසිතා.

මුද්දනය:
එස් ඇන්ඩ් එස් ප්‍රින්ටර්ස්
නො. 49, ජයන්තවීරසේකර මාවත,
කොළඹ. 10.

මු.ව 2557
ක්‍රි.ව 2014

PUBLISHERS NOTE

The late Mr. SIMON ALEXANDER HEWAVITARANE, who in his life time had begun to publish the TRIPITAKA, left a bequest for its completion after his death. He died suddenly on 17th January 1913 and in accordance with his wishes his Trustees had published the Commentaries on the Text in 49 volumes. After seventy years these books are no longer readily available.

His widow Mrs. SOMAWATI HEWAVITARANE who passed away on 10th January 1982 at the age of 94, had prior to her death, created the SOMAWATI HEWAVITARANE TRUST to carry on the good work started by her late husband and bequeathed her entire estate to this Trust.

We the Trustees of the Somawati Hewavitarane Trust, having seen the need to re-print the Commentaries, have undertaken this task to help both the student and teacher of the Dhamma and in the hope that this act of ours will help to preserve the Noble Teachings of the Blessed One for the benefit of the future generations and thereby prolong the life of the Buddha Sasana by many more thousands of years.

May the fruits of this meritorious act help the late Simon Alexander Hewavitarane and Somawati Hewavitarane Maha Upasikawa in Sansara and towards their final attainment of Nibbana.

*Noel Wijenaike
Nanda Amerasinghe
Tissa Ratnatunge*

23, 05, 1992,

Somawati Hewavitarane Trust Office,
130, Maligakanda Road, Colombo-10,
SRI LANKA.

THE LATE
MR. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE.

BORN 20TH MARCH, 1875.

DIED 17TH JANUARY, 1913.

සෝමාවතී හේවාචිතාරණ මැතිනිය

THE LATE
VEN'BLE ANAGARIKA DHARMAPALA.
(SIRI DEVAMITTA DHAMMAPALA)

Director of Tripitaka Muddrana Sabha

BORN 17TH SEPTEMBER, 1864.

DIED 29TH APRIL, 1933

PREFATORY NOTE.

With this issue of the Culla Niddesa I have much pleasure in bringing out the 13th Volume of the Simon Hewavitarne Bequest. The Editing of this work was done by Boruggamuwa Revata Thero, the Chief Disciple of the late Ven'ble Heyyantuduwe Devamitta Nayaka Thero, the Director of the Vidyodaya Parivena. Although in the Original the Maha Niddesa and Culla Niddesa appear in one Volume the learned editor has for convenience brought it out in two Volumes. This arrangement I feel sure will make the edition more suitable for reference.

The thanks of the public are due to the devoted work of the learned Thero who is the head of the Tripitaka Committee.

I have to record with great sorrow the death of Mahagoda Siri Nanissara Thero whose services in the final proof reading of the volumes were invaluable. The Buddhists of Ceylon have suffered the greatest loss through his death; he was not only a most lovable character but through his scholarship has done more than any other to disseminate the knowledge of the scriptures. "Anicca Vata Sankhara".

Kahawe Siri Ratanasare Nayaka Thero has been appointed Principal of the Vidyodaya Parivena and will carry on the traditions of the Parivena. He has been appointed to pass the final proof sheets of the editions in the press.

C. A. Hewavitarne.

විද්‍යාද්‍ය පණි.

PREFACE.

ද්‍රිලනිද්දෙසට්ඨකථානාමායං බුද්දකනිකායනෙතාගධස්ස නිද්දෙසස්ස ඔසානභාගෙ අට්ඨකථාති සද්දනබ්බං. නිද්දෙසො පන ඵකො යෙව, තථාපි මහානිද්දෙසො ද්‍රිලනිද්දෙසොති විනතං පොත්ථකානං වසෙන ව වොහාරමාගතතතා අලොහගිපි තෙසං අට්ඨකථායො ව විසුං යෙව ගතිතා. අපිච යමෙත්ථ ද්‍රිලනිද්දෙසට්ඨකථාය කතතුකාල නිද්දස්සනාදිවසෙන වතතබ්බං, සබ්බමෙව නං නිද්දට්ඨං. මහානිද්දෙසට්ඨකථා විද්දාද්දපණේ, තසමා විත්ථාරම්ච්ඡන්තෙති තමොලොකෙ තබ්බං. සංසොධනං පනිමස්ස ව ගන්ථස්ස යථා චුත්තස්ස සත්ථිමත්ථ හෙවාවිතාරණේ සමච්චයස්ස සොගතස්ස සමාරධනමනුපගමම පතිට්ඨාපිතාය තිපිටක මුද්දපණේ සභාය අජ්ඣකකධ්වුරිනො යසසධිනො වාරලස් අල්චස් හෙවාවිතාරණාභිධානස්ස ආභ්ගලවෙච්ඡාරවරියස්ස අජේඤ්ඤනං පපිච්ච දිවභ්ගතස්ස විජේඡාදයපරිචේණාධිපතීනො තිපිටක වාචිස්සරවරියස්ස විවිධවිබුධජනනිසෙවිතස්ස පාදපභිකජස්ස සිරිසුමභ්ගලාභිධානස්ස පධානසභ්ඤ්ඤායකන්ථෙරස්ස වෙව විජේඡාදය පරිචේණජ්ඣකධ්වුරිනො තිපිටක වාචිස්සරවරියස්ස සකසමය සමයනතරෙසු වෙව නෙකභාසා සන්ථනතරෙසු ව පරමකොවිදස්ස ධම්මකීතති සිරිදෙවම්භතාභිධානස්ස පධානනායකන්ථෙරවරස්ස ව සිස්සභුතෙන මයා ගංගොධවිල සුභද්දරාම පරිචේණාධිපතීනා ඛොධි රුකධගාමසමුඛවෙන සිරිජේඡවතාභිධානෙන ඵෙරෙන විජේඡාදය පරිචේණේ උපපධානාවරියස්ස ආයසමනො රතනසාරන්ථ රාභිධානස්ස පණ්ඨිතවරස්ස ව සාභයාමචගමම සීභලමරමමපොත්ථ කෙහි ව සංසද්දයං මනුස්සාහෙන නිට්ඨාපිතං. ඔසාන සුද්ධිපත්තානි පනිමස්සව ගන්ථස්ස විජේඡාදය පරිචේණාධිපතීනා පණ්ඨිත සිරොමණීනා සිරිසද්දණීස්සරාභිධානෙන පධාන යතිස්සරෙනව සානුද්දයමචලොකීතානීති ගාරවජුරස්සරමෙත්ථ සමුලෙලබයාමි.

ඉත්ථං මයා නිට්ඨාපිතායං ව සුද්ධි සමබුද්ධි පරිනිබ්බාණාය වතුස්සනාධිකානං විනතං වස්සසභස්සාන මුපරිපඤ්චසට්ඨිතමෙ වෙසාචෙ සුකකපකෙඛ අට්ඨමීයං ගුරුවාරෙති සද්දනබ්බං.

Boruggamuwe Revata Thero.

බු: ව: 2466.
 ස්‍රී: ව: 1923.

විද්‍යාඥත්වලකිණානි.

ABBREVIATIONS.

- සී. I. කොලඹනගර විජේදාදපරිචේණපොත්කාලයපොත්ක.
- සී. II. විජයරාම විහාරතො ලද්දිපොත්ක.
- සී. III. බෙල්ලන්විල බොධිසම්පාදම්විහාරතො ලද්දිපොත්ක.
- සී. IV. කොලඹනගර රාජකීය පොත්කාලයතොලද්දිපොත්ක.
- ම. V. මරමකකිර පොත්ක.

සු වි ප න්‍යං.

CONTENTS.

පිටිපිටිකා.

සු න්‍යාපණනා.

1	අජ්ඣසුතන නිදද්දසවණනා.	1
7	කියසමෙතෙතය්‍යසුතන නිදද්දසවණනා.	2
8.	පුණනසුතන නිදද්දසවණනා.	2
14.	මෙතතලු සුතන නිදද්දසවණනා.	3
20.	ධොතකසුතන නිදද්දසවණනා.	4
21.	උපසිච්ඡුතන නිදද්දසවණනා.	6
23.	නන්දසුතන නිදද්දසවණනා.	6
24.	හෙමකසුතන නිදද්දසවණනා.	7
25.	තොදෙය්‍යසුතන නිදද්දසවණනා.	8
25.	කප්පසුතන නිදද්දසවණනා.	9
26.	ජතුකණ්ණිකසුතන නිදද්දසවණනා.	10
32.	භද්‍රාචුඛසුතන නිදද්දසවණනා.	11
33.	උදයසුතන නිදද්දසවණනා.	12
35.	පොසාලසුතන නිදද්දසවණනා.	13
49.	මොසරුජසුතන නිදද්දසවණනා.	14
57.	පිඛිගිගසුතන නිදද්දසවණනා.	15
58.	පාරයනසුතන නිදද්දසවණනා.	16
66.	බග්ගවීසාණසුතන නිදද්දසවණනා.	17
108.	නිගමණසුතන නිදද්දසවණනා.	17
111.	සංවණ්ණිතපද්‍යනං අනුකතමණ්ණිකා.	

මරමමසීහලකබරපොත්කානං

විසදිසකබරටයානානි.

මරමම.	සීහල.
පඨම	පඨම
අවිතරාග	අවිතරාග
විපසි	විපසි
පඨවී	පඨවී
විහිසා	විහිංසා
සඬි	සඬිං
පඬි	පඬි
සමා	සමචා
ජ්වො	ජ්වො
අදධ	අට්ඨ
බිණාසව	බිණාසව
නිවරණ	නිවරණ
මකට	මකකට
බලිබොධ	පලිබොධ
අසාදුනුපසි	අසාදුනුපසි
ඨාන	ඨාන
පඬිකමම	පඬිකමම
සඬිසඬි	සඬිසඬි
එතාදිසානි බහුනි වචනානි භොනානි.	
අත්ථ	අට්ඨ
පාඨමොකඛ	පාඬිමොකඛ

චූළ නිද්දෙ සඨකථා.

නමොනස්ස භගවතො අරහතො
සම්මාසම්මබ්බස්ස.

පාරයනවග්ගස්ස¹ පඨමෙ අජ්තපුත්තනිද්දෙසෙ:

කෙනස්ස නිවුතො ලොකො
(ඉච්චායසමා අජ්තො) කෙනස්ස නප්පකාසති
කිස්සාති ලෙපනං² බුද්ධි
කිංසු තස්ස මහබ්බස්සනති.

අජ්තමාණවස්ස පුච්ඡිතෙ පඨමපසෙඤ්ඤ ව උපරුපරි පසෙඤ්ඤ ව නිද්දෙසෙසු ව චුත්තව උත්තානව වජේජනී විසෙසමෙව වක්ඛාම.

තත්ථ නිවුතොති පටිච්ඡාදිතො. කිස්සාතිලෙපනං බුද්ධිති කිං අස්ස ලොකස්ස අභිලෙපනං³ වදෙසී. ආවමොති ආචරිතො. නිවුතොති පටිච්ඡාදිතො. බවුතොති හෙඨා පටිච්ඡාදිතො. පිඨිතොති උපරිභාගෙන ඡාදිතො. පටිච්ඡනෙනාති අච්චටො. පටිකුජ්ඣිතොති අධොමුඛං ඡාදිතො. නප්පකාසතීති නප්පකාසො හොති. නප්පභාසතීති සදුණ්පභාසං න කරෙති. න නපතීති සදුණ්පභාසං⁴ න කරෙති. න විශ්වතීති සදුණ් විරෙචනං න කරෙති. න සදුසතීති න ජානිස්සති. න පඤ්ඤාසතීති න පඤ්ඤාසතෙ. කෙන ලිතොති කෙන ලිච්චිතො. සංලිතො⁵ උපලිතොති උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪිතං. ආවිකඛසී නිද්දෙසවසෙන. දෙසෙසී පටිනිද්දෙස වසෙන. පඤ්ඤාපෙසී තෙන තෙන පකාරෙන, අත්ථං බොධෙතො පඨපෙසී, තස්ස තස්ස කාරණං දස්සෙතො විචරසී, වෘජ්නභාවං දස්සෙතො විභජසී. නිකකුජ්ඣතභාවං ගමභිරභාවං ව හරිතො සොතුතං සදුණස්ස පතිඨං ජතයතො උත්තානිකරෙසී, සබ්බෙහිපි ඉමෙහි ආකාරෙහි සොතුතං අඤ්ඤාණකිකාරං විධිමෙතො පඤාසෙසීති එවමත්ථො දඨබ්බො.

1. ම. V. වග්ගෙ. 2. ම. V. ලෙපනං. 3. ම. V. අභිලෙපනං.
4. ම. V. සදුණ්පභං. 5. ම. V. පලිතො.

වෙවිච්ඡා පමාද නපසනාසනීති මච්ඡරියහෙනු ච පමාදහෙනු ච නපසනාසනී, මච්ඡරියං භික්ඛ දුනාදිගුණෙහි පනාසිත්තං න දෙති. පමාදෙ සීලාදීහි. ජප්පාභිලෙපෙන නිතණ්හා අස්ස ලොකස්ස මක්කවා ලෙපො විය මක්කවස්ස අභිලෙපනං, දුක්ඛනනි ජනිආදිකං. සෙසං ධම්මානනනි යෙසං රූපාදිධම්මානං. ආදිගො සමුද්ගමනං පඤ්ඤාසනීති පඨමතො උප්පාදො පඤ්ඤායති. අඤ්ඤං ගමගො නිගේධොති භවහතො නිරුජ්ඣනං පඤ්ඤායති.

කමමසහනීසසිනො විපාකොති කුසලාකුසලවිපාකො කමමං අමුච්ඡිත්තා පචතතනතො කමමසනනීසසිනො විපාකොති වුච්චති. විපාකසහනීසසිනං කමමනනී කුසලාකුසලකමමං විපාකස්ස ඔකාසං කතා සිතතතා විපාකසනනීසසිනං කමමනනී වුච්චති. නාමසහනීසසිනං රූපනනී පචචොකාරෙ රූපං නාමං අමුච්ඡිත්තා පචතතනතො නාමසනනීසසිනං රූපනනී වුච්චති. රූපසහනීසසිනං නාමනනී පචචොකාරෙ නාමං රූපං අමුච්ඡිත්තා පචතතනතො රූපසනනීසසිනං නාමනනී වුච්චති.

සමනනී සබ්බධි සොනානී සබ්බෙසු රූපාදිආයතනෙසු: තණ්හා දිකා සොතා සඤ්ඤනී. කිං නිචාරණනනී තෙසං කිං ආචරණං කා රක්ඛාති. සංචරං බ්‍රාහ්මීති තං තෙසං නිචාරණ සංඛාතං සංචරං බ්‍රාහ්මී. එතෙන සාවසෙසපභානං පුච්ඡති. කෙන සොනා පිටීසරෙති කෙන ධමමෙන එතෙ සොතා පිටීයනනී පච්ඡජ්ජනනී. එතෙන අනච සෙසපභානං පුච්ඡති. සමනනීති උප්පජ්ජනනී. ආසමනනීති අධො ගාමිනො හුත්වා සමනනී. සඤ්ඤනීති සඤ්ඤමානා පචතතනනී පුනපුනං චතතනනී. සනී නෙසං නිචාරණනනී විපස්සනායුතතා කුසලාකුසලධම්මානං ගතියො සමනෙසමානා සනී තෙසං සොතානං නිචාරණං. සොනානං සංචරං බ්‍රාහ්මීති තමෙවාහං සනී සොතානං සංචරං බ්‍රාහ්මීති අධිප්පායො. පඤ්ඤාසෙනො පිටීසරෙති රූපාදිසු පන අනිච්චතාදිපටිවෙධසාධිකාය මග්ගපඤ්ඤාය එතෙ සොතා සබ්බසො පිටීයනනී. පච්ඡජ්ජනනී¹ උච්ඡජ්ජනනී. සමුද්ගමනනී පච්චයච. අඤ්ඤංගමනනී උප්පනනානං අභාවගමනච, අනුප්පනනානං අනුප්පාදං වා. අස්සාදං වානි ආනිසංසච. ආදිනචංවානි දොසච. නිස්සර ණ්චානි නිග්ගමනච. පඤ්ඤාචෙචානි පඤ්ඤාගාථාය යාවායං තයා වුත්තා පඤ්ඤා යා ච සනී යං ච තදචසෙසං නාමරූපං එතං සබ්බමපි කඤ්ඤ නිරුජ්ඣනී එතං මෙ පඤ්ඤා² පුඤ්ඤො පබ්බාහිති එවං සංචෙපඤ්ඤා වෙදිතබ්බො. කඤ්ඤං නිරුජ්ඣනීති එතං නාමරූපං කඤ්ඤ න භවති. වුපසමමනීති නිබ්බානී. අඤ්ඤං ගමනනීති අභාවං ගමනනී. පටිපසසමගනීති සනනීසීදති.

1. ම. V. සච්ඡජ්ජනනීති. 2. ම. V. එතං පඤ්ඤා.

නිර්දේශිත නාම. සවෙ සකදගාමිඤ්ඤ සකදගාමිමග්ගො අභාවිතො අභවිඤ්ඤ ධපෙක්ඛා වෙ භවෙ පච්ඤ්ඤ භවෙඤ්ඤ උපාදින්නකපච්චන්තං පච්චෙනෙය්‍ය. කසමා? තස්ස පච්චන්තස්ස පච්චන්තියා හෙතුතං අඤ්ඤියාය. ඔලාරිකාති කාමරුගපටිසසංයොජනාති ඔලාරිකො කාමරුගානු සයො පටිසානුසයොති ඉමෙ පන වග්ගාරො කිලෙසෙ සො මග්ගො උපපජ්ජමානොව සමුග්ගානෙති.

ඉද්දති කුතො සකදගාමිඤ්ඤ වෙ භවෙ ධපෙක්ඛා පච්ඤ්ඤ භවෙඤ්ඤ උපාදින්නකපච්චන්තං පච්චන්තියාති? එවං සකදගාමිමග්ගො උපාදින්නක පච්චන්තං අපච්චන්තං කුරුමානො උපාදින්නකං නිර්දේශිත නාම, සවෙ අනාගාමිඤ්ඤ අනාගාමිමග්ගො අභාවිතො අභවිඤ්ඤ ධපෙක්ඛා එකං භවං දුතියභවෙ උපාදින්නකපච්චන්තං පච්චෙනෙය්‍ය. කසමා? තස්ස පච්චන්තියා හෙතුතං අඤ්ඤියාය. අනුසභගතොති කාමරුගපටිසසංයොජනාති අනුසභගතො කාමරුගානුසයො පටිසානුසයොති ඉමෙ පන වග්ගාරො කිලෙසෙ සො මග්ගො උපපජ්ජමානොව සමුග්ගානෙති.

ඉද්දති කුතො අනාගාමිඤ්ඤ එකං භවං ධපෙක්ඛා දුතියභවෙ උපාදින්නකපච්චන්තං පච්චන්තියාති? එවං අනාගාමිමග්ගො උපාදින්නක පච්චන්තං අපච්චන්තං කුරුමානො උපාදින්නකං නිර්දේශිත නාම. සවෙ අරහතො අරහත්තමග්ගො අභාවිතො අභවිඤ්ඤ රුපාරුප භවෙඤ්ඤ උපාදින්නකං පච්චෙනෙය්‍ය. කසමා? තස්ස පච්චන්තියා හෙතුතං අඤ්ඤියාය. රුපරුගො අරුපරුගො මානො උච්චං අවිජ්ජා මානානු සයො භවරුගානුසයො අවිජ්ජානුසයොති ඉමෙ පන අභි කිලෙසෙ සො මග්ගො උපපජ්ජමානොව සමුග්ගානෙති.

ඉද්දති කුතො ඛිණ්ණසච්ඤ්ඤ පුනඛභවෙ උපාදින්නකපච්චන්තං පච්චන්තියාති? එවං අරහත්තමග්ගො උපාදින්නකපච්චන්තං අපච්චන්තං කුරුමානො උපාදින්නකං නිර්දේශිත නාම. සොතාපත්තිමග්ගො චෝඤ්ඤ අපායභවං නිර්දේශිත සකදගාමිමග්ගො සුභතිකාමභවෙක දෙසං. අනාගාමිමග්ගො කාමභවං. අරහත්තමග්ගො රුපාරුපභවං, සබ්බභවෙපි නිර්දේශිත එවාති වදන්ති. එවං උපාදින්නකනිර්දේශො චෙදිතබ්බො. තත්ථ “අභිසංඛාර විඤ්ඤාණස්ස නිර්දේශනා”ති: එතෙන අනුපාදින්නකනිර්දේශං දෙස්සෙති. “යෙ උපපජ්ජෙය්‍යං නාමච රුපච ඵතෙඤ්ඤ නිරුජ්ඣන්ති”ති ඉමිනා පත්ථ උපාදින්නකනිර්දේශං දෙස්සෙති. තත්ථ සත්ථභවෙ ධපෙක්ඛාති කාමභවතො කාමභවං සංසරන්තස්ස සත්ථභවෙ වජෙජ්ජා. අනම්භවගො සංසාරෙති:-

“බකානං පටිපාටි ධාතුආයතනාන ව¹
අබ්බොච්ඡන්තං වත්තමානං සංසාරොති පටුච්චති”ති

1. සි. I. II & ම. V. ආයතනාතිච්.

එව. වණ්ණිතෙ සංසාරවට්ටෙ යෙ උපපජ්ජෙය්‍යං නාමච රූපමානි
 නමනලකකණං වතුකකකිසංඛාතං නාමච රූපපනලකකණං භුතො
 පාදයසංඛාතං රූපච එතෙ ධම්මා උපපජ්ජෙය්‍යං. එතෙහෙ
 නිරුජ්ඣනනීති එතස්මිං සොතාපතනිමග්ගෙ එතෙ නාමරූපධම්මා
 අභබ්බිප්පතනිකවසෙන නිරොධං ගව්ඡන්ති. සකදගාමිමග්ගඤ්ඤො
 නාති එත්ථ පටිසන්චිවසෙන සකිං යෙව ඉමං ලොකං ආගච්ඡන්ති=
 සකදගාමී, තස්ස මග්ගො සකදගාමිමග්ගො, තෙන මග්ගෙන සම්ප
 සුත්තඤ්ඤෙන. මෙ භවෙ ධම්මොති කාමධාතුයායෙව පටිසන්චි
 වසෙන මෙ භවෙ වජ්ජෙතියා. පමසු භවෙසුති තදවසිඨෙසු පමසු.
 එතෙහෙ නිරුජ්ඣනනීති එත්ථ සකදගාමී මග්ගෙ එතෙ ධම්මා චුත්ත
 නයෙන නිරුජ්ඣන්ති. එසං භවං ධම්මොති උක්කඨවසෙන රූප
 ධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා එකං භවං වජ්ජෙතියා. රූපධාතුයා වා
 අරූපධාතුයා වානී දුතියකභවෙ රූපධාතුයාවෙව අරූපධාතුයාව.
 නාමරූපමානි එත්ථ රූපභවෙ නාමරූපං. අරූපභවෙ නාමමෙව.
 එතෙහෙ නිරුජ්ඣනනීති එත්ථ අනාගාමිමග්ගෙ එතෙ නාමරූපධම්මා
 චුත්තනයෙන නිරුජ්ඣන්ති.

අරහතොති කිලෙසෙහි ආරකතතා අරහාති ලබනාමස්ස බිණ්ණා
 සවස්ස. අනුපාදිසෙසාස නිබ්බාණධාතුයානි දුට්ඨා හි නිබ්බාණ
 ධාතු-සඋපාදිසෙසා ව අනුපාදිසෙසා ව. තත්ථ උපාදියතෙ අහං මමාති
 භුසං ගග්ගනීති=උපාදි, බක්ඛපවකස්සෙනං අධිවචනං, උපාදියෙව
 සෙසො අවසිඨො=උපාදිසෙසො. සහ උපාදිසෙසෙන වත්තනීති=
 සඋපාදිසෙසා. නත්ථත්ථ උපාදිසෙසොති=අනුපාදිසෙසා. අයං පන
 අනුපාදිසෙසා තාය අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා. නිබ්බා
 ඤනායානි නිරිකිතස්ස විය ඡත්තවෙදස්ස නිබ්බායතතස්ස අප්ප
 පස්සාසානං නිරොධවසෙන නයො වරිමා ව භවවරිමො ක්කානවරිමො
 චුතිවරිමොති, භවෙසු හි කාමභවෙ අස්සාසපස්සාසා පවත්තනති රූපා
 රූපභවෙසු නප්පවත්තනති. තස්මා සො භවවරිමො. ක්කානෙසු පුරිම
 ක්කානතතයෙව පවත්තනති, වතුත්ථ නප්පවත්තනති, තස්මා සො
 ක්කානවරිමො. යෙ පන චුතිවිත්තස්ස පුරතො සොලසමෙන විත්තෙන
 සහුප්පතනා තෙ චුතිවිත්තෙන සහ නිරුජ්ඣන්ති, අයං චුතිවරිමො
 නාම. අයං ඉධ වරිමොති අධිපෙපතො. යෙහි කෙවි බුඩා වා පච්චක
 බුඩා වා අරියසාවකා වා අත්තමසො කුත්ථකිපිලුලිකං උපාදය සඤ්ඤ
 භවඞ්ඤවිත්තෙනෙව අව්‍යාකතෙන දුක්ඛසච්චෙන කාලං කරොන්ති.
 තස්මා වරිමවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙනාති. චුතිවිත්තස්ස නිරොධෙනාති
 අත්ථො.

පඤ්ඤා ව සති ව නාමමානි එතෙහි වතුත්තං අරූපකකිකානං
 ගහණං පච්චෙතබ්බං. රූපමානි එතෙන වතුත්තං මහාභුතානං වතු
 විසති උපාදරූපානච ගහණං පච්චෙතබ්බං. ඉද්දති තස්ස නිරුජ්ඣ

නුපායං දසෙස්සනො “විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එනේතං උපරුඤ්ඤාති”ති ආහ. තත්ථ විඤ්ඤාණනති වර්මවිඤ්ඤාණමපි අභිසංඛාර විඤ්ඤාණමපි, අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස පභිනනිරොධෙන එනේතං උපරුඤ්ඤාති දීපසිධා විස අපණණතතිහභාවං. යාති. වර්මවිඤ්ඤාණස්ස අනුපාදපච්චයතතා අනුපාදනිරොධෙන අනුපාදවසෙනෙව උපරුඤ්ඤාතිති, එතතාවතාව “දුක්ඛමස්සමභබ්බය”නති ඉමිනා පකාසිතං දුක්ඛසච්චං, “යාති සොතාති”ති ඉමිනා සමුදයසච්චං, “පඤ්ඤයෙනෙ පිටියරෙ”ති ඉමිනා මග්ගසච්චං, “අසෙසං උපරුඤ්ඤාති”ති ඉමිනා නිරොධසච්චනති එවං. වතතාරි සච්චාති සුඤ්ඤාපි අරියභුමිං අතධිගතො ජුත සෙක්ඛාසෙක්ඛපටිපදං. පුච්ඡන්තො “යෙව සංඛාතධම්මාසෙ”ති භාථමාහ.

තත්ථ සංඛාතධම්මාති අනිච්චාදිවසෙන පරිච්චිමංසිතධම්මා. අරහතතානමෙන. අධිවචනං. සෙක්ඛාති සීලාදීති සික්ඛමානා අවසෙසා අරියපුග්ගලා. සුචුති බහුසතතජනා. ගොසං මෙ නිපකො ඉඤ්ඤං. සුඤ්ඤා පමුඤ්ඤිති තෙසං මෙ සෙක්ඛාසෙක්ඛානං නිපකො පභිතො තුං. පුඤ්ඤා පටිපතති. බුඤ්ඤා. ගොසං චික්ඛා සංඛාතාති තෙසං පචබන්ධා අපචරිසක්ඛිකං කන්ධා දෙසිතා සංවෙපං කන්ධා ධම්මා වා, ධාතු ආදීසුපි එසෙව නයො. ඉඤ්ඤනති පයොගං. චිඤ්ඤනති කිරියං. චුක්ඛනති පචතති. ආචාරනති වරණං. ගොචරනති පච්චයං. විභාරනති ඉරියාපථපචතතනං. පටිපදනති විපස්සනං.

අපස්ස භගවා යසමා සෙක්ඛෙන කාමච්ඡන්දනිවරණං ආදිං කන්ධා කිලෙසා පහාතබ්බා එව. තසමා “කාමෙසු”ති උපසිස්භාථාය සෙක්ඛ පටිපදං දසෙස්සති.

තස්සන්තො¹ වජ්ජිකාමෙසු කිලෙසකාමෙන නාභිගිඤ්ඤායස කාය දුච්චරිතාදයො ව මනසො ආවිලභාවකරෙ ධම්මෙ පජහන්තො මනසා නාවිලො සිඤ්ඤාති යසමා පන අසෙක්ඛා අනිච්චාදිවසෙන සබ්බසංඛාරාදීතවපරිතුලිතතතා කුසලො සබ්බධම්මෙසු කායානුපස්සනාසතිආදීති ව සතො සක්කායදිසිආදීනං භිනනතතා භික්ඛුභාවං පතෙතාව හුන්ධා සබ්බඉරියාපථෙසු පරිබ්බජති තසමා “කුසලො”ති උපසිස්භාථාය අසෙක්ඛපටිපදං දසෙස්සති.

න ගිඤ්ඤාසාති ගෙධං නාපඤ්ඤය. න පඤ්ඤිඤ්ඤාසාති ලොහවසෙන න අලලීයෙයස. ආවිලකරෙ කිලෙසෙ පජහෙසාති විතතාලුලකරෙ උපතාපසංඛාතෙ කිලෙසෙ ජහෙයස. සනෙබ්බ ධම්මා අනන්තාති නිබ්බාණං අනොතා කරන්ධා වුත්තං. සංකිච්චි සමුදයධම්මනති යං කිච්චි සපච්චයසතාවං. සහ භාථාපටිසොසානාති භාථාවසානෙනෙව සම්. සෙ ගො බුහමණෙන සම්. එකජන්දනි යෙ එතෙ අර්තමානවෙන කලාණජන්දන එකජන්ධාසයා.

1. ම. V. අන්තො.

එකපසගොභාති කායවච්චිමනොපයොගෙති එකපසයොගා. එකාධිප්පාසාති එකො අධිප්පායො රුචි එතෙසනති=එකාධිප්පායා, එකරුචිකාති අනේවා. එකවාසනවාසිනාති අතීතබ්බසාසනෙ තෙන සභිං භාවිතභාවනා. අනෙතෙසං පාණසහස්සානනාති අනෙතෙසං දෙවමනුස්සංඛාතානං පාණසහස්සානං. විරජං විනමලනති රාගාදිරජවිරහිතං රාගාදිමලවිරහිතව. ධම්මවිකල්පනති ඉධ සොතා පතතිමග්ගො අධිපොතො, අඤ්ඤත්ථ හෙයා මග්ගතතයං; තස්ස උපපතතිකාරණදස්සනත්ථං “යංකිච්ච සමුදයධම්මං සබ්බනතං නිරොධ ධම්ම”නති ආහ. තං හි නිරොධං ආරම්භණං කත්වා කිච්චවසෙන එව සබ්බසංඛතං පටිච්චිකල්පනං උපපජ්ජති. නාස්ස ච පන බ්‍රාහ්මණස්ස අනුපාදුස ආසවෙති විතතං විමුච්චිති තස්ස ච අජ්නත්‍රාහවණස්ස අනෙතවාසිසහස්සස්ස ච තණ්හාදීහි අගහෙත්වා කාමාසවාදීහි මග්ගකඛණේ විතතං විමුච්චමානං ඵලකඛණේ විමුච්චිති.

සහ අරහත්තපසනාති අරහත්තප්පතතියාව සහෙව ආයසව තො අජ්තස්ස ච අනෙතවාසි සහස්සස්සව අජ්නජරොවාකවීර තිදඬ කම්බපු ආදයො අනතරධායංසු. සබ්බෙව ඉච්චමයපතනවීරධරා චබ්බලුකෙසා එහිභිකල්පනු නුත්වා හගවනතං නමස්සමානා පජලිකා නිසී දිංසු. පාලියං පන අජ්තනේරොව පඤ්ඤයති. තත්ථ අඤ්ඤ පටි පතතිඤාති සයං ‘පච්චාසිංසිතලඬපටිපතතියා නිබ්බණලඬසහාවෙ නාති අනේවා. සෙසං සබ්බත්ථ පාකට්ඨෙව. එවං හගවා අරහත්තනිකු ටෙන දෙසනං නිඵපෙසීති.

පාඨසණ්ඩවග්ග අජ්නසුත්තනිදද්දසවණණනා
නි සී තා.
ප ඨ මං.

2.

දුතියෙ තිස්සමෙතෙතයෟසුත්තනිදද්දසෙ කොධ සනතුසිනොති= නිසීතෙ පන ¹ අජ්නසුත්තෙ “කථං ලොකං අවෙකකනතං මච්චිරාජ න පස්සති”ති එවං මොඤරාජ පුච්ඡිතුං ආරභි. න තාවස්ස ඉච්චියාති පරිපාකං ගතානීති ඤත්වා හගවා තිඤ්ඤ මොඤරාජ අඤ්ඤ පුච්ඡ තුති පටිකඛිපි. තතො තිස්සමෙතෙතයෟසා අත්තනො සංසයං පුච්ඡනො “කොධා”ති ආචමාන:

තත්ථ කොධ සංහතුසිනොති කො ඉධ භුදො. ඉඤ්ඤිනාති තණ්හාදීභිවිපජ්ජිතාති. උහගනමභිඤ්ඤාසොති උහො අනෙත අභිජ නිත්වා. මනනා ගා ලිප්පතීති පඤ්ඤය න ලිප්පති. පටිපුණ්ණසං ඤපෙසාති තෙකඛමොදි විතකෙකති පරිපුණ්ණසංකප්පතාය පරි පුණ්ණමනොරථො. ගණනාඉඤ්ඤිනාති තණ්හාය වලිතං. දීභිඉජ්ජතා

1. සී. II & III. තිදද්දිභිතෙ ජන.

දිසුපි එසෙව නියෝ. **කාමිකුණ්ඩා** නති කිලෙසකාමෙහි ඉල්තංච්ඤනං. කම්මේච්ඤනතිපි පාසො තං න සුඤ්ඤං. මහනො පුරිසොති මහා පුරිසො. උත්තමො පුරිසොති අග්ගපුරිසො. පධනො පුරිසොති සෙසුපුරිසො. අලාමනො පුරිසොති විසිඵුපුරිසො. ජෙඨකො පුරිසොති පාමොක්ඛපුරිසො. න ගෙසිමනො පුරිසොති උත්තමපුරිසො. පුරිසානං කොට්ඨස්සපුරිසොති පධාන පුරිසො. සබ්බෙසං ඉච්ඡිතො පුරිසොති පචරපුරිසො; සිබ්බති මච්චගාති තණ්හං අතික්ක මිත්වා සීතො. උපච්චගාති සං අති අගා; තස්ස තමත්ථං හගවා ව්‍යාකරොත්තො “කාමෙසු”ති ගාථවය මාහ.

තත් කාමෙසු බ්‍රහ්මචරිඤ්චාති කාමතිමිත්තං බ්‍රහ්මචරියවා; කාමෙසු ආදීනවං දීඤ්ඤා මග්ගබ්‍රහ්මචරියෙන සමන්තාගතොති වුත්තං ගොති. එත්තාවතා සන්තුසිතං දසෙසසි. චිත්තණ්හොති ආදීභි අනෙ ජනං, තත් සංවාස නිබ්බුතොති අතිච්චාදීවසෙන ධම්මෙ චිමංසිත්වා රාගාදීතිබ්බාණෙන නිබ්බුතො. අසම්මසමාපත්තියාදීති ව ධම්මසමා ගතතො. ආරතීති ආරකා රමනං. විරතීති තාය විතා රමනං. පච්චිතීති පටිතිවත්තීත්වා තාය විතා රමනං. චෙරමණීති චෙරවිතාසනං. අකිසිතීති කිරියා පරිච්ඡන්දනං. අකරණනති කරණපරිච්ඡන්දනං. අනස්සාපතනීති අනාපජ්ජනතා. වෙලාඅන තික්කමොති සීමානතික්කමො. සෙසං තත් තත් වුත්තතයත්තා පාකට්ඨමෙව.

එවං හගවා ඉමමපි සුත්තං අරහත්තනික්ඛට්ඨෙනෙව දෙසෙසි. දෙස නාපරියොසානෙ අයමපි බ්‍රාහ්මණො අරහත්තෙ පතීදාසි. සභිං අනෙත්වාසික්කසගස්සෙන අඤ්ඤාසව අනෙක්කසගස්සානං ධම්මචක්ඛුං උදපාදී. සෙසං පුබ්බසදිසමෙව.

තිස්සමෙනෙසාසුත්තවණ්ණනා

ති සී තා.

දු ති සං.

3.

තතීයෙ. පුණ්ණකසුත්තනිද්දෙසෙ. “අනෙජ”නති ඉදමපි පුරිම නයෙනෙව මොහරාජනං පටික්ඛිපිත්වා වුත්තං. තත් මූලදස්සා මිනති අක්ඛසලමුලාදීදස්සාවිං. ඉසසොති ඉසිනාමකා ජට්ඨා. යඤ්ඤානති දෙය්‍යධම්මං. අක්කපසසිංසුති පරියෙසිංසු. හෙතු දස්සාමිති ආදීති සබ්බාති කාරණවෙච්චනානෙව. කාරණං හි යසමා අත්තනො ඵලත්තාය හිනොති පචත්තති තසමා හෙතුති වුච්චති. තසමා නං ඵලං තිදෙති හන්ද ගණ්හථ නනති අපොති විය¹ තසමා තිදුනං. “සමච්චදස්සාවි”ති ආදීති පච පදුති හෙදා දස්සිත්තයාති එව. යසමා නං පටිච්ච එති පචත්තති තච ඵලං තනො සමුදෙති

1. ම. V. දසෙසති විය.

උපපජ්ජති තසමා පච්චයොති ච සමුදයොති ච චුළචති. සා චා පනඤ්ඤපි කාචි සුභතියොති වනුආපායවිතිච්ඡුතතකා උත්තරමානා දයො අපෙසසකකා කපණමනුසා ච දුලභසාසච්ඡාදනා දුක්ඛ පිට්ඨිතා වෙදිතබ්බා. සා චා පනඤ්ඤපි කාචි දුභතියොති යමරුජ නාගසුපණණපෙතමහිතිකාදයො පච්චෙතබ්බා. අත්තභාවාහි නිබ්බතනිසාති නිසු ණානෙසු පටිසන්චවසෙන අත්තභාවපටිලා හන්ථාය. ජනානිති සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤණෙන ජනාති. පණ්ණාතිති සමන්තවකුක්ඛා පයාති. අකුසලාති අකොසලලසමතුතා. අකුසලං හජන්තිති අකුසලභාවිසා. අකුසලපකෙඛි හවාති=අකුසලපකඛිනා. සබ්බෙ තෙ අවිජ්ජාමුලං කාරණං එතෙසනති=අවිජ්ජාමුලනා. අවිජ්ජාය සමොසරන්තා සමමා ඔසරන්ති ගච්ඡන්තිති=අවිජ්ජාසමොසරණා. අවිජ්ජාසමුග්ගනාති අරහත්තමග්ගෙන අවිජ්ජාය හතාය. සබ්බෙ ගෙ සමුග්ගනාං ගච්ඡන්තිති චුත්තප්පකාර අකුසලා ධම්මා තෙ සබ්බෙ හතභාවං පාපුණන්ති. අප්පමාදමුලනාති සති අවිජ්ජවාසො අප්පමාදෙ මුලං කාරණං එතෙසනති=අප්පමාදමුලනා. අප්පමාදෙ සමමා ඔසරන්ති ගච්ඡන්තිති=අප්පමාදසමොසරණා. අප්ප මාදෙ ගෙසං ධම්මානං. අගගමකඛාසනීති සයං කාමාවචරකොපි සමානො වනුභුමිකධම්මානං පතිඨාභාවෙන අග්ගො නාම ජනො. අලමනෙතාති සමනෙථා. මසා සුවච්ඡිනාති මයා පුඨං. චහග්ගෙ නං භාරන්ති එතං ආගතභාරං වහස්සු; ඉසග්ගොති ගෙ කෙචි ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ජනා, ඉසිපබ්බජ්ජා පබ්බජ්ජනාතිපි පාඨො. ආජීවිකාසාවකානං ආජීවිකා දෙවනාති ශෙ ආජීවිකවචනං සුණන්ති සුසස්සනති තෙ ආජීවිකසාවකා, තෙසං ආජීවිකසාවකානං, ආජීවිකා එතෙසං දෙය්‍ය ධම්මං පටිගණ්හන්ති තෙ එව ආජීවිකා දෙවතා, එවං සබ්බන්ථ.

සෙ ගෙසං දකඛිණොසාති ගෙ ආජීවිකාදයො දිසාපරියො ආනා ගෙසං ගෙසං බන්ධියාදීනං දෙය්‍යධම්මානුවච්ඡිකා. ගෙ ගෙසං දෙවනාති තෙ තෙ ආජීවිකාදයො තෙසං තෙසං බන්ධියාදීනං දෙවතා. සඤ්ඤං එසන්තිති දෙය්‍යධම්මං ඉච්ඡන්ති. ගච්චෙසන්තිති ඔලොකෙනති. පටිගෙසන්තිති උපපාදෙනති. සඤ්ඤං චා එගො සුචුති යඤ්ඤං එව වා එතෙ පුථුකා. සඤ්ඤොසාජනා චාති දෙය්‍ය ධම්මසජනකා එව වා එතෙ පුථු දකඛිණෙය්‍යා වා. එගො සුචුති දෙය්‍ය ධම්මානුවච්ඡිකා එවචා එතෙ පුථු. තෙ වින්ථාරතො දසෙස්සභුං “කථං යඤ්ඤවා එතෙ පුථු”ති ආදීනා නගෙන වින්ථාරෙන දීපෙති.

ආසිංසමානාති රූපාදීති පන්ධමානා. ඉන්ධනනනි ඉන්ධ භාවච පන්ධමානා. මනුසාදිභාවං ඉච්ඡන්තාති චුත්තං හොති. ජරංසිනාති ජරං නිසිනා. ජරමුඛෙන වෙත්ථ සබ්බං වට්ඨකුක්ඛං චුත්තං, තෙන වට්ඨකුක්ඛනිසිනා නතො අපරිමුච්චමානායෙව කප්ප සිංසුති දීපෙති. රූපපටිලාහං ආසිංසමානොනාති වණණායත්ත සමපත්තිලාහං පන්ධමානෙන. සඤ්ඤිසුපි එසෙව නගො.

වනනිසමභාසාලකුලෙ අත්තභාවපටිලාභනති සාරප්පතො
 බන්ධනානං මහාසාලකුලෙ අත්තභාවපටිලාභං පටිසන්ධිං පත්ථයමානා.
 බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලාදීසුචි ඵසෙව නයො. මුග්ගහාසිකොසු දෙවෙ
 සුචි ඵත්ථ පුබ්බභාගං¹ සන්ධියො වුත්තං. එත්ථාති බන්ධනකුලාදීසු. ජරං
 සිනාති ජරං. නිසසිතා, බ්‍රාහ්මණසිනාති ආදීසුචි ඵසෙව නයො.
 ඵතෙහි සබ්බං වට්ටදුක්ඛං පරියාදිසිත්වා දසසිතං හොති. “කච්චි සු තෙ
 භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පමන්තා අතාරං ජනිච ජරච මාරිසා”ති ඵත්ථ
 යඤ්ඤඤ ඵච යඤ්ඤපථො. ඉදං වුත්තං හොති-කච්චි තෙ යඤ්ඤ
 කප්පයන්තා වට්ටදුක්ඛමුත්තරිංසුති. සෙසි යඤ්ඤං සජ්ඣාති දෙය්‍ය
 ධම්මදුක්ඛවසෙන යජනති. පටිච්චජනනීති විසංචේජනති. ආසිං
 සනනීති, රූපපටිලාභාදයො පත්ථෙත්තති. ථොමසනනීති සුචිං
 දින්නනති² ආදිනා නයෙන යඤ්ඤදීති පසංසනති. අභිජප්පනනීති
 රූපාදිපටිලාභාය වාචං භිජුනති. ජුහනනීති දෙනති. කාමාහි
 ජප්පනනී පටිච්ච ලාභනති රූපාදිලාභං පටිච්ච පුත්තපුත්තං කාමෙ
 ඵච අභිජප්පනනී, අහො වනමහාකං සියුන්ති වදනති, තණ්හව තත්ථ
 වරෙසිත්තනීති වුත්තං හොති. ඤාප්පොගාති යාගාසිමුත්තා. භවර්ග
 ජනනාති ඵචමමෙහි ආසිංසනාදීහි භවර්ගෙනෙව රත්තා භවර්ග
 රත්තා හුත්වා ඵතාති ආසිංසනාදීති කරොන්තා. නානදිංසුති ජනි
 ආදී වට්ටදුක්ඛං න උත්තරිංසුති. යඤ්ඤං වා ථොමෙත්තනීති දුක්ඛං වා
 වණ්ණන්ති. ඵලං වාති රූපාදිපටිලාභං. දකඛිණෙසෙ වාති ජනි
 සමපදනාදී. සුචිං දිනනනනී සුචිං කත්වා දිනනං. මනාපනනී මන
 වරිසිත්තං. පණ්ණානනී ඔජ්චන්තං. කාලොගාති තත්ථ තත්ථ සමපත්ත³
 කාලෙ. කප්පිසනනී අකප්පියං වචේජත්වා දිනනං. අනවජ්ජනනී
 නිද්දෙසං. අභිණ්ණනනී පුත්තපුත්තං. දදං චිත්තං පසාදිනනනී දදතො
 මුචනචිත්තං පසාදිතං. පසංසනනීති ථොමෙත්තනී. කිත්තෙත්තනීති
 ගුණං පාකට්ටං කරොන්තනී. චණ්ණෙත්තනීති චණ්ණං භණ්ණනී. පසං
 සනනීති පසාදං පාපෙත්තනී. ඉත්තො නිදුන්තනී ඉත්තො මත්තස්ස ලොක
 තො දින්නකාරණා. අප්පකාසකාති මත්තෙත්තෙත්තො. මනන
 ධනිති මත්තෙත්තො. කිණ්ණං වෙදුන්තනී ඉරුබෙබ්බදයප්පබෙබ්බද
 සාමවෙදුතං ඔඨපභරණවසෙන. පාරං ගතාති=පාරගු. සහ
 නිසංඝුත්තා ව කෙටුභෙන ව සනිසංඝුත්තෙටුගානි. නිසංඝුති
 රූකඛාදීනං වෙච්චනපකාසනසත්ථං. කෙටුගනනී කීරියාකප්පචි
 කප්පො කමිත්තං උපකාරසත්ථං. සහ අකඛරප්පභෙදෙන සාකඛරප්ප
 භෙදුත්තං, අකඛරප්පභෙදුති සිකඛා ව නිරුත්තනී ව. ඉතිහාසපමිමා
 නනනී අප්ඵබ්බණ්ණවෙදං වතුත්ථං කත්වා ඉතිහ ආස ඉතිහ ආසාති ඊදිස
 වචනපටිසංයුත්තපුරාණකපාසංඛාතො ඉතිහාසො පචමො ඵතෙ
 සනනී=ඉතිහාසපමිමා, තෙසං ඉතිහාසපමිමානං, පදං තදවසෙසව

1. ම. V. පුබ්බභාගං. 2. ම. I, II & III. සිතිකං. සිතිකං. දින්නනනී.
 3. ම. V. සමපත්තී.

බ්‍රහ්මකරණං අජ්ඣායනති වෙදෙනති වානි පදනා වෙසානරණා. ලොකාසනා බුච්චති මිතණ්ඛවාදසන්ථං. මහාසුඤ්ජලක්ඛණනති මහාපුරිසානං බුඛාදීනං ලක්ඛණදීපකං වාදසසගස්ස ගන්ථපමාණ සන්ථං යන්ථ සොළස සගස්ස ගාථා පදපරිමාණා බුඛමන්තා නාම අගෙ සුං, යෙසං වසෙන ඉමිනා ලක්ඛණෙන සමන්තාගතා බුඛා නාම ගොනති ඉමිනා පච්චෙකබුඛා අග්ගසාවකා අසීනිමහාසාවකා බුඛ මාතා බුඛපිතා අග්ගපඨාකො අග්ගපඨාධිකා රාජා වකකවන්දිති අයං විසෙසො ඤායති. අනම්භානි ඉමෙසු ලොකායනමහාපුරිසලක්ඛ ණෙසු අනුන්ථ පරිපුරකාරීපණා. අවයා න ගොනති චුත්තං ගොති. අවයා නාම යෙ තානි අන්තො ච ගන්ථතො ච සන්තානෙදුං න සකෙකානති. මිත්තගානි පභිනරාගා. එතෙන අරහත්තඵලඨා චුත්තා. ග්ඤමිත්තසාස පටිපනනානි එතෙන අරහත්තමග්ගඨා. මින දෙසානි අනාගාමඵලඨා. දෙසමිත්තසාස පටිපනනානි එතෙන අනා ගාමිමග්ගඨා; මිනමොහානි අරහත්තඵලඨා. මොහමිත්තසාස පටි පනනානි අරහත්තමග්ගඨා. සීලසමාධිපඤ්ඤවිමුත්තනි සමපනනානි එතෙති වතුති ලොකීයලොකුත්තරමිස්සකෙහි සීලාදීහි සම්පන්නා. විමුත්තනිඤ්ඤාදස්ස භාසමපනනානි එතෙන පච්චෙකකිණඤ්ඤ සම්පන්නා චුත්තානි ඤාතබ්බං. නව බො ලොකීයමෙව. අහි ජපපනනිති පඤ්ඤනති. ජපපනනිති පච්චාසිංසනති. ජපපනනිති අනිච්ච පච්චාසිංසනති. ඤාගෙ සුත්තානි අනුයොගෙ දෙය්‍යබ්බෙව දීය්‍යමානෙ අහියොගවසෙන සුත්තා.

අඵ නො වරහිති අඵ ඉදුති නො අඤ්ඤ අතාරි. සංඛසානි ඤාණෙන විමංසිත්වා. පණ්ණපණිති පරුති ව ඔපරුති ව; පරත්තභාව සකත්තභාවාදීති පරුතිව ඔපරුති වානි චුත්තං ගොති. විධුමොති කායදුච්චරිතාදී ධුමචිරිහිතො. අහිසොති රාගාදී ඊසචිරිහිතො. අනාභි සොති සො එවරුපො අරහා ජනිජරං අතාරි. සකරුපානි අත්තනො රුපා. පරරුපානි පරෙසං රුපා. කායදුච්චරිතං විධු මිත්තනති නිවිධිකායදුච්චරිතං නිධුමං කතං. විධමිත්තනති නාසිතං.

මානො හි තෙ බ්‍රාහ්මණ ඛාටිභාගෙති යථා ඛාටිභාරො බකේත චුත්තමානො උපරි සීතොපි අකකන්තකකන්තඨානෙ පඨවියා සභී. එසෙහි විභ ඵලං ජනිගොත්ත කුලාදීති මානවන්දිති නිස්සාය උස්සාපිතො මානො තන්ථ තන්ථ ඉස්සං උපපාදෙනො වතුසු අපායෙසු සංසීදුපෙති. තෙනාහ:—“මානො හි තෙ බ්‍රාහ්මණ ඛාටිභාරො”ති. කොඛො ධුමොති තව ඤාණග්ගිස්ස උපකතිලෙසන්තෙ නොඛො ධුමො. සො තෙන උපකතිලිඨො ඤාණග්ගි න විරොචති. ගමෙහි මොසචජ්ජංති තිරොජන්තෙ මුසාවාදෙ ඡාරිකා නාම, යථා හි ඡාරි කාය පටිච්ඡන්තො අග්ගි න ජෙතති එවං තෙ මුසාවාදෙන පටිච්ඡන්තං ඤාණනති දස්සෙති. ජීවිහා සුභිති යථා තුස්සං සුචණ්ණ රජතලොගකඨමන්තිකාසු අඤ්ඤතරමයා යාගගජන්තථාය සුභ්

හොති, එවං මඤ්ඤානං ධම්මොග්ගං යජනන්ද්‍රියං පඤ්ඤානං සුඤ්ඤානං වදන්ති. යථා භූඤ්ඤානං නදීතිරෙ යජනස්ථානං එවං ධම්මොග්ගයජනස්ථානන්තෙත භද්දං ජෙතියස්ථානං. අනන්තාති විතතං.

ජනිතී ජයනකවසෙන ජනී, ඉදමෙත්ථ සභාව පච්චන්තං. සඤ්ඤානවසෙන සඤ්ඤානී. උපසංගොන පදං වධිතිතං. ඔක්කමන වසෙන ඔක්කමනනී. ජයනන්තෙත වා ජනී. සා අපරිපුණ්ණායතන වසෙන යුත්තා. සඤ්ඤානන්තෙත සඤ්ඤානී, සා පරිපුණ්ණායතනවසෙන යුත්තා. ඔක්කමනන්තෙත ඔක්කමනනී, සා අඛල්පලාබුජවසෙන යුත්තා. තෙ හි අඛිකොසච වත්තිකොසච ඔක්කමනනී පවිසන්තී ඔක්කමනනා පවිසන්තා වීය පවිසන්තී. අහිනිබ්බන්තනන්තෙත අහි නිබ්බන්තනී, සා සංසෙදජඔපපාතිකවසෙන යුත්තා. තෙ හි පාකටා එව හුත්වා නිබ්බන්තන්තී. අයං භාව සමමුති කථා.

ඉදනි පරමත්ථ කථා හොති, බන්ධා එව හි පරමත්ථතො පාඤ්ඤාවන්තී, න සත්තා. තත්ථ ව. බන්ධානන්තී එකවොකාරභවෙ එකස්ස චතුචො කාරභවෙ චතුන්තං පච්චොකාරභවෙ පච්චන්තමපි ගහණං වෙදිතබ්බං. පාඤ්ඤාවොති උපපන්තී. ආයොගානන්තී එත්ථ තනු තනු උපපජ්ජමානායත්තානං සඛගහො වෙදිතබ්බො. පටිලාහොති සන්තතියා¹ පාඤ්ඤාවො පාඤ්ඤාවන්තානෙව හි තානී පටිලධානී නාම හොන්තී, සා පනෙසා තත්ථ තත්ථ භවෙ පඨමාහිනිබ්බන්තී ලක්ඛණං ජනී, නිය්සාතන්තරසා, අනීතභවතො ඉධ උමමුජ්ජ නපච්චුපස්ථානා, එලවසෙන දුක්ඛවිචිත්තතා පච්චුපස්ථානා වා. ජරාති සභාවපච්චන්තං. ජීරණගාති ආකාරනිද්දෙසො. බන්ධිමන්තී ආදයො තයො කාලාතිකකමෙ කීච්චනිද්දෙසා, පච්ජිමා වෙ පකතිනිද්දෙසා. අයං හි ජරාති ඉමිනා පදෙන සභාවතො දීපිතා තෙනස්සා ඉදං සභාවපච්චන්තා. ජීරණතාති ඉමිනා ආකාරතො තෙනස්සායං ආකාරනිද්දෙසො. බන්ධිමන්තී ඉමිනා කාලාතිකකමෙ දන්තනබානං බන්ධිතභාවකරණකීච්චතො. පාලිමන්තී ඉමිනා කෙසලොමානං පලිත භාවකරණකීච්චතො. වලිග්ගවගාති ඉමිනා මංසං මිලාපෙත්වා තවෙ වලිග්ගවකරණකීච්චතො දීපිතා, තෙනස්සා ඉමෙ බන්ධිමන්තී ආදයො තයො කාලාතිකකමෙ කීච්චනිද්දෙසා, තෙහි ඉමෙසං විකාරානං දස්සන වසෙන පාකටිභුතා පාකටජරා දස්සිතා. යථෙව හි උදකස්ස වා වාතස්ස වා අග්ගිතො වා තිණරුක්කාදීනං සමභග්ගඵලිග්ගභත්තාය වා ක්කුමතාය වා ගතමග්ගො පාකටො හොති, න ව සො ගතමග්ගො තානෙව උදකාදීනී එවමෙව ජරාය දන්තාදීසු බන්ධිමාදීවසෙන ගතමග්ගො පාකටො, වක්ඛුං උමමිලෙත්වාපි ගඤ්ඤානී, නව බන්ධිමාදී නෙව ජරා. තනි ජරා වක්ඛුමිඤ්ඤාදයො හොති.

ආයුතො සංභානී ඉන්ද්‍රියානං පටිපාසොති ඉමෙහි පන පදෙහි කාලාතිකකමෙයෙව අභිබ්‍රාහ්මණාය ආයුක්ඛය වක්කාදී ඉන්ද්‍රියපරිපාස

1. ම. V. පටිසක්ඛි සන්තතියාපාඤ්ඤාවො.

සංඛාතාය පකතියා දීපිතා. තෙනසසිමෙව පච්ඡිමා මෙව පකතීනීදේශසාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ යසමා ජරං පත්තස්ස ආයු භාගති තස්මා ජරා ආයුතො සංභාතීති ඵලුපචාරෙන වුත්තා. යසමා ච දහරකාලෙ සුප්ප සත්තාති සුබ්බමපි අචන්තො විසයං සුඛෙතෙව ගණ්ණණසමන්තාති චක්ඛාදීති ඉන්ද්‍රියාති ජරං පචායස්ස පරිපක්කාති ආයුලිතාති අවිසදති ඔලාරිකමපි අචන්තො විසයං ගහෙච්චං අසමන්තාති ගොන්ති. තස්මා ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකොති ඵලුපචාරෙනෙව වුත්තා, සා පනෙසා ඵචං නීද්දියා සබ්බාපි ජරා පානවා පච්චන්තාති දුට්ඨා ගොති.

තත්ථ දන්තාදීසු බ්බාදිභාවදස්සනතො රුපධමෙමසු ජරං පානව ජරං නාම. අරුපධමෙමසු පන ජරා තාදිසස්ස විකාරස්ස අදස්සනතො පච්චන්තජරං නාම. තත්ථ යොයං බ්බාදිභාවො දිස්සති සො තාදිසානං දන්තාදීනං වණ්ණොයෙවාවති පඤ්ඤවක්ඛනා දිස්වා මනොචාරෙන විනෙත්තා ඉමෙ බ්බා ජරං පහවාති ජරං ඡන්තාති. උදකඨානෙ බ්බාති ගොසිඛාදීති ඔලොකෙත්වා හෙඨා උදකස්ස අත්ථාව ඡන්තං විය. පුන අවිචි සචිචිති ඵචමපි අයං ජරං දුට්ඨා ගොති. තත්ථ මණ්ණිකණ්ණකරජතපවාලවන්දසුරියාදීනං මන්දදසනාදීසු පාණීනං විය ච පුපඵඵලපල වාදීසු අපාණීනං විය ච අන්තරන්තර වණ්ණවිසෙසාදීනං දුබ්බිඤ්ඤායත්තා ජරං අවිචි ජරං නාම. තිරන්තරජරාති අන්තො. නතො අඤ්ඤාසු පන යථාචුත්තෙසු අන්තරන්තරා වණ්ණවිසෙසා දීනං සුචිඤ්ඤායත්තා ජරා සචිචි ජරා නාම.

තත්ථ සචිචි ජරං උපාදින්නක අනුපාදින්නක වසෙන ඵචං දීපෙ තබ්බා. දහරකුමාරකානං හි පඨමමෙව බිරදන්තා නාම උඨහන්ති න තෙ පිරා, තෙසු පන දන්තෙසු පතීතෙසු පුන දන්තා උඨහන්ති, තෙ පඨමමෙව සෙතා ගොන්ති ජරාවාතෙන පන ජහවකාලෙ කාලකා ගොන්ති. කෙසා පන පඨමමෙව නම්බාපි ගොන්ති කාලකාපි සෙතාපි, ජචි පන සලොභිතකා ගොන්ති වසිත්තානං වසිත්තානං ඔද්දතානං ඔද්දතභාවො කාලකානං කාලභාවො පඤ්ඤායති, ජරා වාතෙන පහව කාලෙ ච වලිං ගණ්ණාති, සබ්බමපි සස්සං වාපිතකාලෙ සෙතං ගොති පච්ඡා නීලං ජරාවාතෙන පන පහවකාලෙ පචරං ගොති, අම්බෙකු රෙතාපි දීපෙත්ථං වට්ඨිති ඵච.

සා පනෙසා බ්බාපරිපාකලක්ඛණා ජරා මරණුපතගන්තරසා යොබ්බනවිනාසවච්චුපඨානා, සෙසං සබ්බත්ථ පාකවමෙව. ඵචමපි භගවා ඉදමපි සුත්තං අරහත්තනිකුටෙනෙව දෙසෙසි, දෙසනාපරියො සානෙ අයමපි බ්‍රාහමණො අරහත්ත පතීදාසි සඬිං. අනෙතවාසික පුරිසසහස්සෙත, අඤ්ඤාසව අනෙකසහස්සානං ධම්මවක්ඛුං උදපාදි. සෙසං වුත්තසදිසමෙව.

පුණ්ණකසුත්තනීදේශසමුණ්ණනා
නී ට්ඨි තා.
ගා ති සං.

යානෙහි කොච්චි පුගලො පුපිතනෙතපි අගතපුබ්බතතා අගතනනි සංඛාතං නිබ්බාණං දිසං තථා න ගවේජය්‍ය යථා පුබ්බතාගෙ ඉන්ද්‍රිය දමෙන දනෙතන අපරභාගෙ අරියමඤ්ඤාභාවතාය සුදනෙතන දනෙතා නිබ්බිසෙවනො යො සප්පඤ්ඤා පුගලො තං අගතපුබ්බං දිසං ගවේජනි දනතභුමිං පාපුණාති තසමා අතදමනමෙව වරතරනනි අන්තො. විධාසු හ විකමපනනි නවවිධමානකොඨාසෙසු න වලනනි නවෙධනනි. විසසුනතා පුනබ්බමාති කමමකිලෙසතො සමුච්චේද විමුනනියා සුදුමුනතා. දනතභුමිං අනුසසනතාති අරහතතඵලං පාපුණිත්වා සීතා. නෙ ලොකෙ විජ්ජාචිනොති තෙ වුතතපනාරා බිණා සවා සතතලොකෙ විජ්ජවිජයා නාම. සසසිද්දියාහි භාවිතානිති යසා බිණසවයා සඛාදිපවිජ්ජියාති අරහතතඵලං පාපෙත්වා වධිසී තාති. අසසුනතව බහිබා මාති වකබාදි අජ්ඣකතායතනාති ව රුපාදි බහිබායතනාති ව නිබ්බිසෙවනාති කතාති. සබ්බලොකෙති සකල තෙධාතුකෙ ලොකෙ ව. නිබ්බිජ්ඣං ඉමච ලොකනනි ඉමච අතත භාවං අතිකකමිත්වා සීතො බිණාසවො. කාලං කබ්බති භාවිතො ස දනතාති සො බිණාසවො වකබාදිතො දනෙතා වධිසීනවිනෙතා මරණකාලං පන්තෙති. සෙසං බම්මානං ආදිතො සමුදගමනං පඤ්ඤා සනිති යෙසං බන්ධාදිධම්මානං උපපතති ඤයති. අත්ථගමනො නිගේ ඛොති අත්ථගමනවත්තෙත තෙසං යෙව අභාවො. පඤ්ඤායති. කමම සගනිසසිතො විපාකොති කුසලාකුසලකමමසනනිසසිතො විපාකො. කමම අමුචිත්වා පචතතතතො විපාකොපි කමමතිසසිතොව නාම. නාමසගනිසසිතං රුපනනි සබ්බං රුපං නාමං ගහෙත්වා පචතත තතො¹ නාමසනනිසසිතං නාම. ඡනිසා අනුගහනනි සබ්බං කමමා දිකං ඡනියා අනුපවිසං. ඡනිස අනුසමනනි² ඡරය පත්ථං. බ්‍යාධිතා අභිගුනනනි බ්‍යාධිදුකෙකත අභිමද්දිතං. මරණොහ අබ්‍යාහගනනනි මච්චුතා අභිගතං පහං. අභ්‍යාහනනි පුතතාදිහිපි තායතසා අභා වතො අතායනං අතාරකමං අලබ්භනෙය්‍ය, බෙමං වා අලෙනනනි අලලීසීතුං නිසාසිතුං අතාරහං අලලීතානමපි න ලෙනකිච්චකාරකං. අසරණනනි නිසසිතානං අතභයකාරකං න භයවිතාසකං. අසරණො ගුනනනි පුරෙ උපපතතියා අතතතො අභාවෙනෙව අසරණං උපපතති සමකාලමෙව අසරණභුතනනනි අන්තො. අසුච්ඡසිති ඵත්ථ අඉති පද පුරණමතෙත නිපාතො, පුච්ඡසීතෙව අන්තො. පච්ඡනාමි සථා පඡනනනි යථා පඡනනෙතා ආචිකබති ඵචං අකබාමි.³ උපධිනිදුතා පහචගනි දුකබාති තණ්හාදි උපධි නිදුතා ඡනි ආදි දුකබවිසෙසා පහ වනනි. ගණනුපධිති තණ්හා ඵච තණනුපධි. සසානුච්චේදදිසී ඵච දිට්ඨුපධි. රහාදිකිලෙසා ඵච කිලෙසුපධි. පුඤ්ඤාදි කමමාති ඵච කමමු පධි. තිවිධදුච්චරිතාති යෙව දුච්චේදුපධි. කබලිංකාරාහාරදයො

1. ම. V. පචතතතො. 2. ම. V. ඡරයඅනුපතනනි. 3. ම. V. ආචිකබ්බාමි.

ආහාර එව ආහාරයට. දෙසපටිසො එව සමිසුසධි. කමමසමුසානා කමමනෙව ගතිකා පඨවාදයො වතසොසා ධාතුයොව වතසොසා උපාදිනනා ධාතුසධි. වකධාදි ඡ අජඛිතතිකාති ආයතනාති එව ආයතනුසධි. වකඛුච්ඤඤාණාදි ඡ විඤඤාණකායා ව ඡච්ඤඤාණ කායුසධි. සබ්බමපි දුක්ඛමනෙවනාති සබ්බං තෙභුමකං දුක්ඛං දුස්සභනනෙවන උපධි, එවං උපධිතිදුක්ඛතො පභවනෙනසු දුක්ඛෙසු.

යො වෙ අච්චාති ගාථා, තත් පඡ්ඡනනති සබ්බාරෙ අතිච්චාදි වසෙන ඡනනො. දුක්ඛස්ස ඡතිප්පභවානුසස්සිති වට්ටදුක්ඛස්ස ඡති කාරණං උපධිති අනුපස්සනො. ඉමිස්සා ගාථාය නිද්දෙසෙ වතතබ්බං තත්ථි. සොකපටිද්දවාති සොකව පරිදෙවච. ගාථාහි ගො විදිනො එස ඛමෙමාති යථා යථා සත්තා ඡනනති තථා තථා ඤපනවසෙන විදිනො එස ඛමෙමාති. තත්ථ ගාරනනිති පඨමමග්ගෙන දිසොසං තරනති. උගතරනනිති දුතියමග්ගෙන කාමොසතනුකරණවසෙන උග්ගනඤ්චා තරනති. සගාරනනිති තමෙව නිරවසෙසප්පභානවසෙන තතියමග්ගෙන විසෙසෙන තරනති. සමතික්ඛමනනිති භවොස අච්චෙර්යාසප්පභානවසෙන. වතුත්ථමග්ගෙන සමමා අතික්ඛමනති. චිතිවනනනනිති එලං පාපුණ්ණිකා තිස්සනති. කිත්තසිස්සාමි නො ඛමමනති නිබ්බාණධමමං. නිබ්බාණගාමිනී පටිපදාධමමච තෙ දෙසිස්සාමි. දිසෙව ඛමෙමති දිසෙව දුක්ඛාදිධමෙම, ඉමිස්සං යෙව වා අත්තභාවෙ. අතිතිහනති අත්තපච්චකං. සං විදිනාති යං ධමමං සබ්බෙ සබ්බාරං අතිච්චාති ආදිනා නයෙන සමමසනො විදිනා. තත්ථ-ආදිකල්යාණනති හිත්වාපි අනුතතරං විචෙකසුඛං ධමමං තව කිත්තසිස්සාමි තව ඛො අප්පං වා බහුං වා කිත්තයනො ආදිකල්යාණාදිපකාරමෙව කිත්තසිස්සාමි, ආදිමහිපි කල්යාණං හදුනං අනවඡ්ඡමෙව කත්වා කිත්තසිස්සාමි, මජ්ඣෙපි පරියොසානෙපි හදුනං අනවඡ්ඡමෙව කත්වා කිත්තසිස්සාමිති චුත්තං භොති. යමපි භගවා එකගාථමපි දෙසෙසි සා සමත්තහදුකත්තා ධමමස්ස පඨමපාදෙන ආදිකල්යාණො දුතිය තතියපාදෙහි මජ්ඣෙකල්යාණො පච්චිමපාදෙන පරියොසාන කල්යාණො, එකානුසක්ඛිකං සුත්තං නිදුනෙන ආදිකල්යාණං නිගම නෙන පරියොසානකල්යාණං සෙසෙන මජ්ඣෙකල්යාණං. නානානු සක්ඛිකං සුත්තං පඨමානුසක්ඛිකා ආදිකල්යාණං පච්චිමෙන පරියො සානකල්යාණං සෙසෙහි මජ්ඣෙකල්යාණං. අපිච සතිදුක්ඛ සඋප්පත්තිත්තා ආදිකල්යාණො වෙනෙය්සානං අනුරූපතො අත්ඤ්ඤ අච්චරිතතාය ව හෙතුඋද්භරණස්සුත්තතො ව මජ්ඣෙකල්යාණං සොතුතං සබ්බාපටිලාභඡ්ඡනනෙන නිගමනෙන ව පරියොසානකල්යාණං. සකලොපි සාසනධමමො අත්තනො අත්තභුතෙන සීලෙන ආදි කල්යාණො සමථවිපස්සනාමග්ගථලෙහි මජ්ඣෙකල්යාණො නිබ්බාණෙන පරියොසානකල්යාණො. සීලසමාධිති වා ආදිකල්යාණො විපස්සනාමග්ගෙහි මජ්ඣෙකල්යාණො එලනිබ්බාණෙහි පරියොසා නකල්යාණො බුඛසුඛොධිතාය වා ආදිකල්යාණො ධමමසුඛධමමතාය

විපලාසය සහෙදනනති මහනනය අසුභෙ සුභනති ආදි වාදස විධය විපලාසය. හෙදනං. මහනො නිණනාසලලය අබ්බුභනති මහනනය අනෙතා තුදනනෙත තණතා කඛය ලුචනං. දිසිසංඝා ධය විනිවෙඨනනති දිසියෙව අබ්බොවජ්ජනපචනතිනො සංඝටි තනෙත සංඝාවො තය දිසිසංඝාධය නිචනනං. මානඛජය සානනනති උසිතනෙත උනනති ලුකඛණය මානඛජය පානනං. අභිසබ්බාරය වුපසමනති පුඤ්ඤදිඅභිසංඛාරය උපසමනං. ඛසය නිකුරණනති වට්ට මසීදපනස කාමොඝාදි ඛසය නිකුරණ නිකෙවපනං. භාරය නිකෙවපනනති රූපාදිපචකඛනි භාරය ඛිප නං ඡබ්බනං. සබ්බාරධධය උපපච්ඡදනති බනාදිපටිපාටි සංඛාර පචනනය හෙතුතා නයෙන උච්ඡජ්ජනං. සන්තාපය නිබ්බාප නනති කිලෙසසන්තාපය නිබ්බුතිං. පච්චාසය පටිපසසබ්බනති කිලෙසපට්චාසය වුපසමං පටිපසසමහනං. ඛමමඛජය උසාප නනති නවවිධලොකුතතරධමමය උසාපෙතොච්ඡපනං. පරමඤ්ඤං අමනං නිබ්බාණනති උතතමනෙත පරමඤ්ඤං, නඤ්ඤං ඵතය මරණ සංඛාතං මතනති අමනං, කිලෙසුපටි පටිපකඛයතා ආගතනතිපි අමනං, සංඛාරදුකඛපටිපකඛගුතනති නිබ්බාණං, නනෙත තණතා සංඛාතං වානනතිපි නිබ්බාණං. මහෙසකෙවති සනෙතගීති මහානුභාවෙති සකකාදිති සනෙතගී. පච්චෙසසිනොති පට්චෙසො. කභං දෙවදෙවොති දෙවොනං අතිදෙවො කුභිං. කඤ්ඤං නභසහොති උතතමපුරිසො-පෙ-උඛං අධො තිරියං වා පි මජ්ඣෙති, ඵඤ්ඤං ආනාගතඛා වුච්චති, අභොති අතීතඛා, නිවිසං වාපි මජ්ඣෙති පච්චුපනනඛා, ඵඤ්ඤං නිවිසං නිවෙසන ඵං පනුජ්ජ විඤ්ඤාණනති ඵඤ්ඤං බනාදිසු තණතං ව දිසිනිවෙසන ඵං අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණව පනුදෙති පනුදිනො ව, හවෙ න නිවෙසනි ඵං සනෙත දුට්ඨෙපි හවෙ න තිඤ්ඤං, ඵං තාව පනුජ්ජසද්දය පනුදෙතිති ඉමමං අන්විකපෙස සමබ්බො, පනුදිනොති ඵතමං පන අන්විකපෙස හවෙ න තිඤ්ඤං අයමෙව සමබ්බො. ඵතාති නඤ්ඤං විඤ්ඤාණාති පනුදිනො දුට්ඨෙපි හවෙ න තිඤ්ඤං. තඤ්ඤං කුසලා ඛමමාති අපායං මුච්චිනො උපට්ච පටිසනීදනතො කුසලා ඛමමා උඛනති වුච්චනඤ්ඤං අකුසලා ඛමමා අපායෙසු පටිසනීදනතො අභොති, නදුභයවිමුඛනතො අවසාකතා ඛමමා නිවිසං වා මජ්ඣෙති වුච්චති, සහොකාසවසෙන දෙවලොකො උඛං, අපායලොකො අධො, මනුසසලොකො මජ්ඣෙති. කායචිතතා බාධඛණතවසෙන සුඛා වෙදනා උඛං, දුකඛාපතවසෙන දුකඛා වෙදනා අධො, අදුකඛමසුඛවසෙන අදුකඛමසුඛා වෙදනා මජ්ඣෙති. සබ්බොපට්චසෙන අරූපධාතු උඛං, සබ්බඅධොඛසෙන කාමධාතු අධො, තදුභයනතරවසෙන රූපධාතු මජ්ඣෙති. අනතභාවවසෙන පට්චෙඡ්ඤං දසෙසනෙතා උඛං පාදනලාති ආදිමහ. තඤ්ඤං පාදනලාති පාදනලතො උපට්ච. අධො කෙසමඤ්ඤාති කෙසමඤ්ඤතො අධො. මජ්ඣෙති විතතමනතරං. පුඤ්ඤාතිසංඛාරසහගනං විඤ්ඤාණනති

තෙරසවිධපුඤ්ඤාභිසංඛාරසමපයුත්තං කමමවිඤ්ඤාණං. අපුඤ්ඤාභිසංඛාරසහගගනං. විඤ්ඤාණනනි වාදසවිධඅපුඤ්ඤාභිසංඛාරසමපයුත්තං කමමවිඤ්ඤාණං. ආනෙජාභිසංඛාරසහගගනං. විඤ්ඤාණනනි වතුබ්බිධං ආනෙජාභිසංඛාරසහගගනං කමමවිඤ්ඤාණං. නුජජාති බිප. පනුජජාති අතිව බිප. නුදුති ලුච. පනුදුති අතිව ලුච. පජජාති ඡ්ඤෙබ්බිති. විනොදෙහිති දුරං කරෙහි. කමමභවමානි පුඤ්ඤාභිසංඛාරදී වෙතනාව. පටිසන්තිභව පුනබ්බවනනි පටිසන්තියා රූපාදීසු¹ සුනබ්බවම පජහනෙතා පඨමමගෙතන, විනොදෙනෙතා දුතියමගෙතන, බ්‍රහ්මනි කණෙනෙතා තතියමගෙතන, අනිභ්‍යාවං ගමෙනෙතා වතුජ්ඣමගෙතන. කමමභවෙ න තිඤ්ඤාදිඅභිසංඛාරෙ න තිඤ්ඤාය. එතානි විනොදෙනා භවෙ අතිඤ්ඤාය. සො-එවං විහාරීති ගාථා.

තත් ඉධානි ඉමසමිං යෙව සාසනෙ, ඉමසමිං යෙව වා අත්තභාවෙ. ඉමියා ගාථාය නිදෙදසො උත්තානජොව. සුකිත්තිනං. ගොගාම නුපටිකනනි එන අනුපටිකනනි නිබ්බාණං, තං සන්ධාය භගවත්තං ආලපනෙතා ආභ:-“සුකිත්තිතං. ගොතමනුපටික”නනි. නිදෙදසෙ: කිලෙසා වානි උපතාපනජෙත්ත රුගාදයො කිලෙසා ව රුසජෙත්ත විපාකභුතා පවකකඛා ව කුසලාදි අභිසංඛාරවෙතනා ව උපටිති වුවුවනනි කපියනනි. උපටිප්පභාණං තදභගප්පභාණෙන උපටිවුප සමං විකබ්බනප්පභාණෙන උපටිපටිතිසුඤ්ඤා සමුච්චෙදප්පභාණෙන උපටිපටිප්පසුඤ්ඤා එලෙතානි. න කෙවලං දුකමෙව පභාසි. “තෙ වා පි”ති ගාථා.

තත් අභිගනනි සකකවටං, සද වා. නං නං නමසාමිති තසමා තං නමසාමි. සමෙව්වානි උපගනනා. නාගානි භගවත්තං ආලපනෙතා ආභ. නිදෙදසෙ: සමෙව්වානි ජතිනා එකතො හුතා. අභිසමෙව්වානි පටිවිජ්ඣනා. සමාගනිච්චානි සමමුඛා හුතා. අභිසමා ගනිච්චානි සමිපං ගනනා. සමමුඛානි සමමුඛෙ. ආභා. න කණෙනීති පාපං න කරෙහි. ඉදුනි තං භගවා ‘අඛා හි භගවා පභාසි දුකබ්’නනි එවං තෙන බ්‍රාහ්මණෙන විදිනොපි අත්තානං අනුපනෙතාව පභිණ්දුකෙනන පුග්ගලෙන ඔවදනෙතා ‘යං බ්‍රාහ්මණ’ති ගාථමාභ.

තසුජෙතො: යත්තං අභිජනනෙතා-අයං බාහිනපාපත්තා බ්‍රාහ්මණො වෙදෙහි ගතත්තා චෙදදු කිවනාභාවා අකිමනො කාමෙසු ව භවෙසු ව අසත්තත්තා කාමභවෙ අසනෙතානි ජනෙය්‍යාමි, අඛා සො ඉමං ඔසං ආතාරී තිණ්ණො ව පාරං අබිලො අකංචො. නිදෙදසෙ: ග්‍රහ කිමනනනි රුගප්ප්‍රිබොධං. දෙසකිමනනනි ආදීසුපි එසෙව තයො. කාමොසං තිණ්ණො අතාගාමිමගෙතන; භවොසං තිණ්ණො අර හත්තමගෙතන; දිඤ්ඤාසං තිණ්ණො සොතාපතනිමගෙතන; අවිජෙජ්ජාසං තිණ්ණො අරහත්තමගෙතන. සබ්බං සංසාරපඨං. තිණ්ණො

1. ම. V. රූපාදි

කුසලාකුසලකම්මපභෙදෙනාති. උනන්දුණො පඨමමග්ගෙන; නිනන්දුණො දුතියමග්ගෙන; අනික්ඛනෙනා තතියමග්ගෙන; සමනික්ඛනෙනා චතුස්මග්ගෙන, විනිවනෙනා ඵලෙන. කිච තියොසා? "විචා ච සො"ති ගාථා. තත්ථ ඉධාති ඉමසමිං සාසනෙ අත්තභාවෙචා. විසජ්ජාති වොස්සජ්ජා. නිද්දෙසෙ: විසජ්ජන්ති මුචන්තං. චචස්සජ්ජන්ති වොස්සජ්ජන්තං. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙච. ඵචං භගවා ඉදමපි සුත්තං අරභන්තිකුටෙනෙච දෙසෙසි.

දෙසනාපරියොසානෙ ටුත්තසද්දෙසො ඵච ධම්මාභිසමයො අහොසිති.

මෙතනගුසුත්තනිද්දෙසවණණනා නිසිනා.
චතුස්සං.

5.

පචමෙ ධොතකසුත්තෙ: වාචාහිනාබාමිති වාවං අභිකංඛාමි, සිකෙඛ නිබ්බාණමිත්තනනොති අත්තනො රුගාදීතං නිබ්බාණත්ථාය අධිසිලාදීති සිකෙඛයං. නිද්දෙසෙ අපුබ්බං භාජී. ඉනොති මම මුඛතො. නිද්දෙසෙ: ආනපපන්ති කිලෙසතාපනං. උස්සාභන්ති අසංකොචං. උස්සාලහිනති බලවචිරියං. ථාමන්ති අසිපිලං. ධිනිනති ධරණං. විජිසං නාගෙහිති පරක්කමං කරෙහි. ඡඤ. ජනෙහිති රුචිං උපපාදෙහි. ඵචං ටුත්තෙ අත්තමනො ධොතකො භගවන්තං අභිත්ථමානො කථංකථාපමොක්ඛං යාමනො 'පස්සා මහ'න්ති ගාථමාහ. තත්ථ පස්සාමහං දෙවමනුස්සලොකෙති පස්සාමි අහං දෙවමනුස්සලොකෙ. නං නං නමස්සාමිති තං ඵචරුපං තං නමස්සාමි. පමුචාති පමොචෙහි. නිද්දෙසෙ: පචෙචකසම්බුධාති තං තං ආරම්මණං පාටියෙකකං චතුස්චචං සයමෙච බුධා පටිචෙධපපන්තාති පචෙචකසම්බුධා. සිහසිහොති අසමතිත්තෙත්ථ සිහාතං අතිසිහො. නාගනාගොති නිකතිලෙසත්තෙත්ථ මහන්තෙත්ථ වා නාගාතං අතිනාගො. ගණ්ගණ්ති ගණවන්තාතං අතිව ගණවා. මුහි මුහිති සුඤ්ඤවන්තාතං අතිව සුඤ්ඤවා. ගජගජති උත්තමරුජ. මුච මන්ති මොචෙහි මං. පමුච මන්ති නානාචධෙන මුචෙහි මං. මොචෙහි මන්ති සිපිලං කරෙහි මං. පමොචෙහි මන්ති අතිව සිපිලං කරෙහි මං. උඛර මන්ති මං සංසාරපඛකා උඛරිත්වා ඵලෙ පතිඨාපෙහි. සමුඛර මන්ති සමමා උඛරිත්වා ඵලෙ පතිඨාපෙහි. මුඤ්ජෙහිති විචිතිච්ඡා සලලතො අපනෙත්වා විසුං කරණවසෙත උඨපෙහි. අථස්ස භගවා අත්තාධීනමෙච කථංකථාපමොක්ඛං ඔසතරණ මුඛෙන දෙස්සනො 'නාහ'න්ති ගාථමාහ. තත්ථ නාහං ගමිස්සාමිති අහං න ගමිස්සාමි න සකතිස්සාමි න වායමිස්සාමිති ටුත්තං හොති. පමොචනාසාති පමොචෙත්වා, කථංකමිති සකංඛං. නාගෙහිති තරෙය්සාසි. නිද්දෙසෙ: න ජ්ඣාමිති පයො

1. ම. V. ධාරෙය්සාසිතිධාරෙය්ස.

ගං න කරෙමි. නි සමිභාමිති අතිව පයොගං න කරොමි. අස්සමෙ පුභගලෙති රතනත්තයෙ සඛාවිරහිනෙ පුභගලෙ. අවජ්ඣදකෙති මඤ්චලභං රුචිවිරහිනෙ. කුසිනෙති සමාධිවිරහිනෙ. ගිනවිටිසෙති නිබ්බිරියෙ. අප්පටිපජ්ජමානෙති පටිපත්තියා න පටිපජ්ජමානෙ. එවං චුතෙන අත්තමනො ධොතනො භගවත්තං අභිඤ්චමානො අනුසාසනිං යාවනෙතා 'අනුසාස භුගෙම'ති භාඨමාහ. තත්ථ භුගෙමති සෙසවචන මෙතං. තෙන භගවත්තා ආමන්තයමානො ආහ 'අනුසාස භුගෙම'ති. විවෙකධම්මනති සබ්බසංඛාරවිවෙකං නිබ්බාණධම්මං. අත්තාපජ්ජමා නොති තානප්පකාරතං අනාපජ්ජමානො. ඉධෙව සනෙහාති ඉධෙව සමානො, අසිනොති අතිස්සිතො. ඉතො පරා වෙ භාඨා මෙත්තගු සුත්තෙ චුත්තනියා එව, කෙවලං හි තත්ථ "ධම්මං" ඉධ "සනති"නති අයං විසෙසො. තතිය භාඨායපි පුබ්බධං තත්ථ චුත්තනියමෙව. අපරචෙ සමෙහාති සජ්ජනසානං. ලග්ගනනති චුත්තං හොති. සෙසං සබ්බත්ථ පාකට්මෙව. එවං භගවා ඉමමපි සුත්තං අරභත්තනිකුටෙ නෙව දෙසෙසි.

දෙසනාපරියොසානෙ ව චුත්තසදිසො එව ධම්මාහිසමයො අහොසිති.

ධොනාසුත්තනිදෙදසවණණනා නිසීනා.

ප ච මං.

6.

ඡ්ඡෙ උපසිවසුත්තෙ-මහනිනමොසනති මහත්තං ඔසං, අනිස්සි නොති පුභගලං වා ධම්මං වා අනලලීනො. නො විසභාමිති න සකෙකාමි. ආරම්මණනති නිස්සයං. සං නිස්සිනොති යං ධම්මං වා පුභගලං වා නිස්සිනො. නිදෙදසෙ: භාමොසනති අනාගාමිමග්ගෙන නාමොසං, අරභත්තමග්ගෙන භවොසං, සොතාපත්තිමග්ගෙන දිඝොසං, අරභත්තමග්ගෙන අවිජෙජ්ජාසං, තරෙයාං. සත්තාකුලා පබ්බජිතොති භගවතො උච්චාකුලදීපනවසෙන චුත්තං. ආලම්බ නනති අවන්චරිතා ණානං. නිස්සසනති අලලීයනං. උපසිඤ්ඤනති අපසෙසනං. ඉදුති යසමා සො බ්‍රාහ්මණො ආකීවඤ්ඤයත්තලාහි තච සත්තමපි නිස්සයං න ඡනාති තෙනස්ස භගවා තච නිස්සයං උත්තරිච තියසාණපථං දසෙසනො ආකීවඤ්ඤනති භාඨමාහ.

තත්ථ පෙත්ඛමානොති තං ආකීඤ්ඤඤයත්තසමාපත්තිං සනො සමාපජ්ජිතා චුළිහිතා ව. අතිච්චාදිවසෙන පස්සමානො. නිජ්ඣිති නිස්සාසාති තං නජි කීරීති පචතනං සමාපත්තිං ආරම්මණං කතා. ගාරස්ස ඔසනති තනොපභුති පචතනාය විපත්තනාය යථානුරූපං වතුබ්බධං පි ඔසං තරස්ස. කථාහීති කථංකථාහි. නග්ගකම්මසං නග්ගමහාභිසංඝාති රත්තිජීවං නිබ්බාණං විභුතං කතා පස්ස. එතෙ තස්ස දිඨ්ඨමමසුබ්බිභාරං කථෙති. නිදෙදසෙ: නඤ්ඤඤච විඤ්ඤඤාණා

අභාෂෙවතීති තං ආකාසාලබ්‍රහ්මණං තත්වා පවතනමහගතනවිඤ්ඤාණං අභාවෙති අභාවං ගමෙති. ච්ඡන්ධාෂෙවතීති විවිධං අභාවං ගමෙති. අනතරධාෂෙවතීති අදක්‍ෂනං ගමෙති. නිජජී කිඤ්චෙති පක්‍ෂයනීති අනතමසො භවිතමනවපිසං නත්තී පක්‍ෂයනී. ඉද්‍රනී කාමෙ පභායාති සුචා විකබ්බතනවසෙන අතතනො පභිණේ කාමෙ සමපක්‍ෂමානො “සබ්බසු”ති ශාථමාහ. කිච්චා මඤ්ඤානති අඤ්ඤං තනො හෙඨා ඡබ්බිධං සමාපතනීං ගීචා. සඤ්ඤාවිමොනොච පරමෙති සත්තසු සඤ්ඤාවිමොනෙවසු උත්තමෙ ආකීවඤ්ඤායතනෙ. තිඤ්ඤෙ නු සො නිජජී අභානුචාසීති¹ සො පුග්ගලො තත්ථ ආකීඤ්චඤ්ඤායතන චුභමලොකෙ අවිභව්ඡමානො තිඤ්ඤෙය්‍ය නු?ති පුච්ඡති. තිද්දෙසෙ: අවිච්චමානොති² අවිසුඤ්ඤමානො. අවිභව්ඡමානොති විශොගං අනාපඤ්ඤමානො. අනිනතරධාෂමානොති අනතරධානං අනාපඤ්ඤමානො. අපච්චිඤ්ඤ මානොති අනතරා පරිභාණිං අනාපඤ්ඤමානො. අථස්ස භගවා සභිකප්පසහස්සමතකකස්සෙව ථානං අනුඤ්ඤානෙනො තතිස් ශාථමාහ.

ඵචං තස්ස තත්ථ ථානං සුචා ඉද්‍රනී තස්ස සක්‍ෂයනුවෙඡදභාවං පුච්ඡනෙනො ‘තිඤ්ඤෙවෙ’ති ශාථමාහ. තත්ථ පුග්ගමිපි චක්‍ෂානනති අනෙක සංඛාපි චක්‍ෂානං ගණං රාසීති අජේථා. පුග්ගමිපි චක්‍ෂානීතිපි පාඤ්ඤා, තත්ථ විභතතිබ්‍රහ්මණසෙන සාම්මවචනස්ස පච්චතනවචනං කාතබ්බං, පුග්ගතී වා තස්ස බ්‍රහ්මනීති අජේථා වතතබ්බො. පුග්ගතීති වාපි පඨනති පුරිමපාඤ්ඤායෙව සබ්බසුඤ්ඤෙ. නිජජීච සො සීති සීඤ්ඤා විමුච්චෙනොති සො පුග්ගලො තත්ථ ආකීවඤ්ඤායතනෙ නානාඋකෙභි විමුච්චෙනො සීතිභාවපනෙනො භවෙය්‍ය. තිබ්බාණප්පතෙනො සක්‍ෂයනො හුචා තිඤ්ඤෙය්‍යති අධිප්පායො. ච්චෙච්ච³ විඤ්ඤාණං නිජජීචක්‍ෂානති උද්‍රහු තථාච්චිධස්ස විඤ්ඤාණං අනුපාදාය පරිනිබ්බායෙය්‍යාති උච්චෙඡදං පුච්ඡති. පරිසක්‍ෂිගහණත්ථං වාපි භවෙය්‍යාති පරිසක්‍ෂිමිපි තස්ස පුච්ඡති. නිජජී විඤ්ඤාණං ච්චෙච්චෙය්‍යාති තස්ස ආකීවඤ්ඤායතනෙ උප්පත්තස්ස විඤ්ඤාණං චුචිං පාපුණෙය්‍ය. උච්චෙඡෙඡෙය්‍යාති උච්චෙඡදං ගමෙය්‍ය. විනිශ්ඤ්ඤෙය්‍යාති විනාසං පාපුණෙය්‍ය. නි භවෙච්චෙය්‍යාති අභාවං ගමෙය්‍ය. උප්පනික්‍ෂානති පරිසක්‍ෂිවසෙන උප්පත්තස්ස. අථ භගවා උච්චෙඡදසක්‍ෂයනං අනුපගමම තත්ථ උප්පත්තස්ස අරියසාවකස්ස අනුපාදාය පරිනිබ්බාණං දස්සෙනො ‘අච්චි ජථ’ති ශාථමාහ. තත්ථ අච්චං පලෙභීති⁴ අච්චං ගච්ඡති. නි උප්පති සංඛතති අසුකයොතිං ගතොති වොහාරං න ගච්ඡති. ඵචං මුච්චි නාමකාසා විමුච්චෙනොති ඵචං තත්ථ උප්පතෙනො සෙඛමුච්චි පකතියා පුබ්බෙච්ච රුපකායා විමුච්චෙනො තත්ථ චතුත්මග්ගං නිබ්බතෙනො නාමකායස්ස පරිඤ්ඤා තත්තා⁵ පුත නාමකායාපි විමුච්චෙනො උභතො භාගවිමුච්චෙනො ඛිණා සවො හුචා අනුපාදානිබ්බාණසංඛාතං අච්චං පලෙභී, න උප්පති සංඛං

1. සී. II. අනානුපාසිති. 2. සී. I. අභව්ච්චමානො.
 3. භවෙච්ච. 4. ම. V. අච්චංගලෙභී. 5. සී. II. පරිඤ්ඤාතත්තා.

බන්ධයෙහි වා මුඛමණෙහි වාහි එවමාදිකං. වොහාරං න ගච්ඡති. තිදෙසෙ: බින්නාති චලිතා. උක්ඛින්නාති අතිචලිතා. නුහනාති පකෙබ්බිතා. පනුහනාති දුරිකතා. චම්භිනාති පචිකකමාපිතා. විකචම්භිනාති න සන්තිකෙ කතා. ඉදුති අන්ථං පලෙහිති සුක්ඛා තස්ස යොතිසො අන්ථමසලලකෙබ්බෙනො ‘අන්ථං ගතො සො’ති ගාථ මාහ. තස්සන්ථො සො අන්ථං ගතො උදුහු නිඤ්චිති උදුහු වෙ සස්ස තියා සස්සතහාවෙන අරොගො අපිපරිණාමධම්මො සොති එවං තං මෙ මුති සාධු විශාකරොති, කිං කාරණං? නථාහි නෙ විදිතො එස ධම්මොති. තිදෙසෙ නිරුධොති තිරොධං පනෙතා. උච්ඡින්නොති උච්ඡින්නසන්නානො. විනසොති විනාසං පනෙතා. අථස්ස භගවා තථා අවත්තබ්බතං දෙසෙතො “අන්ථං ගතස්සා”ති ගාථ මාහ. තන් අන්ථං ගතස්සාති අනුපාදය පරිතිබ්බිතස්ස. න පමාණ මඤ්චිති රුපාදිපමාණං නඤ්චි. සෙති නං චජ්ජති යෙන රාගාදිනා තං චදෙය්‍යං. සබ්බෙසු ධම්මෙසුති සබ්බෙසු බන්ධාදි ධම්මෙසු. තිදෙසෙ: අධිචචනපථාති සිරිවඩ්ඪකො ධනවඩ්ඪකොති ආදයො හි චචන මත්තෙඤ්ච අධිකාරං කුක්ඛා පචන්තා අධිචචනා නාම. අධිචචනානං පථා අධිචචනපථා නාම. ‘අභිසංඛරොන්ති ඛො භික්ඛවෙ තස්මා සංඛාරා’ති එවං නිබ්බිතා සභෙතුකං කතා වුච්චමානා අභිලාපා නිරුත්තති නාම. නිරුත්තනං පථා නිරුත්තනපථා නාම, “තකෙකා විතකෙකා සංකප්පො”ති එවං තෙන පකාරෙන පඤ්ඤපනතො පඤ්ඤනති නාම. සෙසං සබ්බන්ථ පාකටම්මව. එවං භගවා ඉදුමපි සුත්තං අරහත්තනිකුටෙනව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ව. වුත්තසදිසොව ධම්මාතිසමයො අහොසිති.

උපමිචසුත්තනිදෙසවණේනා නිසිනා.

ජ ඝං.

7.

සහගමෙ නන්දසුත්තෙ පඨමගාථායන්ථො: ලොකෙ බන්ධියා දයො ජනා ආජීවකතිගණ්ඨාදිකෙ සන්ධිය සන්ති ලොකෙ මුනිසොති වදන්ති, නාසිදං කථංසුති කිනනු ඛො තෙ සමාපත්තිඤ්ඤාදිනා ඤ්ඤ න උපපන්නතතා ඤ්ඤෙසුපපන්නං මුභිං නො වදන්ති එවං විධං නු වදන්ති උදුහු වෙ තානප්පකාරකෙන ලුබ්බුඛජීවිතසංඛාතෙන ජීවිතෙ නුප්පන්නන්ති. තිදෙසෙ: අඝසමාපත්තිඤ්ඤෙණින වාහි පඨමජ්ජානාදි අඝසමාපත්ති සමප්පුත්තඤ්ඤෙණ න වා. පමාහිඤ්ඤාඤ්ඤෙණින වාහි පුබ්බෙතිවාසාදි ජනනඤ්ඤෙණ න වා. අථස්ස භගවා තදුභගම්පි පචිකම්පි ස්වා මුඛිං දසෙසෙතො: “න දිසියා”ති ගාථමාහ. ඉදුති දිසිආදිහි සුභිති වදන්තානං වාදෙ කංඛා පහාණන්ථං “සෙ කෙවි මෙ”ති පුච්ඡති. තන් අනෙකරුපෙණාති කොතුභලමඛලාදිනාපි. නන්ඪ සථා චරන්තාති තන් සකාය දිසියා ගුත්තා විහරන්තා; අථස්ස තන් සුභි

අභාවං දීපෙනෙතා භගවා චතුත්ථං ගාඨමාහ. එවං “නාතරිංසු තෙ”ති සුඤ්ඤා ඉද්දති යො අතාරි තං සොතුකාමො “යෙනෙවිමෙ”ති පුච්ඡති. අඨස්ස භගවා ඔසතිණ්ණමුඛෙන ජනිජරුතිණ්ණ දසෙසනෙතා ජසං ගාඨමාහ. තත්ථ නිවුඤ්ඤාති ඔවුතා පරියොනඛා. සෙසුඛාති යෙසු ඉධ. එත්ථ වසු ඉති නිපාතමත්තං. නාණං. පටිඤ්ඤාසාති නිහි පරිඤ්ඤාති තණ්හං පරිජනිතී. සෙසං සබ්බත්ථ පුබ්බෙ වුත්තනසත්තා පාකට්ඨෙව. එවං භගවා අරහත්තනිකුටෙනෙව දෙසනං නිසිපෙසි. දෙසනාව සානෙව නන්දො භගවතො භාසිතං අභිනිඤ්ඤාතො “එතාභිතන්දුමී”ති ගාඨමාහ. ඉධාපි ච පුබ්බෙ වුත්තසදීසො එව ධම්මාභිසම්මයො අහොසිති.

නිදසුත්තනිදෙදසවණ්ණනා නිසීතා.

ස තන මං.

8.

අදාමෙ හෙමකසුතෙතා: සෙ මෙ පුබ්බෙ විසානංසුති යෙ බාවරි ආදයො¹ පුබ්බෙ මග්ගං සකං ලභිං වියාකංසු. හුරං. ගොනාමසාසනාති ගොතමසාසනතො පුබ්බතරං. සබ්බතතං. නාඤ්ඤාවච්ඡිනනනි සබ්බං තං කාමවිතකකාදිවච්ඡිනං. සෙ වඤ්ඤාදා ඤාණ ආවාපිසාති යෙ ව අඤ්ඤාදා තස්ස බාවරියස්ස ආවාරෙ සිකඛාපකා ආවරියා. ගො සකං දීඝිනනි තෙ තෙ ආවරියා අත්තනො දීඝිං. සකං. ධනානිනනි අත්තනො බමනං. සකං රුචිනනි අත්තනො රෙවනං. විනාඤ්ඤාවච්ඡිනනි කාමවිතකකා දිවිතකකානං උපපාදනං පුත්තපුත්තං පවත්තනං. සංකපපවච්ඡිනනි කාමසංකපපාදිනං වච්ඡිනං. ඉමානි වෙ පදනි සබ්බසම්මානිකවසෙන වුත්තාති. ඉද්දති කාමවිතකකාදිකෙ සරුපතො දසෙසතුං කාම විතකකවච්ඡිනනනි ආදිනා නයෙන නව විතකක දසෙසසි. නාණා නිසානානනි තණ්හා විනාසනං. අඨස්ස භගවා තං ධම්මං ආවිකඛනෙතා ඉධාති ගාඨවයමාහ. තත්ථ එතාදඤ්ඤාසෙ සෙ සනාති එතං නිබ්බාණං පදමච්ඡුතං.² “සබ්බෙ සංඛාරං අනිච්චා”ති ආදිනා නයෙන විපස්සනතා අනුපුබ්බෙන ජනිතී යෙ කායානුපස්සනාසනිආදිති සතා, දිඝධම්මානිනිච්ඡුතා විදිතධම්මතා දිඝධම්මාව රුගාදිනිබ්බාණෙන ව අභිනිච්ඡුතා. සෙසං සබ්බත්ථ පාකට්ඨෙව. එවං භගවා ඉද්දමි සුත්තං අරහත්තනිකුටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ පුබ්බසදීසොව ධම්මාභිසම්මයො අහොසිති.

හෙමකසුත්තනිදෙදසවණ්ණනා නිසීතා.

අ ඝ මං.

1. සී. I. II & III. පුබ්බාවරියාදයො.

2. සී. II. පරමච්ඡුතං.

නවමෙ නොදෙයසුතෙන: විමොකොවා නායං කීදිසොති තස්ස කීදිසො විමොකොවා ඉච්ඡතබ්බොති පුච්ඡති. ඉදුනියං අඤ්ඤ විමොකොවාහං. දසෙසනො හගවා දුතියං ගාථමාහ. තත්ථ විමොකොවා නායං නාපගෙති තස්සඤ්ඤ විමොකොවා නත්ථි. එවං තණ්හකබ්බො ඵච විමොකොවාති වුතොපි නමත්ථං අසලුකෙබ්බෙනො "නිරුසසො සො උද් ආසසානො"ති පුත පුච්ඡති, තත්ථ උදුසඤ්ඤ ඛපපිති උදුහු සමාපතතිඤ්ඤාදිතා ඤ්ඤෙත තණ්හාකපං වා දිසිකපං වා කපපයති. අථස්ස හගවා තං ආවිකබ්බෙනො වතුත්ථං ගාථමාහ. තත්ථ ඛාමභවෙති කාමෙ භවෙච්ච. රුපෙ නායංසුතීති වතු සමුඤ්ඤාතිකෙ රුපාරම්මණේ ඡන්දරගවසෙන න පනෙති. සදුදීපුපි එසෙව නයො. පලුබොධිතො රුගො ඵච කීවනං=රුගකීවනං. මදනත්ථෙ වා. දෙසකීවනාදීපුපි එසෙව නයො. සෙසං සබ්බත්ථ පාකචමෙච. එවං හගවා ඉදුමපි සුතං අරහතනතිකුචෙතෙච දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච පුබ්බසදිසො ඵච ධම්මාතිසමයො අගොසිති.

නොදෙයසුතනදිදෙසවණනා නිගිතා.

න ච මං.

10.

දසමෙ කපපසුතනදිදෙසෙ:-

මජ්ඣෙකෙ සරසමිනනි¹ පුරිමපච්ඡමකොට්ඨසඤ්ඤාණාභාවතො මජ්ඣ භූතෙ සංසාරෙති වුතං ගොති. තිඤ්ඤානනි තිඤ්ඤානානං. සථසීදං නාපරං සිසාති යථාසීදං දුකබ්බං පුත න භවෙය්ස. ආගමනනති පුබ්බනනතො ඉධාගමනං. ගමනනති ඉතො පරලොකගමනං. ගමනාගමනනති තදුභයවසෙන වුතං. කාලනති මරණං. ගතීති තිබ්බතති. භවාභවොති භවතො භවො. මුතීවාති භවතො වචනච. උපපනති වාති වුතස්ස උපපනතිච. තිබ්බනතිවාති පාතුභාවොච. ගෙදො වාති බකිගෙදො ච. භතී වාති ජනනච. ජග්ඤ වාති භාතිච. මරණවාති ජීවිති නිදායස්ස වාගොච. සුමාසි කොට්ඨ න සඤ්ඤාසනීති පුබ්බො කොට්ඨ නත්ථි න සංවිජ්ජති. තථා පච්ඡමාපි කොට්ඨ. එතනකා ජාතිසොති එතපරමා ජතියො. චචච. චචචනීති සංසාරපචතනං පචතනති.² නගො පරං න වගනතීති තනො උච්චං න පචතනති. එචං නප්පීති එචං නත්ථි න සංවිජ්ජති. හි ඉති තිපතො. අනමනගෙගා සනති අයං සංසාරෙ අවිදිතකොට්ඨ.³ අවිජ්ජනිචරණානනති අවිජ්ජාය ආචරිතානං. ගණ්ඨාසඤ්ඤාජනානනති කාමරාගසංඛාත තණ්හාබකිතබ්බානං. සකාමනනති කාමධාතුයා පුතපුතං ධාවනනානං. සංසරනති රුපාරුපධාතුයා සංසරනනානං. දුකබ්බං පච්චනුභුනනති කාසිකචෙතසිකං දුකබ්බං අනුභූතං විදිතං. තිබ්බනති

1. ම. V. මජ්ඣෙකපරසමිනනි. 2. චචචනීති සංසාරපචතනති.
3. ම. V. අවිදිතගෙගා.

බහලං. බ්‍රහ්මයං. අවබිච්චි නිකායො. ¹ කාමසී වධිසීනාති සුසානං වධිසීතං. අලභමවාති යුතතමෙව. සබ්බසංඛාරෙසුති තෙභුමකසංඛාරෙසු. නිබ්බේදීභුනති උක්කණ්ණිකං. චිරජජ්ඣනනි විරාගං උප්පාදෙතුං. විමුච්චිභුනති මොචෙතුං. වට්ඨං. පචනනිස්සනීති ² සංසාරපච්චතං තෙභුමකවට්ඨං අනාගතෙ පචනනිස්සනී. නනො පරං. න චනනිස්සනීති නතො උඛං අනාගතෙ සංසාරපච්චතං න්‍යාචනනිස්සනී. ඡන්ති භවෙති ඡන්ති. පටිච්ච උපපජ්ජනකභයෙ. ජරාභයාදීසුපි එසෙව නයො. අඵස්ස භගවා තමන්ථං ව්‍යාකරොනෙත්‍ය උපරුපරි භාථායො අභාසී. දුතියභාථායජො වුත්තජොයෙව. තතියභාථාය-අභිචනනී නිචන පටිපකං. අභ්‍යාදුනනී ආදුනපටිපකං. කිචනාදුනවුපසමනනී වුත්තං හොති. අභ්‍යාපරනනී අපර පටිභාග දීපවිරහිතං සෙඨනනී වුත්තං හොති. චතුන්ථාථාය-න නො මාරස්ස පබ්භුති ³ තෙ මාරස්ස පබ්චරා පරිචාරිකා සිස්සා න හොනනී. මහාජනං පාපෙ නියො ජෙත්වා මාරෙතීති මාණේ. අකුසලකමෙම නියුතතතා කණොනා. ඡසු දෙවලොකෙසු අධිපතිතතා අධිපතී. අකුසලකමොනං අනතගතතතා අභ්‍යනභු. පාපජනං න මුචතීති නමුචි. සතිවිප්පවාසපච්චතපුඤ්ජානං ඤාතකොති පචනනබ්බු, සෙසං සබ්බන්ථ පානට්ඨෙව. එවං භගවා ඉදදපි සුත්තං අරහත්තනිකුටෙතෙව දෙසෙසී.

දෙසනාපරියොසානෙව පුබ්බසදිසොව ධම්මාතිසමයො අභො සීති.

කපසුතනනිද්දසවණ්ණනා නිසීනා.
ද ස ම.

II.

එකාදසමෙ-ජතුකණ්ණිසුතෙන සුචානභං විරං. අකාමකාමිංති අභං ඉතිපි සො භගවාති ආදිනා නයෙන විරං කාමානං අකාමනතො අකාමකාමිං. බුඛං සුචා. අකාමමාගමනති නිකකාමං භගවත්තං පුච්ඡිතුං ආගතොචිති. සහජනෙතනාති සහජතසබ්බඤ්ඤාන ඤාණවකඛු. සඨං නච්ඡනති යථා තථං. බ්‍රාහ්මි මෙති පුත යාවනො භණති. යාවනො සහස්සකඛතභුති භණෙය්‍ය කො පන වාදෙ විකඛතතුං, ඉතිපි සො භගවා අරහං සමමා සමුබුච්චොති ඉමෙසං පදනං අත්ථො හෙට්ඨා වින්ථාරිතොව. විජ්ජාති පන චරණෙති ව සමපනනතතා විජ්ජාවරණිසමපනොනා. තන්ථ විජ්ජාති තියෙසාපි විජ්ජා අභිපි-විජ්ජා, තියෙසා භයහෙරව සුතෙන වුත්තනසෙත වෙදිතබ්බා, අභි අච්චභි සුතෙන. තන්ථ හි විපස්සනාඤ්ඤාණෙන මනොමයිචියා ව සහ ඡ අභිඤ්ඤ පරිගභගෙත්වා අභි විජ්ජා වුත්තා. චරණනනී පීලසංවරො ඉඤ්ඤියෙසු ගුත්තචාරතා හොජනෙ මත්තඤ්ඤාතා ඡගරියානුයොගො සත්ත

1. ම. V. අවබිච්චායො. 2. සී. II. වට්ඨස්සනීති.
3. ම. V. බබ්භු. සී. II. පභ්භු.

සඛමො චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානාතීති ඉමෙ පණ්ණරස ඛමො වෙදී තබ්බො. ඉමෙයෙව හි පණ්ණරසඛමො-එතෙහි චරති අරියසාවනො ගච්ඡති අමතං දීසං තස්සා චරණනති චුත්තා. යථාහි “ඉඬ මහානාම අරියසාවනො සීලපා ගොතී”ති සබ්බං. මජ්ඣිමපණ්ණසනෙ චුත්ත නයෙන වෙදීතබ්බං. හගවා ඉමාහි විජ්ජාහි ඉමිනා ච චරණෙන සමන්තාගතො, තෙන චුච්චති විජ්ජාවරණසමපනෙතාති. නත්ථ විජ්ජා සමපදා හගචතො සබ්බඤ්ඤාතං සුරෙණා සීතා, චරණසමපදා මහානා රුජ්ඣිකතතං. සො සබ්බඤ්ඤාතාය සබ්බසත්තානං අත්ථානථං ඤ්ඤාතො මහානාරුජ්ඣිකතාය අනත්ථං පරිච්චෙජ්ජාතො අත්ථො තීයො ජෙති යථාතං විජ්ජාවරණසමපනෙතො, තෙනස්ස ආවතා සුප්පටි පනතා ගොතති නො දුප්පටිපනතා, විජ්ජාවරණවිපනතානං ආවතා අත්තන්තපාදයො විය. සොහනගමනත්තා සුඤ්ජරුඨානං ගත්තතා සමොච ගදත්තා සුගගො. ගමනංපි හි ගත්තති චුච්චති තච හගචතො සොහනං පරිසුඛමනචජ්ජං, කීං පන තනති? අරියමග්ගො, තෙන සොහනගමනෙන බෙමං දීසං අසජ්ජමානො ගතොති සොහනගම නත්තාපි සුගගො. සුඤ්ජරං වෙස ඨානං ගතො අමතං නිබ්බාණනති සුඤ්ජරං ගත්තතාපි සුගගො. සමොච ගතො තෙන තෙන මග්ගෙන පභීතකීලෙසෙ පුන අපච්චාගච්ඡන්තො, චුත්තං හෙතං: “සොතාපතති මග්ගෙන යෙ කීලෙසා පභීතා තෙ කීලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චා ගච්ඡතිති සුගගො. අරහත්තමග්ගෙන යෙ කීලෙසා පභීතා තෙ කීලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චා ගච්ඡතිති සුගගො”ති. සමො වා ගතො දීපඛාරපාදමුලතො පභුති යාව බොධිමණ්ඩා තාව සමතිංසපාරමීපුරිතාය සමො පටිපත්තියා සබ්බලොකස්ස හිතසුඛ මෙව කරෙන්නො සස්සතුච්ඡේදං කාමසුඛං අත්තකීලමථනති ඉමෙව අතෙන අනුපගච්ඡන්තො ගතොති සමො ගත්තතාපි සුගගො; සමො වෙස ගදති යුත්තඨානෙසු යුත්තමෙව වාවං භාසතීති සමො ගදත්තාපි සුගගො. තත්ථිදං සාධකසුත්තං: “යං තථාගතො වාවං ජනාති අභුතං අතච්ඡං අනත්ථසංහිතං සා ව පරෙසං අපටියා අමනාපා න තථාගතො තං වාවං භාසති, යමපි තථාගතො වාවං ජනාති භුතං තච්ඡං අනත්ථ සංහිතං සා ව පරෙසං අපටියා අමනාපා තමපි තථාගතො වාවං න භාසති, යම බො තථාගතො වාවං ජනාති භුතං තච්ඡං අත්ථසංහිතං සා ව පරෙසං අපටියා අමනාපා නත්ත කාලඤ්ඤා තථාගතො ගොති තස්සා වාවාය වෙය්‍යාකරණාය, යං තථාගතො වාවං ජනාති අභුතං අතච්ඡං අනත්ථසංහිතං සා ව පරෙසං පියා මනාපා න තථාගතො තං වාවං භාසති, යමපි තථාගතො වාවං ජනාති භුතං තච්ඡං අනත්ථ සංහිතං සා ව පරෙසං පියා මනාපා තමපි තථාගතො වාවං න භාසති, යම බො තථාගතො වාවං ජනාති භුතං තච්ඡං අත්ථසංහිතං සා ව පරෙසං පියා මනාපා නත්ත කාලඤ්ඤා තථාගතො ගොති තස්සා වාවාය වෙය්‍යාකරණාය”ති. එවං සමො ගදත්තාපි සුගගොති වෙදී තබ්බො. සබ්බථා විදීතලොකත්තා පන ලොකවිදු. සො හි හගවා

සභාවනො සමුදයනො නිරේඛනො නිරොධුපායනොති සබ්බථා
 ලොකං අවේදි අඤ්ඤාසි පටිච්ඡක්ඛිති, යථාහ: “යත් ඛො ආට්ඨසො න
 ඡයති න ඡීයති න මීයති න වචති න උපපජ්ජති නාහං තං ගම
 නෙන ලොකස්සන්තං ඤාතෙය්‍යං දිභෙය්‍යං පතෙතෙය්‍යන්ති වදාමි,
 නවාහං ආට්ඨසො අපපන්චා ව ලොකස්සන්තං දුක්ඛස්ස අන්තකිරියං
 වදාමි, අපි වාහං ආට්ඨසො ඉසමියෙව බ්‍යාමමනෙන කලෙඛරෙ
 සසඤ්ඤාදිමති සමනකෙ ලොකව පඤ්ඤාපෙමි ලොකසමුදයව ලොක
 නිරොධව ලොකනිරොධගාමිතිව පටිපදාං.

ගමනෙන න පතනබ්බො ලොකස්සන්තො කුදුවනං
 න ව අපපන්චා ලොකන්තං දුක්ඛා අන්ති පමොචනං.

“තසමා හවෙ ලොකවිදු සුමෙධො
 ලොකන්තගු ට්ඨිති භුභම වරියො,
 ලොකස්ස අන්තං සමිතාවි ඤාන්තො
 නාසිංසති ලොකමිමං පරඤ්ඤා”ති.

අපිච:-නයො ලොකා-සබ්බාරලොකො සත්තලොකො ඕකාස
 ලොකොති, තත් එකො ලොකො “සබ්බ සත්තා ආභාරට්ඨිතිකා”ති
 ආගතධානෙන සබ්බාරලොකො වේදිතබ්බො. “සස්සතො ලොකොති
 වා අසස්සතො ලොකොතිවා”ති ආගතධානෙන සත්තලොකො.

“යාවතා වජ්ඣමසුරියං පරිහරන්ති දිසා භන්ති විරේචනා,
 තාව සභස්සධා ලොකො එත්තෙ වන්තති වසො”ති

ආගතධානෙන ඕකාසලොකො, තමපි භගවා සබ්බථා අවේදි, තථා
 හිස්ස “එකො ලොකො සබ්බ සත්තා ආභාරට්ඨිතිකා, වෙ ලොකා
 නාමඤ්ඤා රුපඤ්ඤා, තයො ලොකා තියෙසා වෙදනා, වන්තාරෙ ලොකා
 වන්තාරෙ ආභාර, පඤ්ඤා ලොකා පඤ්ඤාපාදනකඛනා, ඡ ලොකා ඡ
 අඡක්ඛිතතිකාති ආයතනාති, සත්ත ලොකා සත්තවිඤ්ඤාණභිතියො,
 අභි ලොකා අභිලොකධම්මා, නව ලොකා නව සත්තවාසා, දස ලොකා
 දසායතනාති, වාදස ලොකා වාදසායතනාති, අභාරස ලොකා අභා
 රසධාතුයො”ති අයං සබ්බාරලොකොපි සබ්බථා විදිතො. යසමා
 පනෙස සබ්බසමපි සත්තානං ආයයං ඡන්තාති අනුසයං ඡන්තාති වරිතං.
 ඡන්තාති අබිමුත්තං ඡන්තාති අපපරඡකෙඛ මහාරඡකෙඛ තික්ඛිඤ්ඤියෙ
 මුදිඤ්ඤියෙ සවාකාරෙ වාකාරෙ සුචිඤ්ඤාපයෙ දුචිඤ්ඤාපයෙ භබ්බො
 හබ්බෙ සතෙත පඡන්තාති තසමාඤ්ඤා සත්තලොකො පි සබ්බථා
 විදිතො. යථාව සත්තලොකො එවං ඕකාසලොකොපි. තථාභෙස
 එකං වක්ඛවාළං ආයාමතො ව වින්තාරතො ව යොජනානං වාදස
 සත්තසභස්සාති වතුත්තංස සන්තාති ව පඤ්ඤාසඤ්ඤා යොජනාති.

පරිකෙට්ඨො.

සබ්බං සතසහස්සානි ඡතනිංස පරිමණ්ඩලං,
දස වෙව සහස්සානි අබ්බුධිසානි සනාහී ව.

නඤ්ඤ.

දුච්චෙසතසහස්සානි චතතාරි නහුතානි ව,
එතතකා බහලච්චෙනන සබ්බාතායං චසුඤ්ඤා.

තස්සායෙව සඤ්ඤා.

චතතාරි සතසහස්සානි අච්චෙව නහුතානි ව,
එතතකං බහලච්චෙනන ජලං වානෙ පතිසිතං.

තස්සා පි සඤ්ඤා.

නවසත සහස්සානි මාචනො නහමුග්ගතො,
සසිඤ්ඤෙව සහස්සානි එසා ලොකස්ස සණ්ඨිතීති.

එවං සණ්ඨිතෙ වෙඤ්ඤා යොජනානං.

චතුරාසීති සහස්සානි අජෙකාගාලොහා මහණ්ණවෙ,
අච්චුග්ගතො තාවදෙව සිනෙරු පබ්බතුතනමො.

තතො උපබ්බුපඤ්ඤාන පමාණෙන යථාකකමං,
අජෙකාගාලුග්ගතො දිබ්බා නානාරතන විතතිතා.

සුගතීරො ජ්ඣවරො කාරච්චිකො සුදස්සනො,
නෙමිඤ්ඤො විතතකො අස්සකණ්ණො ගිරිමුභා.

එතෙ සතන මහාසෙලා සිනෙරුස්ස සමනතතො,
මහාරාජනමාචාසා දෙවයකඛ නිසෙවිතා.

යොජනානං සතානුච්චො හිමවා පඤ්ඤා පබ්බතො,
යොජනානං සහස්සානි නිණ්ණි අයතවිඤ්ඤො,¹
චතුරාසීති සහස්සෙහි කුටෙහි පතිමණ්ඩිතො.

තිපඤ්ඤා යොජනකඛනි පරිකෙට්ඨො නගච්චයා,
පඤ්ඤාස යොජනකඛනි සාධායාමා සමනතතො.

සතයොජන විඤ්ඤානො තාවදෙව ව උග්ගතො,
ජලො යස්සානුභාවෙන ජලොදීපො පකාසිතො.

යඤ්ඤානං ජලොයා පමාණං, එතදෙව අසුරානං විත්තපාටලියා,
ගරුලානං සිමබ්බිරුකඛස්ස, අපරගොයානෙ කදම්බස්ස, උතතර
කුරුඤ්ඤා කපපරුකඛස්ස, පුබ්බවිදෙගෙ සිරිසස්ස, තාවතිංසෙසු
පාරිච්ඡතතකස්සාති.

1. ම. II. අංශමච්චෙනො.

තෙතනාහු පොරොණො:-

පාටලී සීමලලී ජමබු දෙවනං පාරිච්ඡන්තකො,
කදමේඛා කප්පරුකෙනා ච සිරිසෙන හවති සත්තමං.

වෙ අසීතිසහස්සාති අජේඛාගාලෙහා මහණණවෙ,
අච්චුගහතො තාවදෙව චක්කවාලු සිලුච්චයො,
පරික්ඛිපිත්වා තං සබ්බං ලොකධාතුමයං සිනොති.

තත්ථ-චන්දමණිලං එකුතපඤ්ඤාසයොජනං, සුරියමණිලං පඤ්ඤාසයොජනං, තාවතීංසහවනං දසසහස්සයොජනං, තථා අසුරහවනං අචීචිමහාතිරයො ජමබුදීපො ච. අපරගොයානං සත්තසහස්සයොජනං, තථා පුබ්බවීදෙහො, උතතරකුරු අඨසහස්සයොජනං, එකමෙකො වෙත්ථ මහාදීපො පඤ්චසත පඤ්චසතපරිත්තදීපපරිවාජො, තං සබ්බමපි එතං චක්කවාලං එතා ලොකධාතු. තදන්තරෙසු ලොකන්තරිකතිරයා, එවං අන්තනාති චක්කවාලාති අන්තනා ලොකධාතුයො හඟවා අන්තෙන්න බුබ්ඤ්ඤෙන අවෙදී අඤ්ඤාසී පටිච්ඡක්ඛි එවමස්ස ඔකාසලොකොපි සබ්බථා විදීනො එවමපි සබ්බථා විදීතලොකන්තා ලොකවිදු.

අත්තනා පන යුණෙහි විසිඬතරස්ස තස්සවි අභාවනො නචී එතස්ස උත්තරොති අනුත්තණේ. තථා ගෙස සීලයුණෙනාපි සබ්බං ලොකමිහිහවති, සමාධි-පඤ්ඤ-විමුත්ති-විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනගුණනාපි, සීලයුණෙනාපි අසමො අසමසමො අප්පටිමො අප්පටිහාගො අප්පටිපුග්ගලො-පෙ-විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනගුණෙනා පි, යථාහ:-“නබො පනාහං භික්ඛවෙ සමනුපස්සාමි සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙ-පෙ-සදෙවමනුස්සාය අත්තනා සීලසම්පන්නතරං”ති වික්ඛාරො, එවං අග්ගප්පසාදසුත්තාදීති “න මෙ ආචරියො අචී”ති ආදීගාථායො ච වික්ඛාරෙත්ඛො.

පුරිසදමෙම සාරෙතීති පුරිසදමමසාරපි. දමෙති විනෙතීති වුත්තං හොති, තත්ථ පුරිසදමමාති අදන්තා දමෙතුං යුත්තා තිරච්ඡාන පුරිසා පි මනුස්ස අමනුස්සපුරිසා පි, තථාහි:-හඟවතා තිරච්ඡානපුරිසා පි-අපලොකා නාගරාඡ් වුලොදරෙ මහොදරෙ අග්ගිසිබො ධුමසිබො ආරවාලො නාගරාඡ් ධනපාලකො හච්චිති එවමාදයො දමිතා තිබ්බිසා කතා සරණෙසු ච සීලෙසු ච පනිඨාපිතා. මනුස්සපුරිසා පි සච්චන නිගණ්ඨපුත්ත අමබ්ඪමාණව පොකධරසාති සොණදණ්ඨ කුචදන්තාදයො, අමනුස්සපුරිසා පි-ආලවක සුවිලොම බරලොමයක්ඛ සක්කදෙවරුන්දයො දමිතා විනිතා විචිත්තෙහි විනගනුපායෙහි. “අහං බො කෙසි පුරිසදමෙම සණෙහන පි විනෙමි එරුසෙන පි විනෙමි සණහඑරුසෙන පි විනෙමි”ති ඉදකෙච්ච සුත්තං වික්ඛාරෙ

තබබ. අපිව:-භගවා විසුඛසීලාදීනං පසමඡ්ඤානාදීනි සොනාපනනාදී
 නඤච උභතරිං මඤ්ඤපටිපදං ආවිකබ්බෙනා දනෙන පි දමෙති යෙව,
 අථවා:-අනුභවණේ පුඤ්ඤදම්මසාරංචිති එකමෙවිදං අත්පදං, භගවා හි
 තථා පුරිසදමෙම සාරෙති යථා එකපලලභෙකනෙව තිසිනනා අසද්දිසා
 අසජ්ජමානා ධාවනති, තස්මා “අනුභවණේ පුරිසදමමසාරංචි”ති වුච්චති.
 විරන්ධාති¹ අරියමග්ගෙන සබ්බපාපකෙහි විරතො. පඤ්ඤාති බහුං.
 විසුඛසීල පරසනානෙ විරිඤ්ඤාදකො. අලමනොනාති සමත්ථිනො.
 විරතොනාති අරියමග්ගෙන විරතනතා අයති අපවටිසක්ඛිනො. සබ්බපාප
 කොති නිරසද්ධකම්මතිව්චාති අයති අපවටිසක්ඛිනාය නිරයදුකම්ම
 තිව්ච සිතො. විඤ්ඤාමග්ගාති විරියතිකෙනො. සො විඤ්ඤාති සො
 බිණ්ණසවො විරියවාති වාහනබ්බතං අරහති. පඤ්ඤාති විඤ්ඤාති
 ඉමාති පනස්ස උච්චි වචනාති, සො හි පඤ්ඤාති මඤ්ඤාති පඤ්ඤාති
 විරො කිලෙසාදිවිචංසන සමත්ථාය, තාදී තිබ්බිකාරතාය.
 පඤ්ඤාති නාථනාති තථා රූපො විරියවාති පඤ්ඤාති. නො නාම
 නාමනොති එතෙ රූපාදි වජ්ඣකාමෙ ඉච්චන්තා. ගභගිනිනොති
 රුගෙන රජ්ජා. සඤ්ඤාසඤ්ඤාදිනොති රුගසඤ්ඤාය සඤ්ඤාදිනො.
 න නාමෙ නාමෙති රූපාදි වජ්ඣකාමෙ න පනෙති. අනාමොති
 කාමෙන විරහිතො. නිකාමොති නිකම්මනකාමො. සබ්බසද්ධාන
 සද්ධානති තියඛගතං සබ්බං නෙය්‍යපථං ඡනාතීති සබ්බසද්ධා, තස්ස
 භාවො=සබ්බසද්ධා, සබ්බසද්ධාතාය සද්ධං සබ්බසද්ධානසද්ධං.
 සබ්බසද්ධානසද්ධංසංඛාතං නෙතත්ච වාසනාය සහ කිලෙසෙ පඤ්ඤ
 ජෙත්වා ජනතො² ජනභාවො ව අපුබ්බං අවරිමං අපුරෙ අපච්ඡා
 එකමහි ඛණේ එකමහි කාලෙ උපපන්නා පුබ්බනතතො උඛං පනනාති
 උපපන්නා. තෙජ් ජෙජ්ඣාති තෙජන සමන්තාගතො තෙජසා අහි
 භුය්‍ය. සමහං විජ්ඣාදං ඡන්තිජන්ති ඉධ විජ්ඣානනති යමහං ඡන්ති
 ජරුය පහානභුතං ධම්මං ඉධෙව ඡනෙය්‍යං. ඡන්ති පඤ්ඤා. සබ්බං
 ආනාසගිනනති සකලං ආකාසෙ පච්චතං පත්ථං. නමගනනති
 නමමච=තමගතං අනිකාරං යථා ගුච්චගතං මුත්තගනනති. අහි
 විභව්චාති නාසෙත්වා. අනිකාරං විධමෙත්වාති වකුච්චිසද්ධානුපපතති
 තිවාරණං අනිකාරං පලාපෙත්වා. ආලොකං දස්සසීත්වාති සුරියා
 ලොකං දස්සසීත්වා. ආනාසෙති අප්චාකාසෙ. අනනලිකෙඛති අනතර
 ධාතුං සමත්ථෙ තුච්චේකාසෙ. ගගනපථෙති දෙවතානං ගමනමග්ගෙ
 ගච්චති. සබ්බං අහිසංචාරසමුද්ධනති සකලං කම්මසමුද්ධං. උපපාද
 තණනනති අත්ථො. කිලෙසනමං අවිජ්ජනිකාරං විධමෙත්වාති කිලෙ
 සතමසංඛාතං අසද්ධං අවිජ්ජනිකාරං තීගරිත්වා නාසෙත්වා.
 සද්ධාලොකං පසද්ධාලොකං දස්සසීත්වා. වජ්ඣකාමෙ පඤ්ඤාති
 රූපාදි වජ්ඣකාමෙ සද්ධ තීරණ පරිසද්ධාති ඡන්තිත්වා. කිලෙසනාමෙ
 පහාසාති උපතාපන සංඛාතෙ කිලෙසනාමෙ පහානපරිසද්ධාය පඤ්ඤා

1. සී. II. විධවාති, සී. I. විරියවාති. 2. I, II. සී. ඡනකා.

හිතා. අප්ඝ්ඤා භගවා තං ධම්මං ආවිකකන්තො උපරුපරී තා ගාථායො අභාසී. තත් නෙතකම්මං දමස්සිං වෙමනොති නිබ්බාණංව නිබ්බාණං ගාමිනිව පටිපදං. බෙමනති¹ දිස්වා. උගගභිනානති දිසිවසෙන ගතිතං. නිරන්තංවාති නිරසසිතබ්බං² මුචිතබ්බනති චුත්තං හොති. මා ගෙ විජජ්ජාති මා තෙ අහොසී. කිචනනති රුගාදි කිචනං තචපි තෙ මා විජ්ජත්. නිරසසිතබ්බංති පජතිතබ්බං. මුචිතබ්බනති මුචිත්වා න පුත්ත ගහෙනබ්බං. පජතිතබ්බනති පරිච්චජ්ජතබ්බං. විනොදෙ තබ්බනති බිපිතබ්බං. බ්‍රහ්මභිකානබ්බනති විගතන්තං කාතබ්බං. අනභාවං ගමෙතබ්බනති අනු අභාවං ගමෙතබ්බං. පුබ්බෙති අතිතෙ සංඛාරෙ ආරබ්භ උපපජ්ජනතිලොසා. බ්‍රාහ්මණාති භගවා ජතුකණ්ණිං ආලපති, සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. එවං භගවා ඉදමපි සුත්තං අරභත්තතිකුටෙනෙව දෙසෙසී.

දේසනාපරියොසානෙ පුබ්බසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහො සීති.

ජතුකණ්ණිසුත්තනිදෙදසවණ්ණනා ගිහිනා.

එකාදසමං.

12.

වාදසමෙ:-භද්‍රාචුඛසුත්තෙ ඛකං ජහනති ආලයං ජහං. ගණනාවජ්ජනති තණ්හාකායචජ්ජං. අනෙජනති ලොකධම්මෙසු තිකකම්පං. නිද්දිං ජහනති අනාගතරූපාදිපත්තා ජහං. එකා එව හි තණ්හා උච්චි, වසෙන ඉධ නාතප්පකාරතො චුත්තා. කප්පං ජහනති දුච්චිං කප්පං ජහං. අභිසාවෙමිති අතිවිය යාවාමි. සුඛාන නාගස්ස අපනම්ස්සනති ඉතොති නාගස්ස තච භවතො වචනං සුත්වා ඉතො පාසානකවෙති යතො බහුජනා පකකම්ස්සනති අධිප්පායො. සෙ උපාසුපාදුනාති තණ්හාදිසීති උපගන්ත්වා ගතිතා. වෙතසොඅභිචානාති විතෙතපති සීතා. අභිනිවෙසානුසසාති පතිච්චිත්වා අගන්ත්වා සධිතා. ජනපදෙහි සබ්බනාති අභිගාදිති ජනපදෙහි ඉධ සමාගතා. විසාකරෙහිති ධම්මං දෙසෙහි. සබ්බනාති එතෙ තිත්ථියාදයො එකිභුතා. සමාගනාති චුත්තප්පකාරෙහි ජනපදෙහි ආගතා. සමොභිනාති රුසීභුතා. සභන්චෙතිනාති අවිශොගා. අප්ඝ්ඤා ආසයානුලොමෙන ධම්මං දෙසොනො භගවා උපරුපරී ගාථායො අභාසී. තත් ආදුන නණ්හනති රූපාදිනං ආදුසිකං ගහණතණ්හං තණ්හුපාදුනනති චුත්තං හොති. සං සං හි ලොකස්මිං උපාදිසනතිති එතෙසු උඛාදි හෙදෙසු යං යං ගණන්ති. නෙතෙව මාගේ අකෙති ජනගුනති

1. ම. V. බෙමං.

2. ම. V. නිදසසිතබ්බං.

තෙනෙවුපාදනපච්චයනිබ්බන්තකමොභිසංඛාරවසෙන පටිසනී ඛක්ඛිමාරො නං සත්තං අනුගච්ඡති. නාසමා පඤ්ඤානන් තසමා ඵචමාදීනවං. අනිච්චාදිවසෙන වා සංඛාරෙ පඤ්ඤානෙනා. ආදානසතො ඉති¹පෙකඛමානො පජං ඉමං මච්චුධෙසො විසන්තන්ති ආදානබ්බන්තො ආදානෙසු රුපාදීසු සතො සබ්බලොකෙ ඉමං පජං මච්චුධෙසො ලග්ගං පෙකඛමානො, ආදානසතො වා ආදානාභිනිවිදො පුග්ගලො ආදානසබ්බගෙනවු ඉමං පජං මච්චුධෙසො ලග්ගං තනො විනිකඛමිතුමසමන්ථං. ඉති පෙකඛමානො. කිචනං සබ්බලොකෙ න උපාදිසෙථාති. සෙසං සබ්බන්ථ පාකට්ඨෙව.

එවං භගවා ඉමමපි සුත්තං අරහත්තනිකුටෙනෙව දේසෙසි. දේසනා පරියොසානෙ පුබ්බසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසිති.

ගද්‍රාමුඛසුත්තනිදේදසවණ්ණනා නිගිණා.

වා ද ස මං.

13.

තෙරසමෙ උදයසුත්තෙ-අඤ්ඤාමිමොක්ඛනාති පඤ්ඤානුභාවනිඤ්ඤාතං විමොක්ඛං පුච්ඡති. පඨමෙතාපි කොගෙන කොසීති විතකක විචාරපිතිසුඛවිතොකග්ගතා සම්පයුත්තො පච්චිතිකොත පඨමඤ්ඤාතො කොයතීති කොසි. දුතීසෙනාති පිතිසුඛවිතොකග්ගතා සම්පයුත්තො. නානිසෙනාති සුඛවිතොකග්ගතා සම්පයුත්තො. චතුසෙඨනාති උපෙඛාවිතොකග්ගතා සම්පයුත්තො. සමිනකකමිචාරොනපි කොගෙන කොසීති වතුකතයපචකතයෙසු පඨමඤ්ඤාතො සච්චතකකමිචාරොන කොතො කොයතීති කොසි. අමිනකකමිචාරමනොනාති පචකතයෙ දුතියෙන කොතො. අමිනකකමිචාරොනාති දුතිය තතියාදි අවසෙසකොතො. සපිනිකොනාති පිතිසම්පයුත්තො දුකතිකඤ්ඤාතො. නිපිනිකොනාති පිතිවිරහිතො නදවසෙසකොතො. සුඛසභගෙනොනාති² සුඛසභගෙනො තිකවතුකකඤ්ඤාතො. උපෙකඛාසභගෙනොනාති වතුන්ථපචමෙන. සුඤ්ඤෙනොනාති සුඤ්ඤාතාවිමොක්ඛසම්පයුත්තො. අනිමනොනපිති නිච්චතිමිත්තං ධුවතිමිත්තං අත්තනිමිත්තං ව උග්ගාවෙත්වා පටිලධෙන අනිමිත්තොනපි කොතො කොයතීති කොසි. අපඤ්ඤානිතොනාති මග්ගාගමනවසෙන පණ්ඨිං. සොධෙත්වා පරියාදිතිත්වා ඵලසමාපත්තිවසෙන අපඤ්ඤාතොනපි. ලොකිකොනපිති ලොකිකොත පඨමදුතිය තතිය වතුන්තො. ලොකුත්තොනපිති තෙනෙව ලොකුත්තර සම්පයුත්තො. කොනරොනාති කොතෙසු අතීරතො. එකතමකුසුත්තොනාති එකතං එකිනොවං අනුසුත්තො පයුත්තො. සදන්තරොනොති සකන්තරොකො; කකාරොසායං දකාරො කතො, සදන්තොතිව

1. ම. V. ඉධපෙකඛමානො, 2. ම. V. සාතසභගෙනො.

අරභතනං වෙදිතබ්බං. තං හි අත්තපනිබ්බජෙන අත්තානං අච්ඡන්තජෙන අත්තනො පරමත්තෙත්තන ච අත්තනො අත්තනා සකන්තොති වුවවති, ඵලසමාපත්තිසමාපජ්ජනවසෙන සකන්තරුකොති බ්බාණගරුකොති ඵකෙ. අරඡන්ති නිකතිලෙසො. චිරඡන්ති විගතතිලෙසො. නිරඡන්ති අපනිතතිලෙසො, විගතරඡන්තිපි පාඨො, සො ඵවජ්ඣො. රඡ්ඡසගනොති නිලෙසෙහි දුරිභුතො. රඡ්ඡවිපසගිනොති නිලෙසපසගිනො. රඡ්ඡවිපසමුත්තොති නිලෙසෙහි මුත්තො. පාසාණකො වෙතිසෙති පාසාණපිඨෙ පාරායනසුත්තනන දෙසිතඨානෙ. සන්ධිබ්බාසුත්තන පවිපසංඝඛනාති සන්ධිසං නිලෙස උඤ්ඤකානං පටිපසංඝඛනා නාසිතනා ආසිනො. කිම්මාකිම්මනාති ඉදං කතතබ්බං ඉදං න කතතබ්බනාති ඵවං. මනසා විනොතතබ්බං: කරණීසාකරණීසනාති කායචාරෙන අචස්සං ඉදං කරණීසං ඉදං අකරණීයනාති ඵවං. කරණීයාකරණීයං. සභිනනාති විස්සඨං. වසිපසනොති පගුණභාවං පනෙතා.

අථ භගවා යසමා උදයො චතුස්ඡක්ඛානලාභී තසමාස්ස පටිලඛක්ඛානවසෙන නානපසකාරතො අඤ්ඤවිමොක්ඛං දස්සෙන්නො උපරුපරි භාථායො ආභ. තත්ථ සභානි. කාමච්ඡද්දානනාති යදිදං පඨමඡක්ඛානං නිබ්බතෙත්තනස්ස කාමච්ඡද්දපභානං, තචපි අඤ්ඤවිමොක්ඛං පබ්බුමි; ඵවං සබ්බපදනී යොජෙතබ්බාති.

විතතස්ස අකලලානාති විතතස්ස ගිලානභාවො. ගිලානො හි අකලලකොති වුවවති, විතයෙපි වුත්තං: “නාභං භනොත අකලලකො”ති. අකමමඤ්ඤානාති විතතගෙලඤ්ඤසංඛාතොච අකමමඤ්ඤතාකාරො. ඔලීසනාති ඔලීයනාකාරො. ඉරියාපචිත විතතං හි ඉරියාපථං සන්ධාරෙත්තං අසකෙකානනං රුකෙඛ වග්ගුලී විය¹ ඕලෙලගිතථාණීතචාරකො විය ච ඔලීයති, තස්ස තං ආකාරං සක්ඛාය ඔලීයනාති වුත්තං. දුතියපදං උපසගෙත්ත වධිසිතං. ලීනනාති අච්ඡාරිකතාය පනිකුටිතං. ඉතරෙ වෙ ආකාරභාවනිද්දෙසා. චීනනාති සප්පිපිඨො විය අච්ඡාරිකතාය සනභාවෙ² සිතං. චීසනාති ආකාරනිද්දෙසො. පිසිතභාවො චීසිතනතං. අච්ඡාරවසෙනෙච ඵඛිතාති අජ්ඣො.

උපෙකඛාසනීසංසුඛනාති චතුස්ඡක්ඛාන උපෙකඛාසනීති සංසුඛං. ඛමමනාකන පුරෙජ්චනාති ඉමිනා තසමිං චතුස්ඡක්ඛානවිමොක්ඛෙ සිතං³ ක්ඛානඛනාති විපසසිත්වා අධිගතං අරභතවිමොක්ඛං වදති, අරභතන විමොක්ඛස්ස හි මග්ගසම්පයුත්ත සමාසංකප්පාදිහෙදෙ ඛමමතකෙකා පුරෙ ජවො භොති. තෙනාභ: “ඛමමතකනපුරෙජ්ච”නති. අච්ඡාරාස පහෙදනනාති ඵතමෙච ච අඤ්ඤවිමොක්ඛං අච්ඡාරාපහෙදසංඛාතං නිබ්බාණං නිස්සාය ජතතතා කාරණොපචාරෙන “අච්ඡාරාය පහෙදන”නති බ්බුමිති.

1. ම. V. වග්ගලිඛගලිඛිය. 2. ම. V. සනභාවෙනසිතං. 3. සී. ධනා.

සා චතුස්පකානෙ උපෙක්ඛාති එත් උපපතතිනො ඉක්ඛතිති උපෙක්ඛා, සමං පස්සති අපක්ඛපතිනා හුත්වා පස්සතිති අනේවා. උපෙක්ඛවතාති ආකාරතිදෙදසො. අජ්ඣුපෙක්ඛවතාති උපසග්ගෙන පදං චබ්බිතං. විත්තසමපොති විත්තසෙසකග්ගභාවො. චිත්තපසම වතාති විත්තස්ස උභතාතිරිත්තචජ්ජනභාවො. මජ්ඣස්මවතාති විත්තස්ස මජ්ඣෙකි ධිත්තභාවො. එවං අවිජ්ජාපසගෙදචචනෙන චුත්තං නිබ්බාණං සුත්වා තං නිස්ස විප්පභානෙන චුච්චතිති පුච්ඡනො “නිංසු සඤ්ඤප්පනො”ති භාජමාහ.

තත් නිංසු සඤ්ඤප්පනොති නිංසඤ්ඤප්පනො. විචාරණන්ති විචරණකාරණං. කිස්සස්ස විප්පභානෙවතාති නිං නාමකස්ස අස්ස ධම්මස්ස විප්පභානෙන. අජස්ස භගවා තමත්ථං ව්‍යාකරොනොතා “නජ්ඣසඤ්ඤප්පනො”ති භාජමාහ. තත් විත්තග්ගස්සාති කාමවිත්තකතා දිඝො විත්තකතා අස්ස. ඉදුති තස්ස නිබ්බාණස්ස මග්ගං පුච්ඡනො “කථං සත්තස්සා”ති භාජමාහ: තත් විඤ්ඤණන්ති අභිසංඛාර විඤ්ඤණං. අජස්ස මග්ගං කපේනොතා භගවා “අජඛිත්තවා”ති භාජ මාහ: තත් ඵචං සත්තස්සාති එවං සත්තස්ස සමපජ්ජනස්ස. සෙසං සබ්බත්ථ පාකට්ඨෙමච. එවං භගවා ඉදමපි සුත්තං අර්හත්තනික්ඛවෙනෙව දෙසෙසි.

දෙසනාපරියොසානෙ ච පුබ්බසදිසොච ධම්මාභිසමයො අහො සිති.

උදසසුත්තනිදෙසවණනා නිසිතා.

නෙරසමං.

14.

චුද්දසමෙ පොසාලසුත්තෙත-සො අනිගං ආදිසනිති යො භගවා අත්තනො ච පරෙසච “එකමපි ජනි”න්ති ආදිහෙදං අනිතං ආදිසති. එකමපි ජනින්ති එකමපි පරිසන්ඞුලකං චුතිපරියො සානං එකභවපරියාපනනං බක්ඛිසන්තානං, එස නයො චෙපි ජනි යොති ආදිසු. අනෙකෙපි සංචට්ටකපෙති ආදිසු පන පරිහාය මානො කපොසා සංචට්ටකපොසා, තදු සබ්බෙසං මුභමලොකෙ සංති වත්තනනො. විචට්ටමානො කපොසා විචට්ටකපොසා, තදු මුභමලො කපොසා සත්තානං විචට්ටනනො. තත් සංචට්ටන සංචට්ටසාසි ගභිතො හොති තං මුලකත්තා, විචට්ටන ච විචට්ටසාසි, එවං හි සති “වත්තාරිමානි භික්ඛවෙ කපපස්ස අසංඛෙය්‍යාති කතමාති වත්තාරි සංචට්ටො සංචට්ටසාසි විචට්ටො විචට්ටසාසි”ති චුත්තානි නාති පරිග්ගභිතාති හොන්ති. සංචට්ටකපෙස විචට්ටකපෙසති ච කපුස්ස අඬං භගෙත්වා චුත්තං, සංචට්ටවිචට්ටකපෙසති සකලකප්පං භගෙත්වා චුත්තං, කථං අනුස්සරතිති වෙ? “අමුත්තාසි”න්ති ආදිතා නයෙන, තත්

අමුත්‍රාසීනති අමුමති සංවට්ඨකපොප අහං අමුමති භවෙ වා යොනියා වා ගතියා වා විඤ්ඤාණසීතියා වා සත්තාවාසෙ වා සතුටනිකායෙ වා ආසිං. එවං නාමොති තිස්සො වා ජුස්සො වා. එවං ගොතොනාති කච්චායනො වා කසපො වා. ඉදමස්ස අනිතභවෙ අත්තනො නාම ගොතොනුස්ස රණවසෙන චුත්තං, සවෙ පන නසමිං කාලෙ අත්තනො වණණිසම්පත්තිං වා ලුඛපණීත ජීවිතභාවං වා සුඛදුක්ඛබහුලතං වා අප්පායුක දීඝායුකභාවං වා අනුස්සරිතුකාමො තම්පි අනුස්සරතියෙව. තෙනාහ: “එවං වණණො එවමායුපරියනො”ති. තත්ථ එවං චණණාති ඔදනො වා සාමො වා. එව මාහාගේති සාලිමංසො දනාහාරො වා පචන්තඵලභොජනො වා. එවං සුඛදුක්ඛපටිසංචෙදීති අනෙකප්පකාරෙන කාගිකචේතසිකානං සාමිසතිරාමිසප්පභෙදනං වා සුඛදුක්ඛානං පටිසංචෙදී. එවමායුපටිසනොති එවං. වස්සත පරිමාණායුපරියනො වා වතුරාසීතිකප්පභසස්ස ආයුපරියනො වා. සො නාමො චුතො අමුත්‍ර උප්පාදිනති සො අහං තතො භවතො යොනිතො ගතීතො විඤ්ඤාණසීතීතො සත්තාවාසනො සත්තනිකා යතො වා චුතො ජුත අමුසමිං නාම භවෙ යොනියා ගතියා විඤ්ඤාණ සීතීයා සත්තාවාසෙ සත්තනිකායෙ වා උප්පාදිං. නාමොසීනති අඵ තත්‍රාපි භවෙ යොනියා ගතියා විඤ්ඤාණසීතියා සත්තාවාසෙ සත්තනි කායෙ වා ජුත අගොසිං. එවං නාමොති ආදී චුත්තනමෙව. අපි ච යස්මා “අමුත්‍රාසී”නති ඉදං අනුප්පබ්බත ආරොහන්තස්ස යාව දිව්ඡකං අනුස්සරණං “සො තතො චුතො”ති පටිතිචන්තන්තස්ස පච්චචෙකඛා, තස්මා “ඉඬුපපනො”ති ඉමිස්සා ඉඬුපපත්තියා අනන්ත රමෙවස්ස උප්පත්තිඝානං සන්ධිය “අමුත්‍ර උද්පාදී”නති ඉදං චුත්තනති චෙදීතබ්බං. “තත්‍රාපාසී”නති එවමාදී පනස්ස තත්‍ර ඉමිස්සා උප්පත්තියා අනන්තරෙ උප්පත්තිඝානෙ නාමගොතොදීතං අනුස්සරණදස්ස නත්ථං චුත්තං. සො නාමො චුතො ඉඬුපපනොනාති සවාහං තතො අනන්තරූප පත්තිඝානතො චුතො ඉධ අමුකසමිං නාම ඛත්තියකුලෙ වා බ්‍රාහ්මණකුලෙ වා තිබ්බතො. ඉතීති එවං. සාකාරං සඋඤ්ඤසනති නාමගොතවසෙන සඋද්දෙසං වණණාදීවසෙන සාකාරං. නාමගො තෙතන හි සතො තිස්සො කස්සපොති උද්දීසියති වණණාදීති සාමො ඔදනොති නානත්තතො පඤ්ඤයති තස්මා නාමගොතං උද්දෙසො, ඉතරො ආකාරොති. පුබ්බෙතිවාසනති¹ පුබ්බෙ අතීතජාතිසු තිච්ඡන්තකිං තිච්ඡන්තමමා වා, තිච්ඡන්ති අජ්ඣාචුත්ථා අනුභූතා අත්තනො සන්ධානෙ උප්පජ්ජන්තා තිරුඬා, තිච්ඡන්ති ගොචරනිවාසෙන තිච්ඡන්තා අත්තනො විඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාතා පරිච්ඡිත්තා පරිච්ඤ්ඤ ණෙන විඤ්ඤාතාපි වා, ජිත්තවට්ඨකානු² ස්සරණාදීසු තෙ බ්‍රහ්මානං යෙව ලබන්ති, තං පුබ්බෙතිවාසං ආදීසති කඵඨති. පඤ්ඤං අතී නනති අඤ්ඤං පරපුග්ගලානං පුබ්බෙතිවාසං “එකම්පි ජාති”නති

1. ම. V. පුබ්බෙතිවාසනති. 2. ම. V. ජිත්තවට්ඨකානු.

අදිතා ආදිසති. මහාපදනියසුත්තනනි මහාපුරිසානං අපදන නියුත්තං. මහාපදනසුත්තං. මහාසුද්ධස්සනියනනි මහාසුද්ධස්සන සමපතනියුත්තං. මහාසුද්ධස්සනසුත්තං. මහාගොවිජ්ඣසනනි මහාගො විජ්ඣ බ්‍රාහ්මණස්ස අපදනනියුත්තං. මහාගොවිජ්ඣසුත්තං. මසදෙවිසනනි මසදෙවස්ස රඤ්ඤ අපදනනියුත්තං. මසදෙවසුත්තං. සනානුසාරි ඤාණං. හොනීති පුබ්බතිවාසානුස්සතිසමපයුත්තං ඤාණං හොති. සාවග්ගනං. ආකම්බනීති යත්තකං ඤාතුං ඉච්ඡති තත්තකං ජාතියා මිති ඤාණං පෙසෙති. අඵස්ස දුබ්බලපත්තපුටෙ තත්තකාරුවම්ච අපකබලත්තං අපටිහතං අනිවාරිතං ඤාණං ගච්ඡති. තෙන යාවග්ගනං ආකම්බති තාවග්ගනං අනුස්සරති. බොධිජනනි බොධියා මුලෙ ජාතං. ඤාණං උපපජ්ජනීති චතුමග්ගඤාණං උපපජ්ජති. අසමනනිමා ජනීති තෙන ඤාණෙන ජාතිමුලස්ස පතීතත්තා පුත්ත අයමනනිමා ජාති නජීද්දති පුත්තබ්බවොති අපරමපි ඤාණං උපපජ්ජති. ඉන්ද්‍රියපරොපපි සත්තඤාණනනි එත්ථ උපරි සත්තානන්ති පදං ඉධ ව ආහරිත්වා සත්තානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණනනි යොජේතබ්බං, පරපරා නීති වත්තබ්බෙ සක්ඛිවසෙන රොකාරං. තත්වා පරොපරානීති වුවච්ඡති, පරොපරානං භාවො පරොපරියං, පරොපරියමෙච පරොපරි යත්තං, වෙනෙය්සසත්තානං සඛාදීතං පඤ්චත්තං ඉන්ද්‍රියානං පරො පරියත්තං=ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං, ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තස්ස ඤාණං= ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණං, ඉන්ද්‍රියානං උත්තමානුත්තමභාවඤාණනනි අත්ථො. ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං ඤාණනනිපි පාඨො. පරානි ව අපරි යාතිව=පරොපරියානි, පරොපරියානං භාවො=පරො පරියත්තනනි වා යොජේතබ්බං. අපරියානීතිච උත්තමානීති අත්ථො. අඵවා පරානිච ඔපරානිච=පරොපරානි, තෙසං භාවො ඵරොපරියනනි වා යොජේ තබ්බං, ඔපරානීතිච අපරානීති වුත්තං හොති, ලාමකානීති අත්ථො. “පරොපරායස්ස සමෙච සමමා”ති ආදීසු විස පරොපරියතෙන ඤාණනනි භුමම්චචනෙත්තාපි පාඨො.

තථාගතස්සානි යථා විපස්සි ආදයො පුබ්බකා ඉසයො ආගතා තථා ආගතස්ස, යථාච තෙන ගතා තථාගතස්ස. **තථාගතබලනනි** අඤ්ඤාති අසාධාරණං තථාගතස්සෙච බලං, යථා වා පුබ්බබ්බානං බලං පුඤ්ඤස්ස සමපතනියා ආගතං තථා ආගතබලනනිපි අත්ථො. විධා තං තථාගතස්ස බලං කායබලං ඤාණබලං ච, තෙසු කායබලං භජීඣුත්වානුසාරෙන වෙදිතබ්බං, වුත්තං ගෙතං පොරාණෙනි:-

“කාලාවකං ච ගඛෙගය්සං පණ්ඨරං නාමබ්බිඛගලං
ගතිමඛගලගෙමච උපොසථ ඡද්දනනිමෙ දසා”ති.

යදෙනං පකනිගජීගණනාය ගජීනං කොට්ඨසස්සස්ස, පුරිස ගණනාය දසත්තං පුරිසකොට්ඨසස්සානං බලං හොති, ඉදං තාව තථාගතස්ස කායබලං. ඤාණබලං පන මහාසීගතාදෙ ආගතං.

දසබල සදුණං වතුළවසාරජ්ඣ සදුණං අශ්ඨ පරිසාඝු අකමපන සදුණං වතුළොතිපරිචේදක සදුණං පවගතිපරිචේදක සදුණං, සදුණු පහතෙක ආගතාති වෙසවතභවති සදුණාති සතතසතතති සදුණාතිති එවං අඤ්ඤාතිපි අනෙතාති සදුණසහසසාති, එතං සදුණබලං නාම, ඉධාපි සදුණබලමෙව අධිපෙපතං, සදුණං හි අකමපියජේන උපජථමනජේන ව බලනාති වුත්තං. සඤ්ඤානං ආස සාඝුසසඤ්ඤාණනති එජ්ඣ රුපාදිසු බනෙසු ඡන්දරුගෙන සතතාති සතතා, වුත්තං ගෙතං ගභවතා:-“රුපෙ ඛො රුධ යො ඡන්දෙ යො රුගො යා නජ්ඣ යා තණ්හා තත්ථ සතෙතා විසතෙතා තසමා සතෙතාති වුච්චති. චෙදනාය-සඤ්ඤාය-සංඛාරෙසු-විඤ්ඤාණෙ යො ඡන්දෙ යො රුගො යා නජ්ඣ යා තණ්හා තත්ථ සතෙතා විසතෙතා තසමා සතෙතාති වුච්චති”ති. අකඛරවිනානකා පන අජ්ඣං අවිචාරෙහි නාම මතතමෙතනාති ඉච්ඡනති, යෙපි අජ්ඣං විචාරෙහි තෙ සතතයොගෙන සතතාති ඉච්ඡනති. තෙසං සතතානං, ආසයනාති නිසසයනාති එජ්ඣති ආසයො, මිච්ඡාදිහියා සමචාදිහියා වා සාමාදිහි නෙකබමාදිහි වා පරිහා විතසස විතතසනතා නසෙසතං අධිවචනං, සතත සතතානෙ අනුසෙතනා අනුපවතතනාති අනුසයා, ආගතතානං කාමරුගාදිනං එතං අධිවචනං, ආසයො ව අනුසයොච ආසයානුසයො, ජාතිගහණෙන¹ ව චන්දසමාසවසෙ න ව එකවචනං චෙදිතබ්බං, යධමා වරිතාධිමුත්තියො අසයානුසය සබ්බතිතා තසමා වරිතාධිමුත්තියු සදුණාති ආසයානුසය සදුණෙ නෙව සබ්බගෙතො ආසයානුසයෙ සදුණනති වුත්තං. සමක සාමිගිචෙප සදුණනති එජ්ඣ අගිකබ්බා උදකධාරාදිනං අප්පබ්බං අවර්මං සකිංයෙව පවතතිතො යමකං, අසසභියාදිනං පටිපකධමමානං තරණතො පාටිහිරං, යමකව තං පාටිහිරවාති=යමකපාටිහිරං. මහාකරුණාසමාපගාහිසා සදුණනති එජ්ඣ පරදුකෙව සති සාධුතං කමපනං කරොතිති කරුණා, කිණාති වා පරදුකං හිංසති විනාසෙ තිති කරුණා, කිරියති වා දුකඛිතෙසු එරණවසෙත පසාරියතිති කරුණා, එරණකමපනවසෙත² කම්මලුණවසෙත ව මගති කරුණා= මහාකරුණා, සමාපජ්ඣනති එතං මහාකරුණිකාති=සමාපතති, මහා කරුණා ව සා සමාපතති වාති=මහාකරුණාසමාපතති. තසසං මහා කරුණා සමාපතතියං තං සමපයුතං වා සදුණං, සබ්බසදුණානසදුණං අනාවරණසදුණනති එජ්ඣ පච්ඤෙය්ස පථපාභෙදං සබ්බං අඤ්ඤාසිති සබ්බසදුණා, සබ්බසදුණාසා භාවො=සබ්බසදුණාතා, සබ්බසදුණාතා එව සදුණං=සබ්බසදුණාතාසදුණනති වතතබ්බං සබ්බසදුණාතාසදුණනති වුත්තං. සංඛතාසංඛතාදිනෙදෙ, සබ්බධමමාහිසංඛාරො විකාරො උකඛණං නිබ්බාණං පඤ්ඤානාතිති පච්චෙව නෙය්ස පථා ගොනති. ආචජ්ඣන පටිබ්බතතා එව හි නජ්ඣ එතසස ආචරණනති තදෙව අනාව රණසදුණනති වුච්චති. සබ්බසථ අසබ්බමපටිගනාමනාවරණ

1. සී. II. ජභිපගහනණෙතව. 2. සී. II. කමමසෙත.

ඤාණනති එත් අතීතානාගතපච්චුප්පනොසු අසඛගං සඛගචිරහිතං අපචරිතං පචරකඛචිරහිතං හුත්වා පචතතං ආචරණචිරහිතං ඤාණං. අනාගතමපි ආදිසතීති:-

“ඉමමහි හදදකො කපො තයො ආසිංසු නායකා
අහමේතරහි සචක්ඛො මෙතොතොයො වාපි හෙසාය්”ති,

“අසීතිවසාසගසායුකොසු හිකඛවෙ මනුසොසු මෙතොතොයො නාම හගවා ලොකො උපපජ්ජාති අරහං සමොසචක්ඛො විජ්ජා වරණසචපනොති” ව, “අථබො හිකඛවෙ සංබො රාජ් යො සො යුපො රඤ්ඤ මහාපතාදෙනං කාරාපිතො තං යුපං උසාපෙත්වා අජ්ඣාවසිත්වා රමීත්වා විසාජ්ජත්වා සමණොචාගණ කපණෙතිකචණ්ඛිකා යාවකාතං දුතං දත්වා මෙතොතොයො හගවතො අරගතො සමො සචක්ඛො සනතිකො කෙසමසුං ඕහාරෙත්වා කාසායාති වත්තාති අච්ඡාදෙත්වා අගාරසමා අනගාරියං පඛච්ජායාති”ව, “අනාගතො අසිසාරො නාම¹ පචෙකසචක්ඛො හවිසාය්”ති ව, “සුමතීසාරො නාම පචෙකසචක්ඛො හවිසාය්”ති ව ආදිනා නයෙනෙව දෙවදත්තා දිතං අනාගතං ආචිකති. පච්චුප්පනමපි ආදිසතීති ඉදං පාකච මෙව.

විභූගරූපසඤ්ඤාසායී සමතිකකතරූපසඤ්ඤාසායී. සබ්බතා සප්පහාසිනොති තදඛගචිකඛමහනවසෙන සබ්බරූපකායප්පහා සිනො, පතිතරූපහවපචිසනිකසායී අබිප්පායො. නජේ කීඤ්චිති පසානොති විඤ්ඤාණාහවදසානෙන නත්ති නිචිති පසානො. ආකීවඤ්ඤායතනලාභිනොති චුත්තං ඡොති. ඤාණං සනාතානු සුච්ඡාමිති සකකාති හගවත්තං ආලපනොතා ආහ තසා පුග්ගලසා ඤාණං පුච්ඡාමි තිදිසං ඉච්ඡිතබ්බනති. කථං නොසොයාති කථච සො තෙතබ්බො කථමසා උතතරි ඤාණං උපපාදෙනබ්බනති.

කතමා රූපසඤ්ඤාති එත් රූපසඤ්ඤාති සඤ්ඤාසීසෙන චුත්තං රූපාවචරජ්ඣානවෙව තදුලමඛනව. රූපාවචරජ්ඣානං හි රූපනති චුචමති “රූපි රූපාති පසාය්”ති ආදීසු, තසා ආරමමණමපි “බහිඛා රූපාති පසාය් සුචණ්ණදුබ්බණණාති”ති ආදීසු, තසා ඉධ රූපෙ සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤාති එව. සඤ්ඤා සීසෙන රූපාවචරජ්ඣානසොතං අබිචචනං. රූපෙ සඤ්ඤා අසායාති=රූපසඤ්ඤා, රූපසා නාමනති චුත්තං හොති. එව. පඤ්ච කසිණාදිහෙදසා තදුරමමණසා වෙතං අබිචචනනති වෙදිතබ්බං, ඉධ පන කුසලචිපාකකීරියාවසෙන පචදසජ්ඣානසංඛාතා රූපසඤ්ඤා එව අබිප්පොතා. රූපාවචර සමාපනති සමාපනනසා චාති රූපාවචර කුසලජ්ඣාන සමාපනනසා. උප්පනනසාචාති විපාකජ්ඣානවසෙන තසමි. හවෙ උප්පනනසා. දිඤ්චමසුබ්බිකාපිසා චාති ඉමසමි. යෙච

1. ම. V. අසීසනොනාම.

අතහැරවෙ කිරියැකියානං සමාපජ්ජන්තා සුඛං උපපාදෙත්වා විහරන්තස්ස. අරුපසමාපහතියොති ආකාසානවායත්තනාදීති. පටිලබ්භානාති උපපාදෙත්වා සිතස්ස. රුපසඤ්ඤාවිඥානා ඝණානගතීති රුපසඤ්ඤා අපාකවා. හොනති. විගනාති විනාසිතා, විභාවිතානිපි පාඨො සුඤ්ඤො. නදබහසමනික්ඛමාති තදබහපභානවසෙන අතික්ඛමෙන. වික්ඛමභනපභානොන පභිනොති අරුපඤ්ඤානපටිලාහෙන වික්ඛමභනෙන පභිනො. නාස්ස රුපඤ්ඤානොති තස්ස අරුපසමාපනති පටිලාහිනො අරුපපුඤ්ඤා රුපාවචරකායො. ආනිච්ඤාඤාභනානති එත් නාස්ස කීවනනති=අකීවනං, අතමසො භබ්බමත්තමපි අස්ස අවසිඨං නත්ථි වුත්තං හොති. අකීවනස්ස භාවො=ආකීවඤ්ඤා, ආකාසානවායත්තවිඤ්ඤාණාපගමස්සෙතං අධිචචනං. තං ආකීවඤ්ඤා අධිඨානත්ථෙත ඉමිස්සා සඤ්ඤාය ආයත්තනති ආකීවඤ්ඤායත්තං. ආකාසෙ වත්තිතවිඤ්ඤාණාපගමාරමභණස්ස ක්ඛානස්සෙතං අධිචචනං. විඤ්ඤාණමාසනානසමාපහතීං සනො සමාපජ්ජන්තාති තං විඤ්ඤාණවායත්තං සතො කාරී හුත්වා සමාපජ්ජන්තා. සනො වුඤ්ඤානිත්තාති සතො කාරී හුත්වා තාය සමාපනතියා වුඤ්ඤාය. නඤ්ඤාච විඤ්ඤාණනති තං ආකාසෙ පචත්තිත මහග්ගත විඤ්ඤාණං. අභාවෙතීති විනාසෙති. විභාවෙතීති විඛංසෙති. අත්තරධාපෙතීති අදස්සනං ගමෙති. කථං ඝො නොනඤ්ඤාති සො පුඤ්ඤා කොතප්ප කාරෙත ජතීතඤ්ඤා. විනොනඤ්ඤාති නානා විධෙත ජතීතඤ්ඤා. අනුගොනඤ්ඤාති පුත්තපුත්තං විධෙතත්ත කථං ගමසිතඤ්ඤා.

අඨස්ස ගභවා තාදිසෙ පුඤ්ඤා අතතනො අපපටිගතඤ්ඤාණං පකාසෙත්වා තං ඤ්ඤාණං ව්‍යාකාචුං ගාථමාග: තත්ථ විඤ්ඤාණසීතියො සබ්බා අභිජානං නාථාගනොති අභිසංඛාරවසෙන වතස්සා පටිසනීවසෙන සත්තාති එවං සබ්බා විඤ්ඤාණසීතියො අභිජනන්තො තථාගතො, තීඨන්තමෙන. ජානාතීති කමමාභිසංඛාරවසෙන තීඨන්තමෙන. පුඤ්ඤා ජනාති අයං එවං ගතිකො භවිස්සතීති.

අධිමුත්තනති ආකීවඤ්ඤායත්තනාදිසු අධිමුත්තං. නමිපගිසනති තමමයං. විඤ්ඤාණසීතීති පටිසනී විඤ්ඤාණස්ස ධානාති සවිඤ්ඤාණකා ඛනිං එව. තත්ථ සෙසපාපිතී තීදස්සත්ථෙ තිපානො. මනුස්සාති අපරිමාණෙසුපි වක්ඛවාලෙසු අපරිමාණානං මනුස්සානං වණ්ණසණ්ඨානවසෙන වෙ එකසදිසා තත්ථ, යෙපිච වණ්ණෙණ වා සණ්ඨානෙන වා සදිසා හොනති, තෙපි ආලොකීතවිලොකීතාදීති විසදිසාව හොනති, තස්මා නානත්තකායාති වුත්තා. පටිසනීසඤ්ඤා පත නෙසං තිගෙතුකාපි දුගෙතුකාපි අගෙතුකාපි හොති, තස්මා නානත්තසඤ්ඤාදිනොති වුත්තා. එකවෙච ව දෙවාති ජ කාමා චචරදෙවා. තෙසු හි කොඨි කායො නීලො හොති කොසච පිත කාදිවණ්ණො, සඤ්ඤා පත නෙසං තිගෙතුකාපි දුගෙතුකාපි හොති

අහෙතුකාපි නඤ්චි. එකවෙම ම විනිපාතිකාපිති වතුඅපායවිනිමවුතතා පුතබසුමාතා යකඛිනි පියංකරමාතා පුසුමිතතා ධම්මගුතතාති එවමාදයො අඤ්ඤා ව වෙමානිකා පෙතා, එතෙසං හි ඔදුතකාල මඛුරව්ඡ්චිසාමවණණාදිවසෙන වෙම කිසුඋරසුදීඝවසෙන ව කායො නානා හොති, මනුසුනානං විය තිහෙතුකදුහෙතුකා හෙතුකවසෙන සඤ්ඤාපි, තෙ පන දෙවා විය න මහෙසකකා කපණමනුසුනා විය අපෙපසකකා දුලලහසාසච්ඡාදනා දුකඩපීචිතා විහරන්ති. එකවෙම කාලපකෙබ දුකඛිතා ජුණහපකෙබ සුඛිතා හොනති තසමා සුධසමුසුසයතො විනිපතිතතතා විනිපාතිකාති වුතතා, යෙ පනෙත්ථ තිහෙතුකා තෙසං ධම්මාභිසමයොපි හොති පියංකර මාතාදිනං විය. බුහමනාසීනාති බුහමපාරිසඤ්ච බුහමපුරොහිත මහාබුහමානො. පසමාහිනිබ්බතනාති තෙ සබ්බෙපි පසමඤ්ඤානෙත නිබ්බතනා, බුහමපාරිසඤ්චා පන පරිතෙතන, බුහමපුරොහිතා මඤ්ඤිමෙන, කායො ව තෙසං විපචාරිකතරො හොති, මහාබුහමානො පණීතෙතන, කායො පන තෙසං අතිවිපචාරිකතරො හොති. ඉති තෙ කායසු නාතතතා පසමඤ්ඤානවසෙන සඤ්ඤාය එකතතා නාතතත කායා එකතතසඤ්ඤාදිනොති වුතතා. යථා ව තෙ එවං වතුසු අපායෙසු සභතා, තීරයෙසු හි කෙසචි ගාචුතං කෙසචි අභිසයොඤ්චං කෙසචි තිගාචුතං අත්තගාවො හොති. දෙවදත්තසු පන යොඤ්ඤාසතිකො ජතො, තීරව්ඡ්චානෙසු පි කෙචි බුද්දකා හොනති කෙචි මහන්තා. පෙතතිවිසයෙසුපි කෙචි සභිගත්ථා කෙචි අසීතිගත්ථා හොනති කෙචි සුවණණා කෙචි දුබ්බණණා. තථා කාලකඤ්චා අසුරා, අපිචෙත්ථ දීඝ පිභිකපෙතා නාම සභිගොඤ්චිකාපි හොනති, සඤ්ඤා පන සබ්බෙසමපි අකුසලවිපාකා අහෙතුකා හොනති. ඉති ආපායිකාපි නාතතතකායා එකතතසඤ්ඤාදිනොති සබ්බං ගච්ඡන්ති. ආහසුඛතනි දඩඋකකාය අච්චි විය එතෙසං සරීරතො ආහා ඡිඤ්ඤා ඡිඤ්ඤා පතනති විය සරති විසරතිති ආහසුරා, තෙසු පවකතයෙ දුතියතතියඤ්ඤානඤ්ඤායං පරිතතං ගාවෙත්ථා උප්පන්නා පරිතතාහා නාම හොනති මඤ්ඤිමං ගාවෙත්ථා උප්පන්නා අප්පමානාහා නාම හොනති පණීතං ගාවෙත්ථා උප්පන්නා ආහසුරා නාම හොනති. ඉධ පන උකකභිපරිචෙත්ථ වසෙන සබ්බෙ තෙ ගහිතා, සබ්බෙසං හි තෙසං කායො එකවිපචාරො හොති, සඤ්ඤා පන අවිතකඛවිචාරමතතා ව අවිතකඛඅවිචාරා වාති නානා. සුභාභිණ්ණාති සුභෙන වොතිණණා සුභෙන සරීරප්පගා වණණන එකකනාති අත්ථො, එතෙසං හි න ආහසුරානං විය ඡිඤ්ඤා ඡිඤ්ඤා පහා ගච්ඡන්ති. වතුකකතයෙ තතියසු පවක තයෙ වතුත්ථසු පරිතතමඤ්ඤිමපණීතසු කිකසු වසෙන පරිතත සුභ අප්පමානසුභ සුභතිණණා නාම හුත්ථා තිබ්බතතනති. ඉති සබ්බෙපි තෙ එකතතකායා වෙම වතුත්ථඤ්ඤාතසඤ්ඤාය එකතත සඤ්ඤාදිනො වාති වෙදිතබ්බා. වෙගපථ්ථාපි වතුත්ථඤ්ඤාණසීතිමෙම

හජ්නති, අසඤ්ඤසත්තා විඤ්ඤණාභාවා එත්ථ සමගහං.¹ න ගවජ්නති සත්තාවාසෙසු පන ගවජ්නති. සුඛාවාසා විවට්ටකපෙප සීතා න සබ්බ කාලිකා කප්පසතසහසසමපි අසබ්බෙය්‍යමපි බුබුසුඤ්ඤ ලොකෙ න උපපජ්නති, සොළසකප්පසහසසබ්බනතරෙ බුබුසු උපපනෙහසු යෙව උපපජ්නති. බමමවකකවතතිස්ස² ගහවතො බන්ධාවාරසදීසා හොනති තසමා නෙව විඤ්ඤණසීතීං න සත්තාවාසං හජ්නති. මහා සීවනේරෙ පන “න බො පන සො සාරිපුත්ත ආවාසො සුලභරුපො යො මයා අනාවුත්ථපුබ්බො ඉමිනා දීසෙන අභුතා අඤ්ඤත්‍ර සුඛාවා සෙහි දෙවෙහි”ති ඉමිනා සුතෙන න සුඛාවාසාපි වතුත්ථවිඤ්ඤණසීතීං වතුත්ථ සත්තාවාසව හජ්නතීති වදති. තං අපට්ඨානිතතතා³ සුත්තස්ස අනුඤ්ඤතං. “සබ්බසො රූපසඤ්ඤනං සමතික්කමා”ති. එත්ථ සබ්බ සොති සබ්බාකාරෙන සබ්බාසං වා අනවසෙසානනති අත්ථො. රූප සඤ්ඤනීනති සඤ්ඤසීසෙන වුත්තරූපාවචරජ්ඣානානවෙව තදුරමඤ්ඤානව. රූපාවචරජ්ඣානමපි හි රූපනති වුච්චති “රූපි රූපානි පස්ස ති”ති ආදීසු, තස්ස ආරමමණානමපි “බහිචාරූපානි පස්ස ති සුවණණ උබ්බණණානි”ති ආදීසු, තසමා ඉධ රූපෙ සඤ්ඤති එවං සඤ්ඤසීසෙන රූපාවචරජ්ඣානස්සෙතං අභිවචනං. රූපං සඤ්ඤ අස්සාති=රූප සඤ්ඤං, රූපමස්ස නාමනති වුත්තං හොති. එවං පඨවිකසීණාදීහෙදස්ස තදුරමඤ්ඤස්ස වෙතං අභිවචනනති වෙදිතබ්බං. සමතික්කමාති විරහා තිරෙධා ව. කීං වුත්තං හොති-එතාසං කුසලවිපාක කිරිඤ වසෙන පවදසත්තං ක්ඛාතසබ්බාතානං රූපසඤ්ඤනං එතෙසව පඨවි කසීනාදීවසෙන නවනනං.⁴ ආරමමණසබ්බාතානං රූපසඤ්ඤනං සබ්බා කාරෙන අනවසෙසානං වා විරහා ව තිරෙධා ව විරාගහෙතුචෙව තිරෙධහෙතු ව ආනාසානවාසනං උපසමපජ්ජ විහරති, න හි සක්කා සබ්බසො අනතික්කනතරූපසඤ්ඤන එතං උපසමපජ්ජ විහ රිතුනති, තත්ථ යසමා ආරමමණෙ අවිරතතස්ස සඤ්ඤසමතික්කමො න හොති, සමතික්කනතාසු ව සඤ්ඤසු ආරමමණං සමතික්කනතමෙව හොති, තසමා ආරමමණසමතික්කමං අවතා “තත්ථ කතමා රූපසඤ්ඤ රූපාවචරසමාපනතීං සමාපනතස්ස වා උපපනතස්ස වා දීඤ්චමෙ සුබවිහාරිස්ස වා සඤ්ඤ සජ්නනා සජ්නිතතතං ඉමා වුච්චනති රූපසඤ්ඤයො ඉමා රූපසඤ්ඤයො අතික්කනෙනා” හොති විතික්කනෙනා හොති සමතික්කනෙනා තෙන වුච්චති සබ්බසො රූප සඤ්ඤනං සමතික්කමා”ති එවං විහරෙහ සඤ්ඤනංයෙව සම තික්කමො වුත්තො. යසමා පන ආරමමණ සමතික්කමෙන පත්තබ්බා එතා සමාපතතියො න එකස්මිංයෙව ආරමමණෙ පඨමජ්ඣානාදීති විඤ, තසමා අයං ආරමමණසමතික්කමවසෙනාපි අත්ථවණණනා තතාති වෙදිතබ්බා. පටිසසඤ්ඤනීං අත්ථබ්බමාති වක්ඛාදීතං

1. සී. II. සඤ්ඤසමගහං. 2. සී. II. අපට්ඨානිතතා. 3. සී. II. බමමවකකපවතතිස්ස. 4. ම. V. අභ්‍යන්තං.

වුඩුයා රූපාදීනං ආරම්භණන්ව පරිඝානෙන උපපන්නා සඤ්ඤා
 නර්ඝසඤ්ඤා, රූපසඤ්ඤාදීනං එතං අඛිවචනං, යථාහ: “නන්තං කතමා
 ථවිසසඤ්ඤා රූපසඤ්ඤා සද්දසඤ්ඤා ගනිසඤ්ඤා රසසඤ්ඤා ථොඨබ්බ
 සඤ්ඤා ඉමා වුච්චන්ති පරිඝසඤ්ඤායො”ති. තාසං කුසල විපාකානං
 පචන්තං අකුසල විපාකානං පචන්තන්ති සබ්බසො දසන්තං පරිඝ
 සඤ්ඤානං අන්තමා පහානා අසමුප්පාදා, අප්පචන්ති කන්තාති වුඛතං
 හොති. කාමචෙතා පඨම ඡක්ඛානාදීනි සමාපන්නස්සාපි න සන්ති නති
 තසමි. සමයෙ පචචාරවසෙන විතතං පචන්තති, එවං සනෙතපි
 අඤ්ඤාන් පභීනානං සුඛදුක්ඛානං වතුන්තං ඡක්ඛානෙ විය සක්ඛායදීසී
 ආදීනං තතියමග්ගෙ විය ව ඉමසමි. ක්ඛානෙ උස්සාහජනන්තං ඉමස්ස
 ක්ඛානස්ස පසංසාවසෙන එතාසං එන්තං වචනං වෙදිතබ්බං. අථචා
 කිචාපි තා රූපාවචරං සමාපන්නස්ස න සන්ති අථබ්බො නප්පභීනතතා
 න සන්ති, නති රූපවිරහාය රූපාවචරභාවනා සංචන්තති, රූපා
 යත්තාව එතාසං පචන්ති, අයමප්ප න භාවනා රූපවිරහාය සංචන්තති
 තසමා තා එන්තං පභීනාති චන්තං වට්ටති, න කෙවල වචන්තං, එකංසෙ
 නෙව එවං ධාරෙතුමපි වට්ටති. තාසං හි ඉනො පුබ්බෙ අප්පභීනතතා
 යෙව පඨම ඡක්ඛානං සමාපන්නස්ස සද්දො කණ්ටකොති වුච්චෙතා
 හභවතා. ඉධ ව පභීනතතායෙව අරූපසමාපන්තීනං ආනෙජතා
 සන්තවිමොක්ඛතා ව වුච්චතා, “ආලාරො ව කාලාමො අරූපං සමා
 පනෙතා පචමන්තාති සකට්ඨන්තාති තිස්සාය තිස්සාය අතික්ඛ
 මන්තාති නෙව අද්දස න සද්දං අස්සොසී”ති.

නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරාති නානත්තෙ වා ගොචරෙ
 පචන්තානං¹ නානත්තානං වා සඤ්ඤානං, යසමා හි එතා “නන්තං
 කතමා නානත්ත සඤ්ඤා? අසමාපන්නස්ස මනොධාතුසමඛිතිස්ස වා
 මනොවිඤ්ඤාණධාතුසමඛිතිස්ස වා සඤ්ඤා සජානනා සජාතිතතතං
 ඉමා වුච්චන්ති නානත්තසඤ්ඤායො”ති එවං විභඤ්ඤා විහජ්ඣා
 වුච්චතාව ඉධ අඛිපෙපතා, අසමාපන්නස්ස මනොධාතු මනොවිඤ්ඤාණ
 ධාතු සභිහතිතා සඤ්ඤා රූපසද්දදිහෙදෙ නානත්තෙ නානා සභාවෙ
 ගොචරෙ පචන්තන්ති. යසමාපෙතා අභිකාමාවචරකුසලසඤ්ඤා වාදස
 අකුසල සඤ්ඤා එකාදස කාමාවචරකුසල විපාකසඤ්ඤා වෙ අකුසල
 විපාක සඤ්ඤා එකාදස කාමාවචරකීරියසඤ්ඤාති එවං වතුචන්තාප්පි
 සමපි සඤ්ඤා නානත්තා නානාසභාවා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං අසදීසා, තසමා
 නානත්තසඤ්ඤාති වුච්චතා.

තාසං සබ්බසො නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා අනාවජ්ජනා
 අසමන්තාහාරා අපච්චවෙක්ඛනා, යසමා තා නාවජ්ජන්ති න මනසි
 කරොති න පච්චවෙක්ඛති තසමාති වුච්චතං හොති, යසමා වෙන්තං
 පුරිමො රූපසඤ්ඤා පරිඝසඤ්ඤා ව ඉමිතා ක්ඛානෙන නිබ්බත්තෙ හවෙපි

1. සි. II. පචන්තානං සඤ්ඤානං.

න විජ්ජනනී පභව නසමි. භවෙ ඉමං. ක්කානං උපසම්පජ්ජ විහරණ කාලෙ, තසමා තාසං සමතික්කමා අජ්ඣගමාති වෙධාපි අභාවො යෙව චුතෙතා. නානතතසඤ්ඤසු පන යසමා අභිකාමාවචරකුසල සඤ්ඤ නවතිරියසඤ්ඤ දසාකුසලසඤ්ඤති ඉමා සත්තවිසති සඤ්ඤ ඉමිනා ක්කානෙන නිබ්බතෙන භවෙ විජ්ජනනී, තසමා තාසං අමනසි කාරාති චුතතනනී වෙදිතබ්බං, තත්තාපිති ඉමං. ක්කානං උපසම්පජ්ජ විහරණො තාසං අමනසිකාරායෙව උපසම්පජ්ජ විහරති. තා පන මනසිකරොනො අසමාපනො හොතීති සබ්බෙපනො වෙජ්ඣරූප සඤ්ඤනං සමතික්කමාති ඉමිනා ස්බ්බරූපාවචරබ්බමානං පභානං චුතතං, පටිසසඤ්ඤනං අජ්ඣගමා නානතතසඤ්ඤනං අමනසිකාරාති ඉමිනා සබ්බෙසං කාමාවචරවිත්තවෙතසිකානව පභානං අමනසි කාරො ව චුතෙතාති වෙදිතබ්බං, ඉති භගවා පණ්ණරසානං රූප සඤ්ඤනං සමතික්කමෙන දසනතං. පටිසසඤ්ඤනං අජ්ඣගමෙන වතුචතතාලීසාය නානතතසඤ්ඤනං අමනසිකාරොනාති තිති පදෙති ආකාසානවායතනසමාපතනියා වණණං කපේසි, තිං කාරණාතිවෙ? සොතුනං උසාභජනනත්ථෙව පලොභනත්ථ. සවෙ හි කෙවි අපභිතා වදෙයුං. “සත්ථා ආකාසානවායතනසමාපතනිං නිබ්බතෙත ථාති වදති, කොචු ඛො එතාය නිබ්බතනියා අජ්ඣා කො ආති සංසො”ති, තෙ එවං වතතුං මා ලභනතුති ඉමෙති ආකාරෙහි සමා පතනියා වණණං කපේසි, තං හි නෙසං සුචා එවං භවිසසති එවං සන්තා කිර අයං සමාපතනි එවං පණිතා නිබ්බතෙතසාම නනති. අප්පසා නිබ්බතනත්ථාය උසාභං කරියානති පලොභනත්ථාපි තෙසං එතියා වණණං කපේසි, විසකණටකවාණිජෙ විය, විසකණටක වාණිජෙ නාම ගුළවාණිජෙ චුච්චති, සො කිර ගුළවාණිජබ්බ සකඛාරදීති සකටෙතාදාය පච්චන්තගාමං. ගන්චා විසකණටකං ගණහප් විසකණටකං ගණහප්ති උගෙසාසෙසි, තං සුචා ගාමිකා විසං නාම කකඛලං යො පන බාදති සො මරති කණටකොපි විජ්ඣනි මාරෙති උගොපෙනෙ කකඛලා කො එත්ථ ආතිසංසොති ගෙහවාරුති ථකෙසුං දුරකෙ ව පලාපෙසුං, තං දිඤ්චා වාණිජෙ න වොභාරකුසලා ඉමෙ ගාමිකා හන්ද නෙ උපායෙන ගණහාපෙ මිති අතිමධුරං ගණහප් අතිසාදුං ගණහප් ගුළවාණිජසකඛරං මහගසං කුටමාසකකුටකතාපණාදිති ලබ්හනීති උගෙසාසෙසි. තං සුචා ගාමිකා හභ්පහභ් නික්කන්තා බහුමපි මුලං දඤ්චා ගහෙසුං, තත්ථ වාණිජසා විසකණටකං ගණහප්ති උගෙසාසනං විය භගවතො ආකාසානවායතනසමාපතනිං නිබ්බතෙතථාති වචනං, උගො පෙනෙ කකඛලා කො එත්ථ ආතිසංසොති ගාමිකානං විත්තනං විය භගවා ආකාසානවායතනං නිබ්බතෙතථාති ආහ කො චුඛො එත්ථ ආති සංසො නාසා ගුණං උතාමාති සොතුනං විත්තනං, අප් තසා වාණිජසා අතිමධුරං ගණහප්ති ආදිවචනං. විය භගවතො රූප සඤ්ඤසමතික්කමනාදිකං ආතිසංසපසකාසනං, ඉදං හි සුචා තෙ

බහුමි ඉලං දනා ගාමිකා විය ගුලං ඉමිනා ආනිසංසෙක පලොභිත විතතා මහනනමි උසාහං කනා ඉමං සමාපතනිං නිබ්බතෙතස්ස නානි උසාහජනනන්ට පලොභනන්ට කපෙසි. **ආකාසානමාසනානුසමානි එන්** නාසා අනෙතානි=අනන්තං, ආකාසං අනන්තං ආකාසානන්තං, ආකාසානන්තං එව ආකාසානවං තං ආකාසානවං. අධිචානන්තො ආයතනමස්ස සමපයුභතධම්මස්ස ක්කිනස්ස දෙවානං දෙවායතනමිවා නි ආකාසානවායතනං, කසිණුගසාරිමාකාසස්සෙතං අධිවචනං. තන් ක්කිනං නිබ්බතෙතනා පටිසනිවසෙක ආකාසානවායතනභවං උපගතා ආකාසානවායතනුපගා, ඉතො පරෙසු විසෙසමතතමෙව වණණ සියාම. **ආකාසානමාසනානං සමනිකතමමානි එන්** තාව පුබ්බ චුභතනයෙන ආකාසානවං ආයතනමස්ස අධිචානන්තො නි ක්කිනමි ආකාසානවායතනං චුභතනයෙනෙව ආරමමණමි, එවමෙතං ක්කිනව ආරමමණමානි උභයමි අපචතනිකරණෙන ව අමනසි කරණෙන ව සමනිකතමිනාව යසමා ඉදං. 'විඤ්ඤණවායතනං උපසමපජ් විභාතබ්බං තසමා උභයමෙතං එකජ්ඣං කනා ආකාසානවායතනං සමනිකතමමානි ඉදං චුභතනනි වෙදිතබ්බං. විඤ්ඤණමාසනානුසමානි එන් පන අනන්තනනි මනසිකාතබ්බවසෙක නාසා අනෙතානි අනන්තං. අනන්තමෙව ආනවං, විඤ්ඤණං ආනවං විඤ්ඤණානවනනි අවනා විඤ්ඤණවනනි චුභතං, අයං හෙන් රුළුතිසදෙ, තදෙව විඤ්ඤණවං අධිචානන්තො ආයතනනනි විඤ්ඤණවායතනං, තන් ක්කිනං නිබ්බතෙතනා විඤ්ඤණවායතන භවං උපගතානි විඤ්ඤණවායතනනුපගා. විඤ්ඤණමාසනානං සමනිකතමමානි එන් පි පුබ්බ චුභතනයෙනෙව විඤ්ඤණවං ආයතන මස්ස අධිචානන්තො නි ක්කිනමි විඤ්ඤණවායතනං චුභතනයෙනෙව ආරමමණමි, එවමෙතං ක්කිනව ආරමමණමානි උභයමි අපචතනි කරණෙන ව අමනසිකරණෙන ව සමනිකතමිනාව යසමා ඉදං. ආකිවඤ්ඤයතනං උපසමපජ් විභාතබ්බං තසමා උභයමෙතං එකජ්ඣං කනා විඤ්ඤණවායතනං සමනිකතමමානි ඉදං චුභතනනි වෙදිතබ්බං.

ආකිවඤ්ඤයනානුසමානි එන් පන නාසා කිවනනනි අකිවනං, අනතමසො භඩගමතනමි අසා අවසිචං නන්ති චුභතං හොනි, අකිවනස්ස භාවො=ආකිවඤ්ඤං, ආකාසානවායතනවිඤ්ඤණාපගමස්සෙතං අධිවචනං, තං ආකිවඤ්ඤං අධිචානන්තො ආයතනනනි ආකිවඤ්ඤයතනං, තන් ක්කිනං නිබ්බතෙතනා ආකිවඤ්ඤයතන භවං උපගතා ආකිවඤ්ඤයතනනුපගා. අසං සඤ්ඤා විඤ්ඤණසීනිති ඉමං සත්තමං. පටිසනිවිඤ්ඤණස්ස චානං ජනානි, නෙවසඤ්ඤ නාසඤ්ඤයතනං යපෙව සඤ්ඤය එවං විඤ්ඤණස්සාපි සුබ්බතනා නෙව විඤ්ඤණං නාවිඤ්ඤණං තසමා විඤ්ඤණසීනිති සු චුභතං. අභුගනනි

අභුතන්ධං, රූපං අත්තාති ආදිවචනං වා විපල්ලාසභාවස්සං අභිච්ඡං,
දිභිතිස්සයනො අනිඤ්ඤාංගිනාං, අඵවා අභුතානති අසනනං අච්ඡ්ඤ්ඤං
මානං අමොරස්සෙව ඉදං තෙ මොරිකාය ආභතං න ඉදං කුස්සං
සරෙ ධනනති ආදිවචනං. අනච්ඡනති අතථාකාරං අඤ්ඤථා සනනං.
අනඤ්ඤාංගිනානති න ඉධ ලොකන්ධං වා පරලොකන්ධං වා නිඤ්ඤං.
න භං ගථාගතො චායානඤ්ඤානිති තං අතිශයාතිකකථං තථාගතො
න කථෙති. භූතං ගච්ඡං. අනඤ්ඤාංගිනානති රජකථාදි තිරව්ඡාන
කථං. භූතං ගච්ඡං අඤ්ඤාංගිනානති අරියසම්මසනතිස්සිතං. ගනු
කාලඤ්ඤා භොතිති තස්මිං තතිශ්චායාකරණේ තස්ස පඤ්ඤාස්ස
ව්‍යාකරණන්ධං තථාගතො කාලඤ්ඤා භොති. මහාජනස්ස ආදාන
කාලං ගහණකාලං ජනිතීවාස සහෙතුකං සකාරණං කත්වා යුත්ත
පත්තකාලෙයෙව බ්‍යාකරෙතිති අන්තො. යුත්තපත්තකාලෙ වදනීති
කාලමාදි. භූතං සභාවං වදනීති භූතමාදි. පරමන්ධං තිබ්බාණං
වදනීති අඤ්ඤාදි. මහාච්ඡාදිමමං වදනීති ¹ ධම්මමාදි. සංවරදිවිතයං
වදනීති විනාසමාදි. තන්ධං දිඤ්ඤාති අපරිමාණාස්ස ලොකධාතුස්ස අපරි
මාණානං සත්තානං වකුච්චාලෙස්ස ආපාථං ආගච්ඡන්තං රූපාරම්මණං
නාම අඤ්ඤා තං සබ්බාකාරතො ජනාති පස්සති, එවං ජනතා පස්සතා ව
තෙත තං. ඉඤ්ඤාතිඤ්ඤාවසෙත වා දිඤ්ඤානමුත්තඤ්ඤාතෙස්ස ලබ්භමාන
පදවසෙත වා “කතමන්තං රූපායතනං” ² යං රූපං වතුන්තං මහා
භූතානං උපාදාය වණ්ණනිභා සතිදස්සනං සපට්ඨිකං නීලං පීතක”න්ති
ආදිතා නයෙත අනෙකෙහි නාමෙහි තෙරසහි වාරෙහි වෙ පඤ්ඤා
සාය නයෙහි විහජ්ජමානං තථමෙව භොති විතථං නඤ්ඤා, එස නයො
සොතවාදිස්සපි ආපාථමාගච්ඡන්තස්ස සද්දදිස්ස, තෙසං විධිං
දස්සෙතුං දිඤ්ඤා සුතනති ආදිමාග. තන්ධං දිඤ්ඤාති රූපායතනං. සුඤ්ඤාති
සද්දායතනං. මුඤ්ඤාති පත්තා ගහෙනබ්බතො ගතියායතනං රසා
යතනං ජොට්ඨබ්බායතනං. විඤ්ඤානානති සුචදුක්ඛාදිධම්මාරම්මණං.
සභනානති පරියෙසිත්වා වා පත්තං. සම්මෙසිනානති පත්තං වා ³ අපත්තං
වා පරියෙසිතං. අනුච්චිඤ්ඤාං මනාසාති විතෙතන අනුසවරිතං. නිථා
ගතොන අභිසම්මුඛනති ඉමිනා එතං දස්සෙති යං අපරිමාණාස්ස ලොක
ධාතුස්ස ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස නීලං පීතකනති ආදි රූපා
රම්මණං වකුච්චාලෙ ආපාථං ආගච්ඡති අයං සතෙතා ඉමස්මිං බණේ
ඉමං නාම රූපාරම්මණං දිස්වා සුමනො වා දුමමනො වා මජ්ඣන්තො
වා ජනොති සබ්බං තං තථාගතස්ස එව අභිසම්මුඛං, තථා තං අපරිමා
ණාස්ස ලොකධාතුස්ස ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස හෙරිසද්දෙ මුදිඛ
සද්දෙති ආදිසද්දාරම්මණං සොතවාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති, මුලගතො
තවගතොති ආදි ගතොරම්මණං සාණවාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති, මුල
රසො බන්ධරසොති ආදි රසාරම්මණං ජ්වහාවාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති,

1. සී. II. මහාධම්මං ජලධම්මං. 2. සී. I & II. රූපාරූපායතනං.
3. සී. II. පත්තං අපත්තං වා.

කකඛලං මුදුකනති ආදී පඨවිධානු තෙජේධානු වායෝධානුහෙදං
 ඵොට්ඨිබ්බාරමමණං කායවායෙ ආපාඨං ආගච්ඡති, අයං සනෙතා
 ඉමසමිං ඛණේ ඉමනනාම ඵොට්ඨිබ්බාරමමණං ජුසිත්වා සුමනො වා
 දුමමනො වා මජ්ඣන්ද්‍රො වා ඡනොති සබ්බන්තං තථාගතස්ස ඵව අභි
 සම්බුධං, තථා යං අපරිමාණාසු ලොකධානුසු ඉමස්ස සද්දෙවකස්ස
 ලොකස්ස සුඛදුකඛාදිහෙදං ධම්මාරමමණං මනොචාරස්ස ආපාඨමා
 ගච්ඡති, අයං සනෙතා ඉමසමිං ඛණේ ඉමනනාම ධම්මාරමමණං විජ
 නිත්වා සුමනො වා දුමමනො වා මජ්ඣන්ද්‍රො වා ඡනොති සබ්බන්තං
 තථාගතස්ස ඵව අභිසම්බුධං, (පරියෙසිත්වා අපතතමපි අත්ථි අපරියෙ
 සිත්වා පතතමපි අත්ථි)¹ “යංහි චුන්ද ඉමෙසං සතතානං දිඨං සුඛං මුඛං
 විඤ්ඤාතං තත්ථ තථාගතෙන අදිට්ඨං වා අසුඛං වා අමුඛං වා
 අවිඤ්ඤාතං වා නත්ථි, ඉමස්ස පන මහාජනස්ස පරියෙසිත්වා පතතමපි
 අත්ථි අපරියෙසිත්වා අපතතමපි අත්ථි පරියෙසිත්වා පතතමපි අත්ථි අපරි
 යෙසිත්වා පතතමපි අත්ථි සබ්බමපි තථාගතස්ස අපතතනතාම නත්ථි ඤ
 ඡණෙන අසච්ඡිකතං, නාසමා නාඨාගතො චුච්චන්ති යං යථාලොකෙන
 ගතං තස්ස නිදේව ගතතතාති චුච්චති. පාලියං පන අභිසම්බුධනති
 චුඛතං, තං ගතසද්දෙන ඵකත්ථං, ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ වායෙසු
 තථාගතොති නිගමනස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො. “යච චුන්ද රතතිං තථා
 ගතො අනුතතරං සමොසමෙබ්බොධං අභුසම්බුජ්ඣති යච රතතිං අනුපාදි
 සෙසාය නිබ්බාණධානුයා පරිනිබ්බායති යං ඵතසමිං අනතරෙ භාසති
 ලපති නිදද්දසති සබ්බං තං තථෙව ගොති නො අඤ්ඤාඨා තසමා තථාග
 තොති චුච්චති”ති ඵත්ථ යං රතතිං භගවා බොධිමණේඛ අපරුජ්ඣ
 පලුචෙකන නිසිනොති තිණ්ණං මාරුතං මත්ථකං මද්දිත්වා අනුතතරං
 සමොසමෙබ්බොධං අභිසම්බුචො, යච රතතිං යමකසාලානං අනතරෙ
 අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධානුයා පරිනිබ්බාධි, ඵත්ථනතරෙ පචචතතා
 ලීසචස්ස පරිමාණේ කාලෙ පඨමබොධියාපි පච්ඡමබොධියාපි යං
 භගවතා භාසිතං සුඛතං ගෙය්‍යං-පෙ-වෙදලං තං සබ්බං අත්ථතො ච
 බ්‍යඡන්තො ච අනුපචජ්ජං අනුනමනධිකං සබ්බාකාරපරිජුණ්ණං
 රුගමදතිමමදනං දෙසමොභමදතිමමදනං නත්ථි තත්ථ වාලගමනතමපි
 අචකඛලිතං සබ්බන්තං ඵකමුද්දිකාය ලජ්ඣං වීය ඵකනාලියා මිතං
 වීය ඵකතුලාය තුලිතං වීය ච තථමෙව ගොති විතථං නත්ථි. තෙනාහ:
 “යච චුන්ද රතතිං තථාගතො-පෙ-සබ්බන්තං තථමෙව ගොති නො
 අඤ්ඤාඨා තසමා තථාගතොති චුච්චති”ති ගදඅත්ථො හි ඵත්ථ ගතසද්දො,
 අපිච ආගදනමාගදො, චචනනති අත්ථො, තථො අපරිතො ආගදො
 අස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති ඵචමෙතසමිං අත්ථො
 පදසිඛි වෙදිතබ්බො. “යථාචාදි චුන්ද-පෙ-චුච්චති”ති ඵත්ථ භගවතො
 වාචාය කායො අනුලොමෙති කායස්ස ච වාචා, තසමා භගවා යථාචාදි

1. “පරියෙසිත්වා අපතතමපි අත්ථි අපරියෙසිත්වා පතතමපි අත්ථි” අයං පාඨෙ
 මරමමපොත්ථකෙන න දිසති.

තරාකාරී යථාකාරී තරාචාදී ව හොනි. එවං භූතසංවසං යථා වාචා කා
 යොපි තරා ගතො පවතොති අන්තො යථා ව කායො වාචා වාපි තරා
 ගතො පවතොති තරාගතොති එවමෙත් පදසිභි වෙදිතබ්බා. අභිඥා
 අනභිඥානොති උපරි භවංගං හෙට්ඨා අච්චිං පරියන්තං කරිත්වා තිරියං
 අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු සබ්බසන්තෙ අභිභවති සීලෙනපි සමාධි
 නාපි පඤ්ඤායපි විමුක්තියාපි න තසං තුලා වා පමාණං වා අත්ථි
 අතුලො අපමෙයො අනුතගරො රුජරුජ දෙවදෙවො සක්කානං
 අතිසකෙකා බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා. අඤ්ඤාදසුති එකංසන්තො නිපාතො.
 දකඛතීති දසො, වසංවතෙතතීති වසවතති. තත්‍රායං පදසිභි වෙදි
 තබ්බා, අගදො විය අගදො, කො පතෙස? දෙසනාවිලාසො වෙව
 පුඤ්ඤාසංයො ව, තෙන හෙස මහානුභාවො භිසකෙකා දීඛාගදෙන
 සපො විය සබ්බපරපවාදිනො සදෙවකච ලොකං අභිභවති ඉති
 සබ්බලොකාභිභවතෙ තථො අච්චිපරිනො දෙසනාවිලාසමයොවෙව
 පුඤ්ඤමයො ව අගදො අසායාති දකාරසං තකාරං කතා තරාග
 තොති වෙදිතබ්බා. ඉධත්ථ ඤාණං ජානාති කම්මාභිසංඛාරවසෙ
 නාති අපුඤ්ඤාභිසංඛාරවසෙන ඉධසීතඤ්ඤාව ජානාති. කාසයා
 හෙද පරමමරණාති උපාදිනනඛනිහෙද මරණතො පරං. අපාසනති
 ආදීසු වධිසංඛාතසු වසාතතො අයා අපෙතතො අපායො. දුක්ඛසා
 ගති පටිසරණං තති දුගහති, දුක්ඛටකාරිනො එත්ථ චිතිපතන්තී චිති
 ඡානො, තිරති අන්තෙ නිරයොදන්තෙ නිරයො, තං අපායං-පෙ-
 තිරයං උපපජ්ජියාතිති පටිසන්තිවසෙන උපපජ්ජියාති. තිරච්ඡාන
 සොභිතති තිරියං අච්ඡන්තීති තිරච්ඡානා, තෙසං යොති තිරච්ඡාන
 යොති, තං තිරච්ඡානයොතිං. පෙනති විසයනති පෙචචභවානං
 පෙතානං විසයොති පිතති විසයො. මතසො උසන්තතාය මනුසා,
 තෙසු මනුසෙසු, ඉතොපරං කම්මාභිසංඛාරවසෙනාති එත්ථ පුඤ්ඤාභි
 සංඛාරවසෙන අන්තො ගහෙතබ්බො. ආසවානං වසාති ආසවානං
 විනාසෙත. අනාසවං වෙතො විමුක්තීන්ති ආසවචිරතිතථල
 විමුක්තීං පඤ්ඤාවිමුක්තීං, අරහතනථලසමාධි ණභිචර්ගා වෙතො
 විමුක්තීති ව අරහතනථලපඤ්ඤා අච්ඡන්තීන්ති පඤ්ඤා විමුක්තීති
 වෙදිතබ්බා. තණ්හාවරිතෙන වා අපනාස්කාන ඛලෙන කීලෙසෙ
 විකඛලෙනවා අධිගතං අරහතනථලං ණභිචර්ගා වෙතො විමුක්තී.
 දිසිවරිතෙන උපවාරස්කානමතතං නිබ්බතෙතවා විපසිච්චා අධිගතං
 අරහතනථලං අච්ඡන්තීන්ති පඤ්ඤා විමුක්තී. අනාගාමිථලං වා
 කාමරහං සකාය ණභිචර්ගා වෙතො විමුක්තී. අරහතනථලං
 සබ්බපසාරතො අච්ඡන්තීන්ති ණභිචර්ගා පඤ්ඤාවිමුක්තී. ආකීඤ්ඤා
 සනහො අධිමුක්තී විමොහොවතාති. තෙනන්තෙ විමොහො
 වෙදිතබ්බො? අධිමුච්චනන්තො, කොයං අධිමුච්චනන්තො තාම? පච්ච
 නිකධමෙමි සුච්චි විමුච්චනන්තො ආරම්මණෙ අභිරුචිවසෙන සුච්චි
 විමුච්චනන්තො. පිතු අගෙ විසයභවපච්චගසං දුරකසං සයනං විය
 අතිගහිතභාවෙන තිරසංකතාය ආරම්මණෙ පච්චන්ති වුතං

හොති. එවරුපෙන විමොකෙඛන විමුත්තනනි¹ විඤ්ඤණවායතනං මුච්චා ආකිවඤ්ඤයතනෙන නිරසංකවසෙන විමුත්තං අලුචිතං. නනුධාබ්බුත්තනනි තයමිං සමාධිමච්චි අලුචිතං. නදබ්බුත්තනනි තයමිං කොනෙ අධිමුත්තං. නදබ්බුත්තනනි තජ්ඣානජෙඨකං. රුපාධි මුත්තොති ආදීති පවකාමගුණරුකවසෙන² චුත්තාති. කුලාධි මුත්තොති ආදීති නීති ඛත්තියාදි කුලරුකවසෙන චුත්තාති. ලාභාධි මුත්තොති ආදීති අභිලොකධම්මවසෙන චුත්තාති. විවර්ගිමුත්තොති ආදීති වත්තාරි පච්චයවසෙන චුත්තාති. සුත්තනනාධිමුත්තොති ආදීති පිටකත්තයවසෙන චුත්තාති. ආරඤ්ඤාභාධිමුත්තොති ආදීති ධුතභසමාදනවසෙන චුත්තාති. පඨමජ්ඣානාධිමුත්තොති ආදීති පටිලාභවසෙන චුත්තාති. කම්මණ්ණණනි අභිසංඛාරවසෙන. විපාකපභිණ්ණනි පවත්වසෙන. කම්මරුකනනි වෙනනා ගරුකං. පටිසංචාරුකනනි උපපත්ති ගරුකං. ආකිවඤ්ඤ සමභවං ඤ්ඤාධි ආකිවඤ්ඤයතනජනකං කම්මාභිසංඛාරං ඤ්ඤාධි කිත්ති පට්ටිඛොධො අයනනි³. නන්දිසඤ්ඤාජනං ඉති ඤ්ඤාධි. නනො නනු විපසානීති අප් තත්ථ ආකිවඤ්ඤයතනසමාපත්තීතො චුඨභිච්චා තං සමාපත්තිං අතිච්චාදිවසෙන විපසානී; එනං ඤ්ඤාධි නාම නසාධි එතං තස පුගලසංචාරං විපසානො අනුකක්මෙන උපපත්තං අරහත්තඤ්ඤාණං අපිපජිතං. මුඛිමනොති චුඨිතවාසසං. සෙසං සබ්බජ්ඣ පාකම්මෙව. එවං භගවා ඉම්මපිසුත්තං අරහත්තනිකුටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ව පුබ්බසදිසොව ධම්මාභිසමයො අගොසිති.

පොසාලසුතනනී දෙදසවණණනා නිසිනා.

මු ද්ද ස මං.

15.

පණණරසමෙ මොසරු ජසුතනෙ-මාහනනි වෙ වාරෙ අහං, සො හි පුබ්බෙ අජ්ඣත්තසංඝං ව නිසංඝමභවෙතයාසුත්තසංඝං ව අවසානෙ විකඛන්තං භගවත්තං පුච්ඡි, භගවා පනසංඝං ඉන්ද්‍රියපරිපාකං ආගමය මානො න ව්‍යාකාසි, තෙනාහ “වාහං සකකං අපුච්ඡසං”නති. ආව නතිසව දෙවිසි ව්‍යාකණනීති මෙ සුත්තනි යාව තනියව සහ ධම්මකං පුඤ්ඤා විසුඛදෙවභූතො ඉසි භගවා සම්මාසලිඛො ව්‍යාකරෙ තීති එවමෙම සුත්තං ගොදවරීතීරෙයෙව කීර සො එවමසොසි, තෙනාහ “ව්‍යාකරෙතීති මෙ සුත්ත”නති. ඉම්මසංඝං ගාථාය නිද්දෙසෙ යං වත්තබ්බං සියා තං ගෙසා චුත්තනායං එව. අසං ලොකොති මනුසං ලොකො. පණෙ ලොකොති තං යපෙච්චා අවසෙසො. සදෙවිඤ්ඤාති

1. සි. V. එවරුපෙන විමොකෙඛන අධිමුත්තනනි. 3. ම. V පසානනි.
2. ම. V. පවකාමගුණරුකවසෙන.

බ්‍රහ්මලොකං¹ ධ්වජෙතො අවසෙසො උප්පන්නදෙව සමමුතිදෙව යුතෙතො.¹ බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකොති එතං. වා සදෙවකො ලොකොති ආදිඨානස්ස නිදස්සනමත්තං. තෙන සබ්බොපි තථා වුත්තප්පකාරලොකො වෙදිතබ්බො. එවං අභික්ඛන්තදස්සාවිනති එවං අභ්‍යදස්සාවිං, සදෙවකස්ස ලොකස්ස අඤ්ඤාසයාධිමුත්තතිගතිපරායණාදිති පස්සිතුං සමත්තනි දස්සෙති. සුඤ්ඤතො ලොකං අමෙක්ඛස්සති අවසියපවත්ත සලකකණ්ඩසෙන වා තුච්ඡ සංඛාර සමනුපස්සනවසෙන වාති විභාකාරෙති සුඤ්ඤතො ලොකං පස්ස. අතොනුදිසිං. උද්භවමා²ති සක්කායදිසිං උචරිතො. ලජ්ජතිති හිජ්ජති. මක්ඛනීති වක්ඛු, තං සසම්භාරවක්ඛුතො සෙතමණ්ඩල පරික්ඛිත්තස්ස කණ්ඩමණ්ඩලස්ස මජ්ඣෙ අභිමුඛෙ සීතානං සරීරසණ්ඨානුප්පන්නදෙස භූතෙ දිසිමණ්ඩලෙ වක්ඛුමිඤ්ඤණාදිනං යථාරහං වජ්ඣවාරභාවං සාධ යමානං තිස්සති, රූපයනතීති³ රූපා, වණණවිකාරමාපජ්ජන්තා භදයගතභාවං පකාසෙනතීති අනේවා.

වක්ඛුතො පවත්තං විඤ්ඤණං වක්ඛුස්ස වා වක්ඛුසන්තියසීතං වා විඤ්ඤණනති=වක්ඛුමිඤ්ඤණං, වක්ඛුතො පවත්තො සමථස්සො=වක්ඛු සමථස්සො. වක්ඛුසමථස්ස පච්චසාති වක්ඛුමිඤ්ඤණසමප්පත්තථස්ස පච්චයා. වෙදසීනානති විජ්ජනං වෙදනාති අනේවා. තදෙව සුඛයතීති=සුඛං, යස්ස උප්පජ්ජති තං සුඛිතං කරොතිති අනේවා. සුච්ඡ වා බාදති බණ්ඩි ව කායවිත්තාබාධනති සුඛං. දුක්ඛයතීති=දුක්ඛං, යස්සුප්පජ්ජති තං දුක්ඛිතං කරොතිති අනේවා. න දුක්ඛා න සුඛනති අදුක්ඛමසුඛං, මකාරො පදසක්ඛිවසෙන වුත්තො. සො පන වක්ඛුසමථස්සො අත්තනා සමප්පත්තාය වෙදනාය සහජතඅඤ්ඤමඤ්ඤනියස්සවිපාක ආහාර සමප්පත්ත අත්ථි අවිගතවසෙන අභිධා පච්චයො හොති, සමපච්චිතසමප්පත්තාය අත්තනරසමන්තනරූපනියස්ස නත්ථි අවිගතවසෙන පච්චා සන්තීරණාදිසමප්පත්තානං උපතිස්සයවසෙන පච්චයො හොති.

සුණොතිති=සොභා. තං සසම්භාරසොතබ්ලියස්ස අනේවා තනුතමි ලොමාවිතෙ⁴ අභිමුලිවෙඨනසණ්ඨානෙ පදෙසෙ සොතවිඤ්ඤණාදිනං යථාරහං වජ්ඣවාරභාවං සාධ යමානං තිස්සති. සද්දයනතීති සද්ද, උද්භරී යනතීති අනේවා. ඝායතීති=ඝාණං, තං සසම්භාරසාණබ්ලියස්ස අනේවා අජ්පදසණ්ඨානෙ පදෙසෙ ඝාණවිඤ්ඤණාදිනං යථාරහං වජ්ඣවාරභාවං සාධ යමානං තිස්සති. ගන්ධයතීති=ගන්ධො, අත්තනො වජ්ඣං සුච යතීති අනේවා. ජීවිතමච්චයතීති=ජීවිතො, සායනනේත වා ජීවිතො සසම්භාරජීවනාය අතිඅගමුලපස්සාති වජ්ජන්තො උපරිමතලමජ්ඣෙ මජ්ඣතිත්තඋප්පලදලග්ගසණ්ඨානෙ පදෙසෙ ජීවනාවිඤ්ඤණාදිනං

1. ම. V. අවසෙසොසමමතිදෙවයුතෙතො. 3. ම. V. රූපනතීති.
 2. සි. II. මහවමාති. 4. ම. V. ලොමාවිලෙ.

යථාරහං වජ්ඣවාරහාවං සාධයමානා තිඝ්ඛි. රසනති තෙ සත්තාති රසා, අසාදෙතති අනේවා, කුච්ඡිතානං සාසවධිමානං ආයෝති කාශො ආයෝති උපපතතිදෙසො. සො යාවතා ඉමසමි කායෙ උපාදිතතපවතති නාම අනපි, තත්ථ යෙභුයෙත්ත කායපාසාදො කායවිඤ්ඤාණාදිතං යථාරහං වජ්ඣවාරහාවං සාධයමානො තිඝ්ඛි. ජුසියන්ති=මොසරු. මුතාති=මනො විජ්ජනාති අනේවා. අත්තනො ලතධණං ධාරෙන්ති=ධම්මො. මනොති අභාවජ්ජනං භවඛං. ධම්මාති නිබ්බාණං මුච්ඡා අවසෙසා ධම්මාරවණං ධම්මො. මනොවිඤ්ඤාණනති ජවතමනොවිඤ්ඤාණං. මනොසමප්පයොති තං සම්පයුත්තො ඵසො, සො සම්පයුත්තාය වෙදනාය විපාක පච්චයවජ්ජති සෙසෙති පච්චයෙති පච්චයො හොති, අත්තනරුය තෙ හෙව, සෙසානං උපනිසුයෙනෙව පච්චයො හොති, අවසිසපච්ඡන්ත සලලකච්ඡන්තෙසන චාති අවසෙ හුත්වා පවත්තසංඛාරෙ පසාන වසෙත ඔලොකනවසෙතාති අනේවා. රුපෙ වසො න ලබ්භතීති රුපයමි වසවතතිභාවො ඉසාරහාවො න ලබ්භති. වෙදනාදිසුපි ඵසෙව තයො. න භුමනානනති අත්තති හි සති අත්තනියං නාම හොති අත්තා ඵව ච තනපි තසමා “න තුමනාක”නති අහ: නාපි අඤ්ඤාසනති අඤ්ඤා නාම පරෙසං අත්තා තසමි සති අඤ්ඤාසං නාම සියා සොපි තනපි තසමා “නාපි අඤ්ඤාස”නති අහ. සුභ්ණමිදං හික්ඛවෙ කම්මනති නයිදං පුරුණකම්මෙව පුරුණකම්මනිබ්බන්තො පනෙස කායො තසමා පච්චයවොහාරෙන ඵවං වුත්තො.

“අභිසංඛන”නති ආදි කම්මවොහාරෙසෙව වසෙත සුරිමලිඛිත සභාගතාය වුත්තං, අයං පනෙත්ථ අනේවා-අභිසංඛනනති පච්චයෙති කතොති දඬබෙබො. අභිසමෙහිසනනති වෙතනාවජ්ඣකො වෙතනා මුලකොති දඬබෙබො. මෙදනිසනති වෙදනාය වජ්ඣනති දඬබෙබො. රුපෙ සාගේ න ලබ්භතීති රුපයමි නිව්වාදිසාරො න ලබ්භති. වෙද නාදිසුපි ඵසෙව තයො. රුපං අසාරං හිසාරනති සයං අසාරං සාර විරහිතව. සාගේහනනති සාරතො අපගතං. නිව්චසාරසාරෙන චාති හඛිගං අතිකකම්මො පවත්තමානෙන නිව්චසාරෙන කසුචි නිව්ච සාරසං අභාවතො නිව්චසාරෙන සාරො තනපි. සුචසාරසාරෙන චාති පිතිසුචං අතිකකම්මො පවත්තමානසං කසුචි සාරසං අභාවතො සුච සාරසාරෙන වා. අත්තසාරසාරෙන චාති අත්තනියං සාරසාරෙන වා. හිසමෙහි චාති හඛිගං අතිකකම්මො පවත්තමානසං කසුචි නිව්චසං අභාවතො නිව්චන වා. ධුමෙහි චාති විජ්ජමානකාලෙපි පච්චයා යත්තවුත්තියාය පිරසං කසුචි අභාවතො ධුමෙහි වා. සසුනෙනාන චාති අබ්බොව්ඡිතසං සබ්බකාලෙ විජ්ජමානසං කසුචි අභාවතො සසුනෙන වා. අවිපට්ඨාම ධම්මෙන චාති ජරාහඛිවසෙත අවිපට්ඨාම පකතිකසං කසුචි අභාවතො අවිපට්ඨාම ධම්මෙන වා. මකඛු

සුඤ්ඤං අනාගත වා අනගතියෙහි චාති කාරණො චෙදනො සයං
 වසීති එව: පරිහප්පිතෙන අනන්තාචා අත්තභාවනොයෙවච අත්තනො
 සත්තකෙනා පරිකමාපෙතා ච සුඤ්ඤං සබ්බං චක්ඛාදි ප්‍රොකීයධම්ම
 ඡතං. යඤ්චා අත්තාති එත් නත්ති අත්තකියඤ්ච එත් නත්ති තඤ්චා
 සුඤ්ඤනාති චුච්චන්ති අපේඨා. ලොකුචතරාපි ච ධම්මා අත්තත්තති
 යෙති සුඤ්ඤාදි එවාති අසුඤ්ඤාදි ධම්මා නත්ති චුත්තං. හොති. තඤ්චං
 ධම්මෙව අත්තත්තකියසාරසං නත්තිහාවො චුත්තො හොති.

ලොකෙ ව-සුඤ්ඤං ඤර: සුඤ්ඤාදි සවොති චුත්තං, ඤරසං සවසං ව
 නත්තිහාවො න හොති තඤ්චං සපෙ සවෙ ව අඤ්ඤාදි නත්තිහාවො
 චුත්තො හොති. හගචතා වඳුති යමති කොචි තත් න හොති තෙන
 තං සුඤ්ඤා ය: පන තත් අවධිඨං හොති තං සත්තං ඉදමච්චිති පඡ
 නාතිති අයමෙව අපේඨා චුත්තො. තථා ඤායගත් සඤ්ඤාදි ව¹ අය
 මෙව අපේඨා. ඉමසම්. සුත්තනො අත්තනලකඩ්ඪමෙව කපිතං.
 අතිසංවිසේනොති අත්තනො ඉසාරියෙ අපචචත්තනතො. අනාමනා
 විසේනොති අත්තනො අනාමං අරුචි කරණවසෙන. අපාසුණ් සනොති
 ඤායු: පතිඨාභාවතො. අවසචනනනොති අත්තනො වසෙ අචත්ත
 නතො. පරනොති අතිච්චතො පච්චයායත්තචුත්තිතො. විචිත්තනොති
 නියසාරතො. සුඛනති නෙවලං. ඉසාරකාලපකතීති විනා කෙවලං
 පච්චයායත්ත පච්චන්වසෙන පච්චත්තමානං සුඛං නාම. අත්ත
 නිය විරහතො සුඛධම්මපුඤ්ඤාති ව සුඛං ධම්මසමුපපාදං. සුඛං සඛිඛාර
 සත්තනනිති සුඛං පසන්නසං ඡන්තනසං සඛිඛාරානං සත්තනිං.
 අනෙඛාවච්ඡිතාසඛිඛාරසත්තනිං, තපෙච සුඛං පසන්නසං සඛිඛාරාදීති,
 එකඤ්චි ආදරෙන මත්තිකචත්තුං චුත්තාති. එවං පසන්නසං මරණ
 මුඛෙ හය: න හොති. භාමණීති ආලපනං. තිණකඨසමං ලොකනති
 ඉමං උපාදිත්තඛබ්බසඛිඛාරානං ලොකං යද තිණකඨසමපඤ්ඤාය
 පසංති. යථා අරඤ්ඤා තිණකඨාදීසු ගඤ්ඤනෙසු අත්තානං වා
 අත්තනිය: වා ගණ්ඨාතීති න හොති. තෙසු වා තිණකඨාදීසු සයමෙව
 නසංනෙතසු විනසංනෙතසුපි අත්තා නියසංති අත්තනියො නසංතිති
 න හොති, එවං ඉමසම් කායෙපි² නසංනෙත වා විනසංනෙත වා
 අත්තා වා අත්තනියං වා භිජුතීති අපසංනෙතො පඤ්ඤාය තිණකඨ
 සමං පසංතිති චුච්චති. න අඤ්ඤං පඤ්ඤෙ තිච්චි අඤ්ඤානු අපච්ච
 සංභිසාති පටිසංචිච්චිතං නිබ්බාණං ධපෙචා අඤ්ඤං හවං වා අත්ත
 භාවං වා න පපේඨි. රුපං සමනෙහසතීති රුපසං සාරං පරියෙ
 සති. අහනති වාති දිසිවසෙන. මමනති වාති තණ්ඨාවසෙන. අසමිති
 වාති මානවසෙන. නමපි නසං න හොතීති තං තිච්චිමපි තසං
 චුත්තලසං න හොති. ඉධාති දෙසාපදෙසෙ නිපාතො. ස්වායං කත්චි

1. ම. V. ඤායගත් ව. 2. ම. V. කායසම්.

ලොකං උපාදාය වුච්චති, යථාහ: “ඉධ තථාගතො ලොකෙ උපපජ්ජති”ති, නත්ථවි සාසනං, යථාහ: “ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණො ඉධ දුතියො සමණො”ති, නත්ථවි භ්භාසං, යථාහ:

“ඉධෙව තිශ්මානස්ස දෙවභූතස්ස මෙ සතො
පුනරායු ව මෙ ලඛං එවං ජනාහි මාරිසා”ති.

නත්ථවි පදපුරණමත්තමෙව, යථාහ: “ඉධාහං භික්ඛවෙ භූතනාචී අස්සං පචාරිතො”ති; ඉධ පන ලොකං උපාදාය වුච්චතොති වෙදි තබ්බො. අය්‍යුතවා පුජ්ජජනොති එත්ථ පන ආගමාධිගමාහා වා ශ්‍රේයොසා අය්‍යුතවා ඉති. යස්ස හි ඛනිධාතු ආයතන පච්චයාකාර සතිපජාතාදිසු උග්ගහපරිපුච්ඡා විනිවජ්ඣ රහිතතතා දිගිපටිසෙධකො නෙව ආගමො පටිපත්තියා අධිගතතබ්බස්ස අනධිගතතතා නෙව අධිගමො අත්ථි සො ආගමාධිගමාහාවා ශ්‍රේයොසා අය්‍යුතවා ඉති. ස්වායං:-

“පුජ්ජනං ජනනාදීහි කාරණෙහි පුජ්ජජනො
පුජ්ජජනනොගධතතා පුජ්ජවායං ජනො ඉති.”

සො හි පුජ්ජනං නානපකාරං නිලොසාදීනං ජනනාදීහිපි කාරණෙහි පුජ්ජජනො යථාහ: “පුජ්ජ කිලොසෙ ජනෙනතිහි පුජ්ජජනා, පුජ්ජ අවිභතසකකායදිසිනාහි පුජ්ජජනා, පුජ්ජසන්ධාරානං මුඛුලොකකාහි පුජ්ජජනා, පුජ්ජ සබ්බගතීහි අවුච්ඡිතාහි පුජ්ජජනා, පුජ්ජ නානාහි සඛ්ඛාරෙ අභිසඛ්ඛරොනතිහි පුජ්ජජනා, පුජ්ජ නානා ඔසෙහි වුග්ගනති සන්තාපෙහි සන්තපනතීහි පුජ්ජජනා, පුජ්ජ නානාපරිලාභෙහි පරිදග්ගනතිහි පුජ්ජජනා, පුජ්ජ පච්ඡු කාමගුණෙසු රත්තා ගිඛා ගචිතා මුච්ඡිතා අපේඛාපනනා ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබ්බාති පුජ්ජජනා, පුජ්ජ පච්ඡි නීවරණෙහි ආවුතා නිවුතා ඔවුතා පිහිතා පටිච්ඡන්තා පටිකුජ්ජනාහි පුජ්ජජනා, පුජ්ජනං වා ගණනපථමනීතානං අරියධම්මපරමමුඛානං නීවධම්මසමාචාරානං ජනානං අනොතා ගධතතාපි පුජ්ජජනා, පුජ්ජවා අයං විසුංයෙව සඛ්ඛං ගතො විසංසට්ඨො සීලධුතාදිගුණසුග්ගෙහි ජනෙහිතිපි පුජ්ජජනො”ති, එවමෙතෙහි අය්‍යුතවා පුජ්ජජනොති චිහි පදෙහි යෙන:

“දුච්චෙ පුජ්ජජනා වුග්ගතා බුච්චනාදිච්චඛයුතා,
අකො පුජ්ජජනො එකො කලාසාණෙකො පුජ්ජජනො”ති

වෙ පුජ්ජජනා වුග්ගතා, තෙසු අනිපුජ්ජජනො වුච්චතො හොතීති වෙදිතබ්බො. අභිශානං අදස්සාපිති ආදිසු අරියාහි ආරකනතා කිලොසෙහි අනගෙ න ඉරියතතො අගෙ ඉරියතතො සදෙවකෙන ව ලොකෙන අරණීයතො බුච්චා ව පච්චිකබුච්චා ව බුච්චසාවකා ව වුච්චනති, බුච්චා එව වා ඉධ අරියා, යථාහ: “සදෙවකෙ භික්ඛවෙ ලොකෙ තථාගතො අරියොති වුච්චති”ති.

1. ම. V. ආගමාහාවා.

සපුරිසාති එත් පන පච්චෙකවුඛා තථාගතසාවකා ව සපුරිසාති වෙදිතබ්බා. තෙ හි ලොකුතතරගුණයොගෙන සොගතා පුරිසාති සපුරිසා, සබ්බව එතෙ වෙධාපි චුතතා වුඛාපි හි අරියා ව සපුරිසා ව පච්චෙකවුඛා වුඛසාවකාපි, යථාහ:-

“යො වෙ කතඤ්ඤා කතවෙදි ධීරො
කලාණම්මතො දලහහතති ව හොති,
දුබ්බසුඤ්ඤා සකකච්ච කරොති කීච්චං.
තථා විධං සපුරිසං වදන්ති”ති.

කලාණම්මතො දලහහතති ව හොතිති එතතාවතා හි වුඛසාවකො වුතො, කතඤ්ඤාතාදීහි පච්චෙකවුඛාති. යො ඉමෙසං අරියානං අදස්සනසීලො න ව දස්සනෙ සාධුකාරී සො අරියානං අදස්සා වීති වෙදිතබ්බා. සො වකුඤ්ඤා අදස්සා වී ඤ්ඤාණෙන අදස්සා වීති දුච්චො, තෙසු ඤ්ඤාණෙන අදස්සා වී ඉධ අධිපොතො, මංසවකුඤ්ඤා හි දිබ්බවකුඤ්ඤා වා අරියා දිසාපි අදිසා ව හොනති. තෙසං වකුඤ්ඤා වණණමතතගහණතො න අරියභාවගොචරතො¹, සොණසීගාලාද යොපි ව වකුඤ්ඤා අරියෙ පස්සනති න ව තෙ අරියානං දස්සා වීතො. තත්ථිදං වත්ථි-විතතලපබ්බතවාසිතො කීර බිණ්ණසවච්චරස්ස උපසානො වුඛසිපබ්බජ්ජතො එකදිවසං චෙරෙන සභිං පිණ්ණාය වරිත්වා චෙරස්ස පත්තවිචරං ගහෙත්වා පිභිතො ආභවිජ්ජනො චෙරං පුච්ඡි-අරියානාම භනෙත කීදිසාති, චෙරෙ ආහ-ඉධෙකච්චො මහලකො අරියානං පත්තවිචරං ගහෙත්වා වතතපට්චතනං කත්වා සහ විචරනොපි තෙව අරියෙ ජනාති එවං දුජ්ජානා ආචුසො අරියාති, එවං වුතෙතපි සො තෙව අඤ්ඤාසි, තසමා වකුඤ්ඤා දස්සනං අදස්සනං ඤ්ඤාණෙන දස්සනමෙව දස්සනං, යථාහ: “කීනෙත වකකලී ඉමිනා පුභිකායෙන දිසෙත යො ඛො වකකලී ධම්මං පස්සති සො මං පස්සති”ති. තසමා වකුඤ්ඤා පස්සනොපි ඤ්ඤාණෙන අරියෙහි දිසං අනිච්චාදිලකඛණං අපස්සනො අරියානං අධිගතඤ්ච ධම්මං අනග්ගච්ඡනො අරියකර ධම්මානං අරියභාවස්ස ව අදිසතතා අරියානං අදස්සා වීති වෙදිතබ්බා. අභිසංඛම්මස්ස ච අනොච්ඡෙද්හි සතිපසානාදිහෙදෙ අරියධම්මෙ අකුසලො. අභිසංඛම්ම අවිනිශොති එත් පන:

“දුච්චො විනයො නාම එකමෙකත් පඤ්චධා,
අභාවතො තස්ස අයං අවිනිතොති චුච්චති.

අයං හි සංවරවිනයො පහාණවිනයොති දුච්චො විනයො. එත් දුච්චෙපි විනයෙ එකමෙකොපි විනයො පඤ්චධා හීජ්ජති. සංවරවිනයොපිහි සීලසංවරෙ සතිසංවරෙ ඤ්ඤාණසංවරෙ ඛනතිසංවරො විරිය සංවරොති පඤ්චවිධො. පහාණවිනයොපි තදගප්පහාණං විකඛලාණප්පහාණං සමුච්ඡ්ඡදප්පහාණං පටිපස්සතිප්පහාණං නිස්සරණප්පහාණනති පඤ්චවිධො, තත් “ඉමිනා පාතීමොකඛසංවරෙන උපෙතො

1. සී. I & II. අරියභාවරතො.

හොති සමුපෙතො”ති අයං සීලසංවරො. “රකති චක්ඛුන්ද්‍රියං චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපඡ්ඡති”ති අයං සතිසංවරො.

“යානි සොතානි ලොකයම් (ආජිතාති හගවා) සති තෙසං නිවාරණං සොතානං සංවරං බ්‍රූමි පඤ්ඤායෙන පිපියරෙ”ති

අයං ඤුණසංවරො. “ඛමො හොති සීතස්ස උණ්ණස්සා”ති අයං ඛනතිසංවරො. “උප්පන්නං කාමචිතකකං නාධිවාසෙත්ථ”ති අයං විරියසංවරො. සබ්බොපි වායං සංවරො යථාසකං සං උතබ්බානං විනේතබ්බානඤ්චි කායදුච්චරිතාදීනං සංවරණතො සංවරො විනයනතො විනයොති වුච්චති. එවං තාව සංවරචිතයො පඤ්චා හිජ්ඡතිති වෙදිතබ්බො.

තථායං තාමරුපපරිවේඡ්ඡදදිසු විපස්සනාඤ්ඤෙසු පටිපකඛහා වතො දීපාලොතෙනෙව තමස්ස පභාණං තෙන තෙන විපස්සනා ඤුණෙන තස්ස තස්ස අඛගස්ස පභාණං:- සෙය්‍යපිදං? තාමරුප වචන්ථානෙන සකකාය දිට්ඨියා, පච්චයපරිග්ගහෙන අහෙතුච්ඡමහෙතු දිසීනං, තස්සෙව අපරහාගෙ කඛධාචිතරණෙන නථංකපිහාවස්ස, කලාපසමමසනෙන අහං මමාති ගාහස්ස, මග්ගාමග්ගවචන්ථානෙන අමග්ගෙ මග්ගසඤ්ඤාය, උදයදස්සනෙන උචේඡ්ඡදදිට්ඨියා, වයදස්ස නෙන සස්සතදිට්ඨියා, හයදස්සනෙන සහයෙ අහයසඤ්ඤාය, ආදීනවදස්සනෙන අස්සාදසඤ්ඤාය, නිබ්බිදුහුපස්සනාය අභීරති සඤ්ඤාය, මුඤ්චිතුකම්‍යතාඤ්ඤෙන අමුඤ්චිතුකම්‍යතාය, උපෙකඛා ඤුණෙන අනුපෙකඛාය, අනුලොමෙන ධම්මට්ඨිතියා නිබ්බානෙන පටිලොමහාවස්ස, ගොත්‍රභුතා සඛධාරතිමිත්තගාහස්ස පභාණමෙතං තදඛගප්පභාණං නාම. යං පන උපචාරප්පණාහෙදෙන සමාධිතා පච්චතිහාව නිවාරණතො සවප්පහාරෙනෙව උදකපිඨෙ සෙවාලස්ස තෙසං තෙසං නීවරණාදිධම්මානං පභාණං එතං විකඛලනප්පභාණං නාම. යං චතුන්නං අරියමග්ගානං භාවිතභතා තංතංමග්ගවතො අත්තනො අත්තනො සන්තානෙ “දිට්ඨිගතානං පභාණායා”ති ආදීනා නයෙන චුත්තස්ස සමුදයපකඛියස්ස කීලෙසගණස්ස අච්චන්ත අප්ප චත්තිහාවෙන පභාණං ඉදං සමුචේඡ්ඡප්පභාණං නාම. යං පන එලකඛණේ පටිපස්සධ්‍යානං කීලෙසානං එතං පටිපස්සභීප්පභාණං නාම. යං සබ්බසඛධතතිස්ස චන්තා පභීනසබ්බසඛධතං නිබ්බාණමේතං නිස්සරණප්පභාණං නාම. සබ්බවපි වෙතං පභාණං යස්මා වාගන්තෙන පභාණං විනයනන්තෙ විනයො තස්මා පභාණවිනයොති වුච්චති තං තං පභාණවතො වා තස්ස තස්ස විනයස්ස සමඛවතො පෙනං පභානවිනයොති වුච්චති. එවං පභානවිනයොපි පඤ්චා හිජ්ඡතිති වෙදිතබ්බො. එවමයං සඛෙධපතො දුච්චිධො හෙදතො ච දසවිධො විනයොති භික්ඛසංවරතො පභාතබ්බස්ස ච අප්පභීනභතා

1. තථා කී. 2. ම. V, අනන්තස. 3. සී. II & III. පචග්ගභාවි.

යසමා එතස්ස අසසුතවතො පුට්ඨජ්ඣනස්ස නඤ්චි තසමා අභාවතො තස්ස අයං අවිනීතොති වුච්චති. එසෙව නයො “සප්පුරිසානං අදස්සාචි සප්පුරිසධම්මස්ස අකොච්චෙදො සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො”ති එන්චි, තින්නානාකරණං හි එතං අන්තො, යථාහ: “යෙ ව තෙ අරියා තෙව තෙ සප්පුරිසා යෙ ව තෙ සප්පුරිසා තෙව තෙ අරියා, යො එව සො අරියානං ධම්මො සො එව සො සප්පුරිසානං ධම්මො යො එව සො සප්පුරිසානං ධම්මො සො එව සො අරියානං ධම්මො, යෙ ව තෙ අරියවිතයා තෙව තෙ සප්පුරිසවිතයා, යෙ ව තෙ සප්පුරිසවිතයා තෙව තෙ අරියවිතයා. අරියෙති වා සප්පුරිසෙති වා අරියධම්මෙති වා සප්පුරිසධම්මෙ ති වා අරියවිතයෙති වා සප්පුරිසවිතයෙති වා එසෙසො එතො එකන්ථෙ සමෙ සම්භාගෙ තජ්ජාතෙ තඤ්ඤොවාති. රූපං අත්තනො සමනුපස්සති ඉධෙකච්චො රූපං අත්තනො සමනුපස්සති යං රූපං සො අභං යො අභං තං රූපනති රූපඤ්ච අත්තානඤ්ච අවයං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි නාම තෙලපපදීපස්ස ක්කියතො යා අවච්චි සො වණේණා යො වණේණා සා අවච්චි අවච්චිඤ්ච වණේණඤ්ච අවයං සමනුපස්සති එවමෙව ඉධෙකච්චො රූපං අත්තනො -පෙ-සමනුපස්සතිති එවං රූපං අත්තාති දීඨිපස්සනාය පස්සති. රූප චන්තං වා අත්තානනති රූපං අත්තාති ගහෙත්වා ඡායාවන්තං රූකඛං චීය තං රූපචන්තං සමනුපස්සති. අත්තති වා රූපනති අරූප මෙව අත්තාති ගහෙත්වා පුප්ඵසම්. ගක්ඛං චීය අත්තති රූපං සමනු පස්සති. රූපසම්. වා අත්තානනති අරූපමෙව අත්තාති ගහෙත්වා කරණඛකෙ මණ්චං චීය තං අත්තානං රූපසම්. සමනුපස්සති, වෙදනාදී සුපි එසෙව නයො. තන්ථ රූපං අත්තනො සමනුපස්සතිති සුඛරූපං යෙව අත්තාති කපිතං රූපචන්තං වා අත්තානං අත්තති ඒ රූපං රූපසම්. වා අත්තානං, වෙදනං අත්තනො සඤ්ඤං සක්ඛාරෙ විඤ්ඤණං අත්තනො සමනුපස්සතිති ඉමෙසු සත්තසු ණානෙසු අරූපං අත්තාති කපිතං.

වෙදනාවන්තං වා අත්තානං අත්තති වා වෙදනං වෙදනාය වා අත්තානනති එවං වතුසු බන්ධෙසු තිණ්ණං තිණ්ණං වසෙන වාදසසු ණානෙසු රූපාරූපමිස්සකො අත්තා කපිතො, තන්ථ රූපං අත්තනො සමනුපස්සති වෙදනං සඤ්ඤං සක්ඛාරෙ විඤ්ඤණං අත්තනො සමනු පස්සතිති පඤ්චසු ණානෙසු උචෙජ්දදීඨි කපිතා. අවසෙසෙසු සස්සතදීඨි, එවමෙත්ථ පණ්ණරස හවදීඨියො පඤ්ච විහවදීඨියො හොනති තා සබ්බාපි මඤ්ඤාවරණා න සග්ගාවරණා පඨමමග්ගවජ්ඣාති වෙදි තබ්බා. ආරඤ්ඤානොති අරඤ්ඤා නිවාසී. පමනෙති අතිමහනෙත ගද්ඨීරවතෙ. වරමානොති තභිං තභිං විවරමානො. විස්සපෙථා ගච්ඡතිති තිබ්බයො තිරසඛෙකා වරති. අනාපාඨගනො දුද්දස්සාති මග්ගදායස්ස පරමමුබගතො. අනිමසාසි මාරනති කීලෙසමාරං වා

දෙවපුත්ත මාරං වා අකං අකාසි. අපදං චධිකානි කිලෙසපදං අපදං කන්ධා නාසෙකා මාරචකත්ථං. අදය්‍යනං ගන්තානි මාරය්‍ය අදය්‍යන මවිසයං පනෙතා. අනාපාඨගන්තානි මාරය්‍ය පරමමුඛං පනෙතා. සෙසං සබ්බන් පාකට්ඨෙව. එවං භගවා ඉදම්පි සුත්තං අරහත්තනිකුචෙ තෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ව චුත්තසදිසොයෙව ධම්මාති සමයො අගොසීති.

**මොසන්පසුත්තනිදෙදසවණණනා නිසීනා.
පණණරසමං.**

16.

සොළසමෙ පිහියසුත්තනිදෙදසෙ-ජ්‍යෙණ්‍යාහමසම් අබලො විත වණණාති සො කීර මුඛවණො ජරුහිභුතො විසංවය්‍යසතිකො ජතියා දුබ්බලො ව ඉධ පාදං කරිය්‍යාමීති අඤ්ඤානෙව කරෙති විතඨපුරිමජ්චිවණණො ව, තෙනාහ:-“ජ්‍යෙණ්‍යාහමසම් අබලො විත වණණො”ති. මාහං පනස්සං මොමුතො අත්තන්වානි මාහං තුය්‍යං ධම්මං අසවජිකන්ධා අත්තරු එව අවිවා නුක්ඛා අත්තස්සං. ජනිජන්ස ඉධ විපසභාණන්ති ඉධෙව තව පාදමුලෙ පාසාණකෙ වා වෙතියෙ ජන් ජරුය විපසභාණං නිබ්බාණං. “ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං තච්චෙ ආවිකධ්.”

අබලොති බලරතිතො. දුබ්බලොති දුබ්බලබලො. අප්පබලොති පරිත්තබලො. අප්පථාමොති පරිත්තවිරියො. විතවණණාති පරිවත්තිතජ්චිවණණො. විගන්වණණාති අපගතජ්චිවණණො. විගච්ඡන්වණණාති දුරිභුතජ්චිවණණො. යා සා සුරිමා සුභා වණණනිභාති යා සා සුභා සුඤ්ඤා පුරිමකාලෙ සති සා වණණනිභා එතරති අත්තරතිතා විගතා. ආදීනවො පානුභුතොති උපදුච්චො පාතුරහොසි. “යා සා පුරිමා සුභා වණණනිභා”ති පාඨං ඔපෙක්ඛා යා සුභා අය්‍යාති එතෙ වණණයන්ති. අසුඛාති පචලාදීහි අසුඛා. අච්ඡි සුඛාති නිමිරදීහි අච්ඡිසුඛා. අපච්ඡිසුඛාති සමන්තතො ථොචපචලාදීහි පරියොනඛිතතා අපරිසුඛා. අමොද්‍යනාති නපසසනතා පසන්ත සදිසා. ගො නථා වකුත්තා රූපෙ පය්‍යාමිති යථා පොරණවකුත්තා රූපාරම්මණං පය්‍යාමි ඔලොකෙමි තථා තෙත් පකාරෙන ඉදුති න පය්‍යාමි. ගොනා අසුඛාති ආදීසුපි එසෙව නයො. මාහං පනස්සන්ති අහං මා විතස්සං.

ඉදුති- යසමා පිහියො කායෙ සාපෙකධිතාය. “ජ්‍යෙණ්‍යා හමසම්”ති ආදිමාහ, තෙනස්ස භගවා කායෙ සිතෙහපසභාණන්ථං. “දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤාමානො”ති ගාථාමාහ; තන්ථ රූපෙසුති රූපහෙතු රූපපච්චයා. විහඤ්ඤාමානොති කමමකාරණාදීහි උප හඤ්ඤාමානො. රූපහනි රූපෙසුති වකුත්තරොහාදීහි ව රූපහෙතුයෙව

ජනා රූපනති බාධියනති. භස්සඤ්ඤානති සට්ඨියනති. විභස්සඤ්ඤානති විගෙසියනති. උපවිභස්සඤ්ඤානති හත්පාදවෙජ්දදිං ලභනති. උප ඝාතියනති මරණං ලභනති. ඤාපසනති පරිවතෙනනති. පිළි සනති විසාතං ආපජ්ජනති. ඝට්ඨියනති සට්ඨං පාපුණ්නති. ව්‍යාධිනාති භිතා. ද්‍රෝමනසසිනාති විතනවිසාතං පතතා. වෙමා ගෙනි¹ නසමානෙ.

එවමහගවතා යාව අරහතතං තාව කපිතං පටිපතති. සුඤ්ඤා පිභියො ජරාදුඛලතාය විසෙසං අනධිගනතාව පුන දිස්වා වග්ගෙසාති ඉමාය ගාථාය භගවතතා ථොමෙතොතා දෙසනං යාවති, අඵස්ස භගවා පුනපි යාව අරහතතං තාව පටිපදං දස්සෙතොතා “තණ්හාධිපතො”ති ගාථමාග. නිශ්ඤානිපතොනති තණ්හාය නිමුජ්ජතා සිතෙ. නිශ්ඤානුගොති තණ්හාය සහ වෙජ්ජෙන. නිශ්ඤානුගොති තණ්හාය අනුඛජ්ඣෙන. නිශ්ඤානුගොති තණ්හාය සහ ධාවතො. නිශ්ඤානිපතොනති තණ්හාය නිමුඤ්ඤො. පටි පතොනති තණ්හාය අවත්ථෙව. අභිභුතොති මද්දිතො. පටිසාදිහන විගෙනති පරියාදිසිතා ගතිතකුසලවිතො. සත්තාපත්තොති සජ්ජනවිතනසත්තාපෙ. ජනිජාතොති රොගුපපතො. උපද්දව ජාතොති ආදිනවජතො. උපසංගජාතොති උපනතදුකඛජතො. විරජං විනමලනති එත්ථ විරජනති විගතරාගාදිරජං. විනමලනති විගතරාගාදිමලං, රාගාදයො හි අජෙඤ්ඤාත්ථරණත්තො රජෙ නාම දුසනත්තො මලං නාම. ධම්මවක්ඛනති කත්ථි පඨමමග්ගෙ ඤ්ඤං, කත්ථි ආදීති තිණ්ණි මග්ගඤ්ඤානති, කත්ථි වතුත්ථමග්ගඤ්ඤානම්පි, ඉධ පන ජට්ඨසහස්සස්ස වතුත්ථමග්ගඤ්ඤානං, පිභියස්ස තතියමග්ගඤ්ඤානමෙව. සං කිච්චි සමුදයධම්මං සබ්බතතං නිගේධධම්මනති විපස්සනාවසෙත එවං. පවත්තස්ස ධම්මවක්ඛං උදපාදීති අත්ථො, සෙසං සබ්බත්ථ පාකච මෙව. එවං ඉදම්පි සුත්තං භගවා අරහතනතිකුටෙනෙව දෙදෙසසි. දෙදනාපරියොසානෙ ව පිභියො අනාගාමිඵලෙ පතිඨාසි. සො තීර අනතරනතරා විනොසි ‘එවං විචිත්‍රපටිභාතං නාම දෙසනං න ලභති මග්ගං මාතුලො බාවරි සවණායා’ති තෙන සිතෙහවිනෙකපෙන අර හතතං. පාපුණ්ණං නාසකසි, අනොවාසිනො පතස්ස සහස්සජට්ඨො අරහතතං පාපුණ්ණං සබ්බෙව ඉභිමයපතනවිවරධරා එහිභික්ඛනො අහෙසුනති.

පිභියසුත්තනිදෙදසවණණ්ඤා නිසීනා.
සොලසමං.

17.

ඉතොපරං සභිනිකාරා දෙසනං ථොමෙතොතා “ඉදමවොච භගවා”ති ආදිමාග. තත්ථ ඉදමවොචාති ඉදං පාරායණං අවොච.

පරිවාරකසොලසානනති බාවරියං පරිවාරකෙන පිභියෙන සහ සොලසනනං, බුඛියං වා හගවතො පරිවාරකානං සොලසනනනති පරිවාරකසොලසානං, තෙ එව ව බ්‍රාහ්මණා තත්ථ සොලසපරිසා පන පුරතො ව පච්ඡතො ව වාමපසාතො ව දකඛිණපසාතො ව ඡ ඡ යොජනාති තිසිත්තා උජ්ජකෙන වාදසයොජනිකා අහෙසුං. අජ්ඣිඝොති යාවිතො. අත්ථමඤ්ඤාසාති පාලීඅත්ථමඤ්ඤාය. ධම්මමඤ්ඤාසාති පාලිං අඤ්ඤාය. පාණිසණනති එවං ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස අභිවචනං ආණ්ඩෙතො තෙසං බ්‍රාහ්මණානං නාමාති කිත්තයන්තා “අජිතො-පෙ-බුඛිසෙඵමුපාගමු”නති ආහංසු.

තත්ථ සම්පන්නවරණනති තිබ්බාණපදදානභුතෙන පාතිමොක්ඛ සිලාදිතා සම්පන්නං. ඉසිනති මහෙසිං. තිදෙදෙසෙ-උපාගමිංසුති සම්පංගමිංසු. උපසංනමිංසුති අවිදුරදානං ගමිංසු. පසිරුපාසිංසුති සම්පෙතිසිදිංසු. පඤ්චවජිංසුති පරිපුච්ඡං ආහරිංසු. පඤ්ඤාසිංසුති තුලපිංසු. තදස්සපිංසුති කෙවි. සිලපාරමිප්පනනති උත්තමසිලාචාරතිපථනති, මහෙතන තිපථනසිලනති අත්ථො. ගමහිරෙති උත්තානභාව පරිකෙඛපච්චනං. දුදදසෙති ගමහිරතතාව දුදදසෙ, දුකෙඛන දඨඝෙඛ, න සකකා සුඛෙන දදුං. දුදදසතතාව දුරනුඤ්ඤාමෙති දුකෙඛන අවබුජ්ඣිතඝෙඛ, න සකකා සුඛෙන අවබුජ්ඣිතං. සහෙතති තිබ්බිතෙ. පණීතෙති අතිතතිකරෙ, ඉදං චයං ලොකුත්තර මෙව සකායං වුත්තං. අනාත්තාවමරෙති තකෙකන න අවචරිතඝෙඛ, න මහාහිතඝෙඛ. ඤ්ඤණෙනව අවචරිතඝෙඛ. නිපුණෙති සණෙහ. පඤ්ඤාදෙදතිසෙති සමා පටිපනෙතති පණ්ණිතෙති වෙදිතඝෙඛ. නොසෙසිති තුසිං ආපාදෙසි. විනොසෙසිති විවිධසොමනස්සං උපපාදෙසි. පසාදෙසිති තෙසං විත්තපපසාදං අකාසි. ආණ්ඩෙසිති ආරාධසි සිඨිං පාපෙසි.¹ අත්තමනෙ ආනාසිති සොමනස්සවසෙන සකමනෙ අකාසි. තතො පරං බුහුමච්ඡිසං චජිංසුති මහනබ්බවරියං අචරිංසු. නාසමා පාණිසණනති තස්ස පාරභුතස්ස තිබ්බාණස්ස අයනනති වුත්තං හොති. පාරායණ මනුහාසියනති අස්ස අයං සච්චන්ධො. හනවතා හි පාරායණෙ දෙසිතෙ සොලසහසයා ජටිලා අරහතනං පාපුණිංසු, අවසෙසානං වුදුසකොටි සංඛානං දෙවමනුස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. වුත්තං හෙතං පොරාණෙහි:-

“තතො පාසාණතෙ රමෙම පාරායණසමාගමෙ අමතං පාපසී බුඬො වුදුසපාණකොටියො”ති.

තිසිතාය පන ධම්මදෙසනාය තතො තතො ආහතා මනුස්සා හගවතො ආනුභාවෙන අත්තනො අත්තනො භාමනිගමාදිසෙච්ච පාතුරහෙසුං. හගවාපි සාවනිමෙව අගමාසි පරිවාරක සොලසාදිති අනෙතෙහි භික්ඛුහසෙස්ස පරිවුතො තත්ථ පිභියො හගවතො.

1. සී. II. පා. 102.

වැදිණි ආග 'භවත්වහං භවෙන බාවරියං බුබුපාදං ආරොචෙතුං පටිත්ථුතං හි තස්ස මයා'ති, අප් භගවතා අනුඤ්ඤාතො ඤ්ඤාගමනෙන ව ගොදුචරිතීරං ගතවා පාදගමනෙන අස්සමාහිමුඛො අගමාසි. තමෙනං බාවරි බ්‍රාහ්මණො මග්ගං ඔලොකෙනෙනො කිසිනෙනා දුරතොව තං බාවරිවාදි විරහිතං හික්ඛුචෙවසෙනාගච්ඡන්තං දිස්වා බුච්චො ලොකෙ උප්පනෙනාති කිඤ්ඤමාසි. සමපත්තවාපි තං පුච්ඡි 'කිං පිහිය බුච්චො ලොකෙ උප්පනෙනා'ති, අම බ්‍රාහ්මණ උප්පනෙනා පාසාණකෙ චෙතිසෙ කිසිනෙනා අමහාකං ධම්මං දෙසෙසි තමගං චුස්සා දෙසියාමිති, තෙනා බාවරි මහතා සකකාරෙන සපරිසොතං පුජෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙසි. තත් තිසිදිත්වා පිහියො "පාරායණමනුගායිස්ස"න්ති ආදිමාග.

තත් අනුශාසිස්සන්ති භගවතා හිතං අනුගායිස්සං. සඬා අද්දකච්ඡි යථා සාමං සමවාහිසමෙබ්‍රාධෙන අසාධාරණඤ්ඤෙන ව අද්දකච්ඡි. නික්ඛාමොති පහිතකාමො, 'නික්ඛමොති'පි පාඨො විරියවාති අපත්ථා, නික්ඛනෙනා වා අකුසලපක්ඛා. නිබ්බන්ධොති කිලෙසවතරහිතො, තණ්හාවිරහිතො එව වා. කීස්ස හෙතු මුසා හණ්ඨි යෙහි කිලෙසෙහි මුසා භණ්ඨොස් එතෙ තස්ස පහිතාති දස්සෙති. එතෙන බ්‍රාහ්මණස්ස සවණෙ උස්සාහං ජනෙසි.

අමලොති කිලෙසමලවිරහිතො. විමලොති විගතකිලෙසමලො. නිමමලොති කිලෙසමලසුඛො. මලාපගණොති කිලෙසමලා දුරිභුතො හුත්වා වරහි. මලවිප්පහිනොති කිලෙසමලප්පහිනො. මලවිප්පවුතොති¹ කිලෙසෙහි මුතෙනා. සබ්බමල විනිවුතොති වාසනාදි සබ්බකිලෙසමලං අතික්ඛනෙනා. හෙ වන්හාති එතෙ වුත්තප්පකාරා කිලෙසා. වණ්ණුපසංහිනන්ති ගුණුපසංහිතං. සමච්චහසොති "බුච්චො"ති සමච්චනෙව අවහානෙන නාමෙන සුතෙනා. බුච්චමති තං බ්‍රාහ්මණං ආලපති. තත් ලොකොති ලුජ්ඣනපත්ත ලොකො. එකො ලොකො භවලොකොති තෙභුමක විපාකො. සො හි-භවතීති භවො, භවො එව ලොකො භවලොකො, "භවලොකො ව සමච්චලොකො වා"ති එත් එකෙකොච චෙ හොති, භවලොකො හි සමපත්භව විපත්භවචසෙන දුච්චො, සමච්චලොකොපි සමපත්භව විපත්භවච වසෙන දුච්චො, තත් සමපත්භවචලොකොති සුගතිලොකො, සො හි ඉඨඵලතතා සුඤ්ඤෙ ලොකොති සමපත්භව, භවතීති භවො, සමපත්භව එව භවො සමපත්භවභවො, සමපත්භව භවො එව ලොකො සමපත්භවචලොකො, සමපත්භව සමච්චලොකොති සුගතුපගකමමං, තං හි-සමච්චති එතස්වා ඵලං ඉති සමච්චවො, සමපත්භවො සමච්චවො=සමපත්භව සමච්චවො, සමපත්භවචවො එව ලොකො සමපත්භව සමච්චලොකො. විපත්භවචලොකොති අපායලොකො, සො හි අතිඨ ඵලතතා

1. V. 8. මලවිමුතොති.

විරූපො ලොකොති විපතති, ගවතීති හවො, විපතති එව හවො විපතතිහවො, විපතතිහවො එව ලොකො විපතතිහවලොකො. විපතති සමහවලොකොති අපායුපගහමං, තං හි සමහවති තයො ඵලනති සමහවො, විපතතියා සමහවො=විපතතිසමහවො, විපතති සමහවො එව ලොකො විපතති සමහවලොකො.

තීඤ්ඤා වෙදනාති සුඛා වෙදනා දුක්ඛා වෙදනා අදුක්ඛමිසුඛා වෙදනා ලොකිකා එව. ආභාණති පළචයා, පළචයාහි අගනනො ඵලං ආහරන්තීති ආහාරා-කබලිංකාරාහාරො¹ ඵසාභාරො මනො සවෙතනාහාරො විඤ්ඤාණාහාරොති වත්තාරො, වජ්ඣවසෙක කබලං කතතබ්බතනා කබලිංකාරො අජේඤ්ඤාහරිතබ්බතනා ආහාරො, මදන කුමමාසාදි වජ්ඣකාය ඔජයෙනං නාමං, සා හි ඔජස්මකරූපාති ආහර තීති ආහාරො, වකුච්ඡසාදිනො ඡබ්බිධො ඵඤ්ඤා, ඤො තීඤ්ඤා වෙදනා ආහරතීති ආහාරො, මනසො සවෙතනා න සත්තස්සාති මනොස වෙතනා, යථා විඤ්ඤකභතනා. මනසා වා සමපයුත්තා වෙතනා මනො සවෙතනා, යථා ආජඤ්ඤරූපො. තෙභුමකකුසලාකුසල සවෙතනා මනොසවෙතනා, සා හි තයො හවෙ ආහරතීති ආහාරො. මිඤ්ඤාණන්ති එකුතවිසතිහෙදං පටිසක්ඛිවිඤ්ඤාණං, තං හි පටිසක්ඛිනාම රූපං ආහරතීති ආහාරො. උපාදනකම්ඤ්ඤාති උපාදනානං භොවරා ඛඤ්ඤා උපාදනකම්ඤ්ඤා, මජ්ඣි පදලොපො දඨවෙඛ්ඛා; උපාදනසමුත්තා වා ඛඤ්ඤා උපාදනකම්ඤ්ඤා, යථා තිණ්හති පුසගති, උපාදනවිසයා ව ඛඤ්ඤා උපාදනකම්ඤ්ඤා, යථා රාජපුරිසො, උපාදනපභවා ඛඤ්ඤා උපාදනකම්ඤ්ඤා, යථා පුපඵරුකෙඛා ඵලරුකෙඛා, උපාදනාති පන-කාමුපාදනං දිච්ඡුපාදනං තීලබ්බතුපාදනං අත්තවාදුපාදනංති වත්තාරි, අත්තො පන භුසං ආදනනති උපාදනං, රුපුපාදනකම්ඤ්ඤා වෙදනුපාදනකම්ඤ්ඤා සඤ්ඤාපාදනකම්ඤ්ඤා සංඛාරුපාදනකම්ඤ්ඤා විඤ්ඤාණුපාදනකම්ඤ්ඤාති පචධා.

ඡ අජඤ්ඤානිකාති ආසනානිති වක්ඛායතනං ඤොතායතනං සාණායතනං ඡව්ඛායතනං කායායතනං මනායතනං, සත්තවිඤ්ඤාණසීතියො වුත්තතයා එව, තථා අභිලොකධම්මා. අපිච ලාභො අලාභො යසො අයසො නිදු පසංසා සුඛං දුක්ඛන්ති ඉමෙ අභි ලොකපච වත්තියා සති අනුපරිමා ධම්මා, තසමා ලොකස්ස ධම්මාති ලොක ධම්මා, එතෙති මුත්තො සත්තො නාම නචී බුඛානමපි ගොනතියෙච යථාහ-“අභිමෙ හිකම්මෙ ලොකධම්මා ලොකං අනුපරිවත්තන්ති ලොකො ව අභිලොකධම්මෙම අනුපරිවත්තති, කතමෙ අභි? ලාභො ව අලාභො ව-පෙ-සුඛව දුක්ඛව, ඉමෙ ඛො හිකම්මෙ අභිලොකධම්මා ලොකං අනුපරිවත්තන්ති ලොකො ව ඉමෙ අභිලොකධම්මෙම අනුපරි වත්තති”ති. තත්ථ-අනුපටිමහනන්තීති අනුඛඤ්ඤාති තපපභතති ලොකතො න තිච්චානන්තීති අත්ථො, ලාභොති පබ්බජ්තස්ස විචරාදි-

1. ම. V. කබලිකාරාහාරෙ.

ගහස්සා ධනධනෙදී ලාභො, සොයෙව අලබ්‍යමානො ලාභො අලාභො, න ලාභො අලාභොති වුවමානො අනෙථා භාවප්‍රතිතො පරිඤ්ඤායොසා න සියා. සසොති පරිචාරො, සොයෙව අලබ්‍යමානො යසො අයසො. නිඤ්ඤාති අවණණභණනං. සසාසාති වණණභණනං. සුඛනති කාමාවචරානං¹ කායික වෙතසිකං. දුක්ඛනති පුච්ඡන්ත සොතාපන්ත සකදගාමීනං කායිකවෙතසිකං, අනාගාමී අරහන්තානං කායිකමෙව. සත්‍යාචාරාසාති සත්‍යානං ආවාසා, වසන්තානානීති අනෙථා, තානි පන තථා පකාසිතා ඛනිඨා ඵව, සත්‍යසු විඤ්ඤාණසීතීසු අසඤ්ඤාසත්‍යෙන ව නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායත්‍යෙන ව සම්. නව සත්‍යවාසා.

දසාසනානානීති වක්ඛායත්‍යනං රූපායත්‍යනං සොතායත්‍යනං සද්දායත්‍යනං සාණායත්‍යනං ගතියායත්‍යනං ජිව්හායත්‍යනං රසායත්‍යනං කායායත්‍යනං ඵොඨබ්බායත්‍යනනති ඵවං දස. මාදසාසනානානීති මනායත්‍යන ධම්මායත්‍යනෙති සම්. ඵවං වාදස. අචාරස ධාතුසොති වක්ඛුධාතු රූපධාතු වක්ඛුචිඤ්ඤාණධාතු යාව මනොධාතු ධම්මධාතු මනො විඤ්ඤාණධාතූති ඵකෙකසමිං තීණී තීණී කතා අචාරස ධාතුයො. සද්දිසනාමොති තෙසං සද්දිසනාමො ඵකගුණවණණනාමො. සද්දි සම්මසොති ඵකගුණවණණනාමෙත අව්හානො. සම්මසද්දිසම්මසොති අවිතථ ඵකගුණවණණනාමෙත අවිපරිනෙත අව්හායනො. ආසිනොති උපසංකම්නො. උපාසිනොති උපගන්තා සෙවිතො. පඨිරූපාසිනොති ගතතිවසෙත අතීව සෙවිතො.

කුබ්බනති පරිත්තවනං. බහුපඨලං. නානිභං ආවසෙසාති අනෙකඵලාදි විකති හරිත්තකානනං ආගම්ම වසෙය්‍ය. අප්පදසොති බාවරිපපභුතිකෙ පරිත්තපඤ්ඤා, මහොදධිනති අනොත්තතාදි මගන්තං උදකරාසිං.

අප්පදසොති මන්දදසිනො. පඨිග්ගදසොති අතිමන්ද දසිනො. ඵොකදසොති පරිත්ත දසිනො. බමකදසොති ගෙහිමදසිනො. ලාමකදසොති අප්පධාන දසිනො. ජතුකදසොති න උත්තම දසිනො. අප්පමාණදසොති පමාණං අතික්කම්නා අප්පමාණ තිබ්බාණ දසනං. අග්ගදසොති “අග්ගතො වෙ පසන්තාන”නති ආදිතා නයෙන අග්ගධම්මදසනං. සෙඨදසොති “සද්දුඤ්ඤා දිපදං ගෙසො”ති සෙඨදසනං. විසෙඨදසොති ආදි වත්තාරි උප සග්ගෙන වඛ්ඛිතාති. අසමනති න සමං අසමං, සබ්බඤ්ඤං. අසම සමනති අසමෙති අතීවක්ඛුබෙති සමං. අප්පට්ඨසමනති අත්තනො සද්දිස විරතිනං. අප්පට්ඨාගනති අත්තනො පරිබ්බව විරතිනං. අප්පට්ඨ පුග්ගලනති පට්ඨමලපුග්ගල විරතිනං. දෙචානිදෙවනති විපුඛිදෙවන මට්ඨි අනිදෙවං. අභිමගලසම්මතනෙත්ත උසගං. අසමතිනෙත්ත පුඨිස

1. ම. II. කාමාවචර.

සිහං. නිදෙදසවෙන පුටිසනාභං. උතතමවෙන පුටිසාච්ඤාං. අභපරිස පභවිං උපපිලෙතාං සදෙවනෙ ලොකෙ කෙනවි පවචනී කෙන පච්චාමිතෙන අකමපියෙ අවලදානෙ තිඨනවෙන පුටිස නිසභං. ධම්මදෙසනාධුරවහනවෙන පුටිසධොරණං. මානසනං වා දහනනි¹ මනසා විනෙතතාං කත පලලං වා, නාමමෙව වා. අනො නතනං වා දහනනි වන්දිමුත්ථියා දකඛිණික වා උතතරෙන වා ගච්ඡන්තා පඛඛන්තරෙන තං ඔභාසෙනනි, උජුං ගච්ඡන්තා න ඔභා සෙනනි තෙනෙවස්ස අනොකතනනනි සංඛා උදපාදි, එවරුපං අනො තතනං වා දහං. අනෙඛාභං අමිනොදනනනි වාලෙතුං අසකකු ණෙය්‍යං අපරිමිත උදකං ජලරාසිං. එවමෙවනනි ඔපමම සං සන්දනං, බුඛං හගවනං අකෙඛාභං ආසභවතානෙන වාලෙතුං අසකකු ණෙය්‍යං. අමිනොදනනනි අපරිමිතකුණතෙජං. පභිනන ඤාණනනි දසබලඤාණාදිවසෙන පහෙදගතඤාණං. විචච මහබුනනි² සමන්ත වකුටුං. පඤ්ඤාපහෙදකුසලනනි “යා පඤ්ඤ පඡනතා විචයො පච්චයො”ති ආදිනා නයෙන පඤ්ඤය පහෙද ඡනනෙ ඡේකං. අධිගනපටිසම්භිදනනි පටිලඛි වකුපටිසම්භිදං. වෙසාරජ්ජපසනනනි “සමමා සම්බුඛස්ස තෙ පටිඡනනො ඉමෙ ධම්මා අනභිසම්බුඛා”ති ආදිනා නයෙන චුනෙනසු වකුසු ණානෙසු විසාරද භාවපතනං. සඛාධිමුත්තනනි පරිසුඛෙ පලසමාපනනි විනෙත අධිමුත්තං තත්ථ පච්චිං. ණෙය්‍යපච්චන්තනනි වාසනායපි පභිනතතා පරිසුඛං ආවේනික අතභාවං. අමසභාණීනනි පරිච්ඡින්නවචනතාය වෙච්චනවිරහිතං. නාදිනනි තාදිසං, ඉභානිචේසු අකම්පනං වා. තථා පටිඤ්ඤ අඤාති නාථාපටිඤ්ඤා, ගාං, අපටින්නනනි න බුද්ධං. මහත්තනනි තෙධාතුං අතිකකම්චා මහත්තපතනං. ගම්භිරනනි අඤ්ඤාසං දුපපවෙසං. අප්පමෙසානනි අතුලවෙන අපපමෙය්‍යං. දුප්පමෙසාභාහනනි පරියොගාහිතුං දුකකරං දුකඛපවෙතං. පසුන රනනනනි සඛාදිරතනෙහි බහුරතනං. සාගරසමනනි රතනාකරනො සමුද්දසදිසං. ඡලභුපෙකතාස සමනනාගනනි “වකුනා රුපං දිඤ්චා නෙව සුමනො භොති න දුමමනො”ති චුත්තනෙයෙන ඡලභුපෙකතාය පරිපුණ්ණං. අතුලනනි තුලාවිරහිතං තුලඤ්ඤා අසකකු ණෙය්‍යං. විසුලනනි අතිමහත්තං. අප්පමෙසානනි පමෙතුං අසකකු ණෙය්‍යං. නං නාදිසනනි තං හගවනං තාදිගුණසම්පන්නං. පච්චන්තමගචාදිනනනි පච්චන්තනං කපේන්තනං උතතමං කථයන්තං වදන්තං, අධිගච්ඡිනනි සම්බන්ධො. මෙරුමිච නිගානනනි පඛඛන්තනං අතතරෙ සිනෙරුං විය. ගරුමිච දිඡ්ඡනනනි පකඛි ඡනනං අතතරෙ සුපණ්ණං විය. සිහමිච මිගානනනි වකුපපදන මන්තරෙ සිහං විය. උදම්මිච අණ්ණමාහනනි විඡීණ්ණ අණ්ණ වානං අතතරෙ සමුද්දං විය අධිගච්ඡිං. ජීවපච්චනනි බුබුත්තමං.

1. ඉ. V. සරනනි. 2. ඉ. V. විචක්ඛවකුනනි.

සෙමෙ පුබ්බෙති යෙ ඉමෙ පුබ්බෙ. ගාමනුදසිනොති තමො
 නුදෙ ආසිනො. භූමිපඤ්ඤාණොති ඤ්ඤාණධරෙ. භූමිමෙධසොති විපුල
 පඤ්ඤාතිදදසො. පභංගණෙති තෙජ කරො. ආලොකනණෙති
 අතකිකාරකරො. ඔභාසකණෙති ඔභාසං ජෙතීං කරොතීති
 ඔභාසකරො. දීපසදීසං ආලොකං කරොතීති දීපංකණෙ. පදීපසදීසං
 ආලොකං කරොතීති පදීපංකණෙ. උපජ්ජානකණෙති පකාසකරො.
 පජ්ජාන කණෙති දිසාවිදිසා පකාසකරො. භූමිපඤ්ඤාණොති
 පුටුලඤ්ඤො. ඤ්ඤාණපඤ්ඤාණොති ඤ්ඤාණෙන පාකවො. පඤ්ඤා
 ඔණෙති උසසිතනේන පඤ්ඤාව ධරෙ අසාති පඤ්ඤා ධරෙ, “ධරෙ
 රථස්ස පඤ්ඤාණ”නති ආදීසු විය. විභූත විභාජිති පාකවිභාරො.
 සඤ්ඤික මනාලිකනති සාමං පසසිතබ්බඵලං න ව කාලනතරෙ
 පතතබ්බ ඵලං. අතීතීකනති කිලෙසාදි රීති විරහිතං. සඤ්ඤිකනති
 ලොකුතතර ධමමො යෙන අධිගතො භොති තෙන පරසඛාය
 ගතතබ්බතං හිත්වා පච්චවෙකකණ ඤ්ඤාණෙන සයං දඨබ්බොති සඤ්ඤි
 කො, තං සඤ්ඤිකං. අතතනො ඵලදුතං සකාය නාස්ස කාලොති
 අකාලො, අකාලොයෙව අකාලිකො, යො ඵත් අරියමග්ග ධමමො
 සො අතතනො සමනතතරමෙව ඵලං දෙතීති අත්ථො. ගං අකාලිකං.
 ඵහි පස්ස ඉමං ධමමනති ඵචං පචතතං ඵහි පස්ස විධිං අරහතීති=ඵහි
 පසසිකො, තං ඵහි පසසිකං, ආදීතතං වෙලං වා සිසං වා අජ්ඣ
 පෙකකිත්වාපි අතතනො විතෙන උපතයං අරහතීති=මපතයිකො.
 ගං. ඔපනයිකං සබ්බෙහිපි උගසට්ඨඤ්ඤා ආදීහි. භාවිතො
 මග්ගො අධිගතං ඵලං සච්ඡිකතො තිරොධොති අතතති අතතති වෙදි
 තබ්බනති පච්චනනං මෙදිනබ්බං විඤ්ඤාහි. අථ නං බාවරි ආතා:
 “කිනනු තඛා”ති වෙ ගාථා.

මුහුත්තමපිති ථොකමපි. බණමපිති න බහුකමපි. ලසමපිති
 මනුමපි. 1 වසමපිති කොඨාසමපි. අබමපිති දවසමපි. තතො පිහියො
 ගගවතො සනතිකා අවිපපවාසමෙව දීපෙතො “නාහං තඛා”ති
 ආදිමාහ. “නාහං යො මෙ-පෙ-පස්සාමි තං මනසා වකුත්තා වා”ති
 තං බුබුමහං වකුත්තා විය මනසා පස්සාමි. නමසස මානොව චසෙමි²
 රභතිනති. නමස්ස මානොව රතතිං අතීතාමෙමි. නෙන නෙනෙව න
 නොති යෙන දිසාභාගෙන බුබ්බො තෙන තෙනෙවාහමපි තතො
 තනතිතොතා තපෙපාණොති දසෙසති.

දුබ්බල ථාමකස්සාති අපථාමකස්ස, අථවා දුබ්බලස්ස දුථාම
 කස්ස ව, බලවිරිය හීනස්සාති චුතතං භොති, නෙනෙව කාසො න
 පරෙතීති³ තෙනෙව දුබ්බල ථාමකතෙන නායො න ගච්ඡති, යෙන
 බුබ්බො තෙන න ගච්ඡති. න පලෙතීතිපි පාඨො. සො ඵචත්ථො.

1. ම. V. මනමපි. 2. සි. II. විචසෙමි.
 3 ම. V. න පනෙහි. සි. II. & III. න පදෙහි.

නැවැත් වූමඟු සනතිකෙ. සංකප්පසනනායාති සංකප්පගමනෙන. ගෙන යුතෙතාති යෙන බුඛො තෙන යුතෙතා පයුතෙතා අනු යුතෙතාති දසෙයති. ගෙන බුඛොති යෙන දිසාන්ගෙන බුඛො උප සංකමිතබෙබො තෙන දිසාන්ගෙන න පලෙති.¹ අථවා භුමවනේ කරණවචනං යත් බුඛො තත් න පලෙති න ගච්ඡති. න චජනීති පුරතො න යාති. න ගච්ඡනීති නිවහනති. නානික්ඛමනීති න උප සංකමති. පංතෙ සසානොති කාමකදුමෙ සයමානො. දීපාදීපං උප පලවිනති සන්ධාරදිනො සන්ධාරදිං අභිගච්ඡං. අථදදසාසිං සමබුධනති සොභං එවං දුද්දිසිං ගහෙත්වා අනාභිචනෙතො අථ පාසාණකෙ වෙතිගෙ බුඛිමදුකඛිං; තත් සෙමානොති නිපජ්ජමානො. සෙමානොති සෙය්‍යං කප්පයමානො. ආවසමානොති වසමානො. පටිවසමානොති නිවචං වසමානො, පලවිනති උඤ්ඤමං. උපලවිනති උතතරිං. උපපල විනති තීරං පාපුණීං. සමුපපලවිනති උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪිතං. අදදසනති නිදෙදසසු උදෙදස පදං. අදදසනති පසයිං. අදදකඛිනති ඔලොකෙයිං. අපසසිනති එයිං. පටිපිජ්ඣනති විනිවිජ්ඣයිං.

ඉමිසා ගාථාය අවසානෙ පිඨියසු ව බාවරියු ව ඉන්ද්‍රිය පරිපාකං විදිත්වා හගවා සාවත්ඨියං ඩිතොයෙව සුවණේණාභාසං මුච්චි. පිඨියො බාවරියු බුඛිගුණේ වණේයනො නිසිනො එවං ඔභාසං දිසවා නිං ඉදනති ඔලොකෙනො හගවනං අත්තනො පුරතො ඩිතං වි ය දිසවා බාවරි බ්‍රාහ්මණසු බුඛො ආගතොති ආරොවෙයි. බ්‍රාහ්මණො උදායාසනා අජ්ජිං පග්ගහෙත්වා අදාසි. හගවාපි ඔභාසං එරිත්වා බ්‍රාහ්මණසු අත්තනං දසෙයනො උභින්නමපි සප්පායං විදිත්වා පිඨියමෙව ආලපමානො “යථා අනු වකකලී”ති ඉමං ගාථම භාසි. තස්සන්තො: යථා වකකලීන්තරො සඛාධිමුග්ගො අගොසි සඛා මුරෙතෙව අරහතං පාපුණී, යථා ව සොලසනනං එකො හද්‍රාටුඛො තාම යථා ව ආලවී ගොතමො, එවමෙව තමපි පමුච්ඤ්ඤ සඛං තනො සඛාය අධිමුච්චනො සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චාති ආදිනා නයෙන විපසනං ආරභිත්වා මච්චුධෙය්‍යසු පාරං නිබ්බාණං ගමියසිති. අර හත්ත නිකුචෙන දෙසනං නිදාපෙයි, දෙසනා පරියොසානෙ පිඨියො අරහතෙ බාවරි අනාගාමිඵලෙ පතිදාසි. බාවරිබ්‍රාහ්මණසු සිසුං පන පවසතා සොතාපනනා අගෙසුං.

තත් මුච්ඤ්ඤති මොවසු. පමුච්ඤ්ඤති මොවෙති. අධිමුච්ඤ්ඤති තත් අධිමොකඛං කරසු. ඔකපෙසගීති බහුමානං උපපාදෙති. සබ්බෙ සංඛාරා අභිච්චාති හුත්වා අභාවන්තෙත. සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛා උක්ඛමන්තෙත. සබ්බෙ ඛමමා අනිත්තාති අවසවත්තනන්තෙත. ඉදති පිඨියො අත්තනො පසාදං නිවෙදෙනො “එස භීය්‍යො”ති ආදිමාහ තත්. පටිභානමාති පටිභාන පටිසමිද්දය උපෙතො.

1. ම. V. න කලෙති.

හිසෙහි උපරුපරි. අධිදෙවම අභිඤ්ඤාසාති අධිදෙවකරෙ
 ධමම ඤානා. පණෙවරහනි¹ හින පණිතං අත්තනො ව පරස්සව
 අධිදෙවත්තකරං සබබං ධමමජතං වෙදිති චුත්තං හොති. කාඛිනිං
 පච්ඡන්නානති කඛිනිං යෙව සතං නිකකඛබ්බොති පටිජනනනානං.
 නිද්දෙසෙ පඤ්ඤානපඤ්ඤානනති පරායනික මුමනණානං
 පුච්ඡානං. අවසානං කරොතීති=අනනිකණෙ. කොටං කරොතීති
 පටිසන්තනිකණෙ. සීමං මරියාදං කරොතීති=පටිවෙජ්ජකරො. නිග
 මනං කරොතීති=පටිවමුමකණෙ. සභිස පඤ්ඤානනති න කෙවලං
 පරායනිකමුමනණානං පඤ්ඤානං එව, අඵ ඡහිස² පරිබ්බාජකාදි
 නමපි පඤ්ඤානං අනනකරෙති දසෙහුං “සභිස³ පඤ්ඤාන”නති
 ආදිමාහ. අසංභීරනති රුගාදිහි අසංභාරියං. අසංක්ඛප්පනති අකුප්පං
 අවිපරිනාමධමමං. චිහිපි පදෙහි නිබ්බාණං හණති. අධා ගම්ඤ්ඤා
 මිති එකංසෙනෙව තං අනුපාදිසෙසං නිබ්බාණධානුං ගම්ඤ්ඤාමි.
 නිගමෙඤ්ඤා කංඛාති නඤ්ඤා මෙ එඤ්ඤා නිබ්බාණෙ කංඛා. එවං මං ධාජෙර්හි
 අධිමුග්ගා විනනනති පිහියො එවමෙව තමපි පමුච්ඤ්ඤා සබනති
 ඉමිනා හගවතො මවාදෙන අත්තති සබං උප්පාදෙඤ්ඤා සබා
 ධුරෙතෙව විමුච්චිඤ්ඤා තං සබාධිමුග්ගතං⁴ පකාසෙනෙතා හගවතං
 ආහ: “එවං මං ධාජෙර්හි අධිමුග්ගාවිතන”නති. අඤ්ඤාන අධිප්පායො
 යථා මං තං අවච එවමෙව මං⁴ අධිමුග්ගාවිතනං ධාජෙර්හිති. නි සං
 ඡජිසනීති ගහෙඤ්ඤා සංභර්ඤ්ඤා න සකකා. හිසෙහිගවමධානති
 යුත්තවචනං. අවසානපවමධානති සනතිසානවචනං. ඉමසමිං
 පාරයනවගෙහ යං අනතරනතරං න චුත්තං තං හෙසා චුත්තනෙයන
 ගහෙතබ්බං. සෙසං සබබඤ්ඤා පාකටමෙව.

සබමමපජේෂාතිකාස මුද්දකතිකාසඝඤ්ඤා

පාඤ්ඤානවගහනිද්දෙසවණණනා

නි හි තා:

18.

ඉතො පරං බග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙසවණණනාය මකාසො
 අනුප්පතො, තඤ්ඤා “සබබසු භුතෙසු නිධාය දඬ”නති ඉතො පරං
 අතිරෙකපදමත්තමෙව වණණසියාමි. තඤ්ඤා සබබසුති අනවසෙ
 සෙසු. භුතෙසුති සතෙසු. එඤ්ඤා භුතෙසුති කීවාපි භුතසද්දො
 “භුතසමිං පාවිතරිය”නති එවමාදිසු විජ්ජමානෙ. “භුතමිදනති සාරි
 ජුත්ත සමනුපසසි”ති එවමාදිසු බනිපවකෙ. “වත්තාරෙ වො
 හිකනු මහාභුතා හෙනු”ති එවමාදිසු වතුබ්බිධෙ පඤ්ඤානාදිරුපෙ.

1. සි. II. පරෙපරං. 3. සි. සබාසමුග්ගති.
 2. සි. II & III. පි.හිස. 4. ම. V. නි.

“යො ව කාලසසො භුතො”ති එවමාදිසු බිණොසවෙ. “සබ්බව තිකඛි පිසසනති භුතං ලොකෙ සමුසසය”නති එවමාදිසු සබ්බසතෙත. “භුතගාමපාතව්‍යතායා”ති එවමාදිසු රුක්ඛාදිකෙ. “භුතං භුතතො පඡනාති”ති එවමාදිසු වානුමමභාරුඡ්ඡානං ගෙඨා සත්තතිකායං උපාදය වතති. ඉධ පන අවිසෙසනො පඨවිපබ්බතාදිසු ඡතා සත්තා භුතාත් වෙදිතබ්බාති. තෙසු භුතෙසු. නිධාසාති තිකඛි පිකා. දඬුනති කායවම්මනොදඩං, කායදුච්චරිතාදීනමෙනා අධි වචනං, කායදුච්චරිතං නි දඩයතීති දඬො; බාධෙති අනසව්‍යසනං පාපෙතීති චුතතං හොති, එවං වච්චුච්චරිතං, මනොදුච්චරිතං. පහරණදඬො එව වා දඬො. තං නිධායාතීපි චුතතං හොති. අවිගෙඨසනති අවිගෙඨයනො. අඤ්ඤාදරංපීති යං කීචි එකමිපි. නොසනති තෙසං සබ්බභුතානං. න සුභතමිච්චෙසාති අත්තඡෙ බෙත්තඡෙ දින්නො අනෙත්තවාසිකොති ඉමෙසු වතුසු පුත්තෙසු යං කීචි පුත්තං න ඉච්චෙය්‍ය. ඤානො සභාසනති සභායං පන ඉච්චෙය්‍යාති කුතො එව එතං. එකොති පබ්බඡරාසංඛාතෙන එකො අදුතියඡෙත්ත එකො තණ්හාපභාණෙන එකො එකනත විගතකීලෙසොති එකො, එකො පච්චෙකසච්චොධිං අභිසඤ්චොති එකො. සමණසභසසාපි හි මඡෙබ්බ වනතමානො හිතීසංයොඡ නසස ඡිත්තතතා එකො, එවං පබ්බඡරාසංඛාතෙන එකො. එකො තිඨති එකො ගච්ඡති එකො තිසීදති එකො සෙය්‍යං කප්පපති එකො ඉරියති වතතතීති එකො එවං අදුතියඡෙත්ත එකො.

“තණ්හා දුතියො පුරිසො දීඝමඛානසංසරං,
ඉත්භාවඤ්ඤාථාභාවං සංසාරං නාති වතතති.

එතමාදීනවං ඤාතො තණ්හං දුක්ඛසස සමභවං,
විතතණ්හො අනාදුතො සතො හිකඬු පරිබ්බපෙ”ති

එවං තණ්හාපභාණඡෙත්ත එකො. “සබ්බකීලෙසාසස පහිනා උච්ඡිත්තමුලා තාලාවඡුකතා ආයතිං අනුපපාදධිමමා”ති එවං එකනතවිගතකීලෙසොති එකො. අනාවරියකො නුත්තා සයමභු සාමඤ්ඤව පච්චෙකසච්චොධිං අභිසඤ්චොති එකො එවං පච්චෙක සච්චොධිං අභිසමුච්චොති එකො. චරෙති යා ඉමා අඨවරියා-සෙය්‍යපීදං? පණ්ඨිසමපන්නානං වතුසු ඉරියාපථෙසු ඉරියාපථ වරියා, ඉඡ්ඤියෙසු ගුත්තවාරුතං අඡ්ඤාතතිකායතනෙසු ආයතන වරියා, අපාමාදවිභාරිතං වතුසු සතිපඨානෙසු සතිවරියා, අධිවිතත මනුසුත්තානං වතුසු ක්ඛානෙසු සමාධිවරියා, බුද්ධිසමපන්නානං වතුසු අරියසච්චෙසු ඤාණවරියා, සමමාපටිපන්නානං වතුසු අරියමග්ගෙසු මග්ගවරියා, අධිගතථලානං වතුසු සාමඤ්ඤථලෙසු පතතිවරියා,

1. සී. II. අවිගෙඨනො. 2. ම. V. පටිපතතිවරියා.

තිණ්ණං බුඩානං සබ්බසන්ධෙතස්ස ලොකන්තවරියාති; තන්ත පදෙසනො පච්චෙකබුඩසාවකානන්ති, යථාහ: “වරියාති අඵ වරියායො, ඉරියා පඵවරියා”ති වින්දාණෙ; තාහි වරියාහි සමන්තාගතො භවෙය්‍යාති අපේඨා. අඵඵා යා ඉමා අධිච්චවනො සමාය වරති පඤ්ඤානොනො විරියෙන වරති උපඵභනොනො සතියා වරති අවිකම්බෙනො සමාධිනා වරති පඤ්ඤානොනො පඤ්ඤාය වරති විජ්ජනනොනො විඤ්ඤාණෙන වරති, එවං පටිපන්නස්ස කුසලා ධම්මා ආයාපෙනන්ති ආයතන වරියාය වරති, එවං පටිපනොනො විසෙසමධිගච්ඡන්ති විසෙසවරියාය වරන්ති එවං අපරපි අඵවරියා චුත්තා; තාහිපි සමන්තාගතො භවෙය්‍යාති අපේඨා. ඔග්ගවිසාණ්ඤාප්ප්‍යාති එන්ත ඔග්ගවිසාණං නාම ඔග්ගමග්ගිහං,¹ කප්පසද්දෙ පනායං අභිසංඤ්ඤාන වොගාර කාල පඤ්ඤානති ඡේදන විකප්ප ලෙස සමන්තභාව සද්දිසාදි අනෙකපේඨා. තථාහිස්ස “ඔකප්පතියමෙනං ගොතො ගොතමස්ස යථා තං අරහතො සමමාසඤ්චස්සා”ති එවමාදිස්ස අභිසංඤ්ඤානමපේඨා. “අනු ජනාමි භික්ඛවෙ පට්ඨි සමණකප්පෙහි ඵලං පරිභුජ්ඣ”න්ති එව මාදිස්ස වොගාරෙ. “යෙන සුදං නිව්චකප්පං විගාරමි”ති එවමාදිස්ස කාලො. “ඉච්චාඨසමා කප්පො”ති එවමාදිස්ස පඤ්ඤානති. “අලංකතො කප්පිතකෙසමස්ස”ති එවමාදිස්ස ඡේදනං. “කප්පති චගුලකප්පො”ති එවමාදිස්ස විකප්පො. “අපි කප්පො නිපජ්ජිඣ”න්ති එවමාදිස්ස ලෙසො. “කොවලකප්පං වෙඵඵනං ඔගාසෙත්තා”ති එවමාදිස්ස සමන්ත භාවො. “සඤ්ඤාප්පෙන නිර ගො සාවකෙන සභිං මන්තයමානා න ජනිච්ඤා”ති එවමාදිස්ස සද්දිසො පටිභාගොති අපේඨා. ඉධ පනස්ස සද්දිසො පටිභාගො අපේඨාති වෙදිතබ්බො, ඔග්ග විසාණසද්දිසොති චුත්තං ගොති. අයං තාවෙත්ත පදනො අත්ත වණ්ණනා, අධිප්පායානුසක්ඛිතො පන එවං වෙදිතබ්බො. යොයං චුත්තප්පකාරෙණ දණ්ඤානො භුතෙස්ස පචන්තියමානො අභිතො ගොති තමහි තෙස්ස අප්පචන්තනෙ² තප්පටිපක්ඛභුතාය මෙත්තාය හිතුප සංභාරෙන ව සබ්බෙස්ස භුතෙස්ස නිධාය දධිං නිහිතදධිත්තා එඵඵ යථා අනිහිතදධිං සත්තා භුතාති දධෙන වා සපේඨන වා පාණීනා වා ලෙඤ්ඤානා වා විහෙණෙනති තථා අවිහෙණං අඤ්ඤාතරංපි තෙසං ඉමං මෙත්තාකම්මඵයං ආගම්ම යදෙඵ තන්ත වෙදනා ගතං සඤ්ඤා සංඛාර විඤ්ඤාණෙනං තඵ තදනුසාරෙනෙඵ තදඤ්ඤාඵ සංඛාරගතං විපස්සිත්තා ඉමං පච්චෙකබ්බොධිං අධිගනොමහිති අයං තාව අධිප්පායො. අයං පන අනුසක්ඛි: එවං චුත්තෙත තෙ අමච්චා ආහංසු. “ඉදති භනෙත කුභිං ගච්ඡ්ථා”ති තතො තෙන පුබ්බෙ පච්චෙකසම්බුඩා කන්ත වසන්තිති ආචජ්ජිතා ඤ්ඤා ගක්ඛිමාදන

1. සී. II & III. ඔග්ගමග්ගිහං. 2. සී. I & II. අප්පචක්ඛනෙන.

පබ්බතනී වුතෙත පුනාහංසු- අමෙහදනි හනෙත පච්ඡන්ත ඉච්ඡන්තී. අථ පච්චෙකසමුඛො ආහ: “න පුනතමිච්චේයා”ති සබ්බං. තනුාධිපායො- අහං ඉදනි අනුච්ඡිද්දි¹ යං කීචි පුනතංපි න ඉච්චේයාං කුතො පන නුවහාදිසං සහායං තසමා නුමෙහසුපියො මයා සභිං ගතනුකාමො මාදිසො වා හොතුං ඉච්ඡති සො එකො වරෙ බහුවිසාණකපො. අථවා තෙහි අමෙහදනි හනෙත පච්ඡන්ත ඉච්ඡන්තී වුතෙත සො පච්චෙකසමුඛො “න පුනතමිච්චේයා කුතො සහාය”නති වච්චා අතතනො යථා වුතෙතනනෙතන එකවරියාය ගුණං දිස්වා පමුදිතො පිතිසොමනස්සඤ්ඤා ඉමං උදනං උදනෙසි.

තත් නිසිනාති පිපාසනිරියා, හසගෙරවොති බුදුනුබුදුතො විතනුත්තාසො. ආවග්ගි බිණ්ණසවා, නිබ්බාසාති ඡරෙඛිච්චා, නිදහෙඤ්ඤාති ධපෙච්චා, බුද්ධිපසිඤ්ඤාති අධො කරිත්තා, සමොග්ගෙස සිඤ්ඤාති අධොගතං විසුරෙච්චා, නිසිඤ්ඤාති තතො අපනෙත්තා, පටිපාසාමනී ඤාති සනතිසීදුපෙච්චා. ආලසනනති ආදිතො ලපනං, සලලසනනති සමා ලපනං. උලලසනනති උඛං කත්තා ලපනං, සමුලලසනනති පුතපුතං උඛං කත්තා ලපනං. ඉච්චිසාපච්චිසාති ඉරියාපථානං වරියා, පච්චතතනනති අනෙචා. සෙසෙසුපි එසෙව තයො. ආයතනවරියා පන ආයතෙසු සතිසමපච්චිසානුතං වරියා. පනතිති ඵලාති, තාති හි පාපුණ්ණියනති² පනතිති වුතතාති. සතතලොකස්ස දිඨ්ඨමිකසමපරුසිකා අත්ථා ලොකත්ථාති අයං විසෙසො. ඉදනි තාසං වරියානං භුමි දසෙසනො “වතුසු ඉරියාපච්චෙසු”ති ආදිමාහ. සතිපඨානෙසුති ආරම්මණසතිපඨානෙසුපි වුච්චමානෙසු සතිතො අනඤ්ඤති වොහාරවසෙන අඤ්ඤති විය කත්තා වුතතං; අච්චිස සච්චෙසුති පුබ්බහාගලොකිකසච්චිසානෙත³ විසුං විසුං සච්චපරිග්ගහ වසෙන වුතතං. අච්චිසමගෙහසු සාමඤ්ඤචලෙසුති ව වොහාර වසෙනෙව වුතතං. සඤ්ඤෙහි ලොකත්ථවරියාය එකදෙසෙ. නිසප දෙසනොති ලොකත්ථවරියං බුඛා එව කරෙතති.

පුත තා එව වරියායො කාරකපුග්ගලවසෙන දසෙසනො “පණ්ඩිසමපනනාන”නති ආදිමාහ. තත් පණ්ඩිසමපනනා නාම ඉරියා පථානං සනතතතා ඉරියාපථපච්චනියා සමපනනා අකපිතඉරියාපථා හිකුඤ්ඤාචානුරුපෙන සනෙතන ඉරියාපච්චන සමපනනා. ඉච්චිසෙසු ගුහනමාග්ගනති වකඛාදිසු ඡසු ඉච්චියෙසු අතතනො අතතනො විසයෙ පච්චතන එකෙකවාරවසෙනෙව ගුහනං වාරං එනෙසනති ගුහනවාරං, තෙසං ගුහනවාරනං, වාරනති වෙත්උපපතති වාරවසෙන වකඛාදියො එව. අපමාදවිහාරිනනති සීලාදිසු අපමාදවිහාරිනං. අබිච්චන මනුසුනනානනති විපස්සනාය පාදකභාවෙන අබිච්චනසංඛාතං

1. සී. I. II & III. අනුච්ඡිද්දි. 2. II & III. පාපුණ්ණියනතිහි, 3. ම. V. පුග්ගහාගලොකිකපච්චෙසු

සමාධිං අනුසුඤ්ඤානං. බුද්ධිසම්පන්නානානති නාමරූපවචනානං. ආදිං කත්වා යාව ගොත්‍රභූතාව පවතෙනන ඤාණෙන සම්පන්නානං. සම්මා පටිපන්නානානති වතුමග්ගකකිණේ. අධිගතඵලානානති වතු ඵලකකිණේ. නිඵලගතානනති තථාආගතානං. අරහත්තාගනති දුර කිලෙසානං. සම්මාසම්බුධානනති සම්මා සාමච සබ්බධවමානං. බුධානං. ඉමෙසං පදනං අත්ථො හෙයා පකාසිතො ඵච. පදෙසෙ පවෙච්ඤා බුධානනති පවෙච්ඤාසම්බුධානං. ඵකදෙසෙ. පදෙසෙ සාවකානනති සාවකානං. පි ඵකදෙසෙ. අධිමුච්චනොනති අධිමොකකිං කරෙන්නො. සමාස වරතීති සමාවසෙන පවතනති. පගගණනනොනති වතුසම්මප්පධානවිරියෙන පදහනො. උපස්ථපෙනොනති සතියා ආරම්භං. විජනනො. අවිඤ්ඤාපං. ආර්යෙහොනති සමාධිවසෙන විකෙට්ඨං අකරෙන්නො. පඤ්ඤානොනති වතුසම්ම ජනන පඤ්ඤාය පකාරෙන ජනනො. විජ්ඣනනොනති ඉන්ද්‍රියසම්පසුඤ්ඤාචරනපුබ්බ හමෙන ආවජ්ජන විඤ්ඤාණෙන ආරම්භං. විජනනො. විඤ්ඤාණ වර්ගිකානති ආවජ්ජන විඤ්ඤාණවරියාවසෙන.

ඵචං පටිපන්නස්සාති සභාවජ්ජනාය ඉන්ද්‍රියවරියාය පටිපන්නස්ස. කුසලා ධම්මා ආසාපෙනතීති සමඵච්චස්සනාවසෙන පවතනා කුසලා ධම්මා භුසං යාපෙනති පවතනනතීති අත්ථො. ආසනන වර්ගිකානති කුසලානං ධම්මානං. භුසං ආයතනවරියායාති වුතනං හොති. විසෙසමධිගච්ඡතීති විකබ්බනනතදහසමුච්චේදපටිපස්සති වසෙන විසෙසං අධිගච්ඡති. දස්සනවරියා ව “සමාදිඝීයා”ති ආදිසු සම්මා පස්සති සම්මා වා තාය පස්සනති පසත්ථා සුඤ්ඤා වා දිඝීති සම්මාදිඝී. තස්සා සමමාදිඝීයා නිබ්බාණ පච්චකකිරණෙන දස්සන වරියා. සම්මාසංකප්පොති සම්මා වා තෙන සංකප්පෙනති පසත්ථා සුඤ්ඤා වා සංකප්පොති සම්මාසංකප්පො. තස්ස ආරම්භෙන විතනස්ස අභිතිරොපනවරියා. සම්මා වදනී සම්මා වා තාය වදනති පසත්ථා සුඤ්ඤා වා වාති සම්මාචාචා. මිච්ඡාචාචාචිරතියා ඵතං නාමිං. තස්සා වතුබ්බිධවච්චිසංවරපරිග්ගහවරියා. සම්මා කරෙති සම්මා වා තෙන කරෙති පසත්ථා සුඤ්ඤා වා කම්මනති සම්මාකම්මං. සම්මා කම්මමෙව සම්මාකම්මනො. මිච්ඡාකම්මනනවිරතියා ඵතං නාමිං. තස්ස නිවිධකායසංවරසමුදානවරියා. සම්මා ආච්චනති සම්මා වා තෙන ආච්චනති පසත්ථා සුඤ්ඤා වා ආච්චොති සම්මාආච්චො. මිච්ඡාච්චවිරතියා ඵතං නාමිං. තස්ස වොදනවරියා පරිසුච්චවරියා. සම්මා වායමති සම්මා වා තෙන වායමනති පසත්ථා සුඤ්ඤා වා වායමොති සම්මාචායාමො. තස්ස පග්ගහවරියා. සම්මා සරති සම්මා වා තාය සරනති පසත්ථා සුඤ්ඤා වා සතීති සම්මාසතී. තස්ස උපසානවරියා. සම්මාධීයති සම්මා වා තෙන සමාධීයනති පසත්ථා සුඤ්ඤා වා සමාධීති සම්මාසමාධී. තස්ස අවිකෙට්ඨවරියා.

නංකපොති තෙන කපෙසා, එවරුපොති අනේ. නංස දිසොති තෙන සදිසො. තසොදිසොතිපි පාසො. නසමිභාගොති තෙන පටිභාගො තපපටිභාගො එදිසොති අනේ. සාදු රසං අතික්කතතං ලොණං අතිලොණං. ලොණකපොති ලොණ සදිසොති වුවවති. අතිතිත්තකතති අතික්කතතතිත්තකං පුටිමඤ්ඤි කපෙසා විසසදිසොති වුවවති. අතිමධුරනති බිරපායාසාදිකං. භිමකපොති හිමොදකසදිසො. සඤ්ඤකපොති සඤ්ඤා බුච්චන සදිසො. එමමෙවනති ඔපමසමපටිපාදනං. තත්තායං එකස්ස පච්චෙකඛුබ්බස්ස සංඛෙපෙන විපස්සනාආචිකම්භවිධිං දසොස්සොච ගම්ඤ්ඤාම, තත්ත නාමරූපපරිගහනං කාතුකාමො පච්චෙකඛොධි සතොතො රූපාරූපඅභිසමාපනතිස්ස යං කිචි ක්ඛානං සමාපජ්ඣො වුදාය විතක්කාදිති ක්ඛානගාති තංසමපයුතෙන ච එස්සාදයො ධම්මෙ ලකඛණරසපව්වප්පදානපදානවසෙන පරිච්ඡිද්දිතො සබ්බං පෙනං ආරමභොහිමුඛං නමනතො නමනන්තො නාමනති වචන්ත පෙනි, තතො තස්ස පච්චයං පරිගෙසනො හදයච්ඤ්ඤි කිස්සාය වතතනීති පස්සති, පුන වඤ්ඤස්ස පච්චයභුතාති උපාදරූපාති ච පසිඤ්ඤා ඉදං සබ්බං රූපනතො රූපනති පරිගණොති. පුන තදුගගං-නමනලකඛණං නාම, රූපනලකඛණං රූපනති එවං සංඛෙ පතො නාමරූපං වචන්තපෙනි. සමඵයානිකවසෙනෙනං වුත්තං. විපස්සනායානිකො පන චතුරාරාධුච්චන්තමුඛෙත භුතුපාදය රූපාති පරිච්ඡිද්දිතො සබ්බමෙපතං රූපනතො රූපනති පස්සති, තතො එවං පරිච්ඡිද්දිත රූපස්ස වකඛාදිති කිස්සාය පච්චතමානා අරූප ධම්මො ආපාඵමාවන්තනි, තතො සබ්බෙපි තෙ අරූපධම්මෙ නමන ලකඛණෙන එකතො කතො ඉදං නාමනති පස්සති, සො ඉදං නාමං ඉදං රූපනති චෙධා වචන්තපෙනි, එවං වචන්තපෙනි නාම රූපතො උඛං අඤ්ඤා සතොතො වා පුග්ගලො වා දෙවො වා බ්‍රහ්මා වා තප්ඵති පස්සති.

“යථා හි අභසමාරාධ හොති සඤ්ඤ රථො ඉති,
 එවං බඤ්ඤ සනෙතස්ස හොති සනෙතාති සමමුඛි”.

එමමෙව පච්චපාදනකඛෙකස්ස සති සතොතො පුග්ගලොති වොහාර මතතං හොතීති එවමාදිතා නයෙන නාමරූපානං යථාව දස්සනසංඛාතෙන දිගිවිපුභිභුතෙන ඤ්ඤණෙන නාමරූපං පරිග්ග හෙතො පුන තස්ස නාමරූපස්ස පච්චයං පරිගණනො වුත්ත තයෙන නාමරූපං පරිග්ගහෙතො කො නුඛො ඉමස්ස හෙතුති පරිගෙසනො අනෙතුචාදවිසමහෙතුචාදෙස්ස දෙසං දිස්වා රෙගං දිස්වා තස්ස නිදනසමුදානං පරිගෙසනො චෙරේරො වීය තස්ස හෙතුච පච්චයච පරිගෙසනො අවිජ්ජා තණ්හා උපාදනං කමනති ඉමෙ චතතාරෙ ධම්මෙ නාමරූපස්ස උපාදපච්චයතො හෙතුති

ආහාරං උපන්මනපව්වයනතා පව්වයෝති ව පසස්සති, ඉමස්ස භි කායස්ස අවිජ්ජාදයො තයො ධම්මා මානා විය දුරකස්ස උප නීස්සයා හොනති, කම්මං ජිතා විය පුත්තස්ස ජනකං. ආහාරෙර ධාතී විය දුරකස්ස සකාරකොති එවං. රූපසායස්ස පව්වය පරිභහං කත්වා පුන “වකඛුච පට්චච රූපෙ ව උපපජ්ජති වකඛු විඤ්ඤණ”නති ආදිතා නයෙන නාමකායස්සපි පව්වයං පරිගණ්හාති, එවං පරිගණ්හනො ආතීතානාගතාපි ධම්මා එවමෙව පවත්තනතීති සනතිඨානං කරෙති. තස්ස-යා සා පුබ්බන්තං ආරබ්හ “අහොසිං නුචො අහං අතීතමඨානං න නුචො අහොසිං කීනනුචො අහොසිං කථං නුචො අහොසිං කීං හුත්වා කීං අහොසිං නුචො අහං අතීතමඨාන”නති පචච්චා විචිකිච්ඡා වුත්තා, යාපි අපරන්තං ආරබ්හ “හවිස්සාමි නුචො අහං අනාගතමඨානං න නුචො කීනනුචො කථං නුචො හවිස්සාමි කීං හුත්වා කීං හවිස්සාමි නුචො අහං අනාගතමඨාන”නති පචච්චා වුත්තා, යාපි එතරති වා පන පච්චුපපන්තං අඨානං ආරබ්හ කථං කපි හොති “අහං නුචොස්මි නොනුචොස්මි කීනනුචොස්මි කථං නුචොස්මි අයං නුචො සත්තො කුතො ආගතො සො කුතිං ගාමී හවිස්සතී”ති ඡබ්බිධා විචිකිච්ඡා වුත්තා, සා සබ්බාපි පටීයති. එවං පව්වයපරිභහණෙන තීසු අඨාසු කංඛා විතර්කීඨා සිතඤ්ඤණං කංඛාවිතරණවිසුභිතිපි ධම්මභිතිඤ්ඤණනතිපි යථාභුතඤ්ඤණනතිපි සම්මාදස්සනනතිපි වුච්චති. එන් පන තියෙසා හි ලොකීයපරිඤ්ඤා-ඤ්ඤතපරිඤ්ඤා තීරණපරිඤ්ඤා පභාණපරිඤ්ඤාති, තන් රූපපනලකඛණං රූපං වෙදසිතලකඛණං වෙදනාති එවං තෙසං ධම්මානං පව්වත්තලකඛණ සලකඛණවසෙන පවත්තා පඤ්ඤ ඤ්ඤතපරිඤ්ඤා නාම. රූපං අතීචචං වෙදනා අතීච්චාති ආදිතා නයෙන තෙසං යෙව ධම්මානං සාමඤ්ඤලකඛණං ආරෙපෙත්වා පවත්තලකඛණං රම්මණීය විපස්සනා පඤ්ඤා තීරණපරිඤ්ඤා නාම. තෙසු එව පන ධම්මෙසු තිච්චසඤ්ඤාදිපජ්ඣනවසෙනෙව වුත්ත ලකඛණා රම්මණීයවිපස්සනාපඤ්ඤා පභානපරිඤ්ඤා නාම. තන් සංඛාරපරිභහණො පඨාය යාව පව්වයපරිභහණා ඤ්ඤතපරිඤ්ඤාය භුමි, එතස්මිං හි අන්තරෙ ධම්මානං පව්වත්තලකඛණපට්චෙධස්සෙව ආධි පච්චං හොති. කලාපසම්මසනතො පඨාය යාව උදයබ්බයානුපස්සනා තීරණපරිඤ්ඤාය භුමි, එතස්මිං හි අන්තරෙ සාමඤ්ඤලකඛණපට්චෙව ධස්සෙව ආධිපච්චං හොති. හභානුපස්සනතො පඨාය උපරි පභාන පරිඤ්ඤාය භුමි, තතො පඨාය හි අතීච්චතො අනුපස්සනො තිච්ච සඤ්ඤං පජ්ඣති, දුක්ඛතො අනුපස්සනො සුඛසඤ්ඤං, අනත්තතො අනුපස්සනො අත්තසඤ්ඤං, තිබ්බිඤ්ඤානො තඤ්ඤං, මිරජ්ජනො රුහං, තිරෙධෙතො සමුදයං, පටිනිස්සජනො ආදුනං පජ්ඣතීති එවං. තිච්චසඤ්ඤාදිපභානසාධිකානං සත්තනනං අනුපස්සනානං ආධිපච්චං. ඉති ඉමාසු තීසු පරිඤ්ඤාසු සංඛාරපට්චෙජ්දස්සෙවෙව

පව්ව පරිභොගය ව සාධිතතනා¹ ඉමිනා යොගිනා සදුතපරිඤ්ඤා ව අබිභතා හොති. පුත “යං කීංචි අතිතානාගතපව්වුපපනනං අඤ්ඤානං වා බහිඛා වා-පෙ-යං දුරෙ සනතිකෙ වා සබ්බං රූපං හුන්වා අභාවතො අතිවං, උදයබ්බයපටිපිට්ඨිතතනා දුක්ඛං, අවස වතතිතනා අනතනා. යා කාචි වෙදනා-සඤ්ඤා-යෙ කෙචි සංඛාරං-යං කීචි විඤ්ඤාණං අතිතානාගතපව්වුපපනනං අඤ්ඤානං වා බහිඛා වා ඔදාරිකං වා සුබ්බමං වා හීනං වා පණීතං වා යං දුරෙ සනතිකෙ වා සබ්බං විඤ්ඤාණං හුන්වා අභාවතො අතිවං, උද යබ්බයපටිපිට්ඨිතතනා දුක්ඛං අවසවතතිතනා අනතනා”ති එවමාදිනා නයෙන කලාපසමමසනං කරෙති, ඉදං සක්ඛිය චුතතො: “කීල ක්කණං ආරෙපෙච්චා”ති. එවං සංඛාරෙ අතිවච්චුක්ඛානතතවසෙන කලාපසමමසනං කන්වා පුත සංඛාරනං උදයබ්බයමෙව පසුති, කථං- අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයො, තණ්හා කමමආභාරසමුදයා රූපසමුදයො”ති, එවං රූපකක්ඛණං පව්වයායතනාදසුනෙන” රූපකක්ඛණං උදයං පසුති, තිබ්බතති” ලකණං පසුනෙනාපි රූපකක්ඛණං උදයං පසුති, එවං පව්වහාකාරෙහි රූපකක්ඛණං උදයං පසුති. “අවිජ්ජානිරොධා රූපනිරොධො තණ්හා කමම ආභාරනිරොධා රූපනිරොධො”ති පව්වයනිරොධදසුනෙන රූපකක්ඛණං වයං පසුති, විපරිණාමලකණං පසුනෙනාපි රූපකක්ඛණං වයං පසුති, එවං පව්වහාකාරෙහි රූපකක්ඛණං වයං පසුති. තථා “අවිජ්ජාසමුදයා වෙදනාසමුදයො තණ්හා කමම එසසමුදයා වෙදනාසමුදයො”ති පව්වයායතනාදසුනෙන වෙදනාකක්ඛණං උදයං පසුති, තිබ්බතතිලකණං පසුනෙනාපි වෙදනාකක්ඛණං උදයං පසුති. “අවිජ්ජානිරොධා වෙදනානිරොධො තණ්හා කමම එසස නිරොධා වෙදනා නිරොධො”ති පව්වය නිරොධ දසුනෙන වෙදනාකක්ඛණං වයං පසුති. විපරිණාමලකණං පසුනෙනාපි වෙද නාකක්ඛණං වයං පසුති, එවං සඤ්ඤාකක්ඛණාදිසුපි. අයං පන විසෙසො-විඤ්ඤාණකක්ඛණං එසසථානෙ නාමරූපසමුදයා නාමරූප නිරොධාති යොජෙතබ්බං, එවං එකෙකසමිං බන්ධෙ පව්වසමුදය වසෙන ව තිබ්බතතිලකණං වසෙන ව පව්වයනිරොධවසෙන ව විපරි ණාමලකණං වසෙන ව උදයබ්බයබ්බයදසුනෙන දස දස කන්වා පඤ්ඤාස ලකණංති චුතතාති, තෙසං වසෙන එවමපි රූපසු උදයො එවමපි රූපසු වයොති පව්වයතො වෙව බණනො ව වින්භාරෙන මනසිකාරං කරොති. තසෙවං කරොතො “ඉති කීර තෙ ධම්මො අහුන්වා සමොනති හුන්වා පතිවෙනති”ති ඤාණං විසදං හොති. එවං කීර ඉමෙ ධම්මො අනුපපනනා උපපජ්ජනති උපපනනා නිරුජ්ජනති තිව්වනවා හුන්වා සංඛාරා උපසභනති, න කෙවලව තිව්වනවා සුරියුග්ගමෙ උසාරාවනිඤ්ඤා විය උදක මුඛිචුලො විය උදකෙ දචරාජී විය ආරග්ගෙ සාසපො විය

1. ම. V. සාධිතතනා. 2. ම. V. දසුනෙනා 3. සී. අතිබ්බතලකණං.

විජ්ජ පසාදෙ, විශ ව පරිත්තසාධනො, මායා මරීචි සුපිනාලාන වකක ගනිබ්බ නගර පේණ කදලී ආදයො විශ අසාරා නිසාරා විශ නුඤා උපසභනති. එතතාවතා ව පන වයධම්ම මෙව උපපජ්ජති උපපනන්ව වයං උපෙතීති ඉමිනා ආකාරෙන සමපඤ්ඤස ලක්ඛණාති පටිවිජ්ඣිතාං සීතං උදයබ්බයානුපසස්සනං නාම. පඨමං තරුණවිපසස්සනාඤ්ඤං අධිගතො හොති. යසාධි ගමා ආරම්භවිපසස්සකොති සංඛං ගච්ජති.

අථස්ස ආරම්භවිපසස්සකස්ස කුලපුත්තස්ස ඔහාසො ඤ්ඤං පීති පසස්සි සුඛං අධිමොකෙධා පගගහො උපසානං උපෙකධා තික නතීති දස විපසස්සනුපකතිලෙසා උපපජ්ජනති.

එන් ඔහාසො නාම විපසස්සනාකධෙණ ඤ්ඤස්ස බලවත්තා ලොහිතං සනතිසීද්ධි තෙන ව විතෙතාහාසො තිබ්බතතති, තං දිස්වා අකුසලො යොගී මග්ගො මෙ පතෙතාති තමේව ඔහාසං අස්සාදෙති, ඤ්ඤමපි විපසස්සනාඤ්ඤමෙව. තං සංඛාරෙ සමම සන්තස්ස සමමසන්තස්ස සුඛං¹ පසන්තං හුඤා පවත්තති, තං දිස්වා පුබ්බෙ විශ මග්ගොති. අස්සාදෙති. පීතීති විපසස්සනාපීති, තස්ස හි තස්මිං බණේ පවට්ඨා පීති උපපජ්ජති. පසස්සිති විපසස්සනා පසස්සි, තස්මිං සමයෙ තෙව කායචිත්තානං දරපො න ගාරව කකබලතා අකමමඤ්ඤතා ගෙලඤ්ඤතා වංකතා හොති. සුඛං විපසස්සනාසුඛමෙව, තස්ස කීර තස්මිං සමයෙ සකලසරීරං අහි සද්දියමානං අතිපණ්ණිතසුඛං උපපජ්ජති. අධිමොකෙධා නාම විපසස්සනාකධෙණ පවත්තා සධා, තස්මිං හි බණේ චිත්තවේතසිකානං අති විශ පසාදභූතා බලවති සධා උපපජ්ජති. පගගහො නාම විපසස්සනා සමපසුත්තං විරියං. තස්මිං හි බණේ අසිටිලමනවාරධං සුපගගහිත විරියං උපපජ්ජති. උපසානනති විපසස්සනාසමපසුත්තා සති, තස්මිං හි බණේ සුපතිසීතා සති උපපජ්ජති. උපෙකධා දුට්ඨා විපසස්සනාවජ්ජනාවසෙන, තස්මිං හි බණේ සබ්බසංඛාරගගහණේ මජ්ඣිමනභූතං විපසස්සනුපෙකධාසංඛාතං ඤ්ඤං බලවත්තං හුඤා උපපජ්ජති, මනොවාරුවජ්ජනුපෙකධා ව, සා තන්තණ්ඨානං ආවජ්ජන්තස්ස සුරා තිබ්ණො හුඤා වහති. තිකනතීති විපසස්සනාතිකනති. ඔහාසාදිසු හි ආලයං කුරුමානා සුමුමා සන්තාකාරා නිකනති උපපජ්ජති. එන් ඔහාසාදයො කීලෙසවජ්ජනාය උපකතිලෙසාති චුත්තා න අකුසලත්තා, තිකනති පන උපකතිලෙසො වෙව කීලෙස වජ්ජි ව, පණ්ණිතො පන හිකඤ්ඤ ඔහාසාදිසු උපනොනසු විකෙඛපං අගච්ජනොතා-ඔහාසාදයො ධම්මා න මග්ගො, උපකතිලෙසවිමුත්තං පන විපසස්සනාචීටිපටිපන්තං විපසස්සනාඤ්ඤං මග්ගොති, මග්ගව අමග්ගව වචන්දපෙති, තස්සෙවං අයං මග්ගො අයං අමග්ගොති ඤ්ඤා සීතං ඤ්ඤං. මග්ගාමග්ග ඤ්ඤදස්සනවිසුඛීති චුච්චති.

1, සි. I. පුරං.

ඉතො පඨාය අභිනතං විපස්සනාඤ්ඤාණං වසෙන සිඛා පභතං විපස්සනා ඤ්ඤාණං නවමච සච්චානුලොමිකං ඤ්ඤාණනති අයං පටිපදා ඤ්ඤාණදස්සනවිසුභි නාම හොති, උදයබ්බයානුපස්සනා ඤ්ඤාණං හඞ්ඤානුපස්සනාඤ්ඤාණං භයනුපඨානඤ්ඤාණං ආදීනවානු පස්සනාඤ්ඤාණං නිබ්බිදානුපස්සනාඤ්ඤාණං මුච්චනුකමානාඤ්ඤාණං පටිසඞ්ඤානුපස්සනාඤ්ඤාණං සංඛාරපෙක්ඛාඤ්ඤාණනති ඉමාති අභි ඤ්ඤාණාති නාම, නවමං සච්චානුලොමිකං ඤ්ඤාණනති අනුලොම සෙසං නාමං තසමා නං සච්චාදෙනුකාමෙන උපකතීලෙස විමුච්චතං උදයබ්බයඤ්ඤාණං ආදීං කඤ්චා තෙසු ඤ්ඤාණෙසු යොගො කරණීයො, උදයබ්බයං පස්සනතස්ස හි අනිච්චලකම්භං යථාභූතං උපඨාති. උදයබ්බයපටිපිළනං පස්සතො දුක්ඛලකම්භං, “දුක්ඛමෙච ච සමොනති දුක්ඛං නිඝනී වෙනති වා”හි පස්සතො අනතතලකම්භං, එත්ථ ච පන අනිච්චං අනිච්චලකම්භං දුක්ඛං දුක්ඛලකම්භං අනතතා අනතතලකම්භනති අයං විභාගො වෙදීතබ්බො. තත්ථ අනිච්චනති බක්ඛපචකං, කසමා? උපපාදවයඤ්ඤාථතතභාවා හුඤ්චා අභාවතො වා, අඤ්ඤාථතතං නාම. ජරා, උපපාදවයඤ්ඤාථතතං අනිච්චලකම්භං හුඤ්චා අභාවසංඛාතො වා ආකාරවිකාරො. “යදනිච්චං තං දුක්ඛ”නති වචනතො තදෙච බක්ඛපචකං දුක්ඛං, කසමා? අභිණ්ඤා පටිපිළනතො, අභිණ්ඤා පටිපිළනාකාරේ දුක්ඛ ලකම්භං. “යං දුක්ඛං තදනතතා”ති වචනතො තදෙච බක්ඛපචකං අනතතා, කසමා? අවසචතනතො, අවසචතනනාකාරේ අනතත ලකම්භං, ඉමාති තිණ්චි ලකම්භාති උදයබ්බයං පස්සනතස්සෙච ආරම්භණාති හොනති, පුනපි සො රූපාරූපබ්බමෙච එවං අනි ච්චාති ආදීනා විපස්සති, තස්ස සංඛාරා ලහුං ලහුං ආපාථං ආභ ච්ඡනති, තතො උපපාදං වා සීතිං වා පචතතං වා නිමිතතං වා ආරම්භණං අකඤ්චා තෙසං බයවයනිරොඤ්ච එච සති සනතිඝනී, ඉදං භහඤ්ඤාණං නාම. ඉමස්ස උපපාදතො පඨාය. අයං යොගී යථා ඉමෙ සඞ්ඤාරා භීර්ඡනති තීරුඡ්ඤ්ඤානති එවං අනිතෙපි සඞ්ඤාරගතං භීර්ඡී අනාගතෙපි භීර්ඡස්සතීති නිරොධමෙච පස්ස නොතා නිඝනී. තස්ස හඞ්ඤානුපස්සනාඤ්ඤාණං ආසෙචනතස්ස බහු ලීකරොනතස්ස සබ්බභවයොතිගනීසීතිසත්තාවාසෙසු පභෙදකා¹ සංඛාරා ජලීතඅභාරකාසුආදයො විය මහාභයං හුඤ්චා උපච්චිභනති. එතං භයනුපඨානඤ්ඤාණං නාම. තස්ස නං භයනුප ට්ඨානඤ්ඤාණං ආසෙචනතස්ස සබ්බෙ.භවාදයො ආදීනතඅභාරා විය සමුස්සිතබ්ගොතො විය පච්චන්චිකො අපපටිසරණා සාදීනවා හුඤ්චා උපච්චිභනති, ඉදං ආදීනවානුපස්සනාඤ්ඤාණං නාම. තස්ස එවං සංඛාරෙ ආදීනවතො පස්සනතස්ස භවාදීසු සංඛාරානං සාදීනවතතා² සබ්බසංඛාරෙසු උකකණ්ණානුපස්සනාවසෙන අනභීරති උපපඡ්ඡති,

1. සී. I & II. පභෙදකා. 2. ම. ආදීනවතතා.

ඉදං නිබ්බිද්දානුපසස්සනායදුණං නාම. සබ්බසංඛාරෙසු නිබ්බිද්දනාසස්ස
උසස්සනායදුණං නාම. සංඛාරභවා මුච්චුභාමභා නිසස්සර්චු
භාමභා¹ යොති ඉදං මුච්චුභාමභා සදුණං නාම.

පුන තසමා සංඛාරභවා මුච්චුං පන තෙ එව සංඛාරෙ
පටිසංඛානුපසස්සනායදුණෙන තිලකඛණං ආරොපෙත්වා තීරණං
පටිසංඛානුපසස්සනාසදුණං නාම. සො එවං තිලකඛණං ආරෙ
පෙත්වා සංඛාරෙ පරිගණ්හනොතා තෙසු අනත්තලකඛණස්ස සුදි
ඵයතා අත්තාති වා අත්තනියනති වා අගණ්හනොතා සංඛාරෙසු
භසව නාදිට පහාය සංඛාරෙසු උදසීනො හොති මජ්ඣන්තො,
අගානති වා මමනති වා න ගණ්හාති, නිසු භවෙසු උපෙකකිකො,
ඉදං සංඛාරුපෙකකායදුණං නාම, තං පනෙතං සවෙ සනති
පදා ට්ඨිබ්බාණං සත්තතො පසස්සති සබ්බසංඛාරපචත්තං විස්ස
ජේරුතො තිබ්බාණනිත්තං පකඛන්තං² හොති, නො වෙ තිබ්බාණං
සත්තතො පසස්සති පුනපපුනං අනිච්චනති වා දුකඛනති වා අන
ත්තාති වා තිව්ඛානුපසස්සනාවසෙන සංඛාරරමමණමෙව හුත්වා
පචත්තති, එවං තිඨමානව එතං විමොක්ඛමුඛභාවං ආපජ්ජිතො
තිඨති. තිස්සො හි අනුපසස්සනා තිණී විමොක්ඛමුඛානිති වුච්චනති.

එත්ථ පන³ අනිච්චතො මනසිකරෙන්නො අධිමොක්ඛබ්බුලො
අනිමිත්තවිමොක්ඛං පටිලභති, දුකඛතො මනසිකරෙන්නො පසස්සති
බ්බුලො අපසණීහිතවිමොක්ඛං පටිලභති, අනත්තතො මනසි
කරෙන්නො වෙදබ්බුලො සුඤ්ඤතවිමොක්ඛං පටිලභති, එත්ථ ව
අනිමිත්තො විමොක්ඛොති අනිමිත්තාකාරෙන නිබ්බාණං ආරමමණං
කත්වා පචත්තො අරියමග්ගො, සො හි අනිමිත්තාය ධාතුයා උප
නතත්තො අනිමිත්තො, කිලෙසෙහි ව විමුක්ඛත්තො විමොක්ඛො.
එතෙතෙව නයෙන අපසණීහිතාකාරෙන නිබ්බාණං ආරමමණං
කත්වා පචත්තො අපසණීහිතො. සුඤ්ඤතාකාරෙන නිබ්බාණං
ආරමමණං කත්වා පචත්තො සුඤ්ඤතොති වෙදිතබ්බො. අධිගත
සංඛාරුපෙකකස්ස කුලපුත්තස්ස විපසස්සනා සිධාපත්තා හොති.
වුඨානගාමිනී විපසස්සනාති එතදෙව, තං සංඛාරුපෙකකාසදුණං
ආසෙවනත්තස්ස තිකඛතරං සංඛාරුපෙකකා උපපජ්ජති, තස්ස ඉද්දති
මග්ගො උපපජ්ජස්සතිති සංඛාරුපෙකකා සංඛාරෙ අනිච්චාති වා
දුකඛාති වා අනත්තාති වා සමමසිත්වා සමමසිත්වා භවහං මතරති.
භවභානන්තරං සංඛාරුපෙකකාය ආගතනග්ගෙනෙව අනිච්චාදී ආකා
රෙන මනසිකරිත්වා උපපජ්ජති මනොචාරාවජ්ජනං, තථෙව මනසික
රෙන්නො පඨමං ජවනචිත්තං උපපජ්ජති, යං හි පරිකමමනති
වුච්චති. තදනන්තරං තථෙව දුතියං ජවනචිත්තං උපපජ්ජති යං
උපචාරනති වුච්චති, තදනන්තරමපි තථෙව උපපජ්ජති තතියං.

1. ම. V. හිසස්ථකුකාමභා. 2. ම. V. පකඛං. 3. ම. V. එව.

එතතාවතා වෙස හොති මහාබිණ්ණාසවො පච්චෙකසමුඛො.
 ඉති ඉමෙසු වතුසු මහොසු ඤාණං ඤාණදස්සනවිසුභි නාම. එතතා
 වතා “සබ්බසු භුතෙසු නිධාය දඬං අවිභෙය්‍යං අඤ්ඤතරමපි
 තෙස”නති එතෙන පාතිමොක්ඛසංවරසීලස්ස චුත්තතතා සීලවි
 සුභි “න පුත්තමිච්චේය්‍ය කුතො සහාය”නති එතෙන පටිසානු
 නයවිචජ්ජනවසෙන චුත්තතතා විත්තවිසුභි ව “එකො චරෙ බග්ග
 විසාණකපෙපා”ති ඉමිනා පන නාමරූපපරිග්ගහාදීනං චුත්තතතා
 දිභිවිසුභි කංඛාවිතරණවිසුභි මග්ගාමග්ගඤ්ඤාණදස්සනවිසුභි පටිපද
 ඤාණදස්සනවිසුභි ඤාණදස්සනවිසුභිති සත්තවිසුභියො චුත්තා
 ගොනති. අයමෙත්ථ මුඛමත්තනිදස්සනං, විත්තාරං පන ඉච්ඡන්තෙන
 විසුභිමග්ගං ඔලොකෙත්ථා ගභෙතබ්බං.

එතතාවතා වෙසො පච්චෙකසමුඛො:-

වානුදදිසො අපටිඤො ව හොති
 සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන
 පරිස්සයානං සහිතා අජමහි
 එකො චරෙ බග්ග විසාණකපෙපාති

පසංසියාදිභාවං ආපජ්ජිත්වා ගත්ඛමාදනපබ්බතං උපසොභග
 මානො විභාසීති. එවං සබ්බත්ථ.

බ ග්ග වි සා ණ සු තත නී දෙද ස වණණ නා ය
 පඨමගාඨා නීදෙදසමණණගා.

දුතියෙ-සංඝග්ගජානස්සාති ජනසංඝග්ගස්ස. තත්ථ දස්සන
 සවණ කාය සමුලුපන සමෙතාග වසෙන පච්චිධො සංඝග්ගො.
 තත්ථ අඤ්ඤමඤ්ඤං දිස්වා වකුච්චිඤ්ඤාණවීච්චසෙන උප්පන්නරගො
 දස්සනසංඝග්ගො නාම. තත්ථ සීහලදීපෙ කාලදීඝවාපිගාමෙ පිඨාය
 වරන්තං කල්‍යාණවිහාරවාසිං දහරහිකුචුං දිස්වා පටිබ්බවිත්තා
 කෙතපි උපායෙන තං අලහිත්වා කාලකතා කුටුමිභියධීතා, තස්සා
 නිවාසනවොලබ්ධං දිස්වා එවරූපවත්ඨාරිණීයා නාම සභිං
 සංවාසං නාලත්ථනති හදයං ථාලෙත්වා කාලං කතො සො එව ච
 දහරො නිදස්සනං.

පරෙහි පන කපියමානං රූපාදිසමපතතිං අත්තනා වා
 කසිතලපිතනිතසද්දං සුත්වා සොතවිඤ්ඤාණ වීච්චසෙන උප්පන්නො
 රාගො සවණසංඝග්ගො නාම. තත්ථාපි ගිරිගාමවාසී කමාරධීතාය
 පච්චි කුමාරිහි සභිං පදුමසරං ගන්ත්වා නහාත්වා මාලං ආරො
 පෙත්වා උච්චාසද්දෙන ගායනනියා ආකාසෙන ගච්ඡන්තො සද්දං
 සුත්වා කාමරාගෙන ක්ඛානා පරිභාසිත්වා අනගව්‍යසනං පත්තො
 පචග්ගලලෙකවාසී දහරො නිදස්සනං.

අඤ්ඤාමඤ්ඤාං අභපරාමසනෙන උප්පනනරාගො කායසං සග්ගො නාම. ධම්මගායක දභරභික්ඛු වෙත්ථ නිදස්සනං. මහා විහාරෙ කීර දභරභික්ඛු ධම්මං භාසති. තත්ථ මහාජනෙ ආගතො රාජාපි ආගමාසි සභිං අනොතපුරෙන, තතො රාජධීතාය තස්ස රූපව සරව ආගමම බලවරාගො උප්පනෙනා, තස්ස ච දභ රස්සාපි, තං දිස්වා රාජා සලලක්ඛිතා සාණ්ඨිපාකාරෙන පරික්ඛිපා පෙසි, තෙ අඤ්ඤාමඤ්ඤාං පරාමසිත්වා ආලිංගිසු. පුත සාණ්ඨිපා කාරං අපනෙත්වා පස්සන්තා වෙපි කාලකතෙයෙව අද්දසංසුති.

අඤ්ඤාමඤ්ඤාං ආලපන සමුලුපනෙ උප්පනනරාගො පන සමුලුපන සංසග්ගො නාම. භික්ඛු භික්ඛුණ්ඨි සභිං පරිභොගකරණෙ උප්පනනරාගො සමොගසංසග්ගො නාම, විසුපි ච එනෙසු මරිච වට්ටිවිහාරෙ භික්ඛු ච භික්ඛුණ්ඨි ච නිදස්සනං. මරිචවට්ටි මහාවිහාර මහෙ කීර. දුඨගාමණී අභයමහාරාජා මහාදුතං පටියාදෙත්වා උභතො සංඝං පරිවිසති. තත්ථ උණ්භයාගුයා දිනතාය සංඝ නවකසාමණේරි අනාධාරකස්ස සතතවස්සිකසංඝනවකසාමණේ රස්ස දනත වලයං¹ දත්වා සමුලුපං අකාසි, තෙ උභොපි උප සමපජ්ඣ්ත්වා සභිවස්සා හුත්වා පරතීරං ගතා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං සමුලුපා පෙන පුබ්බසඤ්ඤාං පටිලභිත්වා තාවදෙව ජානසිනෙහා සික්ඛාපදානි විතික්ඛමිත්වා පාරාජකා අභෙසුන්ති. එවං පච්චිධෙ සංසග්ගෙ යෙන කෙනවි සංසග්ගෙන ජනසංසග්ගස්ස භවති සෙනහො, පුරිමරාග පච්චයා බලවරාගො උප්පජ්ඣති. තතො සෙහවිහනවස්සං දුක්ඛමිදං පහොතිති තමෙව සිනෙහං අනුගච්ඡන්තානං සන්ද්ධික සමපරාසික සොකපරිදෙවාදි නානප්පකාරකං දුක්ඛමිදං පහොති තිබ්බතතති භවති ජයති. අපරෙ පන ආරම්මණේ විතතවොස්සග්ගො සංසග්ගොති භණන්ති, තතො සිනෙහො සිනෙහා දුක්ඛන්ති, එව මත්ථප්පහෙදං ඉමං අධිස්ථාථං වත්වා සො පච්චෙකනුචො ආහ: ස්වාහං” යමිදං සිනෙහනිඨං සොකාදිදුක්ඛං පහොති තස්ස දුක්ඛස්ස මුලං බණනෙනා පච්චෙකසමොධිං අධිගතොති, එවං වුතො තෙ අමච්චා ආහංසු: අමොගිදාති භනොති කතතබ්බන්ති? තතො සො ආහ: කුමොච චා අඤ්ඤා චා යො ඉමමහා දුක්ඛා මුංචිකුකාමො සො සබ්බොපි ආදීනවං සිහොගජං පෙක්ඛමානො එකො චරෙ ධග්ගවිසාණ ඛපෙසාති, එත්ථ ච යතං සෙහනිඨං දුක්ඛමිදං පහොතිති වුතං තදෙව සකාය ආදීනවං සිනෙගජං පෙක්ඛමානොති ඉදං වුතංති වෙදීතබ්බං. අථ චා යථා වුතොත සංසග්ගෙන සංසග්ග ජනස්ස භවති සිනෙහො සිනෙහනිඨං දුක්ඛමිදං පහොති එතං යථාවුතං ආදීනවං සිනෙගජං පෙක්ඛමානො අහං අධිගතොති එවමපි අභිසමඛන්ති: වතුත්ථපාදො පුබ්බ වුතනතෙයෙනෙව උදන වසෙන වුතොති වෙදීතබ්බො. තතො පරං සබ්බං පුරිමොථාය

1. සී. I. II & V. ෧. ථාලකං. 2. ෧. V. සී. II. ස්වාහං.

ව්‍යාපාරික සේවාවන්, නිදහසේ අනුප්‍රාප්තියේ රූපයට අනුව පවතින දිශාව අලුත්වී යයි. අනුබන්ධයේ රූපයට සිතෙහි වසෙන බැවින් භවයන්හි හොඳින්, ජායගනීති උපපජ්ජනති. නිබ්බන්ධනගනීති පවත්නාති. පාතුභවනගීති පාකවා හොඳින්, සම්භවනති සජ්ජනන අතීති බ්‍රහ්මභවනගීති නිශ්චිත උපසංගෙහන වඩවීතාති. ඉතො පරං අධික වග්ගෙ ව්‍යාපාරිකයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

දුතිය භාෂා නිදෙදසවණනා.

තනියෙ මෙත්තායන වසෙන මිත්තා. සුභදයභාවෙන සුභජජා. කෙච්ඡි එකතන භිතකාමතාය මිත්තාව හොඳින් න සුභජජා. කෙච්ඡි ආගමන ගමන ආන නිසජ්ජ සමුලලාපාදිසුභදය සුභජජනෙන සුභජජාව හොඳින් න මිත්තා. කෙච්ඡි නදුභයවසෙන සුභජජා වෙච මිත්තා ව, තෙ දුට්ඨිං හොඳින් අභාරියා අනභාරියා ව. තජ්ඣ අභාරියා තිට්ඨා හොඳින්- උපකාරා සමානසුඛදුකඛා අනුකමපකාති. අනභාරියා විසෙසෙන අජ්ඣකඛාසිතො ඵච, තෙ වතුභි අගෙහි සමත්තාගතා හොඳින්. යථාහ: “වතුභි බො ගහපතිපුත්ත ආනෙහි උපකාරො මිත්තො සුභදෙ වෙදිතබ්බො පමත්තං රකඛති පමත්තස්ස සාපතෙය්‍යං රකඛති භිතස්ස සරණං හොති උපපනෙනසු කිච්ච කරණීයෙසු තද්දාගුණං හොගං අනුපපදෙති, තථා වතුභි බො ගහපතිපුත්ත ආනෙහි සමානසුඛදුකඛො මිත්තො සුභදෙ වෙදි තබ්බො ගුණමස්ස ආචිකඛති ගුණමස්ස පරිගුණති ආපදසු න විජ්ඣති ජීවිතං වස්ස අත්ථාය පරිච්චත්තං හොති, තථා වතුභි බො ගහපතිපුත්ත ආනෙහි අනුකමපකො මිත්තො සුභදෙ වෙදිතබ්බො- අභවෙනස්ස න නදුති භවෙනස්ස නදුති අවණණං භනමානං තිවා රෙති වණණං භණමානං පසංසති, තථා වතුභි බො ගහපති පුත්ත ආනෙහි අජ්ඣකඛාසි මිත්තො සුභදෙ වෙදිතබ්බො- පාපා තිවා රෙති කල්‍යාණෙ තිවෙසෙති අයසුතං සාවෙති සගගස්ස මග්ගං ආචිකඛති” ති.

තෙසු ඉධ අභාරියා අධිපෙපතා, අජ්ඣතො පන සබ්බපි යුජ්ජනති. තෙ මිත්තෙ සුභජජේ. අනුකමපමානොති අනුදය මානො තෙසං සුඛං උපසංහරිතුකාමො දුකඛං අපහරිතුකාමො. භාපෙති අජ්ඣනති දිඨ්ඨමිකසමපරාසිකපරමජ්ඣවසෙන තිට්ඨං. තථා අත්තජ්ඣ පරජ්ඣ උභයජ්ඣ වසෙනපි තිට්ඨං අත්ථං ලඛිට්ඨිනාසනෙන අල ඛානුපපාදනෙනාති ට්ඨාපි භාපෙති විනාසෙති. පටිබ්බවිත්තොති අහං ඉමං විනා න ජීවාමි ඵසො මෙ ගති ඵසො මෙ පරායණනති ඵච. අත්තානං නීවෙ ආනෙ ආපෙනොපි පටිබ්බවිත්තො හොති, ඉමෙ මං විනා න ජීවනති අහං තෙසං ගති අහං තෙසං පරායණනති ඵච. අත්තානං උච්චආනෙ ආපෙනොපි

පටිබබ්විතොතො හොති. ඉධ පන එවං පටිබබ්විතොතො අධිපෙප්පො.
 එනං භස්සනති එතං අත්භාපනභයං, අත්තනො සමාපනති
 භාතීං සක්ඛාය භණ්ති. සන්ධිමෙති තිවිධො සන්ධිවො තණ්හා
 දිට්ඨිමිත්තසන්ධිවසෙක. තත් අට්ඨසතප්පහෙද්ධි තණ්හා තණ්හා
 සන්ධිවො. වාසට්ඨිප්පහෙද්ධි දිට්ඨි දිට්ඨිසන්ධිවො. පටිබබ්විතොතො
 පවත්තානුකම්පනා මිත්තසන්ධිවො. සො ඉධ අධිපෙප්පො.
 තෙන හිස්ස සමාපනති පරිහිනා. තෙනාහ: "එතං හයං සන්ධිවෙ
 පෙකඛිමානො අගමධිගතො"ති. සෙසං වුත්තසද්ධිසමෙචාති වෙදි
 තබ්බං, තිදෙදුසෙ වත්තබ්බං නත්ති.

න නි සං .

වතුන්: වංසොති වෙඵ. විසාලොති විභවණණා. වකාරෙ
 අවධාරණන්. එවකාරෙ වා අයං. සුත්ථිවෙක එකාරෙ. නට්ඨො.
 තස්ස පරපදෙන සම්බන්ධො, තං පච්ඡා යොජෙසාම. සමාති
 පටිභාගෙ. විසන්ධොති ලග්ගො ජට්ඨො සංසිඛිතො. පුත්තෙසු
 දුරෙසු වාති පුත්ත ධිතු හරියාසු. සා අපෙචාති යා තණ්හා යො
 සිතෙහො. වංසකලීගේව අසජ්ජමානොති වංසකලීගේ විඤ
 අලග්ගෙනො. කිං වුත්තං හොති? යථා වංසො විසාලො විසන්ධො
 එව හොති පුත්තෙසු දුරෙසු ව යා අපෙකො සාපි තාත් වජ්ජුති
 සිඛෙබ්බත්ථා සිතත්තා විසත්තා; එවං සවාහං තාය අපෙකොය
 අපෙකවා විසාලො වංසො විඤ විසන්ධොති එවං අපෙකොය
 ආදිතවං දිස්වා තං අපෙකං මහසද්ධෙණෙන ජිනදෙනො අයං
 වංසකලීගේව රූපාදිසු වා දිට්ඨාදිසු වා ලාභාදිසු වා කාමභවාදිසු වා
 තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙක අසජ්ජමානො පච්චෙකසමෙබ්බාධිං අධි
 ගතොති. සෙසං පුරිමතයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඉමායපි තිදෙදුසෙ
 අතිරෙකං නත්ති.

ව තු ජං .

පචමෙ: මිණොති සබ්බසං ආරඤ්ඤක වතුප්පදනං එතං
 අධිවචනං. ඉධ පන පසදම්භො අධිපෙප්පො. අරඤ්ඤමහිති ගාමඤ්ඤ
 ගාමුප්පචාරව ධ්පෙත්වා අවසෙසං අරඤ්ඤං, ඉධ පන උය්‍යානං
 අධිපෙප්පතං. තස්මා උය්‍යානමහිති වුත්තං හොති. සමාති පටිභාගෙ.
 අබ්ඤ්ඤාති රජ්ජබ්බිනාදිසු යෙන කෙනවි අබ්ඤ්ඤා. එතෙන
 විස්සත්ථරියං දිපෙති. සෙහිවජ්ජනං ගච්ඡති ගොවරණාති යෙන
 දිසාභාගෙන ගන්තුං ඉච්ඡති තෙන ගොවරණං ගච්ඡති තස්මා තත්ථ
 යත්තකං ඉච්ඡති ගන්තුං තත්තකං ගච්ඡති, යං ඉච්ඡති බාදිභුං තං බාද
 තීති දිපෙති. විඤ්ඤ නිගේති පභිතපුරිසො. සෙට්ඨානති සච්ඡද
 වුත්තතිතං අපරයත්තභාවං. පෙකඛිමානොති පඤ්ඤවකුක්කා

1. සී. II. කාමෙහ.

මලොකයමානෝ, අඵඵා ධම්මසෙරිතං පුඤ්ඤාලසෙරිතඤ්ච, ලොකුතතර ධම්මා හි කිලෙසවසං අභමනනෝ සෙරිතෝ, තෙති සමන්තා භතා පුඤ්ඤා ව, තෙසං භාවනිද්දසො යෙරිතා, තං පෙක්ඛ මානෝති, කිං වුඤ්ඤා භොති? මිභො අරඤ්ඤාමහි යථා අබ්දොධා යෙතිච්ඡකං ගච්ඡති භොවරුය, කද, නුචො අභමපි තණ්හා බක්ඛනං ඡිද්දිඤ්චා ඵවං ගච්ඡෙය්‍යනති ඉති මෙ තුමොහි ඉතො විතො ව පරිවාරෙඤ්චා ධිතෙති බබ්ඤ්ඤා යෙතිච්ඡකං භනතුං අල භනතායා තසම් යෙතිච්ඡකගමනාභාවෙ ආදීනවං යෙතිච්ඡක ගමනෙ වානිසංසං දිස්වා අනුක්ඛමෙන සමඵපිපස්සනා පාරිපුරි අගමංසු, තතො පච්චෙකබොධිං අධිගතොමහි. තසමා අඤ්ඤාපි විඤ්ඤා නරෙ සෙරිතං පෙක්ඛමානෝ ඵඤ්ඤා වරෙ ධම්මවිඤ්ඤා කපෙසාති.

ප ඤච මං.

ඡඤ්ඤා අයං පිණ්ඩනේ: සභාසමමජ්ඣා ධිවස්ස දිවාසෙය්‍යසංඛා තෙ වාසෙ ව මහාඋපඨානසංඛාතෙ ඤානෙ ව උය්‍යානගමනසංඛාතෙ ශමනෙ ව ජනපදවාරිකාසංඛාතාය වාපිඤ්ඤා ව ඉදං මෙ සුඤ්ඤාති ඉදං මෙ දෙහිති ආදීනා නයෙන තථා තථා ආමන්තණා භොති තසමා අභං තත් තිබ්බිජ්ඡායා යායං අරියජනසෙවිතා අනෙකාති සංසා ඵකන්තසුඛා ඵවං සතෙතපි ලොභාභිභූතෙහි සබ්බකාමිපුරි සෙහි අනභිජ්ඣිතා අනභිපඤ්ඤා පබ්බජ්ජා තං අභාගිජ්ඣිතං පරෙසං අවසචතනෙන ධම්මපුඤ්ඤාලවසෙනෙව සෙවිතං ව පෙක්ඛමානෝ විපස්සනං ආරභිඤ්ඤා අනුක්ඛමෙන පච්චෙකබොධිං අධිගතොති. සෙසං වුඤ්ඤානෙමෙව.

ජ ධම්මං.

සත්තමෙ: බිබ්බාති කිලනා. සා දුමිධා භොති: කායිකා ඵ වාචසිකා ඵ, කායිකා නාම “භජ්ඣිති කිලනති අසෙහිති ධනුතිපි ඵරුහිපි”ති ඵවමාදි. වාචසිකා “හිතං සිලොකභණ්ණං මුඛභෙරි”ති ඵවමාදි. රතීති පචකාමගුණරති. විපුලනති යාව අඋභිමජ්. ආභවඵ ඤානෙන සකලතභාවව්‍යාපකං. සෙසං පාකවමෙව. අනුසන්ඨි යොජනාපි චෙත්ඡ සංසග්ගභාථාය වුඤ්ඤානෙමෙව චෙදිතබ්බා.

ස නත මං.

අභිමෙ: වාතුද්දිසොති වතුසු දිසාසු යථා සුඛවිහාරි. “ඵකං දිසං ඵරිඤ්ඤා විහරති”ති ආදීනා වා නයෙන මුඛමිභාරභාවනාඵරිතා වතසො දිසා අයං සන්තිතිපි= වාතුද්දිසො, නාසු දිසාසු කත්ඵි සතෙත වා සංඛාරෙ වා භයෙන න පටිභඤ්ඤාතිති අසවිඤ්ඤා. සනතුඤ්ඤාමානෝති වාදසවිධස්ස සනෙතාසස්ස වසෙන සනතුඤ්ඤාකො.

ධ්‍රැවයානි ජනිතබ්බානි. “විවරං ජනිතබ්බ”නති බොමාදීනි ඡ විවරනි දුකුලාදීනි ඡ අනුලොමවිවරනි ච ජනිතබ්බානි, ඉමානි වාදස කප්පියානි විවරනි; කුසවිරං වාකවිරං ඵලකවිරං කෙස කමබ්ලං පොත්තො වමමං උපුකපකබං රුකනිදුස්සං ලතාදුස්සං ඵරක දුස්සං කදලිදුස්සං වෙලුදුස්සංනති ඵවමාදීනි පන අනප්පියවිවරනි. “විවරබෙත්ත”නති සංඝනො වා ගණනො වා ඤාතීනො වා මිත්තනො වා අත්තනො වා ධනෙන පංසුකුලං වානි ඵවං උපපජ්ජනනො ඡ බෙභ්වානි, අධින්නඤච මානිකානං වසෙන අධි බෙත්තානි ජනිතබ්බානි.

“පංසුකුල”නති සොසානිකං පාපණිකං¹ රපියං සංභාරකුටකං සොඤ්ඤං සිනානං තිත්ථං ගතපච්චාගතං අග්නිද්ධියං ගොබාසිතං උපවිකාබාසිතං උඤ්ඤරබාසිතං අනතච්ඡින්නං දසච්ඡින්නං ධජගතං ථූපං සමණවිවරං සාමුද්දියං ආභිසෙකියං පවිකං වාතාගතං ඉද්ධිමයං දෙවදත්තියනති තෙවිසති පංසුකුලානි වෙදිතබ්බානි. ඵත්ථ ව “සොඤ්ඤ”නති² ගබ්භමලගරණං. “ගතපච්චාගත”නති මතකසිරිතං පාරුපිත්ථා සුසානං නෙත්ථා ආනිතවිවරං. “ධජ ගට”නති ධජං උස්සාපෙත්ථා තතො ආනිතං, “ථූප”නති වමමිකෙ පුජිතවිවරං. “සාමුද්දිය”නති සමුද්දවිවිති ඵලං පාපිතං; “පවික”නති පථං ගච්ඡන්තෙති වොරගගෙන පාසාණෙති කොට්ඨිත්ථා පාරුත විවරං. “ඉද්ධිමය”නති ඵතිභිකුච්චිවරං. සෙසං පාකටමෙව. “විවර සනොතොසො”ති විසති විවරසනොතොසො විවරෙ විතකකසනොතොසො ගමනසනොතොසො පරියෙසනසනොතොසො පවිලාභසනොතොසො මත්තපවිග්ගභණසනොතොසො ලොලුපවිච්ඡිජනසනොතොසො යථා ලාභසනොතොසො යථාබලසනොතොසො යථාසාරුපසනොතොසො උදකසනොතොසො ධොවනසනොතොසො කරණසනොතොසො පරිමාණ සනොතොසො සුත්තසනොතොසො සිබ්බනසනොතොසො රජන සනොතොසො කප්පසනොතොසො පරිභොගසනොතොසො සනර්ඨි පරිචජ්ජනසනොතොසො විස්සජ්ජනසනොතොසොති.

තත්ථ සාදකභිකුච්චානා තෙමාසං නිබද්ධිවාසං වසිත්ථා ඵකමාස මත්තං විතකෙකතුං වට්ටති, සො හි පවාරෙත්ථා විවරමාසෙ විවරං කරෙති පංසුකුලිකො අද්ධිමාසෙනෙව කරෙති, ඉති මාසඨිමාස මත්තං විතකකතං විතකකසනොතොසො. විවරත්ථාය ගච්ඡන්තස්ස පන කත්ථ ලභිය්සාමිති අවිනොත්ථා කමමට්ඨානසීසෙනෙව ගමනං ගමනසනොතොසො නාම. පරියෙසනසනස්ස පන යෙන වා තෙන වා සද්ධිං අපරියෙසිත්ථා ලජ්ජිපෙසලං භිකුච්චං ගහෙත්ථා පරියෙසනං පරියෙසනසනොතොසො නාම. ඵවං පරියෙසනසනස්ස ආගරියමානං

1. ම. V. ආපතිකා. 2. ම. V. පොඤ්ඤති.

විවරං දුරතොව දිස්වා එතං මනාපං භවිස්සති එතං අමනාපනාති එවං අවිතකෙකත්වා ජුලසුබ්බමාදිසු යථාලඥොතෙව සනතුස්සනං පටිලාභසනොතාසො නාම. එවං ලද්ධං ගණ්හනනාස්සාපි එතතකං දුපට්ඨස්ස භවිස්සති එතතකං එකපට්ඨස්සාති අතතනො පභොන කමතෙතතෙව සනතුස්සනං මතතපට්ඨග්ගහණ්සනොතාසො නාම. විවරං පරියෙසනනාස්ස පන අසුකාස්ස ඝරවාරෙ මනාපං ලභීස්සාමිති අවිනොතත්වා වාරපටිපාටියා වරණං ලොලුපච්චජ්ජනසනොතාසො නාම. ලුබ්පණීතෙසු යෙන කෙනවි යාපෙචුං සනෙකානනස්ස යථා ලඥොතෙව යාපනං යථාලාභසනොතාසො නාම. අතතනො ථාමං ජනිත්වා යෙන යාපෙචුං සනෙකාති තෙන යාපනං යථාබල සනොතාසො නාම. මනාපං අඤ්ඤාස්ස දත්වා අතතනා යෙන කෙනවි යාපනං යථාසාරුපපසනොතාසො නාම. කත් උදකං මනාපං කත් අමනාපනාති අවිචාරෙත්වා යෙන කෙනවි ධොවනුපගෙන උදකෙන ධොවනං උදකසනොතාසො නාම. පණ්ඩුමත්තිකා ගෙරුක සුති පණ්ණරසකිලිට්ඨාති පන උදකාති වජේඡතුං වට්ටති. ධොවනනාස්ස පන මුග්ගරුදීති අපහරිත්වා හතෙහි මද්දිත්වා ධොවනං ධොවන සනොතාසො නාම. තථා අසුජ්ඣනනං පණ්ණාති පකඛිපිත්වා තාපිත උදකෙනාපි ධොවිතුං වට්ටති, එවං ධොවිත්වා කරොනනස්ස ඉදං ජුලං ඉදං සුබ්බමනාති අනොපෙත්වා පභොනකනීභාරෙනෙව කරණං කරණසනොතාසො නාම, තිමණ්ඩලපටිච්ඡාදනමතතස්සෙව කරණං පරිමාණසනොතාසො නාම. විවරකරණත්වාය පන මනාපං සුතතං පරියෙසාමිති අවිචාරෙත්වා රටිකාදිසු වා දෙවට්ඨාතෙ වා ආහරිත්වා පාදමුලෙ වා ධපිතං යං කිඤ්චිදෙව සුතතං ගහෙත්වා කරණං සුතත සනොතාසො නාම. කුසිබ්බිතකාලෙ පන අඩුලිමතෙන සතතවා රෙන¹ විජ්ඣිතබ්බං, එවං කරොනනස්සාති යො භික්ඛුසභායො න හොති තස්ස වතතභෙදො නත්ථි, තිවඩුලිමතෙන පන සතතවාරෙපි විජ්ඣි තබ්බං. එවං කරොනනස්ස මග්ගපටිපනොනනාපි සභායෙන භවිතබ්බං යො න හොති තස්ස වතතභෙදො, අයං සිබ්බිත සනොතාසො නාම. රජනොතන පන කාලකච්ඡකාදීනි පරියෙසනොතන න රජ්තබ්බං සොම² වකකලාදිසු යං ලභති තෙන රජ්තබ්බං, අලභනොතන මනුස්සෙහි අරඤ්ඤ වාකං ගහෙත්වා ඡබ්බිතරජනං වා භික්ඛුහි පවිත්වා ඡබ්බිතකසට්ඨං වා ගහෙත්වා රජ්තබ්බං, අයං රජ්තසනොතාසො නාම. නිලකදදමකාලසාමෙසු යං කිඤ්චි ගහෙත්වා හත්ථිට්ඨො නිසිනනස්ස පඤ්ඤායමාන කපපකරණං කපපසනොතාසො නාම, හිරිකොපිත පටිච්ඡාදනමතතවසෙන පටිචුඤ්ඤනං පරිභොගසනොතාසො නාම. දුස්සං පන ලභීත්වා සුතතං වා සුචීං වා කාරකං වා අලභනොතන ධපෙචුං වට්ටති. ලභනොතන න වට්ටති. කතමපි සචෙ අනොතවාසී කාදීනං දුතුකාමො හොති තෙ චෙ අසනනීතිතා යාව ආගමනා

1. ම. V. පතතවාරෙන.

2. ම. V. සාමක.

පවුම වටවති. ආගතමනෙකු තෙසු දැනබලං දැනුං අසකොනොනන අබ්ධාතබලං. අඤ්ඤාසම්. විචරෙ සති පච්චන්දනවපි අබ්ධාතවුං වටවති, අනබ්ධිතමෙව හි සනතිබි හොති, අබ්ධිතං න හොතිති මහාසීවනේරෙ ආහ. අයං සනතිබිපරිවර්තසනොනොසො නාම. විසසජ්ජනෙනන පන මුඛං ඔලොකොනො න දැනබලං. සාරණීය ධම්මෙ සනො විසසජ්ජනබනනි අයං විසසජ්ජනසනොනොසො නාම. විචරපටිසංයුතතාති ධුතඛතාති නාම පංසුකුලිකඛණෙව වෙවිචරි කඛණෙව, ඉති විචරසනොනොසමහා අරියවංසං පුරයමානො පච්චකා සමුද්ධො. ඉමාති වෙ ධුතඛතාති ගොපෙති. ඉමාති ගොපෙනො විචරසනොනොසමහා අරියවංසෙන සනතුට්ඨො හොති. “වණණවාදී”ති එකො සනතුට්ඨො හොති සනොනොසසස වණණං න කපෙති, එකො න සනතුට්ඨො හොති සනොනොසසස වණණං කපෙති. එකො නෙව සනතුට්ඨො හොති න සනොනොසසස වණණං කපෙති, එකො සනතුට්ඨො ව හොති සනොනොසසස ව වණණං කපෙති. තුපාරුපො සො පච්චකසමුද්ධො, තං දසෙසතුං ඉතරිචරිවරසනතුට්ඨො ව වණණවාදීති පුතතං.

අනෙකනනි දුතෙය්‍ය පභීතගමනානුයොගපථගෙදං නානප්ප කාරං අනෙසනං. අප්පච්චිතෙනි අයුතතං. අලද්ධා වාති අලභිතො. යථා එකවෙලා කථනනුබො විචරං ලභිසාමිති පුඤ්ඤවනොති සද්ධිං එකවො හුතො කොභඤ්ඤං කරෙනො උත්තසති පරි තසසති, පච්චකසමුද්ධො එවං අලද්ධා ව විචරං න පරිතසසති. ලද්ධාවාති ධම්මෙන සමෙන ලභිතො. අගච්චොති¹ විගතලොභ ගනො. අමුච්චිතොති අබ්මතතණ්ඤාය මුච්චං අනාපනොන. අනිජ්ඣාපනොනාති තණ්ඤාය - අනොත්ථවො අපරියොනද්ධො. ආදිනිවද්ධසාමිති අනෙසනොසෙව ගච්චපරිහොගෙ ව ආදිතවං පසාමානො. නිසාරණපඤ්ඤාති යාවදෙව සීතසස පටිකාතායාති පුතතතිසාරණමෙව පඤ්ඤනො. ඉතරිචරිවරසනතුට්ඨොති යෙන කෙනවි විචරෙන සනතුට්ඨො. නිවතනානුඤාණං සෙතිති යථා පතිධෙකවෙලා අහං පංසුකුලිකො මයා උපසම්පදමාලකෙ යෙව පංසුකුලිකඛණං ගතිතං කො මයා සද්දසො අපීති අතතුකකං සනං කරෙති, එවං සො න කරෙති. නි පරං වමෙහිතිති ඉමෙ පනඤ්ඤ භික්ඛු න පංසුකුලිකාති වා පංසුකුලිකමතවපි එතෙසං නපීති වා එවං පරං න වමෙහිති. සො හි නිඤ්ඤ දුකෙහිති යො තසම්. විචරසනොනොස වණණවාදීතාදිසු වා දුකෙහි තේකො වාතෙතො. අනිලසොති සාතච්චතිරියාය ආලසියවිරිතිතො. සමප ඡනො පටිසසනොති සමපඤ්ඤාය වෙව සතියා ව යුතො. අපිසමංසෙ සීතොති අරියවංසෙ පතිට්ඨිතො. ඉතරිචරෙග පිණ්ඩපානොනාති යෙන කෙනවි පිණ්ඩපානෙන. එතාපි පිණ්ඩ

1. සී. I. අභිකො.

පාතො ජනිතබ්බො පිණ්ඩපාතවෙනතං ජනිතබ්බං පිණ්ඩපාත
සනෙතොසො ජනිතබ්බො පිණ්ඩපාතපටිසංයුතො ධුතභිතං ජනි
තබ්බං.

තඤ්ඤා පිණ්ඩපාතොති ඔදනො කුමාමාසො සහතු මච්ඡා මංසං
ඛිරං දබ්බි සප්පි නවනීතං තෙලං මධු ආණ්ඩං යාතු බාදනීයං
සායනීයං ලොහනීයනී සොළස පිණ්ඩපාතා. පිණ්ඩපාතවෙනතනති
සඛසභතතං උදෙදසභතතං නිමනනණං සලාභභතතං පක්ඛිතං
උපොසපිතං පාටිපදිකං ආගාතුකභතතං ගමිකභතතං ගිලානභතතං
ගිලානුපට්ඨාභතතං ධුරභතතං කුටිභතතං වාරකභතතං විහාර
භතතනති පණණරස පිණ්ඩපාතවෙනතනති. පිණ්ඩපාතසනෙතො
සොති පිණ්ඩපාතෙ විතකකසනෙතොසො ගමනසනෙතොසො
පරියෙසනසනෙතොසො පටිලාභසනෙතොසො පටිගහණසනෙතොසො
මිතනපටිගහණසනෙතොසො ලොපුපඵච්ඡන්දනසනෙතොසො යථා
ලාභසනෙතොසො යථාබලසනෙතොසො යථාසාරුපසනෙතොසො
උපකාරසනෙතොසො පරිමාණසනෙතොසො පරිභොගසනෙතොසො
සනතිධිපට්ච්ඡන්දනසනෙතොසො විසස්ථන්දනසනෙතොසොති පණණරස
සනෙතොසා.

තඤ්ඤා සාදකො භික්ඛු චුඛං ටොවිච්චා විතකෙකති පිණ්ඩපාති
කෙන පන ගණෙන සද්ධිං වරතා සායං ථෙරුපට්ඨානකාලෙ
සෙව කඤ්ඤා පිණ්ඩාය වරිසාමාති අසුකභාමෙ භනෙනති එතතකං
විනෙතනා තතො පට්ඨාය න විතකෙකනබ්බං. එකවාරිකෙන
විතකමාලකෙ ධනා විතකෙකනබ්බං. තතො පට්ඨාය
විතකෙකනෙතො අරියවංසා චුතො හොති පරිබාහිරො, අයං
විතකකසනෙතොසො නාම. පිණ්ඩාය පටිසනෙතන පන කුභිං ලභිසා
මිති අවිනෙතනා කමමට්ඨානසීසෙන ගතනබ්බං, අයං ගමන
සනෙතොසො නාම. පරියෙසනෙතන යං වා තං වා අගහෙතා
ලජ්ජපෙසලමෙව ගහෙනා පරියෙසිතබ්බං. අයං පරියෙසන
සනෙතොසො නාම. දුරතොව ආහරියමානං දිසවා එතං මනාපං
එතං අමනාපංති විතතං න උපාදෙතබ්බං, අයං පටිලාභසනෙතොසො
නාම. ඉදං මනාපං ගණනිසාමි ඉදං අමනාපං න ගණනිසාමිති
අවිනෙතනා යං කිඤ්චි යාපනමතතං ගහෙනබ්බමෙව, අයං පටිගහ
ණසනෙතොසො නාම. එඤ්ඤා පන දෙය්‍යධිමෙමා බහු දායකො
අප්පං දාතුකාමො අප්පං ගහෙනබ්බං. දෙය්‍යධිමෙමා බහු දායකොපි
බහුං දාතුකාමො පමාණෙනෙව ගහෙනබ්බං. දෙය්‍යධිමෙමාපි න බහු
දායකොපි අප්පං දාතුකාමො අප්පං ගහෙනබ්බං. දෙය්‍යධිමෙමාපි
න බහු දායකො පන බහුං දාතුකාමො පමාණෙන ගහෙනබ්බං.
පටිගහණසමිං හි මතතං අඤ්ඤානො මනුසානං පසාදං මනෙති
සද්ධාදෙය්‍යං විනිපාතෙති සාසනං න කඤ්චි විච්ඡන්දනාදාපි
විතතං ගහෙනා න සකෙතොති. ඉති මතතං ජනිතොව පටිගහෙන

තබන නිසා අයං මනව පටිගත හණසනෙතොසො නාම. අසිසිකුලානි යෙව අගනනාමා වාරපටිපාටියා ගනනබබං. අයං ලොපුපවිවර්ජන සනෙතොසො නාම. යථාලාභසනෙතොසාදයො විවරෙ චුත්තනසා එව. පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජනා සමණධම්මං අනුපාලොයාමිති එවං උපකාරං ඤානා පරිභුඤ්ජනං උපකාරසනෙතොසො නාම, පත්තං පුරෙතො ආනිතං න පටිගතහෙතබබං. අනුපසම්පනෙත සති තෙන ගාභාපෙතබබං අසති හරපෙතො පටිගතහණරුහනමත්තං ගහෙ තබබං, අයං පරිමාණසනෙතොසො නාම. ජිකච්ඡාය පටිවිනොදනං න ඉදමෙත්ථ නිසාරණනති එවං පරිභුඤ්ජනං පරිභොගසනෙතොසො. නිදහිතො නි නිතො න පරිභුඤ්ජනබබං. අයං සනතිධිපටිවර්ජන සනෙතොසො නාම. මුඛං අනොලොකෙතො සාරණියධම්මෙ ධීතෙන විසාජ්ජනබබං, අයං විසාජ්ජනසනෙතොසො නාම. පිණ්ඩපාත පටිසංයුත්තානි පන පඤ්ච ධුතඛනානි: පිණ්ඩපාතිකඛනං සපදන වාරිකඛනං එකාසතිකඛනං පත්තපිණ්ඩකඛනං බලුපච්ඡාහනති කඛනනති. ඉති පිණ්ඩපාතසනෙතොසමහාඅරියවංසං පුරයමානො පච්චිකසම්මුදො ඉමානි පඤ්ච ධුතඛනානි ගොපෙති, ඉමානි ගොපෙනො පිණ්ඩපාතසනෙතොසමහාඅරියවංසෙත සනතුටොසා හොති. චණ්ණවාදිති ආදිති චුත්තනසෙනෙව වෙදිතබබානි.

සෙනාසනෙතොනි ඉධ සෙනාසනං ජනිතබබං. සෙනාසන බෙත්තං ජනිතබබං. සෙනාසනසනෙතොසො ජනිතබබො සෙනාසනපටිසංයුත්තං ධුතඛනං ජනිතබබං, තත්ථ සෙනාසනෙතොනි මඤ්ඤො පියං භීසි බිමෙබාහනං විහාරෙ අසිසියොගො පාසාදො හමුභයං ගුහා ලොණං අටො මාලො වෙච ගුමෙබා රුකබමුලං යත්ථ වා පන භික්ඛු පටිකකමනනිති ඉමානි පණ්ණරස සෙනාසනානි. සෙනාසනෙතොනි සංසතො වා ගණතො වා ඤාතිතො වා මිත්තතො වා අත්තතො වා ධනෙන ජංසුකුලං වානි ඡ බෙත්තානි. සෙනාසනෙතොසොනි සෙනාසනෙ විතකකසනෙතොසාදයො පණ්ණරස සනෙතොසා, තෙ පිණ්ඩ පාතෙ චුත්තනසෙනෙව වෙදිතබබො. සෙනාසන පටිසංයුත්තානි පන පඤ්ච ධුතඛනානි ආරඤ්ඤකඛනං රුකබමුලිකඛනං අබ්බොනාසිකඛනං සොසානිකඛනං යථාසත්ථිකඛනනති, ඉති සෙනාසනසනෙතොසමහා අරියවංසං පුරයමානො පච්චිකසම්මුදො ඉමානි පඤ්ච ධුතඛනානි ගොපෙති. ඉමානි ගොපෙනො සෙනාසනසනෙතොසමහාඅරිය වංසෙත සනතුටොසා හොති. ඉති ආයස්මා ධම්මසෙනාපති භාරපුත්තත්ථෙරො පදවිං පත්ථමානො විභ සාගරකුච්ඡිං පුරය මානො විභ ආකාසං විත්ථාරයමානො විභ ව පදමං විවරසනෙතොසං අරියවංසං කපෙතො වන්දං උට්ඨාපෙනො විභ සුරියං උලංසෙනො විභ දුතියං පිණ්ඩපාතසනෙතොසං අරියවංසං කපෙතො සිනෙරුං උභිසනෙතො විභ ව තතියං සෙනාසනසනෙතොසං අරියවංසං කපෙතො

ඉදුති-ශිලානපච්චයසනෙතාසං අරියවංසං කථේතුං “සනතුටෙඨා හොති ඉතරීතරෙන ශිලානපච්චයභෙසජ්ජපරිකඛාරෙනා”ති ආදිමාහ.

තං පිණ්ඩපාතගතිකමෙව. තඤ්ඤාභ්‍යාසාදානං යථාලාභ යථාබල යථාසාරූප සනෙතාසෙනෙව සනතුසීතබ්බං. නාවනාරාමඅරියවංසො පන ඉධ නාගතො, නෙසජ්ජකඛනං භාවනාරාමඅරියවංසං හජති. වුත්තමපි වෙතො:-

පඤ්ච සෙනාසනෙ වුත්තො පඤ්ච ආභාරතිස්සිතා,
එකො විරියසංයුතො වෙ ව විවරතිස්සිතාති.

පොඤ්ඤා අග්ගඤ්ඤා අභිසම්මානෙ සීතොති එඤ්ඤා පොඤ්ඤාති න අභුතූප්පතතිකෙ. අග්ගඤ්ඤාති අග්ගෙති ජනිතබ්බං. අභිසම්මානෙති අරියානං වංසෙ. යථා හි බතතියවංසො බ්‍රාහ්මණවංසො වෙස්සවංසො සුද්දවංසො සමණවංසො කුලවංසො රුජවංසො එවං අගමපි අධිමො අරියවංසො අරියතනනි අරියපච්චේණී නාම හොති. සො ඛො පනායං වංසො ඉමෙසං වංසානං මූලගතියාදීනං කාලානුසාරිගතියාදියො විඤ්ඤා අග්ගමකඛායති, කෙ පන තෙ අරියා යෙසං එසො වංසොති? අරියා වුච්චන්ති බුද්ධා ව පච්චෙකබුද්ධා ව තථා ගතසාවකා ව, එතෙසං අරියානං වංසොති=අරියවංසො. ඉතො පුබ්බෙ හි සතසහස්සකප්පාධිකානං වදානනං අසංඛෙය්‍යානං මඤ්ඤා කඤ්ඤාකරෙ මෙධංකරෙ. සරණංකරෙ දීපංකරෙති වත්තාරෙ බුද්ධා උප්පන්නා තෙ අරියා, තෙසං අරියානං වංසොති=අරිය වංසො. තෙසං බුද්ධානං පරිනිබ්බාණෙනො අපරභාගෙ අසංඛෙය්‍යා අතිකකම්පිතා කොණ්ඩඤ්ඤා නාම බුද්ධො උප්පන්නො-පෙ-ඉමසමි. කපෙප කකුසන්ධො කොණ්ඩගමනො කස්සපො අමහාකං හගවා ගොතමොති වත්තාරෙ බුද්ධා උප්පන්නා, තෙසං අරියානං වංසොති අරියවංසො.

අපිච-අභිභානාගතපච්චුප්පන්නානං සුබ්බබුද්ධපච්චෙකබුද්ධ බුද්ධ සාවකානං අරියානං වංසොති=අරියවංසො. තස්මිං අරියවංසෙ. සීතොති පතිට්ඨිතො. සෙසං වුත්තනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

අ ට්ඨ ම . .

නවමෙ අයං යොජනා: දුස්සඛගභා පබ්බජ්ජාපි එකෙ යෙවා අසනෙතාසාහිභුතා, තථා විධා එව වා අපො ගභට්ඨා ඝරමා මසනනා එතමගං දුස්සඛගභාවං ජිගුච්ඡනෙතා විපස්සනං ආරහිතා අධිගතොති. සෙසං පුරිමතෙයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තිදෙදසෙ: අනස්සවාති වචනං අස්සවණකා. අචචනාඝර්හි දුබ්බවා; පච්චොමවුත්තීනොති පච්චනිකං කථනසීලා, පරිමලලා

මුඛා පවත්නානාති අනේවා. අනෙකුත්ගොට මුඛං භාගේනිත ඵලාද දායකො දිඤා මුඛං පරිවණෙතො අඤ්ඤා දිසාභාගං චලොකෙති. අමාමපො මුඛා අනිපපණ්ණාති අනලලීනො නුඤා.

න ච මං .

දසමෙ: මොගේපසිඤානාති අපනෙතො. ගිහිව්‍යඤ්ඤානිති කෙසමෙසු මදතවන්දාලංකාර මාලාගනිවිලෙපන ඉතිපුඤ්ඤාදිසි දාසාදීති. එතාති ගිහිභාවං ව්‍යඤ්ඤානති තසො ගිහිව්‍යඤ්ඤානානිති වුවවනති. සංඝිනපනෙතාති පතිතපනො. ජෙට්ඨානාති මග්ග ඤාණෙන ජිහ්විතො. ටිගේති මග්ගවිරියසමත්තාගනො. ගිහිබන්ධනා නිති කාමබන්ධනාති. කාමා හි ගිහිතං බන්ධනාති. අයං තාව පදනේවා. අයං පන අබිප්පායො: “අහො වතාහමි චිරෙපසිඤා ගිහිව්‍යඤ්ඤානාති සංසිතපනො සථා කොවිලාගේ ගවෙය්‍ය”නති එවං හි විනාය මානො විපසන්තං ආරතිතො අබිගනොති. සෙසං පුරිමතයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තිදෙදසෙ: සාග්ගනඤ්ඤාති සාරං ආසනං. ඤානිති ගලිතාති. සංඝිනානිති නිපතිතාති. පතිනානිති වණ්ටනො මුඛතාති. පටිපතිනානිති භූමියං පතිතාති.

ද ස ම ටං .

පසිමවග්ගවණණනා නිට්ඨිනා.

දුතියවග්ගස්ස පසමවග්ගෙ: ගිපකනති පකති නිපුණං. පණ්ඩිතං කසිණපරිකමොදිකුසලං. සාමුච්ඡාදිනති අප්පණාචිහාරෙන වා උපවාරෙන වා සමන්තාගතං. ධිරනති ධිතිසම්පන්නං. තජ්ජ නිප කතෙන ත ධිතිසම්පද වුත්තො, ඉධ පන ධිතිසම්පන්නමෙවොති අනේවා. ධිති කාම අසිපිලපරකකමතො “කාමං තවො ව නභාරු වා”ති එවං පවත්තවිරියසෙසනං අබිවචනං. අපිච-ධිකකතපාපොතිපි ධිරෙ. ග්ඤ්ච රට්ඨං. විජිතං පහාසාති යථා පරිරුජ්ච විජිතං රට්ඨං: අනන්තවග්ගනති ඤානො රජ්ජං පහාය එකො වරති, එවං බාලසහායං පහාය එකො වරෙ. අඵවා-ග්ඤ්ච රට්ඨනති යථා සුතසොමො රුජ්ච විජිතං රට්ඨං. පහාය එකො වරි යථා ව මභාජනකො එවං එකො වරෙති අයමපි එතස්සනේවා. සෙසං වුත්තානුසාරෙන සකකා ජතිකුනති න වින්දාරිතං. තිදෙදසෙ වත්තබ්බං නඤ්චි.

ප ස ම ට ම ට ටං .

තතියභාථා පදන්තො උත්තානා එව. කෙවලඤ්ච පන සභාස සම්පදනති එත් අසෙකෙබ්බි සිලාදිකබ්බෙති සම්පන්නා සහායා එව

සහායසම්පදාති වෙදිතබ්බා. අයං පනෙනන් ඥානා: යා අයං වුත්තා සහායසම්පදා තං සහායසම්පදං අද්ධා පසංසාම ඵකංසෙනෙව ටො මෙමාති වුත්තං හොති. තථ? ඥානා සමා ඥානා සමානා සමානාති. කසමා? අත්තනො සීලාදීති සෙවෙද්ධි සෙවමානස්ස සීලාදයො ධම්මා අනුප්පනනා උප්පජ්ජන්ති, උප්පනනා වුද්ධිං විරුල්ඛිං වෙසුලං පාපුණන්ති, සමෙ සෙවමානස්ස අඤ්ඤාමඤ්ඤං සම්භාරණෙන කුතකුච්චි විනොදනෙන ච ලද්ධා න පරිහායන්ති. ඵනෙ පන සහායනෙ සෙවෙඨි ච සමෙ ච අල්ලාභා කුහනාදි මිච්ඡාචං වජෙත්ඤා ධම්මෙන සමෙන උප්පනනහොජනං භුඤ්ඤෙනො තත් පරිඝානුකයං අනුප්පා දෙනො අනවජ්ජනොති හුත්වා අත්තාමිකුලපුත්තො ඵකො වජෙ ඛග්ගවිසාණකපො. අහම්පි හි ඵචං වජෙනො ඉමං සම්පතං අබ්ගතොති. තිද්දෙසො වුත්තනායො ඵච.

න ති සං.

වතුන්: දිස්වාති ඔලොකෙත්වා. සුචණ්ණස්සාති කඤ්ඤාස්ස. "වලයාති"ති පාඨසෙසො, සාවසෙසපාදො හි අයං අන්තො. පහස්සාති ති පහාසනසීලාති, ජුතිමනනාතිති වුත්තං හොති. සෙසං උත්තානන්තමෙව. අයං පන ඥානා: දිස්වාන භුජස්මිං සුචණ්ණස්ස වලයාති ගණවාසෙ සති සංඝට්ටනා ඵකවාසෙ අභට්ටනාති ඵචං විනෙතනො විපස්සනං ආරභිත්වා අබ්ගතොමහීති. සෙසං වුත්ත නයමෙවති.

තිද්දෙසො: කුපුණ්ණාති වලයාති. "තිසුරති"ති නෙවි වදනති. සමෙමනාති අඤ්ඤාමඤ්ඤං හනනති.

ව තු සං.

පඤ්චමගාථා පදන්තො උත්තානා ඵච, අයම්පන ඵත් අබ්පජායො: ස්වායං ඵතෙන දුතීසෙන කුමාරෙන සීභුණ්ණාදීති තිවෙදෙනෙන සහවාසෙන තං සඤ්ඤාපෙනස්ස මම වාචාගීලාපො තස්මිං සිතෙහ වසෙන අභිසජ්ජනා ව ජනා, සවෙ අහං ඉමං න පරිච්චජම් තතො ආයතිමි පි තථෙව හොති. යථා ඉදති ඵචං දුතියෙන සහ මමස්ස වාචාගීලාපො අභිසජ්ජනා වා උභයමි වෙතං අන්තර්ගතං විසෙ සාධිගමස්සාති ඵනං හසං. ආසනිං පෙසබ්බානො තං ජනෙතිතො යොතිසො පරිපජ්ජනා පච්චෙකබොධිං අබ්ගතොමහීති. සෙසං වුත්තනායමෙව.

ප ඤ්ච මං.

ජට්ඨො: කාමාති වෙ කාමා වජ්ජකාමා ව කීලෙසකාමා ව. තත් වජ්ජකාමා මනාපිකා රුපාදයො ධම්මා, කීලෙසකාමා ජන්දයො සබ්බෙපි රහප්පහෙදා. ඉධ පන වජ්ජකාමා අබ්පජනා. රුපාදි

අනෙකපසකාරවසෙන විනා. ලොකසාදවසෙන මුඛි, බාලපුපුරු
නානං මනං රමෙනතීති මනොරමා. විරුපරුපෙනාති විරුපෙන
රුපෙන නෙකවිධෙත සහාවෙනාති චුත්තං හොති. තෙ හි රුපාදි
වසෙන විනා රුපාදීසුපි තීලාදිවසෙන විවිධරුපා එවං තෙන විරුප
රුපෙන තපා කුපා අසාදං දසෙසනා මථෙනාති විභතං පබ්බජාරාය
අභිරමිතුං න දෙනති. සෙසමෙත් පාකවමෙව. තිගමනමපි ටිති තීති
වා පදෙහි යොජෙනා පුරිමගාථාසු උත්තනගෙතෙව වෙදිතබ්බං.

කාමශුණාති කාමධිතබ්බජෙන කාමා බන්ධනජෙන ශුණා,
“අනුජනාමි භික්ඛවෙ අභතානං වන්තං විගුණං සංඝාටි”නති එත්
පටලජො ගුණජො. “අවෙමිනාති කාලා තරගනාති රතතියො වයො
ගුණා අනුපුබ්බං ජගනති”ති එත් රසජො ගුණජො. “සතගුණා
දකඛිණා පාටිකඛි තබ්බා”ති එත් ආනිසංසජො ගුණජො. “අත්තං
අත්තගුණං, “කසිරු මාලාගුණෙ බහු”ති එත් බන්ධනජො ගුණජො.
ඉධාපි එසොවා අධිපෙපතො. තෙන චුත්තං: “බන්ධනජෙන
ගුණා”ති. වකඛුච්ඤාඤාසාති වකඛුච්ඤාඤාණෙන පසසි තබ්බා. එතෙන
උපායෙන සොතච්ඤාඤායාදීසුපි අජො වෙදිතබ්බො ඉට්ඨාති
පරිසිට්ඨා වා ගොනතු මා වා ඉට්ඨාරමමණභුතාති අජො. කන්තාති
කමතීයා. මනාපාති මනවසිසනකා. පිසරුපාති පියජනිකා. කාමුප
සංභිතාති ආරමමණං කන්තා උපජ්ජමානෙන කාමෙන උපසංභිතා.
රජනිසාති රජනීයා රුගුපපතතිකාරණභුතාති අජො. සද්ධිමුද්දාසාති
ආදීපු මුද්දාති අඛගුලිපබ්බෙ සඤ්ඤං ධපෙත්වා හත්ථමුද්දා. ගණනාති
අවච්ඡදගණනා: සංඛානනාති පිණ්ඩගණනා, යාය බෙත්තං ඔලො
කෙත්වා ඉධ එත්තකා වුභි හවිසුන්නති රුකබ්බං ඔලොකෙත්වා ඉධ
එත්තකාති එලාති හවිසුන්නති ආකාසං ඔලොකෙත්වා ඉමෙ ආකාසෙ
සකුණා එත්තකා කාම හවිසුන්නති පජනනති. කාසිති
කසිකමමං. වණිජජාති ජලවණිජජා ජලවණිජජාදි වණිජපථො.
ගොරකඛනති අත්තනො වා පරෙසං වා ගාවො රකඛිත්වා පඤ්ච
ගොරසවිකකයෙන ජීවනකමමං. ඉසංසෙත්වා චුච්චති ආචුච්චං ගහෙත්වා
උපට්ඨානකමමං. ගජපොඨිසනති විනා ආචුච්චෙන රජකමමං කන්තා
උපට්ඨානං. පිසසඤ්ඤානරනති ගතිතාවසෙසං හත්ථිඅසුසිප්පාදි.
සිතාසං පුරකඛනොති ලකබ්බං විය සරසුසා සිතසුසා පුරතො ධිතො,
සිතෙන බාධිමානොති අජො. උණෙහපි එසෙව නයො. ඩංසාදීසු
බංසාති පිඛලමකඛිකා. මකසාති සබ්බමකඛිකා. සිසිංසපාතිගෙ තෙවි
සරිත්වා ගවජනති. විසු මානොති පිට්ඨිමානො රුපමානො සථිය
මානො. මසමානොති මරමානො. අසං භික්ඛවෙති භික්ඛවෙ අයං
මුද්දාදි ජීවිකා කපපනං ආගමම සීතාදිපච්චයො ආබාධො. කාමානං
ආදීනමොති කාමෙසු උපද්දවො, උපසුසාගොති අජො. සංදීච්චි
කොති පච්චකො සාමං පසසිතබ්බො. දුකඛිකඛනකොති දුකඛරසි.
කාමනෙහුති ආදීපු පච්චයජෙන කාමා අසුසා ගෙනුති=කාමගෙනු.

1. ම. රජුපධාන.

මූලදේවත කාමා නිදනමයානි=කාමනිදුනනා ලිඛිතවිපලාසෙන පන කාමනිදුනනානි වුචන්තා කාරණන්තෙත කාමා අධිකරණං අයානි=කාමාධිකරණො, ලිඛිතවිපලාසෙනෙව පන කාමාධිකරණනානි වුචන්තා. කාමානමෙව හෙතුති ඉදං නියමවචනං, කාමපච්චයා උපපජ්ජිතියෙවාති අන්තො. උඛිතහෙතානි ආජිවසමුඛිතපකවිජියෙන උඛිතනතයා, සමහොති තා විජියං පුච්චන්තාපරං සචෙතනායා. වාසමහොති වාසාමං පරකකමං පඨොගං කරෙතනායා. නාති නිපජ්ජනනිති න නිපජ්ජනනි හන්තං කාතිරුහනති සොචනීති විචන්තා උපපන්නඛලවසොසෙන සොචනී. කිලමනීති කායෙ උපපන්න දුචන්තා කිලමති. පසිදෙවනීති වාචාස පරිදෙවති. උරතනාච්චනති උරං තාලෙචා. සාදෙතිති ජරාදති. සමෙමාහං ආපජ්ජනීති විසඤ්ඤි විස සමුමුලෙභා නොති. මොසනති තුච්ඡං. අච්චොති නිපජ්චො. ආරකබාධිකරණනානි ආරකබාධාරණා. කිනනිති කෙන නුචො උපාසෙන. සමිපි මෙති යච්චි මයං කසිකමමාදිති කන්ධා උපපාදිතං ධනං අනොසි. ගාමපි නො නජ්ජති තච්චි අච්චොහං ඉදුති තත්ථි. "පුත ව පරා භික්ඛවෙව කාමහෙතු"ති ආදිතාපි කාරණං දසෙසාච්ච ආදිතවෙ දසෙසති.

තත්ථ කාමහෙතුති කාමපච්චයා. ර්හන්තොපි ර්හන්ති විචදනනීති අන්තො. කාමනිදුනනානි හාවතපුංසකං, කාමෙ නිදුනං කන්ධා විචදනනීති අන්තො. කාමාධිකරණනානිපි හාවතපුංසකමෙව කාමෙ අධිකරණං කන්ධා විචදනනීති අන්තො. කාමානමෙව හෙතුති ගාම නිගමසෙනාපතිපුච්චෙතිතච්චානනතරුදිතං කාමානං යෙව හෙතු විචදනනීති අන්තො. උපකකමනනීති පහරනනි. අසිච්චමනනි අසිච්චෙව චෙවකච්චලකාදිති ව. ඛනුකලාපං සහගසෙඛිකානි ඛනුං ගනෙචා සරකලාපං සනතයනිචා. උහතො ඛනුලකනනි උහතො රසිභුතං. පකබදනනීති පවිසනනි. උසුසුති කණෙඛසු. විජේජා නලනෙනසුති විපරිචතතමානෙසු. නො නාච්චානි තෙ තසමිං සඛයාමෙ. අඤ්චලෙපනා උපකාපිසොති එත් මනුසා පාභාරපාදං අසා බුරුසණ්ඨානෙන ඉඛිකාති විනිචා උපරි සුදධාය ලෙපෙනති, එවං කතා පාභාරපාද උපකාරියොති වුච්චනනි. තා තිහොනන' කලලෙන සිතතා අඤ්චලෙපනා නාම හොනනි. පකබදනනීති තාසං හෙට්ඨා නිබාත අයසුලරුකබසුලාදිති විජ්ඣයමානා පාභාරයා පිච්චල නාවෙන ආරොහිතං අසනෙකානතාපි උපධාවනනියෙව පකබධිසොති කඤ්චගොමයෙන. අභිච්චගෙනගානි සතදනෙනත, තං අච්චදනතා කාරෙන කන්ධා නගරවාරං භිද්දිචා පවිසියාමානි ආගනෙ උපරිචාරෙ ජිතා තසා ඛනිතයොතතානි ජිද්දිචා තෙන අභිච්චගෙන ඛමදුදනනි. සණ්ඨපි ජිදුනනීති ජරසඤ්චි ජිදුනනි. නිලොපනනි ගාමෙ පහරිචා මහාවිලොපං කරොනනි. එකාගාපිකනනි පණණාස

මනනාපි සට්ඨිමනනාපි පරිවාරෙත්වා ජ්වගාහං ගගෙත්වා ධනං
ආහරාපෙනති. පඤ්චපණ්ඩපි කිට්ඨනාහිති පත්ථගනකමමං
කරොන්ති. අද්ධදණ්ඩකෙහිති මුග්ගරෙහි. සෙසං වුච්ඡන්තමෙව.

ජ ධ්ව ම . .

සභනමෙ: එතීති ජ්ඤී, ආගනනුකානං අකුසලොගියානං ව්‍යසන
ගෙතුනං එතං අබ්වචනං, තසමා කාමගුණාපි එතෙ අනෙකව්‍යස
නාවහනකෙත්ත දලොසනතිපාතකෙත්ත ච ජ්ඤී. ගණෙනාපි අසුචිං
පග්ගරති උද්ධුමාතපරිපක්කපරිහිනෙත්වා හොති. තසමා එතෙ
කිලෙසාසුචිපග්ගරණතො උපපාදජරාගඛෙහිති උද්ධුමාතපරිපක්ක
පරිහිනනභාවතො ච ගණෙනා. උපද්ධවතීති=උපද්ධවො, අනන්ධං
ජනෙත්තො අභිභවති අජෙඤ්ඤාජරතීති අත්තො. රුජදණ්ඩාදීන
මෙතං අබ්වචනං. තසමා කාමගුණාපෙතෙ අවිදිතතිබ්බානන්ධාවහ
ගෙතුතාය සබ්බුපද්ධවචන්ද්‍රතාය ච උපද්ධවො. යසමා පනෙතෙ
කිලෙසාතුරභාවං ජනෙත්තො සීලසංඛාතආරොග්‍යවිලොපං වා
උපපාදෙත්තො පානතිකඤ්ඤව ආරොග්‍යං විලුච්ඡන්ති තසමා ඉමිතා
ආරොග්‍යවිලුච්ඡනකෙත්තෙව ඤේගො. අබ්බන්තරමනුපවිට්ඨකෙත්ත
පන අනෙත්වා තුදනකෙත්ත දුන්තීගරණීයකෙත්ත ච සලලං.
දිට්ඨධම්මකසම්පරාසිකභයාවහතො හංසා. මෙ එතනති=මෙත්තං.
සෙසමෙත්ත පාකට්ඨමෙව. තිගමනමපි වුච්ඡන්තයෙතෙව වෙදිතබ්බං.

කාමග්ගරණාසනති කාමරුගෙන රතෙත්වා අයං. ජ්ඤද්ධගවිති
බද්ධොතිති ජ්ඤරාගෙන සිනෙගෙන බද්ධො. දිට්ඨධම්මකාපි
ගබ්භාති ඉමසමිං අත්තභාවෙ වඤ්ඤානා සලායතනගබ්භා. සම්පරි
සිකාපි ගබ්භාති පරලොකෙපි සලායතනගබ්භා. න පඤ්චවචනීති
පරිමුච්චිතුං න සකෙකාති. ධ්වනිණ්ණො සාන්තරුපෙනාති
මධුරසභාවෙන රාගෙන ඔතිණ්ණො ඔගාහිතො. පඤ්චපනති
කාමකලලමග්ගං. දුග්ගනති දුග්ගමං.

ස න ම ම . .

අට්ඨමෙ: සීනං දුච්චං අබ්බන්තරධාතුබොගප්පවචයඤ්ඤ ඛාතිර
ධාතුබොගප්පවචයඤ්ඤ. තථා උණ්ණං. තත්ථ ධංසාති පිංගලමකකිකා.
සිඤ්ඤිංසපාති යෙ කෙවි දීඤ්ඤතිකා සරිත්වා ගච්ඡන්ති. සෙසං පාකට්
මෙව. තිගමනමපි වුච්ඡන්තයෙතෙව වෙදිතබ්බං.

අ ධ්ව ම ම . .

නවමගාරා පදන්තො පාකට්ඨා එව, අයං පනෙත්ත අබ්වපාය
යොජනා: සා ච ඛො යුත්තීවසෙත න අනුස්සවචසෙත, යථා අයං
හත්ථි මනුස්සකනෙතසු සීලෙසු දනනිත්තා අදනනභුමිං නාගච්ඡතීති වා

සර්වමහනන්දාය වා නාගො, එවං කුදය්‍යු නාමාහමපි අරියකනෙනසු සීලෙසු දනනතාය අදනනභුමිං නාගමනෙන ආයුං අකරණෙන පුන ඉන්ධනං. අනාගමනෙන ච යුණසර්වමහනන්දාය වා නාගො හවෙ ය්‍යං. යථා වෙස සුඨාහි විචජ්ජෙය්‍යා එකවරියා සුඛෙන සඨාහිරන්තං විහරං. අරඤ්ඤා ඵකො චරෙ බග්ගවිසාණකපොසා කුදය්‍යු නාමාහමපි එවං. ගණං විචජ්ජෙය්‍යා එකනන්දාහිරතිසුඛෙන කුසුඛෙන යථාහිරන්තං විහරං. අරඤ්ඤා-අත්තනො යථා යථා සුඛං තථා තථා යත්තකං වා ඉච්ඡාමි තත්තකං. අරඤ්ඤා තීවසං ඵකො චරෙ බග්ගවිසාණකපොසා, චරෙය්‍යන්ති අත්ථා. යථා වෙස සුසණ්ඨිත බ්‍රහ්මතාය සඤ්ජානකම්මෙය්‍යා, කුදය්‍යු නාමාහමපි එවං. අසෙක්ඛ සීලකම්මකනනතාය සඤ්ජානකම්මෙය්‍යා හවෙය්‍යං, යථා වෙස පදුම සද්දසගත්තතාය වා පදුමකුලෙ උපපන්නතාය වා පදුමි, කුදය්‍යු නාමාහමපි එවං. පදුමසද්දසබොජ්ඣංගමහනනතාය වා අරියච්ඡි පදුමෙ උපපන්නතාය වා පදුමි හවෙය්‍යං, යථා වෙස ථාමබලජවාදීහි උලාභෙ කුදය්‍යු නාමාහමපි එවං. පරිසුඤ්ඤාසමාචාරතාදීහි සීලසමාධි තිබ්බෙධිකපඤ්ඤාදීහි වා උලාභෙ හවෙය්‍යන්ති, එවං විනෙනනො විපසානං ආරහිත්වා පච්චෙකබොධිං අධිගතොමහිති.

න ච ම . .

දසමෙ: අධිසානි ඤාති අධ්‍යානං තං, අකාරණං තනති වුත්තං හොති. අනුනාසිකස්ස ලොපො කතො. “අරියසච්චාන දස්සන”න්ති ආදීසු විය. සංගතිකාරනස්සාති ගණාහිරතස්ස. ඤාති කාරණ චචනමෙතං, “යං හිරියති හිරියතබ්බතා”ති ආදීසු විය. එස්ස ඤෙති අධිගච්ජෙය්‍ය. සාමසිකං විමුච්ඡාතින්ති ලොකීයසමාපතතිං. සා හි අපටිතපටිතසමයෙ එව පච්චතිකෙහි විමුච්චනතො සාමසිකා විමුච්ඡාතිති වුච්චති. තං සාමසිකං විමුච්ඡතිං. අධ්‍යානං තං ත තං කාරණං විජ්ජති සංගණිකාරතස්ස යෙන කාරණෙන එස්සයෙ ඉති එතං ආදිච්චබ්‍රහ්මස්ස පච්චෙකබ්‍රහ්මස්ස චචො තිසමම සංගතිකාරතිං පහාය යොතිස්සො පටිපජ්ජනො අධිගතොමහිති ආහ. සෙසං වුත්තතයෙමෙව.

තිද්දෙසෙ: නොක්ඛමමසුඛන්ති පබ්බජ්‍යාසුඛං. විචෙකසුඛන්ති කායචිත්තඋපධිවිචෙකසුඛං. උපසමසුඛන්ති කිලෙසුපසම ඵල සමාපතතිසුඛං. සමෙබ්බාධිසුඛන්ති මග්ගසුඛං. නිසාමලාහිති අත්තනො රුචිවසෙන යථාකාමලාහි. අභිච්ජලාහිති අදුක්ඛ ලාහි. අභිසිරලාහිති විපුලලාහි. අසාමසිකන්ති ලොකුත්තරං. අකුපසන්ති කුපපවිරහිතං අචලිතං ලොකුත්තරමග්ගං.

ද ස ම . .

දුතියො වග්ගො නිට්ඨගො.

තනියවග්ගස්ස පස්මෙ: දිට්ඨිවිසුකානීති වාසට්ඨිදිට්ඨිගතාති. තාති හි මග්ගසමමාදිට්ඨියා විරුද්ධිකේන විජ්ඣනකේන විලොමකේන විසුකාති. එවං දිට්ඨියා විසුකානීති=දිට්ඨිවිසුකාති, දිට්ඨියො එව වා විසුකාති=දිට්ඨිවිසුකාති. උපානිවග්ගොති දස්සන මග්ගෙන අතිකකනෙතා. පගොතා නිශාමනති අවිනිපාතධම්මතාය සමබ්බාධිපරායණතාය ව නියතභාවං අධිගතො, සමත්තනිසාම සංඛාතං වා පස්මමග්ගනාති, එතතාවතා පස්මමග්ගනීව්වතිප්ඵතති ව තස්ස පටිලාභො ව චූතෙතා. ඉදං පටිලදාමග්ගොති ඉමිතා සොමග්ගපටිලාභං දස්සෙති. උපානනඤ්ඤොමිති උපනන පවෙකබ්බොධිඤ්ඤො අමිති. එතෙන එලං දස්සෙති. අනිඤ්ඤ නෙසොති අඤ්ඤෙති ඉදං සච්චං ඉදං සච්චනති අනෙතබ්බො. එතෙන සග්ගභූතං දීපෙති, පතෙන වා පවෙකබ්බොධිඤ්ඤො අඤ්ඤනෙය්සතාය අපාවා සග්ගච්ඡිතං, විපස්සනාය වා දිට්ඨි විසුකාති උපානිවග්ගො, ආදිමග්ගෙන පතො නියාමං, සෙසෙහි පටිලදාමග්ගො, එලඤ්ඤෙන උපනනඤ්ඤො. තං සබ්බං අතත නාව අධිගතොති අනඤ්ඤනෙය්සා. සෙසං චූතනතයෙනෙව වෙදි තබ්බං.

නි පරගොසොති න අඤ්ඤෙහි නෙතබ්බො. නි පර පනතීසොති පච්චකඛ්ඛම්මතතා න අඤ්ඤෙහි සද්දගාපෙතබ්බො. නි පරපච්චමසොති න අස්ස පරො පච්චයො, න පරස්ස සද්ධාය චතතතීති න. පරපච්චයො, නි පරපට්ඨිබ්බොති න අඤ්ඤෙසං පට්ඨිබ්බොතිඤ්ඤො.

පස්මං.

දුතියෙ: නිලලාලුපොති අලලාලුපො, යො හි රසතණනාති භූතො හොති සො භුසං ලුප්පති සුනපුනං ලුප්පති තෙන ලලාලු පොති චූච්චි. තයො එතං පටිකම්පනො ආහ: “නිලලාලුපො”ති. නිකකුභොති එත් කිඤ්චාපි යස්ස තිව්ධං කුභනචච්චු නත්ථි සො නිකකුභොති චූච්චි, ඉමිස්සා පන ගාථාය මනුඤ්ඤොගොජනාදිසු විමග්ගමනාපජ්ජනමො නිකකුභොති අයමධිපපායො. නිපට්ඨි පොති එත් පාකුම්ච්ච්ච පිපාසා, තස්සා අගාචෙන නිපට්ඨිපාසො, සාදුරසලොගෙන ගොනකුකමසතාවිරහිතොති අකේ. නිමමකොති එත් පරගුණවිනාසනලකිණො මකො, තස්ස අගාචෙන තිමමකො. අතතනො ගහට්ඨිකාලෙ සුදස්ස ගුණමකිනගාලං සක්ඛාය ආහ. නිදානනසාචමොගොති එත් රාගාදයො තයො කායදුච්චරිතාදීති ව නිඤ්ඤි ඡ ධම්මා යථාසම්භවං අපසංඛනකේන සකභාවං විජ්ඣාපෙත්වා පරභාවං ගණනාපනකේන කසට්ඨෙත ව “කසාවා”ති වෙදිතබ්බො. යථාහ: “තත්ථ කතමෙ තයො කසාවා? රාගකසාවො දෙසකසාවො මොහකසාවො ඉමෙ තයො කසාවා,

තත් කතමෙ අපරෙපි තයො කසාවා? කායකසාවො වචිකසාවො මනොකසාවො”ති. තෙසු මොහං ඔපෙතො පඤ්චනනං කසාවානං තෙසඤ්ච සබ්බසං මුලභුතස්ස මොහස්ස නිද්ධනතතතා නිද්ධනතක සාවමොහො. තිණණං එව වා කායවචිමනොකසාවානං මොහස්ස ව නිද්ධනතතතා නිඛනතකසාවමොහො හොති. ඉතරෙසු නිලොලාලු පතාදීති රුහකසාවස්ස නිමමකතාය දොසකසාවස්ස නිද්ධනතතාවො සිද්ධො එව. නීශසෙයොති නිතනණොතා. සබ්බලොකෙති සකල ලොකෙ තිසු භවෙසු වාදසසු වා ආයතනෙසු භවචිභවතණොචිර හිනො හුචොති අනො. සෙසං චුතතනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. අථවා තයොපි වාරොතො එකො වරෙති එවමපි වා එකො වරිතුං සකකු ණෙය්‍යාති එවමපි එත් සම්බකො කාතබ්බො.

දුතියං.

තතිසෙ අයං සංඛෙපනො:- යවායං දසවච්ඡුකාය පාපදිට්ඨියා සමන්තාගතතතා සාපො පරෙසමපි අතත්ථං දසෙය්‍යතීති අනඤ්ච දසසී. කායදුච්චරිතාදිමහි ව විසමෙ නිවිට්ඨො. තං අත්ථකාමො කුල පුතො සාපං සභාසං සේවජ්ජසෙඨ අනඤ්චදය්‍යං විසමෙ නිවිට්ඨං, සසං නි සෙවෙ ඉති අතතා නො වසෙන සෙවෙය්‍ය, යදි පත පරවසො හොති තිං සකකා කාතුනති චුතතං හොති. පසුභනති පසං දිට්ඨිවසෙන තත්ථ තත්ථ ලභනති අනො. පමනනති කාමගුණෙසු වොස්සට්ඨවිතතං කුසලභාවනාරතිතවිතතං වා, තං එවරුපං න සෙවෙ න භජෙ න පඨිරුපාසෙ අඤ්ඤදච්ඡු එකො වරෙ ඛගචිසාණකපෙපාති.

තිද්දෙසෙ: සසං නි සෙවෙය්‍යාති සාමං න උපසංකමෙය්‍ය. සාමං නි සෙවෙය්‍යාති විතෙනනපි න උපසංකමෙය්‍ය. නි සෙවෙය්‍යාති න භජෙය්‍ය. නි නිවෙසෙය්‍යාති සමිපංපි න භවෙජ්ජය්‍ය. නි සංසෙවෙය්‍යාති දුරෙ භවෙය්‍ය. නි පචිසෙවෙය්‍යාති පටිකකමෙය්‍ය.

තතියං.

වතුනෙ අයං සංඛෙපනො:- බහුසසුනානති දුච්චො බහුසසුතො, තිසු පිටකෙසු අත්ථතො නිච්චලො පරියතතිබහුසසුතො ව මග්ග ඵලවිජ්ජාභිඤ්ඤානං පටිච්චිතතා පටිච්චෙධබහුසසුතො ව. ආගතා ගමො ධම්මධරෙ, උලාරෙහි පත කායවචිමනොකමෙමහි සමන්තා ගතො උලාරෙ, යුත්තපටිභානො ව මුත්තපටිභානො ව යුත්තමුත්ත පටිභානො ව පටිභානවා, පරියතති පරිපුච්ඡා පටිච්චෙධවසෙන ව තිධා පටිභානවා වෙදිතබ්බො. යස්ස හි පරියතති පටිභාති සො පරියතති පටිභානවා. යස්ස අත්ථඤ්ච ඤයඤ්ච ලකඛණඤ්ච ණානාණානඤ්ච පරිපුච්ඡනතස්ස පරිපුච්ඡා පටිභාති සො පරිපුච්ඡාපටිභානවා. යෙන මග්ගාදයො පටිච්චො හොනති සො පටිච්චෙධපටිභානවා. තං එවරුපං

බහුසුඛාං ධම්මධරං හජෙඨ මිත්තං උලාරං. පච්ඡානවනනං, තතො තසාංනුභාවෙන අත්තන්ථපරන්ථඋභයන්ථහෙදතො වා දිට්ඨධම්මක සම්පරාධිකපරමන්ථහෙදතො වා අනෙකප්පකාරුති අසැඤ්ඤ අන්ධානි තතො “අභොසිං නුඛො අහං අතීතමද්ධාන”නති ආදීසු කච්චා ධානෙසු විනෙසා කච්චං විවිකීච්චං විනෙඤා විනාසෙඤා එවං කතඝඛඛකීච්චො එකො වරෙ බගනවිසාණකප්පොති.

වගුන්ථං.

පඤ්චමෙ : බිඛා ව රතී ව පුබ්බෙ චුත්තා ව, කාමසුඛතනි ව වජ්ඣ කාමසුඛං, වජ්ඣකාමාපි හී සුඛස්ස විසයාදීභාවෙන සුඛතනි චුච්චනති, යථාහ :- “අජී රූපං සුඛං සුඛානුපතීත”නති. එවමෙතං බිඛං රතීං කාමසුඛඤ්ච ඉමෙමිං ඕකාසලොකෙ අනලං කච්චො අලනති අකඤ්ඤා එතං තප්පකනති වා සාරභුතනති වා එවං අභණෙඤ්ඤා, අනපෙකඛමානොති තෙන අනලංකරණෙන අනපෙකනසීලො අපිභාලුකො නිත්තණෙභා විභුසනට්ඨානා විරතො සච්චවාදී එකො චරෙති. තන්ථ විභුසා දුට්ඨා අභාරිකවිභුසා ව සාටකච්චනමාලා ගඤ්ඤාදී, අනභාරිකවිභුසා ව පත්තමණ්ඩනාදීවිභුසා එව විභුසණට්ඨානං තස්මා විභුසණට්ඨානා. තිවිධායපි විරතියා විරතො, අවිතථච්චනො සච්චවාදීති එවමන්ථො දට්ඨබ්බො.

පඤ්චමං.

ඡරෙඨ්ථ : ධනානීති මුත්තා මණ්චි වෙච්චරිය සබ්බ සීලා පචාල රජත ඡතරූපාදීති රතනාති. ධඤ්ඤානීති සාලිච්චියවගොධුමකංගුචරක කුදුරුසකප්පභෙදාති සත්ත, සෙසාපරනනාති ව. බඤ්චානීති ඤ්ඤති බඤ්ච ගෙතබඤ්ච මිත්තබඤ්ච සිප්පබඤ්චවසෙන චතුබ්බිධබඤ්චවෙ. සන්තොධිකානීති සකසකමධිවසෙන ජීනාති යෙව. සෙසං චුත්ත නයමෙවාති.

ජට්ඨං.

සත්තමෙ : සඛෙභා එසොති අත්තනො උපභොගං නිදදිසති. සො හි-සජ්ජනති තන්ථ පාණිනො කදදුමං පච්චෙධා හන්චි වියාති සඛෙභා. පච්ඡනමෙන්ථ සොඛානනති එන්ථ පඤ්චකාමගුණ උපභොග කාලෙ විපරිතසඤ්ඤාය උප්පාදෙනබ්බතො කාමාවච්චරධම්මපරියා පත්තනො වා ලාමකන්ථන සොඛාං පරිත්තං, විජ්ජපභාය මහාසිත නච්චදස්සනසුඛං විය ඉත්තරං, තාවකාලිකනති චුත්තං ගොති. අපසංඝාදෙ දුක්ඛමෙන්ථ හිසොති එන්ථ ව යවායං “යං බො හිකඛවෙ ඉමෙ පඤ්ච කාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං අයං.

කාමානං අසාදො”ති වුතෙනා සො, යමිදං “නො ච භික්ඛවෙ කාමානං ආදීනවො? ඉධ භික්ඛවෙ කුලපුතෙනා යෙන සිඤ්ඤානෙන ජීවිකං කපෙපති යදි මුද්දය යදි ගණනායා”ති එවමාදිනා නයෙනෙත් දුක්ඛං වුතතං, තං උපනිධාය අපො උදබ්බුමතෙනා හොති, අඵ බො දුක්ඛමෙව භියො බහු වතුසු සමුදොසු උදක සදිසං හොති, තෙන වුතතො: අපසායාදො දුක්ඛමෙත් භියොති. ගලො එසොති අසාදං දසොනො ආනසිත්තවසෙන බලිසො එසොති, යදිදං පඤ්ච කාමගුණො; ඉති සද්ධො මුනිමාති එවං සද්ධො බුද්ධිමා පණ්ණිනො පුරිසො සබ්බමෙන ජහාය එනො වරෙ බග්ඝ විසාණ්ඤපොති.

සත්තමං.

අධිමමාපාය දුතියපාදො: ඡුලනති සුත්තමයං වුවවති. අමුක්ඛි උදකං. තත් වරතීති=අමුක්ඛාරි: මච්ඡසොතං අධිවචනං. සලිලෙ අමුක්ඛාරි=සලිලමුක්ඛාරි. තසමිං නදිසලිලෙ ඡලං හෙත්වා ගතං අමුක්ඛාරිං වියාති වුතතං හොති. තතියපාදො: දධිසුතති දධිසුතානං වුවවති. යඵ අනිදධිසුතානං පුත්ත න නිවත්තති න තත් භියොසා ආගච්ඡති, එවං මග්ගසුඤ්ඤානිතා දධිසුතා කාමගුණං අනිවත්තමානො තත් භියොසා අනාගච්ඡනොති වුතතං හොති. සෙසං වුත්තනග මෙවති.

සංඝොජනානීති යසා සංවිජ්ජනති තං පුග්ගලං චට්ටසමිං සඤ්ඤොජනති බනිනතීති=සඤ්ඤොජනති. ඉමාති පන සඤ්ඤොජනති කිලෙසපටිපාටියාපි ආහරිතුං චට්ටති මග්ගපටිපාටියාපි. කාමරගපටිසසඤ්ඤොජනති අනාගාමිමග්ගෙන පභීයනති, මාන සඤ්ඤොජනං අරහත්තමග්ගෙන, දිට්ඨිවිචිකිච්ඡාසීලබ්බතපරමාසා සොතාපතතිමග්ගෙන, භවරගසඤ්ඤොජනං අරහත්තමග්ගෙන, ඉසාසා මච්ඡරියාති සොතාපතතිමග්ගෙන, අවිජ්ජා අරහත්තමග්ගෙන. මග්ග පටිපාටියා දිට්ඨි විචිකිච්ඡා සීලබ්බතපරමාසා ඉසාසාමච්ඡරියා සොතා පතතිමග්ගෙන පභීයනති, කාමරගපටිසා අනාගාමිමග්ගෙන, මාන භවරගඅවිජ්ජා අරහත්තමග්ගෙනාති. භිඤ්ඤාති හෙදං පාපෙත්වා. සමුභිඤ්ඤාති ජිද්දං කත්වා. දුලබ්බාති ඵාලෙත්වා. පදුලබ්බාති ගිරෙත්වා, සමපදුලබ්බාති උපසග්ගෙන පදං වධිතං.

අධිමමං.

නවමො: ඔඝනිත්තවකුක්ඛි හෙට්ඨා බිත්තවකුක්ඛි. සත්තගිවසීති පටිපාටියා ධපෙත්වා පරිවජ්ජනාපභාතබ්බදසානත්තං යුගමත්තං පෙක්ඛමානොති වුතතං හොති, න තු හනුකට්ඨිතා හදයට්ඨිං සංඝට්ටෙනො, එවං හී උක්ඛිත්තවකුක්ඛිතා න සමණසාරුප්පා හොති.

න ව පාදලොති එකසු දුතියෝ විතනං තතියොති එවං ගණමජ්ඣං පවිසිතුකාමතාය කණ්ඩුගමාන¹පාදො විග අභවනොතා දීඝචාරිකා අනවචිතචාරිකා විරතො. ගුහනිජ්ජිණොති ජස්ස ඉන්ද්‍රියෙස්ස ඉධ විසුං චුත්තාවසෙසවසෙන ගොපිතඉන්ද්‍රියො. රක්ඛිතමානසානොති මනසං යෙව මානසානං තං රක්ඛිතමස්සාති=රක්ඛිතමානසානො. යථා කිලෙසෙති න විලුප්පති එවං රක්ඛිතවිතොති චුත්තං හොති. අනවසස්සනොති ඉමාය පටිපත්තියා තෙස්ස තෙස්ස ආරම්භණෙස්ස කිලෙසඅත්තාස්සවවිරතීතො. අපට්ඨස්සමානොති එවං අත්තාස්සව විරහා එව කිලෙසගහීති අපට්ඨස්සමානො බහිද්ධා වා අනවසස්සනො අජ්ඣන්තා අපට්ඨස්සමානො. සෙසං චුත්තතායමෙවති.

වකුණු රූපං දිව්‍යාති කාරණවසෙන වකුණු ලද්ධවොහාරෙන රූපදස්සනසමජේන වකුණුවිඤ්ඤාණෙන රූපං දිව්‍යා. පොරණා පනාහු: “වකුණු රූපං න පස්සති අවිතතනතතා, විතතං න පස්සති අවකුණතතා, වාරුරමණ සංකට්ටෙ පන පසාදවන්ත්‍රිකෙන විතෙන න පස්සති ඊදිසි පනෙසා ධනුනා විජ්ඣතීති ආදීස්ස විග සසමාරාහථා නාම හොති. තස්ම වකුණුවිඤ්ඤාණෙන රූපං දිව්‍යාති අයමෙවෙත් අජේ”ති. නිමිගනග්ගාගීති ඉන්ද්‍රියපුරිසතිමිතතං වා සුභතිමිතතාදිකා කිලෙසවන්ත්‍රිගුතං නිමිතතං ඡන්දරුගවසෙන ගණනාති දිට්ඨමනො යෙව න සණ්ඨාති. අනුබ්‍යාඤ්ඤානග්ගාගීති කිලෙසානං අනුබ්‍යාඤ්ඤානතො පාකට්ඨාවකාරණතො අනුබ්‍යාඤ්ඤානති ලද්ධවොහාරං ගත් පාද ගසිත ලපිත විලොකිතාදිභෙදං ආකාරං ගණනාති. සමාධි ඛරණමෙනනති ආදිමති යංකාරණා යස්ස වකුණුන්ද්‍රිය අසංවරස්ස හෙතු එතං පුග්ගලං සනිකවාචෙන වකුණුන්ද්‍රියෙ අසංචුතං අපිහිත වකුණුවාරං හුත්වා විහරන්තං එතෙ අභිජ්ඣාදයො ධම්මා අත්තාස්ස වෙය්‍යං. නස්ස සංවර්ග නි පටිපජ්ජතීති තස්ස වකුණුන්ද්‍රියස්ස සතිකවාචෙන පිදහනත්තාය න පටිපජ්ජති. එවං භූතො එව “න රක්ඛති වකුණුන්ද්‍රියං වකුණුන්ද්‍රියෙ සංවරං නාපජ්ජති”තිපි චුච්චති. තත් කිඤ්චාපි වකුණුන්ද්‍රියෙ සවරෙ වා අසංවරෙ වා නත්ථි, නති වකුණුපසාදමති සති වා මුට්ඨසච්චං වා උප්පජ්ජති. අපි ව යද රූපාරම්භං වකුණුස්ස ආපාථං ආගච්ඡති තද් ගවඤ්ඤ විකඛතතුං උප්පජ්ජිතා නිරුද්ධා නිරියමනොධාතු ආවජ්ජනකිච්චං සාධයමානා උප්පජ්ජිතා නිරුජ්ඣති, තතො වකුණුවිඤ්ඤාණං දස්සනකිච්චං, තතො විපාකමනොධාතු සමපට්ච්ඡනකිච්චං, තතො විපාකාහෙතුකමනො විඤ්ඤාණධාතු සන්තර්ඝකිච්චං, තතො නිරියාහෙතුකමනො විඤ්ඤාණ ධාතු වොත්ථපනකිච්චං සාධයමානා උප්පජ්ජිතා නිරුජ්ඣති, තද් නතතරං ජචනං ජචති, තත්‍රාපි නෙව ගවඤ්ඤාණෙය න ආවජ්ජනා දීතං අඤ්ඤාතරසමයෙ සංවරෙ වා අසංවරෙ වා අත්ථි, ජචනතඛණෙ පන සවෙ දුස්සිලාසං වා මුට්ඨසච්චං වා අඤ්ඤාණං වා අඛනනති වා

1 සී. I & II. සවිසමාන.

කොසල්ලං වා උපපජ්ජති අසංවරේ හොති, එවං හොනො පන සො වකඛුන්ද්‍රියෙ අසංවරේති වුවවති. කසමා? යසමා තසමිං සති වාරම්පි අගුත්තං. හොති භවඛගම්පි ආවජ්ජනාදීති විපිචිත්තානිපි, යථා කිං? යථා නගරේ වතුසු වාරෙසු අසංවුත්තෙසු කිඤ්චාපි අනො සරවාරකොට්ඨකගඛාදයො සුසංවුත්තා තථාපි අනොනගරේ සබ්බං භණ්ඨං අරකඛිතං අගොපිතමෙව හොති. නගරවාරෙත හි පවිසිත්තා වොරං යදිච්ඡන්ති තං කරෙය්‍යං එවමෙව ජවනෙ දුස්සිලාදීසු උපපනොසු තසමිං අසංවරේ සති වාරම්පි අගුත්තං. හොති. භවඛගම්පි ආවජ්ජනාදීති විපිචිත්තානිති.

වකඛුනා රූපං දිශා න තිමිත්තග්ගාහි හොතීති ජජුරග වසෙන වුත්තපපකාරං නිමිත්තං න ගණ්හාති. එවං සෙසපදතිපි වුත්ත පටිකෙඛපෙන වෙදිතබ්බාති. යථා ව හෙට්ඨා ජවනෙ දුස්සිලාදීසු උපපනොසු තසමිං අසංවරේ සති වාරම්පි අගුත්තං. හොති භවඛගම්පි ආවජ්ජනාදීති විපිචිත්තානිති වුත්තං. එවමිධ තසමිං සීලාදීසු උපපනොසු වාරම්පි ගුත්තං. හොති භවඛගම්පි ආවජ්ජනාදීති විපි චිත්තානි. යථා කිං? යථා නගරවාරෙසු සංවුත්තෙසු කිඤ්චාපි අනො සරදයො අසංවුත්තා හොනති, තථාපි අනොනගරේ සබ්බං භණ්ඨං සුරකඛිතං සුගොපිතමෙව හොති. නගරවාරෙසු පිදගිත්තෙසු වොරනං පවෙසො නත්ති එවමෙව ජවනෙ සීලාදීසු උපපනොසු වාරම්පි ගුත්තං. හොති භවඛගම්පි ආවජ්ජනාදීති විපිචිත්තානිපි, තසමා ජවන්කඛණේ උපපජ්ජමානොපි වකඛුන්ද්‍රියෙ සංවරේති වුත්තො. අවස්සුනාපටිසා සඤ්චාති කිලෙසෙහි තිත්තකරණඤ්ච. අනිවස්සුනාපටිසා සඤ්චාති කිලෙසෙහි අතිත්තකරණඤ්ච. පිසරූපෙති ඉට්ඨජනිකෙ රූපා රම්මණේ. අපපිසරූපෙ රූපෙති අතිට්ඨසභාවෙ රූපාරම්මණේ. ව්‍යාපජ්ජතීති දොසවසෙන සුතිභාවමාපජ්ජති. ඛනාරන්ති ජිලුං අන්තරං. ආරම්මණන්ති පච්චයං. අභිභාසුති මද්දංසු. නාහිභොසිති න මද්දි. බහලමන්තිකාති සුත්තපුත්තං දුත්තලෙන උග්ගුමාසිත්තා බහලමන්තිකා. අද්දමලෙපනාති අසුක්ඛමන්තිකාදුත්තා. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

නවමං.

දසමෙ: කාසාසවණේවා අභිනිකම්මිත්තාහි ඉමස්ස පාදස්ස ගෙහා අභිනිකම්මිත්තා කාසාසවණේ හුත්තාහි එවමණේ වෙදිතබ්බො. සෙසං වුත්තනගෙතෙව සකකා ජනිතුන්ති.

දසමං.

නාහිසවගෙහා නිවසිණො.

වතුන්වහන්සේ පරමෝ රසසෙසුනි අමිල මධුර තිත්ත කවුක ලොණික බාරි කසාවාදි හෙදෙසු සායනියෙසු. ගෙඩං අකරනති ගිඤ්ඤං අකරොනොතා තණං අනුපපාදෙනොතාති වුත්තං. අලොලොති ඉදං සාධිසාමි ඉදං සාධිසාමිති එවං රසවිසෙසෙසු අනාකුලො. අනිඤ්ඤපොසිති පොසෙනබ්බක සද්ධිවිහාරිකාදි විරහිතො, කාය සකිරණමනෙතන සනතුටෙතාති වුත්තං හොති. යථා වා පුබ්බ උය්‍යානෙ රසෙසු ගෙඩකරේ ලොලො හුන්වා අනඤ්ඤපොසී ආසිං, එවං අනුන්වා යාය තණ්හාය ලොලො හුන්වා රසෙසු ගෙඩං කරේති තං තණං හිඵවා ආයති තණ්හාමුලකසය අඤ්ඤසා අත්තභාවසා අතිබ්බතනෙත අනඤ්ඤපොසිති දසෙය්‍යති. අථවා අත්භඤ්ඤ න කණේන අඤ්ඤති කීලෙසා වුච්චනති. තෙසං අපොසනෙත අනඤ්ඤපොසිති අයං පෙඤ්ඤ අණො. සපදනමාටීති අවොකකමච වාරි අනුපුබ්බවාරි සරපට්ටපාටි. අඡ්ඤ්ඤිතා අභිසුලඤ්ඤ ජිලුදු කුලඤ්ඤ තීරනතරං පිණ්ඩාය පට්ඨමානොති අණො. කුලෙ අපපට්ඨ බද්ධවිනෙතාති බත්තියකුලාදීසු යඤ්ඤ කාච්චි කීලෙසවසෙන අලග්ග විනොතා වඤ්ඤපමො තිච්චනවකොති අණො. සෙසං වුත්තතය මෙවාති.

පඨමං.

දුතියො ආවරණානිති නිවරණානෙව, තානි අත්තො උරග සුතෙත වුත්තාති. තානි පන යසවා අබ්‍යාදයො විය වඤ්ඤ සුරියං වා වෙනො ආවරනති තසමා ආවරණානි වෙනසොති වුත්තාති. තානි උපවාරය වා අපභාසා වා පභාස, උපකතිලෙසෙති උපගමච විත්තං විබාධෙනො අකුසලෙ ධමමෙ වණොපමාදීසු වුත්තෙත අතිඡ්ඤාදයො වා. ව්‍යපනුජජාති පනුදිත්වා විතොදගිත්වා, විපසානා මග්ගෙන පඡතිත්වාති අණො. සබ්බෙති අනවසෙසෙ. එවං සමථ විපසානාසමපනොතා පඨමමග්ගෙන දිට්ඨිනියායසා පතිතතො අනිසසිගො. සෙසමග්ගෙති ඡෙඡ්ඤා තෙධාතුකගතං සිනෙහඤ්ඤං තණ්හාරගනති වුත්තං හොති. සිනෙහො එව හි ගුණපට්ටකධතො සිනෙහඤ්ඤොති වුත්තො. සෙසං වුත්තතයමෙව.

දුතියං.

තතියො විසිට්ඨි කඤ්ඤානාති පිට්ඨිතො කඤ්ඤා. ඡ්ඤ්ඤිතා පඡතිත්වාති අණො. සුඛං දුඛං මානි කායිකසාතාසාතං. ඤ්ඤාමනියා ඤ්ඤමනියානති වෙතසිකසාතාසාතං. උපෙකඤ්ඤති වතුන්ඡ්ඤානු පෙකඤ්ඤං. සමථනති වතුන්ඡ්ඤානසමථමෙව. විසුද්ධනති පඤ්ඤතිවරණ විතකඤ්ඤිවාරට්ඨිසුබ්බසංඛාතෙති තවති පච්චතිකධමමෙති විමුත්තතතො අතිසුද්ධං, නිදොධාතසු වණණමච විගතුපකතිලෙසනති අණො. අයං පන

යෝජනා: විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුක්ඛඤ්ච පුබ්බොච පඨමඡ්ඤානුපචාර භූමියංයෙව දුක්ඛං, තතියඡ්ඤානුපචාරභූමියඤ්ච සුඛතති අභිප්පායො. පුත ආදිතො වුත්තං වකාරං පරතො තෙත්වා සොමනස්සදොම නස්සඤ්ච විපිට්ඨිකත්වා පුබ්බොචාති අභිකාරො. තෙන සොමනස්සං වතුත්ඡ්ඤානුපචාරභූමියං දොමනස්සඤ්ච දුතියඡ්ඤානුපචාරෙයෙවොති දීපෙති. එතාති හි එතෙසං පරියායතො පභාණ්ඨොනාති, තීප්පරි යායතො පන දුක්ඛස්ස පඨමඡ්ඤානං, දොමනස්සස්ස දුතියඡ්ඤානං, සුඛස්ස තතියඡ්ඤානං, සොමනස්සස්ස වතුත්ඡ්ඤානං පභාණ්ඨනං. යථාහ: “පඨමඡ්ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරති එත්ථූප්පනනං. දුක්ඛිත්ථියං අපරිසෙසං තීරුඡ්ඤාති” ති ආදි, තං සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තනභයෙන ගහෙතබ්බං. පරතො පුබ්බොචාති තීසු පඨමඡ්ඤානාදීසු දුක්ඛදොම නස්සසුඛාති විපිට්ඨිකත්වා එත්ථෙව වතුත්ඡ්ඤානෙ සොමනස්සං විපිට්ඨි කත්වා ඉමොය පටිපදාය ලඤ්ඤානුපෙකකං සමථං විසුද්ධං. එතො වරෙති. සෙසං වුත්තනභයමෙවොති:

හතියං.

වතුත්ථෙ: ආරද්ධං විරියමස්සාති=ආරද්ධවිරියො, එවෙන අත්තනො විරියාරම්භං ආදිවිරියං දයෙසති, පරමත්ථො වුච්චති තිබ්බාණං, තස්ස ප්‍රතතියා පරමස්ථපනතියා, එවෙන විරියාරම්භෙන පත්තථලං දයෙසති. අලීනමිනෙතාති එවෙන විරියුපත්ථොනං¹ විත්තවෙතසිකානං අලීනතං දයෙසති. අකුසිනවුත්තනීති එවෙන ආනා සතවඛකමාදීසු කායස්ස අනවසිදනං. දලොතිකකමොති එවෙන “කාමං තවො ව නහාරු වා” ති එවං පචත්තං පදහනවිරියං දයෙසති. යං තං අනුපුබ්බසිකාදීසු පදහනෙතා කායෙන වෙච පරමත්ථසච්චං² සච්ඡිකරෙතීති වුච්චති. අථවා එවෙන මග්ගසම්පසුත්තවිරියං දයෙසති. තං හි දලොඤ්ච භාවනා පාරිසුරිං ගතත්තා, තිකකමො ව සබ්බසො පටිපකා තිකකත්තත්තා, තස්සා තංසමබ්භිසුග්ගලොපි-දලො තිකකමො අස්සාති=දලොතිකකමොති වුච්චති. ථාමබ්ලප සෙනොති මග්ගකබ්භෙ කායත්ථාමෙන ඤ්ඤාණ්ඛලෙන ව උපපනොනා³ අථවා ථාමභූතෙන බලෙන උපපනොනා³ ථාමබ්ලුපපනොනා, පිරු ඤ්ඤාණ්ඛලමුපපනොනාති වුත්තං හොති. එවෙන තස්ස විරියස්ස ඵ්පස්සනාඤ්ඤාණ්ඛලපයොගං දීපෙනොනා යොතිසො පඨානභාවං සාධෙති. පුබ්බභාගමඡ්ඤාමඋකකට්ඨවිරියවසෙන වා තයොපි පාදා⁴ යොජෙතබ්බො. සෙසං වුත්තනභයමෙවොති.

වතුත්ථං.

1. සි. I, II & IV. 2. විරියුපත්ථොනං. 3. සි. II. උපපනොනා. 4. සි. I & II. 5. V. පද. පාඨා.

පඤ්චමේ : පටිසලලානනති තෙහි තෙහි සත්තසධ්ධාරෙහි පටි තිවතතිත්වා සලලියනං, එකත්තසෙවිතා එකිභාවො කායවිවෙතොති අත්ථො. ක්කානනති පච්චතිකජ්ඣාපනතො ආරම්මණලකඤ්ඤපතිජ්ඣා නතො ච විහතවිවෙතො චුට්චති. නන්ද අට්ඨසමාපතතියො තීවරණාදිපච්චතිකක්කාපනතො ආරම්මණ්ඤ්ඤපතිජ්ඣානතො ච ක්කානනති චුට්චතති, විපස්සනාමග්ගඵලාති සත්තසඤ්ඤාදිපච්චතිකක්කාපනතො ලකඤ්ඤපතිජ්ඣානතො ච, එවමෙත්ථ¹ ඵලාති, ඉධ පන ආරම්මණ්ඤ්ඤ පතිජ්ඣානං යෙව අධිප්පතං. එවමෙතං පටිසලලානඤ්ඤ ක්කානඤ්ඤ. අපිඤ්චමානොති අජගමානො අනිස්සජමානො. ධම්මෙසුති විපස්සනුපගෙසු පඤ්චකඤ්ඤාදිධම්මෙසු. නිවචනති සත්තං සමිතං අබෙබ්බාතිණ්ණං. අනුධම්මවාදීති තෙ ධම්මෙ ආරභන පච්චතනෙන අනුගතං විපස්සනාධම්මං චරමානො. අථවා ධම්මාති නවලොකුත්තර ධම්මා, තෙසං ධම්මානං අනුලොමො ධම්මොති=අනුධම්මො. විපස්සනා යෙනං අධිවචනං. “ධම්මානං නිච්චං අනුධම්මවාදී”ති චතතඤ්ඤ ගාථාචක්ඛසුඛත්ථං විහතතිව්‍යත්තයෙන ධම්මෙසුති චුත්තං සීයා. ආදීනච. සම්මසිනා ගවෙසුති තාය අනුධම්මවාදීතා සංඛාතාය විපස්සනාය අනිච්චාකාරාදිද්දෙසං තීසු භවෙසු සමනුපස්සනෙතා. එවං ඉමාය කායවිවෙත විතතවිවෙත සිඛාප්පත්තවිපස්සනාසංඛාතාය පටිපදාය අධිගතොති චගතඤ්ඤා. එතො චරෙහි එවං යොජනා වෙදිතඤ්ඤා.

පඤ්චමං.

ජට්ඨං : ගණන කම්මසනති තිඤ්ඤාණං, එවං දිට්ඨාදීනවාය තණ්හාය එව අප්පචතතිං. අප්පමණෙතාති සාතච්චකාරී. අනෙලමුගොති අලාලමුගො. අථවා අනෙලො ච අමුගො ච, පණ්ඨිතො ව්‍යතෙතාති චුත්තං ගොති. නිතසුඛසම්පාපකං සුතමස්ස අත්ථිති=සුතවා. ආගමං සම්පනෙතාති චුත්තං ගොති. සනිමාති විරකතාදීනං අනුස්සරීතා. සංඛාතා ධම්මාති ධම්මප්පජිකතාය පරිඤ්ඤාත ධම්මො. නිසණොති අරියමග්ගෙන තියාමප්පනො. පඤ්චමාති සම්මප්පධානවිරිය සම්පනො. උප්පට්ඨාරියා එස පාදො යොජෙතඤ්ඤා. එවමෙනෙහි අප්පමාදාදීහි සමනතාගතො තියාමසම්පාපනෙන පධානෙන පධාන වා, තෙන පධානෙන පත්තනියාමත්තා තියතො, තතො අරගත්තප්පතතියා සංඛාතධම්මො, අරහා හි සුත සංඛාතඤ්ඤා භාවතො සංඛාතධම්මොති චුට්චති. යථාහ. “යෙ ච සංඛාතධම්මො සෙ යෙ ච සෙකතා පුට්ඨ ඉධා”ති. සෙසං චුත්තතතයමෙව.

ජට්ඨං.

1. සී. I II. ම. V. යෙවවෙත්ථ. 2. සී. I & II. නියාමසම්පනො.

සත්තමෙ: සිහොති වතතාඋර සීභා: තිණසීභො තඹබසීභො කාලසීභො කොසරසීභොති. තෙසං කොසරසීභො අග්ගමිකතායති, එසො ඉධ අධිපෙප්පො. වානො පුරුඨමාද්වපෙත අනෙකවිධො. පදුමං රතනසෙතාද්වසෙත, වෙසු යො වොචි වාතො යං කිඤ්චි පදුමං වචචි යෙව හන් යය්ඨා සත්තාසො අත්තසිනෙතෙත ගොති. අත්තසිනෙයො ව හණ්ඨාලෙපො, සොච්ච ද්වසීසම්පයුතෙතන වා විපයුතෙතන වා ලොකෙනා යොති. සොච්ච ව තණ්ඨායෙව, සර්ජනං පන හන් උපපට්ඨනාචිරිතිහස්ස මොතෙත ගොති, මොතො ව අවිජ්ජා, හන් යය්ඨා සත්තාසො අත්තසිනෙතෙත යොති අත්ත සිනෙතො ව නාම අවිජ්ජාය, සමචේන භණ්ඨාය පහාණං ගොති විපසන්නාය අවිජ්ජාය. තසමා සමචේන අත්තසිනෙතං පහාය. සිහො ව සද්දෙසු අතිවච්චුකතාදිසු අසභාසනෙතො විපසන්නාය මොහං පහාය. වානොච ජලමහි බන්ධායහනාදිසු අසජ්ජමානො, සමචේනව ලොහං ලොහ සම්පයුතතතතා එව ද්විට්ඨං ව පහාය. පදුමංච ගො සෙන සබ්බවපනොගලොහෙතී අලිප්පමානො. එන් ව සමචස්ස සීලං පදට්ඨානං, සමචේ සමාධි, විපසන්නා පඤ්ඤති, එවං වෙසු විසු ධුමමසු සිඛෙසු තයොපි බන්ධා සීඛා ගොනති. හන් සීලකතෙතන සුරතො ගොති, සො සීභොව සද්දෙසු, ආසාන¹ වන්චුසු අකුජ්ඣිතු කාමතාය න සත්තසති, පඤ්ඤකතකෙතන පටිවිධාසභාවො වාතොච ජලමහි බන්ධාද්ධම්මහෙදෙ න සර්ජති. සමාධිකතෙතන විතරගො පදුමංච තොයෙන රුගෙන න ලිප්පති, එවං සමච්චිපසන්නාහි සීල සමාධි පඤ්ඤකතකෙතනි ච යථාසම්භවං අවිජ්ජා තණ්ඨානං තිණණ්ඤච අකුසලමූලානං පහාණවසෙන අසත්තසනෙතො අසජ්ජමානො අලිප්ප මානො ව වෙදිතබ්බො.

සත්තමං.

අට්ඨමෙ: සහනා ව හනනා ව සීසජ්චතතා ව සිහො. කෙසර සීභොව ඉධ අධිපෙප්පො. දායා බලමස්ස අත්ථිතං=දායාබලි, පසස්ස අභිභුසාති උහයං වාරිසද්දෙන සහ යොජේතබ්බං. පසස්සවාදි අභි භුසාමාදිති, තන් පසස්ස නිග්ගස්ස පවාගෙත්වා පග්ගගෙත්වා වරණෙන පසස්සවාරි. අභිහවිත්වා සත්තාසෙත්වා වසීකත්වා වරණෙන අභිභුසා වාරි. ස්වායං කායබලෙන පසස්සවාරි, තෙජසා අභිභුසාමාරි. තන් සචෙ කොචි වදෙය්ස “කීං පසස්ස අභිභුසාමාරි”ති, තතො මිත්තානති සාම්ච්චනං උපයොගච්චනං කත්වා මිගෙ පසස්ස අභි භුසාමාරිති පටිච්චතබ්බං. පනතානීති දුරති. සෙත්තාසනානීති විසතට්ඨානාති, සෙසං පුබ්බෙ චූතතතයෙතෙව සක්කා ජනිතුනති න වින්ථාරිතං.

අට්ඨමං.

1. පඤ්ඤසීභොති අඤ්ඤත්. 2. සි. I & II. ආසාච.

තවමෙ: සබෙබ සත්‍යා සුඛිභා හවනතුති ආදිතා නයෙන හිතසුඛුපනගතකාමතා මෙනතා. අභො වත ඉමමහා දුක්ඛා විමුළුවෙවයසුනති ආදිතා නයෙන අභිභදුක්ඛාපනගතකාමතා කරුණා. මොදනතු වත භොනොතා සභතා මොදනතු සාධු සුවස්සිති ආදිතා නයෙන හිතසුඛාවිප්පයොගකාමතා මුදිතා. පඤ්ඤාසිසසනාහි සතෙන කමෙතනාති සුවදුගෙහිසු අජ්ඣුපෙතඛතා උපෙකඛා. භාථාබනි සුඛභතං පත උප්පට්ඨපාථියා මෙභතං වනිං උපෙකඛා වුත්තා. මුදිතා ව පච්ඡා විමුඛනිනති වතසොොපි හි එභා අභතනො පච්චනික ධමෙමහි විමුඛභතභතා විමුඛනිතියො. තෙන වුත්තං: "මෙභතං උපෙකඛං කරුණං විමුඛනිං ආසෙවමානො මුදිතඤ්ඤා කාලෙ"ති. තත් ආසෙව මානොති තියොො තිකවතුකකඤ්ඤානවසෙන භාවයමානො උපෙකඛං වතුත්ඤ්ඤානවසෙන භාවයමානො 'කාලෙති මෙතං ආසෙවිත්වා තතො උට්ඨාය කරුණං තතො වුට්ඨාය මුදිතං තතො ඉතරං තතො වා තිපට්ඨිකඤ්ඤානවසෙන වුට්ඨාය උපෙකඛං ආසෙවමානොව කාලෙ ආසෙවමානොති වුච්චති. ආසෙවිතුං ථාසුකාලෙ වා. සෙතිබන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානොති දසසු දිසසු සබෙබන සභත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො. මෙතනාදිනං හි තාවිතතතා සත්‍යා අප්පට්ඨකාලා භොනති සතෙනසු ව විරෙධිතුතො පටිසො වුපසමමති තෙන වුත්තං. "සබෙබන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො"ති. සෙසං වුත්තසදිසමෙචාති.

න ව මං

දසමෙ: සංඝොජනාහිති දසිසංයොජනාති. තාති ව තෙන තෙන මගෙන සදුලබ්ඪිභා. අසත්‍යසං ජීවිතසංඛසමගිති ජීවිත සංඛයො වුච්චති වුතිවිතතසං පරිභෙදො, තසමිඤ්ඤා ජීවිතසංඛයෙ ජීවිතනිකනතියා පභීතතතා. අසත්‍යසනති, එතතාවතා සඋපාදිසෙස නිබ්බාණධාතුං අත්තනො දසොොනිභා භාථාපට්ඨොසානෙ අනුපාදි සෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පටිතිබ්බාසිති.

දසමං.

එකාදසමෙ: ගජනනිති සරිරෙන අලලිසිත්වා පසිරුපාසනති. සෙවනනිති අඤ්ඤාලිකමමාදිති කිංකාරපට්ඨසාමිතාය ව පට්ඨවරනති. කාරණං අත්ථො එතෙසනති=කාරණං. හජනාය සෙවනාය ව තාඤ්ඤං කාරණමපි, අත්ථො එව තෙසං කාරණං, අත්තභෙතු සෙවනනිති වුත්තං. හොති. හිකකරණා දුලලහා අජ්ඣමිත්තාති ඉතො කිඤ්ඤා ලච්ඡාමාති එවං අත්ථපට්ඨාහකාරණෙන නිකකාරණං. තෙවලං

"උපකාණෙ ව යො මිත්තො යො ව මිත්තො සුඛෙ දුඛෙ, අත්ථකඛාසී ව යො මිත්තො යො මිත්තො අනුකමපකො"ති.

1. සී. I & II. ආසෙවමානො,

එවං වුනෙතන අරියෙන මිත්තභාවෙන සමන්තාගතා දුලලභං අජ්ඣ මිත්තා¹; අතභනි අභිට්ඨිතා එතෙසං පඤ්ඤා අත්තානං යෙව ඔලොකෙනති න අඤ්ඤානති අත්තස්ථපඤ්ඤා, දිට්ඨස්ථ ඡඤ්ඤාති අයමපි කීර පොරාණපාසො, සමපති දිට්ඨියෙව අනෙච එතෙසං පඤ්ඤා ආයතිං න පෙක්ඛනනීති වුත්තං භොති. අසුචිති අසුචිතා අනරියෙන කායචචිමනොකමෙමන සමන්තාගතා, සෙසං පුබ්බෙ වුත්තනගෙතෙව වෙදිතබ්බං. යං අනතරන්තරා අනිච්ඡාර භයෙන න වුත්තං. තං සබ්බං පාසානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.

වග්ගො වතුසො.

සඤ්ඤාමමපඡේදානිකාස චුද්දකනිකාසස්ථකථාස
 වග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස වණණනා
 නි ට්ඨිතා.

යො සො සුගතපුත්තානං අභිපතීභුතෙන භුතභිතරතීතා²,
 ඵෙරෙන පිරගුණචතා සුචිභතෙතා මහානිද්දෙසො.

තස්සත්චණ්ණනාය පුබ්බට්ඨකථාතයං යථාසුත්තිං,
 නිස්සාය මයාරඤ්ඤා නිට්ඨානමුපාගතා එසා.

යං පුරං පුරුතතමං පරමනුරාධපුරවහයං,
 යො තස්ස දකඛිණේ භාගෙ මහාවිභාරො පතිට්ඨිතො.

යො තස්ස තිලකො භුතො මහාථුපො සීලුවවයො,
 යං තස්ස පච්ඡිමේ භාගෙ සෙට්ඨො කපිතසඤ්ඤිතො³.

භතති⁴සෙතොති නාමෙන සච්චො රාජසමමනො⁵,
 සුචිචාරිතතසමපනෙතා ලෙඛො කුසලකමිකො.

සීතච්ඡායතරුපෙනං සලිලාලය සමපදං,
 චාරු පාකාරසඤ්චිතං පරිචෙණමකාරසී.

උපසෙනො මහාඵෙරෙ මහාපරිචෙණවාගී යො,
 තස්සාදුසී පරිචෙණං ලෙඛො කුසලධම්මිකො.

වසනෙතනත්ථ තෙනෙව පිරසීලෙන තාදිතා,
 උපසෙනවහයෙනස්ස කතා සඤ්ඤාමමපඡේදානිකා⁶.

රඤ්ඤා සිරිනිවාසස්ස සිරිසඛසස්ස බොධිතො⁷,
 ඡබ්බිසතිමහි වස්සමහි නිට්ඨිතා නිද්දෙසචණ්ණනා.

1. සී. I & II. අත්ථමිත්තා. 5. සාඡ්චො රජසමමති.
 2. සී. II & III. භිතතී, ම. කීතතී. 6. තෙනෙව ඵෙරෙන උපතා වහයෙ කරුණා
 3. රජිතා. සබ්බස්ථ. සමාපිතාය සබ්බමමපඡේදානිකා එසා.
 4. ලෙඛො ලචිකසඤ්ඤිතො. 7. සිරිසඛසස්ස බොධිතො.

සමය අනුලෝමෙතී ඵෙරතනං ඵෙරවංසදීපානං,
නිව්ඛිගතා යපායං අට්ඨකථා ලොකනිත ජනනී.

සද්ධම්ම අනුලෝමෙනො අතතනිතං පරනිතඤ්ච සාධෙනො,
නිව්ඛං ගච්ඡන්තු තථා මනොරථා සබ්බසත්තානං.

සද්ධම්මපඤ්ජානිකාය අට්ඨකථායෙත්ථ ගණිතකුසලෙහි,
ගණිතා තු භාණ්ඩාර ඤෙය්‍යාතිරෙක වතතාරීසා තෙ.

අනුට්ඨභෙන අස්සා ඡන්දෙ ඛන්ධෙ¹ ගණිතමානා තු,
අතීරෙකදසසහස්ස සඛ්ඛා ගාථානි විඤ්ඤෙය්‍යා.

සාසනවිරට්ඨිතත්ථං ලොකනිතත්ථඤ්ච සමමාදරෙන මයා,
පුඤ්ඤං ඉමං රචයතා යං පතතමනපපකං විපුලං.

පුඤ්ඤත තෙන ලොකො සද්ධම්මරසායනං දසබලස්ස,
උපභුඤ්ජන්තා විමලං පපෙපාතු සුඛං සුඛෙන වානි.

සද්ධම්මපඤ්ජානිකා

නා ම

නිදෙදසසස අට්ඨකථා

නි උඤ්ඤා.

1. සී. I. චන්ද්‍රදීපානං.

පුලනිදෙදසටයිකපාය

සංවර්ණගපදන. අනුභවමණිකා.

INDEX.

	පිටිවිකානි.		පිටිවිකානි.
අකපාසිඝ්ඤ	8	අඤ්ඤය අත්ථානි	99
අකමමඤ්ඤතා	34	අඤ්ඤවිමෙකෙව	33
අකරණං	8	අඤ්ඤතෙව මුඛං කථෙත්තනි	91
අකසිරලහි	96	අට්ඨසමාපත්තිඤ්ඤණනි	23
අකාමකමි	26	අට්ඨානකං	96
අකාමකන්ධතො	52	අට්ඨනි	19
අකාමමානමං	26	අතකතාවමරෙ	59
අකාමො	31	අතච්ඡං	46
අකාලිණො	64	අතාණන්ති	16
අකාලො	64	අතාරිසො	11
අතිච්ඡලහි	96	අතිකකතො	20
අතිඤ්ඤානා	19	අතිලොණං ලොණකපො	71
අතිරියං	8	අකුලං	64
අකුපාත්ති	96	අතනනි වා රූපං	56
අකුසලාකමිකා	9	අතනදනො	14
අකුසලාභියා	9	අතනභාවාහිනිබ්බත්තියා	9
අකුසිත්තිතනි	104	අතනදනො	14
අකෙකං අමිතොදකං	63	අතනසාරසාරෙත වා	51
අහපිණො	87	අතතානුදිට්ඨිං උභෙවම	50
අහනෙදෙඤ	90	අත්ථප්පසඤ්ඤා	108
අහනදසං	62	අත්ථං ගමිතො නිරෙඛො	2
අහනපුර්ණො	8	අත්ථං ගච්ඡති	2
අච්ඡන්තෙ	21	අත්ථං පාලෙති	22
අච්ඡිකතඤ්ඤා බහිඤ්ඤා ව	15	අත්ථවාදී	46
අච්ඡිකතො	10	අදුකමිසුඛං	50
අච්ඡිකපකමනා	35	අධිගතථලානං	70
අඤ්ඤතරමපි	67, 81	අධිපති	26
අඤ්ඤදත්ති	48	අධිමුඤ්ඤා	65

පිටස්ඛිකානි.		පිටස්ඛිකානි.	
අභිවචනපථා	23	අපපටිභනවිනේනා	14
අධො කෙසමන්ථිකා	18	අපපණ්ඨිනිනෙතන	33
අනඤ්ඤාපතනී	8	අපපටිපච්ඡමානො	21
අනඤ්ඤානෙයෙසා	97	අපපටිපුඤ්ඤාලො	62
අනන්ථසංභිතං	46	අපපටිරූපං	87
අනභාවං ගමනනා	19	අපපථාමො	67
අනමිතගො	4, 25	අපපදස්සා	62
අනවච්ඡං	10	අපපමනේනා	105
අනවයා	11	අපපමාදමුලිකා-පෙ-	9
අනවසසුනපරියායං	99	අපපමාදවිහාරිතං	69
අනාගතමපිඤ්ඤාදිසනී	39	අපපමෙයෙසා	63
අනාදානං	26	අඛ්‍යාපච්ඡමානො	21
අනාපාථගතො	56	අඛ්‍යාපනනවෙතසො	14
අනාපරං	26	අභිජ්ජානනී	10
අනාසවං වෙනොවිමුතනී	48	අභිජිබ්බතතනන්	12
අනිමිතෙතනපි	33	අභිජිවෙසානුසයා	32
අනිසාරියතො	52	අභිභංසු	102
අනිසයිතො	21	අභිභුත	45
අනිසො	11	අභිභු අනභිභුනො	48
අනීතිකං	64	අනියාවෙමි	32
අනීතිභං	16	අභිසච්ඡනා	92
අනුත්තරේන පුරිසදමමසාරපි	31	අභිසමෙච්ච	19
අනුනෙතබෙබ්බා	40	අභිසංඛතං	61
අනුච්චරිතං මතසා	46	අභිසංඛාරස්සා	18
අනුපාදාය ආසවෙහි	7	අමලො	62
අනුපාදිසෙසනිබ්බානධානුයා	5	අමිතතෙජං	63
අනෙකෙසං පාණ්ණභස්සානං	7	අමුච්ඡිතො	87
අනෙකරූපෙන	23	අයමනනිමාජනි	36
අනෙකෙපි සංචට්ටකපෙප	35	අයං සතතමි විඤ්ඤාණධර්මී	45
අනෙජං	32	අයං ලොකො	49
අනතරධාපෙනි	22, 40	අරජේ	34
අක්කාරං විධිමෙක්ඛා	31	අරඤ්ඤා	96
අපදං චගික්ඛා	57	අරභනො	5
අපරිඛයාමානො	101	අරිඤ්චමාණනා	105
අපරිනේනා	14	අරියවංසෙ සීනො	87
අපස්සි	65	අරියානං අදස්සාපී	53
අපායං	48	අරූපසමාපතනීයො	40
අපුඤ්ඤාභිසංඛාරසභගතං	19	අලභාව	87
අපපටිසො	14, 82	අලමනේනා	, 31

පිටිබ්ඛකානි.		පිටිබ්ඛකානි	
අලමෙව	26	අනිඤ්චායනං	40, 45
අලීනවිතෙතා	104	අනිඤ්චි ඤාදාසංභවං ඤානී	49
අලොකං	15	අභමනං	25
අලොලො	103	අභුං න කරෙති	19
අචචනකරු	90	අචාරං	6
අචන්දාපනචචනං	66	අචිකකසි	1
අචසචයකනතො	52	අච්චිකසාවකානං	9
අචසීයචතනනලකඛණචසෙක	51	අච්චිකා දෙවනා	9
අචිකෙඛපං කරෙතනා	70	අතප්පං	20
අචිචචමානො	22	අදානතණ්භා	32
අචිච්ඡාමුලකා-පෙ-	9	අදානසතො	33
අචිච්ඡාය පහෙදනං	34	අදීතොසමුදගමනං පඤ්ඤායති	2
අචිච්ඡාවිරහාපඤ්ඤාවිමුතති	48	අදීනලාභං	16
අචිච්ඡාසං	21	අදීනවං සමමසිතා භවෙසු	105
අචිතකකවිචාරමතෙතන	33	අදීනවං ව	2, 79
අචිපරිණාමධමෙමන	61	අදීනවො පානුභුතො	57
අචිසුඛා	57	අදීනවදසාභාවි	87
අචිහෙද්ධයං	67	අනෙඤ්චාභිසංඛාරසභගනං	
අචෙකඛයසු	50	විඤ්ඤාණං	19
අචොදානා	57	අභසාරු	14
අච්ඡාපච්චිං	84	අමනනනා භොති	82
අච්ඡාවචො හුචා	91	අයතනචරියායං	70
අභබ්බප්පං	66	අයතනුපට්ඨි	16
අභජ්ජමානො	106	අයතනානං	12
අභනකසනෙතා	106	අයුතො සංභානි ඉඤ්චියානං	
අභමසමො	62	පරිපාතො	12
අභරණා	15	අාරකඛාඨිකරණං	94
අභිචමමං	94	අාරමමණං	102, 21
අභිතො	21	අාරභී	8
අසුචි	108	අාරඤ්ඤකඛනාඨිමුතෙතා	49
අසංඝීරං	66	අාරඤ්ඤකො	56
අසානරු	14	අාරධෙසි	59
අසාදො ජුග්ගලො	21	අලපනං	69
අසුතචා ජුච්ඡ්ඡනො	53	අලමනං	21
අභනභී වා	52	අලොකං දසසසිචා	31
අභිචසෙතන	94	අලොකකරෙ	64
අභාසානඤ්චායනනුපහා	45, 42	අචසමානො	෭5
අභාසෙ	31	අචරණානි	103
අභාසගතං	31	අචරණානි වෙතසො	103

පිටිබ්බකානි.		පිටිබ්බකානි.	
ආවච්චො	1	උත්තමපුරිසො	8
ආච්චෙකරෙ කීලෙසෙ පජ්ඣෙය්‍ය	6	උත්තරන්ති	16
ආසවානං ඛයං	48	උත්තිණ්ණො	20
ආසවං	2	උද්ධම්ම අණ්ණවා	63
ආසිනො	62	උද්දු වෙ	23
ආසිංසමානා	9	උඛං පාදතලා	18
ආසෙවමානො	107	උඤ්චරමං	20
ආහාරං	61	උපච්චයා	8
ආහාරූපඨි	16	උපසමසුඛං	96
ඉඤ්ඤිතා	7	උපනිසංයං	21
ඉට්ඨා	93	උපනතඤ්ඤාණොමභි	97
ඉතරිතරෙන	83	උපනසංඝං	39
ඉතරිතරෙන චිචරෙන	84	උපනන්ති	25
ඉතරිතරෙන පිණ්ඩපානෙන	87	උපසංඝානිකානි	58
ඉතරිතරච්චරසනතුට්ඨිංයං	87	උපඤ්චකතො	58, 95
ඉතිහාසපඤ්චමානං	10	උපසංඝානකතො	58
ඉතිඋඤ්චං	83	උපසංකමිංසු	59
ඉතිඤ්ඤානා මුනී චරෙ	100	උපපලචිං	65
ඉතොතිදුතං	10	උපපලපිං	63
ඉත්තනං	9	උපට්ඨපෙතො	70
ඉත්ඤ්ඤාව ජනාති කමමාභි		උපකකමනති	94
සංඛාරචසෙන	48	උපාසිනො	62
ඉදමච්චො ච	58	උපාදුතකඛකා	61
ඉධ	19, 20, 52,	උපඤ්ඤාකපථි	25
ඉධෙව සතො	21	උපාතිචතො	97
ඉඤ්ඤපරෙපරිසතඤ්ඤාණං	37	උපඨිතිදුතා පභවනති දුකඛා	15
ඉඤ්ඤෙසු ගුත්තවාරතං	69	උපෙකඛාසභගතෙන	33
ඉමං මච්චිධෙය්‍යං විසතං	36	උපෙකඛාසතිසංසුඤ්චං	34
ඉරියං	6	උපෙකඛං	103, 107, 84
ඉරියාපච්චරියා	69	උපෙකඛණා	35
ඉසෙයා	8, 9	උභතොබ්‍රුලහං	94
ඉසානෙථා	93	උභනතමභිඤ්ඤායො	7
ඉසී	53	උරතොලිං	94
උකඛිතතා	23	උසාංගං	20
උග්ගභිත	32	උසභං	62
උච්චිඤ්ඤය්‍ය	22	උසොලභි	20
උණං	95	උසුසු	94
උට්ඨහතො	94	උලාරො	96
උත්තානි කරෙසී	1	උලපනං	69
		චකාගාරිකා	94

	පිටිබිකාති.		පිටිබිකාති.
එකංභවංශපෙඤා	5	මිනිණ්ණො සාතරූපෙන	95
එකංදීසං	83	මමකදසා	62
එකපපයොගා	7	මහාසකඤර	64
එකවාසිතවාසිනා	7	මරෙපසිඤා	69
එකතතමනුසුතෙතා	33	කඛිඛිනං පච්ඡිකනං	66
එකමුච්ඡති.	35	කට්ඨිවඛිනා	26
එකමෙවම විනිපායිකා	41	කණ්ණා	26
එකාභිපජායා	7	කඤ්ඤා නිරුජ්ඣති	18
එකො චරෙ බහවිසාණ		කඤ්ඤා නිරුජ්ඣති	2
	කපපා 82, 83	කතමා රූපසඤ්ඤා	39
එකො	67	කථාති	21
එකො ලොකො භවලොකා	60	කථං තෙයෙසා	39
එකේතං උපරුජ්ඣති	3	කථං සො තෙතබ්බො	40
එකේතෙ නිරුජ්ඣනති	5	කඤ්ඤා	94
එතෙසු නන්දිඤ්ඤා නිවෙසනඤ්ඤා		කතතා	93
	පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං 18	කපපං ජහං	32
එතදඤ්ඤාය යෙ සතා	24	කපපියං	10
එතං ඤ්ඤාණං තථං තස්ස	49	කමමසනති සසිතො විපාකො	2, 16
එතං භයං	81	කමමුපට්ඨි	15
එතං භයං ආයතීං		කමමභවං	19
	පෙකඛමානො 92	කමමපරායනං	49
එසී	17	කමමාභිසංඛාරවසෙන	48
එවං මුනී කාමි කායවිමුතෙතා	22	කමමගරුකං	49
එවං සතස්ස	35	කරණීයාකරණීයං	34
එවං නාමො	36	කරුණා	84, 107
එවං භොතෙතා	36	කසී	93
එවං චණ්ණො	36	කභං දෙවදෙවො	18
එවමාභාඤර	36	කාමභවෙ අසතෙතා	19
එවං සුඛදුක්ඛපච්ඡිසංචෙදී	36	කාමගුණ	93
එවමාසුපරියතෙතා	36	කාමභවෙ	25
එවං අභික්ඛනනදසාපී	50	කාමභෙදා	93, 94
එවං චෙව	63	කාමසුඛං	99
එවං මං ධාරෙති අභිමුත්ත විතතං	66	කාමනීදුතො	94
එවං පච්ඡනනස්ස	70	කාමරුගරතතාය	95
එතිපසිකං	64	කාමඛිකරණ	94
මකකනති	32	කාමා	92
මකං	32	කාමානමෙව භෙදා	94
මකපපති	65	කාමානං ආදීනවො	93
ආකඛිතතචකමු	100	කාමාභිජ්ජපනති	10

පිටස්ඛිකාති.		පිටස්ඛිකාති.	
කාමීඤ්ඤතං	8	ගණේඛා	95
කාමෙසු මුග්ගවරියං	8	ගති	25
සාමොඝං	21	ගණ්ඩා	50
කායදුච්චරිතං විධුමිතං	11	ගමනං	25, 82
කායසංහේද පරමමරණ	48	ගමනිරෝ	14, 59, 63
කාලවාදී	46	ගරුලුම්ම දිජකතං	63
කාලං කම්බනි භාවිතො	15	ගලො එසො	100
කාලෙ	10, 107	ගවෙසනති	9, 17
කාසායවජ්ජො අභිනිකම්මිචා	102	ගිභිව්‍යඤ්ඤතාති	91
කිච්චා කිච්චං	34	ගිභිබ්‍යානාති	91
කිඤ්ඤතං	32	ගෙධං අකරං	103
කිත්තයිසංගම් නෙ ධම්මං	16	සටතො	94
කිත්තනති	10	සටියනති	58
කිලමති	94	සාණං	50
කිලෙසනමං අවිජ්ජනිකාරං		වකුක්කා රූපං	14, 102, 101
විධිමෙචා	31	වකුක්කිඤ්ඤාණං	50
කිලෙසකාමෙ පභාය	31	වකුක්කිසම්පසො	50
කිලෙසා ව	19	වකුක්කි සුඤ්ඤං අනෙතන වා.	
කිලෙසුපධි	15	අතනතියෙන වා	51
කිසංහේදු මුසා භණේ	60	වකුඤ්ඤාණං	23
කිසංහේදුපනං මුසි	1	වරණං	26
කුතො සභායං	67	වරිමවිඤ්ඤාණසංගා නිරුද්ධෙන	5
කුප්පං	58	වචෙච්ච විඤ්ඤාණං තථා විධිසං	22
කුඛිතං	62	වාරිකාය	82
කුලාභිමුනෙතා	49	වාදුද්දිසො	82
කුසලා ධම්මං	18, 70	විතතසං අකල්පතා	34
කෙටුභං	10	විතතසමථො	35
කෙටුපට්ටප්පණ්ණං	10	විත්‍රා	
කොධසන්තුසසිතො	10	වුති ව	25
කොධො ධුමො	11	වෙහසා	83
බහවිසාණකපෙපා	68	ජ අජ්ඣිතතිකාති අයතනාති	61
බහවිච්චං	12	ජඤ්ඤාණො	14
බතනියමභාසාලකුලෙ	10	ජඤ්ඤං ජනෙති	20
බන්ධනං	12	ජඤ්ඤාණගිතිබද්ධො	95
බමනිතා	23	ජලබ්දුපෙකඛාය සමනනාගතං	63
බ්බිධා	82	ජවිඤ්ඤාණකායුපධි	16
බ්බිධං රතීං කාමසුඛං ව	99	ජෙත්තන	91, 103
බ්බිතා	23	ජගති	31
භගනපථො	31	ජකුකදසං	62
භණ්ණිභණ්ණි	20	ජනපදෙහි සංගතා	32

පිටස්ඛකානි.		පිටස්ඛකානි.	
ජප්පනනි	11	තණ්හාඛිපනෙන	58
ජරංසිතා	10	තණ්හානුගෙ	58
ජර ච	25, 12	තණ්හානුගතෙ	58
ජරය අනුසවං	15	තණ්හානුසවෙ	58
ජති	12, 25	තණ්හාඛිපනෙන	58
ජතියා අනුගතං	15	තණ්හුපඛි	15
ජතිහයෙ	28	තනු කාලඤ්ඤා භොති	46
ජතිජරය ඉධි විප්පහාණං	57	තනුංගිමුතතං	49
ජනාති	9	තත්ථ යථා වරනතා	23
ජලං	100	තත්ථව සොසිති සියා විමුතතො	22
ජ්‍යෙණ්හාගමසම් අබ්ලො චිත		තතො පරං න චතතිස්සති	26
	වණ්ණණ් 57	තතො තස්ස විපස්සති	49
ජ්‍යෙපවරං	63	තථා හි තෙ විදිතො එස	
ජ්‍යෙච්ඤා	50, 11		බමෙමා 16, 23
ජ්‍යෙණතා	12	තථාගතස්ස	37, 70
ජුභනති	10	තථාගතඛලං	37
කාතං	105	තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධං	46
කානරතො	33	තථා පටිඤ්ඤාතං	63
ඤ්ඤාපඤ්ඤාතො	64	තථා දුතියං	83
ඤ්ඤාණං සකකානුපුච්ඡාමි	39	තදඛගතමනිකක්‍ෂමා	40
ඤ්ඤාණං උපපජ්ජති	37	තදඛිමුතතං	49
ඤ්ඤාප්පනතං මුතීනො		තදඛිපතෙය්‍යං	49
	වදනති 23	තප්පවිහාගො	71
ඨානෙ	82	තමගතනති	31
සීනො	90	තමපරයනං	40
තංසදිසො	71	තමපි තස්ස න භොති	52
තංකපෙපා	71	තමපි නො තත්ථී	94
තං තාදිසං	63	තමනුදුසිනො	64
තං තං තමස්සාමි	19, 20	තරනති	16
තඤ්ඤාහං අභිනන්දමි	17	තරස්සු මසං	21
තඤ්ඤාච විඤ්ඤාණං		තරෙසි	20
	අභාවෙති 21, 40	තස්ස විඤ්ඤාණං	22
තණ්හාඉඤ්ජතං	7	තස්ස රූපකායො	40
තණ්හකඛියං තතත		තස්ස සංවරය ත පටිපජ්ජති	101
	මහාති. 5 ස්සා 21, 105	තස්සා පරයනං	59
තණ්හං පටිඤ්ඤාය	24	තස්සා තථාගතොති වුච්චති	47
තණ්හානිසාතනං	24	තස්සා පජනං	33
තණ්හාසඤ්ඤාඤ්ජනාතං	25	තස්ස ව පන-පෙ-අනුපාදාය	
තණ්හාචජිදං	32	අභාවෙති විතතං විමුච්චි	7

පිටිකමකාති.		පිටිකමකාති.	
තසිනා	69	දිට්ඨධම්මකාපි ගබ්භා	96
තසිදංකපසිංසු	23	දිට්ඨොසං	21
තාදිං	63	දිට්ඨොසං තිණ්ණ	19
තිරියං	83	දිට්ඨිසංඝාටස්ස විනිවෙඝනං	18
තිරිච්ඡානගොතිං	48	දිට්ඨිවිසුකාති	97
තිරියං වාපි මජ්ඣෙකි	18	දිට්ඨිත්ථපඤ්ඤා	108
තිට්ඨනතමෙන ජනාති	40	දිට්ඨා වතස්සො	58
තිට්ඨෙනු සොනස්ස අනානුචායී	22	දීපාදීපං උපපලවි	65
තිණ්ණකට්ඨසමං ලොකං	52	දුක්ඛං පච්චනුභුතං	25
තිබ්බං	25	දුක්ඛස්ස ජනිතපගවානුපස්සි	19
තිස්සො වෙදනා	61	දුක්ඛං	2, 50, 62
තෙ කාමකාමිනො	31	දුක්ඛකඛනො	93
තෙජ් තෙජසා	31	දුක්ඛෙ දිට්ඨි	17
තෙසං දෙවතා	9	දුග්ගං	95
තෙතෙව මාරො අනෙති	32	දුග්ගති	48
තෙ ලොකෙ විජ්ජාවිනො	15	දුච්චරිතුපසි	15
තෙ සකං දිට්ඨං	24	දුද්දයෙ	59
තෙතෙව කායො න පරෙති	64	දුපපරියොභාලොහා	14
ථාමබ්ලපපනො	104	දුබ්බලථාමකස්ස	64
ථාමං	20	දුරනුබොධෙ	59
ථාවරං	69	දොමනස්සිතා	58
පීනං	34	දොසකිඤ්චනං	19
පීයනා	34	දොසවිතයංසච්චනො	11
පීඨිතතනං	34	ධඤ්ඤාති	99
පොකදස්සි	62	ධනාති	99
පොමයනති	10	ධනුකලාපං සනතයතිනා	94
වාදසායනනාති	62	ධම්මවකුට්ඨං	7, 58
දබ්බං	100	ධම්මමඤ්ඤාය	59
දනතභුමිං අනුපපතනා	15	ධම්මවාදී	48
දනතං නගනති සමිතිං	14	ධම්මවකකපුරෙජවං	34
දණ්ඨං	67	ධම්මමුත්තමං	17
දසායනනාති	62	ධම්මධජස්ස උස්සාපනං	18
දසො	48	ධම්මා	105
දිට්ඨි දිට්ඨිපපනො	14	ධම්මා මනො	51
දිට්ඨි අනුපයො	14	ධම්මමසු	105
දිට්ඨිව ධම්මෙ	16	ධාතුපඨවි	16
දිට්ඨධම්මා	24	භිතීං	20
දිට්ඨධම්මාතිතිබ්බතා	14	භීරං	91
දිට්ඨධම්මසුඛමිභාරියං	39	බුච්චන වා	15

	පිටුවලින්.
නගරයේ පවතින - පෙ -	
අපරිසරය 52	
නගරය	20
නගරයේ සංඛං	22
නගරයේ	1
නගරයේ	6
නගරයේ	101
නගරයේ	22, 39
නගරයේ	21
නගරයේ	1
නගරයේ	
විකල්පය 46	
නගරයේ	26
නගරයේ	32
නගරයේ	
නගරයේ	1
නගරයේ	1
නගරයේ	6
නගරයේ	6
නගරයේ	23
නගරයේ	98
නගරයේ	97
නගරයේ	97
නගරයේ	97
නගරයේ	95
නගරයේ	87
නගරයේ	97
නගරයේ	14
නගරයේ	64
නගරයේ	26
නගරයේ	1
නගරයේ	65
නගරයේ	98
නගරයේ	66
නගරයේ	21
නගරයේ	14
නගරයේ	20
නගරයේ	19, 96
නගරයේ	10

	පිටුවලින්.
නගරයේ	65
නගරයේ	40
නගරයේ	
අමතරය 43	
නගරයේ	94
නගරයේ	102
නගරයේ	2
නගරයේ	5
නගරයේ	15
නගරයේ	30, 60
නගරයේ	107
නගරයේ	97
නගරයේ	96
නගරයේ	51
නගරයේ	51
නගරයේ	20
නගරයේ	97
නගරයේ	69
නගරයේ	67
නගරයේ	69
නගරයේ	32
නගරයේ	91
නගරයේ	25
නගරයේ	5
නගරයේ	18
නගරයේ	15
නගරයේ	26
නගරයේ	60
නගරයේ	97
නගරයේ	102
නගරයේ	105
නගරයේ	66
නගරයේ	32
නගරයේ	32
නගරයේ	34
නගරයේ	48
නගරයේ	98
නගරයේ	23
නගරයේ	23
නගරයේ	97

	පිටිවිකානි.		පිටිවිකානි.
නිලලොපං	94	පරමේන කොනෙත කොයි	33
නිවුනො	1, 24	පරමජකානාධිමුනො	49
නියසං	21	පනතිතවෙදනියෙ	59
නියසරණං.ව	2	පතරනති	16
නුජ්ජ	19	පතති	69
නුඤ්ඤ	19	පනොතා නියංමං	97
නුතනා	23	පදකා වෙය්‍යාකරණ	
නෙවනතානුකකංසෙති	87	ලොකායතං	11
නෙකබමමසුඛං	96	පද්‍යලයිනී	100
නෙකබමමං දවසු වෙමනො	32	පදීපංකරෙ	64
නොවිසභාමි	21	පදුමි	96
පකබනති	94	පදුමං	
පච්චතතං වෙදිතබ්බං විඤ්ඤාහි	64	පදුමංච නොයෙත	106
පච්චෙකසමිබුද්ධා	20	පධානවා	105
පච්චප්පනනමපි ආදියති	39	පධානපුරිසො	8
පච්චිජ්ජනති	2	පධානවා විරෙතාදි	31
පජේජාතකරෙ	64	පනිගිසමපනතා	69
පජප්පනති	11	පනුදිනා	18
පජනං	10	පනුජ්ජ	19
පඤ්ඤානති	23	පනුතනා	23
පඤ්ඤයෙනෙ පිපියරෙ	2	පනතා	106
පඤ්ඤාභිඤ්ඤාඤ්ඤණනවා	23	පභවකරෙ	64
පඤ්ඤාච සති ච නාමං ච	5	පභසාරති	92
පඤ්ඤපෙසි	1	පභිනනඤ්ඤණං	63
පඤ්ඤපභෙදකුසලං	63	පමනතබ්බු	26
පඤ්ඤධජෙජ	64	පමනතං	98
පඤ්ඤසු භවෙසු	5	පමුඤ්ඤනං	20, 65
පටිපපසාමහති	2, 69	පමොචනාය	20
පටිපදං	6	පසිරුපාසිංසු	59
පටිවිරති	8	පරරූපා	11
පටිසුපති	16	පරමන්දං අමතං නිබ්බාණං	18
පටිලොමවුත්තනො	90	පරයනිකපඤ්ඤානං	66
පටිලඤ්ඤාමයො	97	පටිපතිනානි	11
පටිසලානං	105	පටිපනෙපි තිට්ඨං	95
පටිබද්ධවිනො	80	පටිදෙවති	94
පටිසනිගරූකං	49	පටිතතමෙත්ථ සොඛ්‍යං	99
පටිසසඤ්ඤානං අත්ථවිගමං	42	පටියෙසිනො	18
පටිවිජ්ඣි	65	පටිලාභසාස පටිපසාසාද්ධිං	18
පචෙක සයානො	65	පටිතතදසාස	62
පචමංභිනිබ්බනො	41	පටියෙසි	17, 46

පිටිබිකාති.	පිටිබිකාති.
පරිපුද්ධං 17	පුරිසසීගං 62
පරිපුණ්ණසංකපෙපා 7	පුරිසනාගං 63
පරිසයානං සතිතා 83	පුරිසාජ්ඣාඤා 63
පරිවට්ඨමකණේ 66	පුරිසතිසගං 63
පරළෙජ්දකණේ 66	පුරිසධොරයාගං 63
පරිපුච්ඡං 59	පුරිමාකොට්ඨි න පඤ්ඤායති 25
පරිපඤ්ඤා 59	පුරිසදම්මසාරම් 30
පරියාදිකාවිකේතා 58	පෙකඛමානො 21, 81
පරිවාරකසොළසානං 58	පොරුණේ අග්ගඤ්ඤා 90
පරිවච්ඡන්ති 10	අරියවංසෙ සීතො 90
පරෙවරං 66	ඵලීචා 83
පරෙලොකො 49	ඵසයෙ 98
පවරපුරිසො 8	ඵඨබ්බෙබ්බො 51
පවකඛාමි යථා පඤ්ඤා 15	බකඛා 99
පවනෙ 56	බහලමන්තිකා 102
පවදකම්භවාදිනං 63	බහුසුත්තං ඛම්මධිරං හජෙඵ 99
පට්ඨවිකේත කථනා 31	බුද්ධිසම්පන්නානං 70
පසාති 10, 9	බුද්ධිමි 26
පසංසන්ති 10, 62	බුද්ධිකාසිකා 41
පසංසාදනීභුග්ග 106	බුද්ධිලොකො සද්දෙවකො 50
පසංසාවාරි අභිභුග්ගවාරි 106	බුද්ධිමරියං 17
පසාමගංදෙව මනුසාලොකෙ 20	බුද්ධිම 21
පසුතං 98	බුද්ධිමො 19, 32
පභානං කාමච්ඡන්දනං 34	බ්‍රහ්මනීකානබ්බං 32
පභීතං 34	බ්‍රහ්මනං 26
පභු 31	බ්‍රහ්මනීකනෙතා 19
පභුතරතනො සාහරුපමො 14	බ්‍රහ්මනීකා අභිභුතං 15
පභුතරතනං 63	හජන්ති 107
පාකුභවන්ති 80	හගං 95
පාමොක්ඛපුරිසො 8	හග්ගෙහරවො 69
පාරගු 10	හවරුගරතනා 10
පාරගණං 59	හවාහවො 25
පාලිචං 12	හවෙ න තීට්ඨති 18
පිගරුපා 93, 102	හවොසංකීණේණා 19
පිභීතො 1	හවොසං 21
පුඤ්ඤාතිසංඛාරතංවිඤ්ඤාණං 18	හමමති මොහවජ්ජං 11
පුත්තකපු දුරෙසුච්ඡ 81	හාරසා නිකේඛපනං 18
පුත්තබ්බං ව පජ්ඣනෙතා 19	භුතවාදී 46
පුච්චෙතිවාසං 16	භුතංතච්ඡං අත්ථසංහිතං 46
පුරුණමිදං කීකඛවෙ කම්මං 51	භුතකපු 66
	භුජ්ජඤ්ඤාණො 64

	පිටස්ථානිකානි.		පිටස්ථානිකානි.
භූරිමේධසො	64	මිභානං	106, 81
මකසා	93	මිත්තා	80
මිසදෙවියං	37	මියමානො	93
මජ්ඣේ සරසමි.	26	මුඤ්චස්සු	65, 20
මජ්ඣිකතතා	35	මුදිතා	107, 84
මඤ්ඤමි තං වෙදගුබ්බාවිත්තං	14	මුනිමුනී	20
මජ්ඣනි විත්තං	93	මුඤ්ඤ	93
මධුර	93	මුත්තං	67
මත්තා න ලීපපතී	7	මුලදසාංචිං	8
මත්තධර	10	මේත්තාසහගතෙන	83, 107
මකසා නාවිලො සියා	6	වෙරුම්ම නාගානං	63
මනාපා	93	මොසං	94
මත්තසා	48	මොවෙහි මං	20
මනොවිඤ්ඤණං	51	යංකීඤ්චිසමුදයධම්මං සබ්බං	
මනොසම්මසො	51	තං තීරෙධි ධම්මං	58
මනොරමා	93	යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියං	32
මමනති වා	53	යඤ්ඤං එසනති	9
මරණෙන අබ්බාහතං	15, 25	යඤ්ඤං වා ථොමෙනති	19
මලවිපමුත්තො	60	යඤ්ඤයාජකාවා	9
මලවිපමිනො	60	යඤ්ඤ වා ඵනෙපුට්ඨ	9
මලාපගතො	60	යත්ථාධිකරණමේතං	101
මහනො	14	යථසිදං නාපරං සියා	25
මහතොතමොකායස්සපදාලනං	17	යථාතච්ඡං	26
මහතොවිපලාසස්සපහෙදනං	18	යථාඅද්දකඛි	60
මහතොතණ්ඤාසලස්ස		යථාකොවිලාසො	91
	අබ්බුලහං 18	යථාහිරත්තං	96
මහනතමොසං	21	යදිමුඤ්ඤ	93
මහාපුරිසො	8	යමකපාටිහීරෙඤ්ඤණං	38
මහාපුරිසසලකකණ	11	යමහං විජ්ඤ්ඤං ජනිජරාය	
මහානාගා	14		ඉධ යසො 62
මහාසුදස්සනීයං	37	විප්පහානං	31
මහාගොවිඤ්ඤියං	37	යස්සි ඤ්ඤියානිභාවිත්තකානි	15
මහාසහෙකහි සත්තෙහි	18	යා වතුත්ථජ්ඣානෙ උපෙකවා	35
මා නෙ විජ්ඣන්ත	32	යාජයොගා	10
මානඤ්ඤිකා පාතනං	18	යාචනකං ආකඛති	39
මානසකං වාදහං	63	යාවා-සුභතියො, දුභතියො	7
මානොතිතෙමුඤ්ඤානිභාවිත්තාසෙ	11	සුථානි විචජෙජ්ඣා	96
මාසෙ	36	යෙ උපාසුපාදනා	32
මාහං පකස්සං මොමුත්තො		යෙවඤ්ඤෙත්තස්සආචරියා	24
	අත්තර වා 57	යෙපි යඤ්ඤං යජනති	10
		යෙමෙපුබ්බවියාකංසු	24
		යෙතිච්ඡකං ගච්ඡතිගොචරාය	81

පිටිබිකාති.		පිටිබිකාති.	
සෙසෙසංදකවිණෙය්‍යා	9	ලාමකදසා	62
සෙසං ධම්මානං ආදිතො		ලොකො	60, 84
සමුද්ගමනං පඤ්ඤායති	15	වට්ටංපවහරිසාති	26
සෙසං ධම්මානං	2	වණණවාදී	89
සොඤ්ඤිතං ආදිසති	35	වණණුපසංභිතං	60
සොතිවාකායං	14	වජ්ඣනාමෙපරිජනිකා	31
සොතිතනුදකෙඛා	87	වලිතතවතා	12
රජනීයා	93	වවසාජං	20
රජවිපසමුත්තො	34	වංසකලීරොවඅසජ්ජමානො	81
රජවිපසභිනො	34	වසවතති	41
රජපගතො	34	වසිපපතො	34
රති	82	වහසෙසාතං භාරං	9
රසෙසු	103, 51	වාවාභිකඛිධාමි	20
රාගරාගිනො	31	වාතොවජලමති	106
රාගකිසුචනං	19	වාදීඵකොවමර	99
රාගචිතයායපට්ඨනනා	11	විකඛිමනනපභාණෙනපභිණො	40
රාගචීරායාවෙතොවිමුතති	48	විකඛමතිතා	23
රාජරාජ	20	විගච්ඡිතවණණා	57
රාජපොර්ඨසං	93	විගතවණණො	57
රාජනොපිරාජ්ඣිවිවදනති	94	විඤ්ඤාණවසීතියො	40
රියසමානො	93	විඤ්ඤාණසුචායතන	
රූතතිරූපෙසු	57	සමාපතති. 40, 45, 46	
රූපපට්ටලාභං ආසිංසමානෙන	9	විඤ්ඤාණවරියංය	70
රූපනිසයිතං	2	විඤ්ඤාණං	6, 61
රූපධාතුයා වා	5	විඤ්ඤානරො	81, 35
රූපංව	5, 50	විචාරණං	35
රූපෙනාසිංසති	25	විජ්ජාවරණසමපනනො	26
රූපාවචරසමාපතති		විජ්ජාතලනෙතසු	94
සමාපනනසා වා	39	විතකකසා	35
රූපඤ්ඤාවිභූතානොනති	40	විතකතවසීතං	24
රූපඤ්ඤානං	42	විධාසුනවිකමපති	15
රූපාධිමුත්තො	49	විනයවාදී	46
රූපෙසායෙතලභති	51	විනිපානො	48
රූපංඅසාරංනිසාරං	51	විනෙතබ්බො	40
රූපංසමනෙතසති	52	විනෙය්‍යකඛිටං	99
රූපංඅධනතොසමනුපසාති	56	විනොදෙති	91, 32
රූපවනනං වා අතතානං	56	විපසුතතාසුතබ්බමෙව	15
රූපසමිං වා අතතානං	56	විපතතිභවලොකො	60, 61
රූපෙසු	57	විපාකපර්යනං	49
සෙසො	95	විපාකනිසයිතං කමමං	2
ලයමපි	64	විසුලොන	84
ලාභාධිමුත්තො	49	විගජභි	1

පිටිබ්බකාති.		පිටිබ්බකාති.	
විභූතවිහාරී	64	ව්‍යාපනුජුජු	103
විභූසනධ්‍යානාචරනොසච්චං	99	සකං ඛනතීං	24
විමලො	60	සකංරුචීං	24
විමුක්තීං	107	සකරුපා	11
විමොකෙකා භස්ස කීදිසො	25	සකාසකුලොපබ්බජිතො	21
විසාකරෙහී	32	සඛිංතඛමමා	6
විරජංචිතමලං	7, 58	සඛිංරවට්ටස්ස උපචේජදං	18
විරතවා	31	සංකප්පවසීනං	24
විරතී	8	සංඛයා	11
විරියවාසො	31	සංසරං	25
විලිතොතා	14	සංලිතොතා උපලිතොතා	1
විචචකමුං	63	සංචරංමුචි	2
විචරසී	1	සංචිජ්ජ තිභගචතොචකමුං	14
විචිතතො	52	සච්චාසුජනං	17
විචේකධමමං	21	සඤ්ඤවිමොකඛපරමේ	22
විචේකසුඛං	96	සඤ්ඤසං නිචාරණං	2
විසඤ්ඤාතොතා	14	සනතාපස්ස නිබ්බාපනං	18
විසජ්ජ	20	සනතීලොකෙමුක්තයො	23
විස්සන්ථොගච්ජති	56	සනිචාචනං	25
විසතොතා	81	සන්දානතී	2
විසමෙතිවිටේඨී	98	සතිසණ්ඤ්ඤකෙටුභානං	10
විසසී	31	සබ්බන්තං නාකඛචසීනං	24
විසිට්ඨපුරිසො	8 ^o	සබ්බං සංසාරපථං තිණ්ණණං	19
විහඤ්ඤමානො	57	සබ්බෙසු ධමමෙසු	23
විහඤ්ඤනතී	58	සබ්බෙඛධමමාදනතතා	6
විතරුගො, දෙසො මොහො	11	සබ්බෙතෙසමුග්ගසාතංගච්ජනතී	9
විතචණ්ණො	57	සමනීකකමනතී	16, 20
විතිචතොතා	20	සමුඤ්ච මං	20
වුක්කතීං	6	සමුදයංච	2
වුසීමිතො	49	සමෙච්ච	19
චේදනීයං	51	සහඳරහතතප්පතතා	7
චේදන	19	සහගාථාපරිශොසානා	6
චේරමණී	8	සාකඛරප්පභෙදනං	10
චේලාදනතීකකමො	8	සාන්ථං	17
චේච්ච්ජාපමාදනප්පකාසතී	2	සිකෙඛනිබ්බාණමතතනො	20
චේමානො	58	සීලසමාධිපඤ්ඤවිමුක්තී	
චේසාරජ්ජප්පතතං	63	සමප්පතා	11
චෝරෙපසිඤ්ඤාන	91	සුක්කිතතීනං ගොතමනුපබ්බකං	19
ච්චාධිතා	58	සුචිංදිතනං	10
ච්චාපජ්ජතී	102	සොදන්ථංගතො උදුසුනනතී	23
		සොතානං සංචරංමුචි	2

සද්ධම්මපදේජාතිකා නාම වුලතිදෙදසධ්මකථාස

සංචණ්ණිගපදනං අනුකමමණිකා

තිට්ඨිතා.